MUZEJ ĐAKOVŠTINE ĐAKOVO

ZBORNIK MUZEJA ĐAKOVŠTINE 15

Ovaj broj Zbornika tiskan je kao prilog obilježavanju 70 godina postojanja Muzeja Đakovštine

Đakovo, 2021.

IZDAVAČ:
Muzej Đakovštine Đakovo

ZA IZDAVAČA:
Borislav Bijelić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
Borislav Bijelić

UREDNIŠTVO:
Željko Lekšić, Branko Ostajmer, Vladimir Geiger,
Ivana Dević, Jelena Boras, Borislav Bijelić

UREDNIČKI SAVJET:
Stanko Andrić, Mato Artuković, Luka Marijanović, Branka Migotti,
Jasminka Najcer Sabljak, Ivan Šestan

RECENZENTI U OVOM BROJU ZBORNIKA:
dr. sc. Marina Kovač, mr. sc. Borislav Bijelić, dr. sc. Vladimir Geiger,
dr. sc. Danijel Jelaš, dr. sc. Dražen Kušen, dr. sc. Branko Ostajmer,
mr. sc. Luka Marijanović, dr. sc. Mladen Radić

LEKTURA I KOREKTURA:
Hrvoje Miletić

PRIJEVOD SAŽETAKA:
Tea Tosenberger

RAČUNALNA OBRADA I TISAK:
Hardy, Đakovo

NAKLADA:
250 primjeraka

ISSN 1334-772

Fotografija na naslovnici: Zgrada Kotara (danas Muzeja Đakovštine) početkom 20. stoljeća

Sadržaj

ČLANCI

Jelena Boras: *Formiranje i testiranje digitalne baze toponima na prostoru Đakovštine* 7

Marin Lutring: *Arheološka topografija Općine Semeljci* 53

Vlatko Dolančić: *O bludilištima u Đakovu* 81

Margareta Matijević: *„Hrvatske pučke novine" (1907. - 1913.) kao izvor za svakodnevnu povijest Đakova i Đakovštine* 119

Estera Radičević: *Članice Družbe milosrdnih sestara sv. Križa rođene u Đakovu* 157

Vladimir Geiger, Branko Ostajmer: *Đakovo i Đakovština u danima Travanjskoga rata i uspostave Nezavisne Države Hrvatske: o žrtvama Đakovčana i Đakovštinaca i o njihovim sudbinama u historiografiji, publicistici i žrtvoslovima* 195

GRAĐA

Željko Lekšić: *Doseljavanje u Đakovštinu iz Gradišća u drugoj polovici 19. stoljeća* 281

Tihonija Zovko: *Godišnji izvještaji Zbora duhovne mladeži u Đakovu za upravne godine 1905. - 1909.* 297

Borislav Bijelić: *Osnivanje, rad i pravila Športskog kluba Viktorija iz Tomašanaca* 317

Slađana Josipović Batorek: *Odnos komunističkih vlasti prema vjerskoj praksi na području Općine Đakovo na primjeru „Izvještaja o djelovanju i utjecaju klera" iz 1955. godine* 327

KRITIKE, OCJENE, PRIKAZI

Pero Aračić, Dragan Damjanović (ur.): *Slikar Ivan Tišov* (Tihonija Zovko) 343

Milena Papratović: *Narodne pripovijetke iz okolice Đakova* (Ivana Dević) 346

Mirko Ćurić: *Nadrealizam Nevenke Lovrić-Baruh (1925. - 2020.)* (Borislav Bijelić)....348

Josip Barišić: *Svi smo mi Torpedo 1969. - 2019.* (Miro Šola) 350

Josip Bratulić, Pero Aračić, Mirko Ćurić (ur.): *„In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života”* (Tihonija Zovko) 354

Josip Bulat i Josip Janković: *Rječnik đakovačkog govora 1950-ih i 1960-ih* (Hrvoje Miletić)....358

Jelena Boras i Ivana Dević: *Istraživanje baštine u Muzeju Đakovštine* (Hrvoje Miletić) 360

Zbornik Ogranka Matice hrvatske u Đakovu, Zbornik za kulturu, znanost i društvena pitanja (Borislav Bijelić) 362

Marica Kovač: *Žensko kuglanje u Đakovo 1971. - 2021.* (Miro Šola) 365

AKTIVNOSTI MUZEJA ĐAKOVŠTINE

Izvješće o radu Muzeja Đakovštine za 2019. godinu (Borislav Bijelić)....369

Izvješće o radu Muzeja Đakovštine za 2020. godinu (Borislav Bijelić)....383

Upute suradnicima 397

Autori priloga u ovom broju Zbornika....399

ČLANCI

Formiranje i testiranje digitalne baze toponima na prostoru Đakovštine

UDK: 811.163.24”373.21(497. 5 Đakovština)(084.3)”15/20”
Izvorni znanstveni rad

Jelena Boras
Muzej Đakovštine, Đakovo

U radu se opisuju principi izrade i osnovne karakteristike digitalne baze povijesnih i suvremenih toponima s prostora Đakovštine, s naglaskom na njihovo geografsko pozicioniranje. Suvremeni izvori za izradu fonda su Topografska karta (1:25000), Hrvatska osnovna karta (1:5000), Katastar Državne Geodetske Uprave te ARKOD - evidencija uporabe poljoprivrednog zemljišta u digitalnom obliku. Kao povijesni izvori toponima korištene su: Prva topografska izmjera (1781. – 1873.), Druga topografska izmjera (1865. – 1869.), Treća topografska izmjera (1869. – 1887.) u dva mjerila (1:25000 i 1:75000), Katastarski planovi (19. stoljeće) koji su dostupni na web stranicama Arcanum Maps, Planovi plovnog kanala Osijek – Brod iz 1840. i 1843. godine, koji su dostupni na web stranicama „Hungaricana – Cultural Heritage Portal”. Kao dodatak, uvrštena su i naselja koja se nalaze u aplikaciji „Engel 2020”, dostupnoj na stranicama „ELKH – Eötvös Loránd Kutatási Hálózat”. Baza s više od 8000 elemenata je napravljena u QGIS programu, a dostupna je online za pregledavanje, a za pretraživanje u Muzeju Đakovštine. U drugom dijelu rada popisano je 423 toponima iz osam nahija koje se rasprostiru prostorom Đakovštine prema osmanskom popisu iz 1579. godine, s ciljem utvrđivanja točnog odnosa između broja toponima koji se pomoću baze mogu locirati i onih koji se ne mogu.

Ključne riječi: Đakovština, povijesni toponimi, digitalna baza, GIS, povijesne karte

Digitalizacija, kao jedan od glavnih trendova modernog doba, sve dublje ulazi u djelatnosti ustanova koje se bave čuvanjem i proučavanjem kulturne baštine. Ciljevi ovakvih aktivnosti su trajno očuvanje građe koja se smatra kulturnim dobrom u novom, digitalnom obliku te otvaranje mogućnosti uvida građe svim zainteresiranim korisnicima i cjelokupnoj javnosti. Takav je projekt pod nazivom *„e-Kultura – Digitalizacija kulturne baštine"* pokrenulo i Ministarstvo kulture i medija Republike Hrvatske 2020. godine, kako bi se korisnicima mogao osigurati standardiziran pristup fundusima iz arhiva, knjižnica i muzeja na jedinstvenoj platformi. Upravo je i vrijeme pandemije bolesti COVID-19 ukazalo na veliku potrebu takvih sadržaja, prvenstveno kako bi se znanstveni rad na valorizaciji i proučavanju građe pohranjene u spomenutim tipovima ustanova, mogao sigurno nastaviti bez potrebe za fizičkim kontaktom između predmeta i korisnika. Digitalni način prezentiranja fundusa uspješno uklanja prepreke kao što je (ne)dostupnost građe ili udaljenost od lokacije pohrane.

Jedan od poznatijih projekata digitalizacije građe svakako je portal Europske Unije *Europeana*,[1] koji objedinjuje probranu građu iz nekoliko tisuća kulturnih ustanova diljem Europe, a moguće je pretraživanje i na hrvatskom jeziku. Drugi projekt, čija je digitalna građa zapravo i osnovica ovoga članka jest portal *Hungaricana*, na kojemu je dostupna građa iz mađarskih baštinskih ustanova podijeljena na: *Library*–knjižnu građu, *Postcards*–razglednice, *Mapire*–povijesne karte Habsburškog carstva, *Maps*–povijesne karte i planovi, *Documents*–srednjovjekovne povelje, javnobilježnički spisi, kazneni predmeti, građanskopravni predmeti, te *Old Hungarian Library*–knjige nastale do 18. stoljeća.[2]

Otvoreni pristup ovih izvora sa stranica *Hungaricane* bio je kao motivirajući faktor za formiranje digitalne prostorne baze povijesnih toponima. Baza je isprva služila kao informativni alat koji bi bio integralni dio opširnije baze arheoloških lokaliteta Đakovštine. Po završetku popisivanja se formirao korpus od više od 8 tisuća unosa, pri čemu svakako treba naglasiti da su brojni toponimi identični u različitim izvorima, pa ne možemo nikako govoriti o 8 tisuća različitih toponima, nego o broju elemenata raspoređenima prema izvorima iz kojih su preuzeti, zbog čega je ipak odlučeno da se detaljnije

1 https://www.europeana.eu/hr Pristupljeno 1. 6. 2021.

2 https://hungaricana.hu/en/about/ Pristupljeno 5. 6. 2021.

obradi kao samostalan projekt. Ovaj rad se ne dotiče jezične komponente toponimskog nazivlja, tj. toponomastičke analize, nego je usmjeren isključivo prikupljanju geografskog nazivlja kroz povijest do suvremenog doba kako bi se stvorio alat koji će biti od pomoći budućim povijesno-geografskim, arheološkim, toponomastičkim i svim ostalim istraživanjima prostora Đakovštine. Popisivanje povijesnih i suvremenih toponima koji bi bili dostupni na jednom mjestu doprinosi očuvanju i nematerijalne dimenzije kulturno-povijesnog krajolika Đakovštine, jer je u nazivlju vrlo često sačuvan povijesni karakter određene mikrolokacije.[3] U arheološkim istraživanjima, toponimi su najjasniji pokazatelj korištenja određenog prostora, a nazivlje kao što je: grad, gradina, gradac, gradište, selo, selište, kamenica, kamenjača, crkvište itd. u većini slučajeva ukazuje na postojanje arheološkog lokaliteta.

Glavni razlog oblikovanja digitalnog korpusa toponima jest stvaranje uvjeta za pretraživanje, što nije dostupno u nijednom izvoru na temelju kojega je ova baza izrađena, osim u slučaju Topografske karte.[4] Nadalje, inventarizacijom geografskih imena Đakovštine učinjen je još jedan korak u smjeru proučavanja historijske geografije ovog prostora od ubiciranja nestalih naselja i selišta, do identificiranja funkcija određenog prostora u povijesti, a osnova takvog istraživanja su spomenute detaljne vojne topografske izmjere i katastarske mape s kraja 19. i početka 20. stoljeća. Metodologija formiranja korpusa je unos elemenata u GIS bazu na identičnu geografsku lokaciju kao što se nalazi i u izvoru. Preko preglednika na web stranici *Arcanum* moguće je postaviti suvremenu satelitsku snimku kao presloj preko povijesnih karata. Paralelnim iščitavanjem s web stranice i unošenjem u identičnu podlogu satelitske snimke u QGIS programu stvara se sinkronizirana informacija. Ovakvim pregledom moguće je preuzeti i druge elemente kao što su mlinovi, vodenice, gostionice, kapelice i križevi krajputaši.[5] Ako se detaljnije prouči

3 Primjeri motivacijske analize toponimskog nazivlja Đakovštine u: Mate ŠIMUNDIĆ, Đakovštinska toponimija, Đakovo 1995. i Ivana ČATIĆ, *Toponimija Đakovštine*, doktorska disertacija, Osijek 2017.

4 Naime, svi toponimi iz Topografske karte uneseni su pretraživač Registar geografskih imena Državne geodetske uprave, a mogu se pretraživati na stranici: https://rgi.dgu.hr/rgigis/, Pristupljeno 28. 8. 2021.

5 Vodenice, bunari i križevi krajputaši su označeni u sklopu projekta *„Povijesni atlas Đakovštine*" na platformi My maps. Prema tri topografske izmjere i katastarskim mapama ucrtane su 144 vodenice na različitim položajima. Projekt je dostupan za pregledavanje na web stranici Muzeja Đakovštine: http://muzej-djakovstine.hr/multimedija/ .

povijesna urbanizacija naselja s prostora Đakovštine, mogu se primjetiti brojne zanimljivosti i odstupanja od današnjeg stanja, npr. u Prvoj topografskoj izmjeri iz 18. stoljeća vidljivo je da se groblje sela Viškovci nalazilo na drugom mjestu, a ne gdje je danas, crkva ili crkveni objekt u Satnici Đakovačkoj smješten je u sasvim drugoj ulici nego gdje se danas nalazi crkva, a ista je situacija i u selima Gorjani i Trnava. Uz cestu od Trnave prema Dragotinu ucrtana je crkva, koje danas više nema, ali je ostao toponim *Kapela* zabilježen u Katastru i u ARKOD-u. Ucrtani su ostaci srednjovjekovnog gradišta Radanovac kod Ratkovog dola, a sjeverno od njih je ucrtana ruševina *alte Kirche*. U podacima iz kanonske vizitacije župe Levanjska Varoš iz 1813. godine spominju se ostaci kapele sv. Juraja, koja se nalazi na zajedničkom groblju selâ Musić, Slobodne Vlasti i Borojevaca[6], a prema Drugoj i Trećoj katastarskoj izmjeri na istoj lokaciji gdje se nalaze ovi ostaci, naznačeno je groblje pa je najvjerojatnije da se radi upravo o ovom objektu. Ista je situacija južno od Paučja gdje je ucrtana ruševina s natpisom *Stara Cergua*, za koju također nije poznato kojemu je selu pripadala, niti ikakav pouzdaniji podatak. Geografski najbliži spomen crkve je iz popisa 1579. godine, u selu Miholjanci,[7] gdje se spominje oronula crkva te u opisu sela Drenje[8] i Krnadija,[9] gdje se spominje crkva Sv. Kuzme i Damjana, a za koju Szadecky 1702. piše da je razrušena.[10] Na istoj (prvoj) izmjeri je ucrtano selo Husarovci (Užarevci) sjeverozapadno od Đakova, koje je raseljeno u 19. stoljeću. Prva topografska izmjera donosi jedinstvene toponime, kao npr. „Komarevcze", „Pridrusczy" i „Rusinczy" koji se dva stoljeća prije spominju kao sela Komarevci, Pridružinci i Ružinci 1579. godine u popisu Sandžaka Požega. U Drugoj izmjeri se Mrzovićko groblje nalazi sjeverno od sela, dok se Vrbičko nalazi zapadno od sela (Vrbice)[11].

6 Stjepan SRŠAN, *Kanonske vizitacije, knjiga X: Đakovačko područje 1751. – 1833.*, Osijek, 2011., 189.

7 Fazileta HAFIZOVIĆ (prev.) i Stjepan SRŠAN (ur.), *Popis Sandžaka Požega 1579. godine,* Osijek, 2001., 167.

8 *Isto*, 2001., 219.

9 *Isto*, 2001., 217.

10 Stjepan SRŠAN, *Naselja u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća*, Osijek, 2000., 145.

11 U Prvoj topografskoj izmjeri za očekivati je bilo da će postojati oznaka za groblje koje je istraživano 1991. godine na Ivandvoru, kada je istraženo 368 grobova, a koje je voditelj istraživanja Zvonko Bojčić datirao između 1567. i 1812. godine. Detaljnije u: Zvonko BOJČIĆ, „Ivandvor između prošlosti i budućnosti", Revija Đakovački vezovi 1991., 1991., 85 – 86. No, oznaka u spomenutoj izmjeri ne postoji.

Slika 1. Izgled sučelja u QGIS aplikaciji s prikazom okolice sela Ivanovaca Đakovačkih

Prilikom prikupljanja velikog broja elemenata iz različitih izvora, od samog početka bilo je potrebno postaviti principe organizacije unošenja podataka i na temelju toga konačan ustroj baze kao izvora informacija. U stvaranju ove digitalne baze glavna dimenzija svakog unesenog elementa odnosi se na lociranje u geografski konkretnom prostoru. Svaki element se nalazi u sloju izvora iz kojega su podaci preuzeti. Na ovaj se način pokušalo lakše doskočiti nepreglednosti i uspostaviti logičnije upravljanje pretraživanjem.[12]

Zahvaljujući mogućnostima QGIS programa, pretraživanje po pojmovima je brzo i jednostavno. Naime, prilikom traženja pojedinog pojma, dovoljno je upisati tek dio naziva, a tražilica će u rezultatima prikazati sve elemente neovisno o sloju u kojemu se nalaze, koji sadrže navedenu riječ ili dio riječi, a odabirom rezultata, prikaz sučelja se usmjeri na lokaciju toponima.[13] Baza je dostupna za pretraživanje u Muzeju Đakovštine sa svim podlogama na

12 Slojevi izvora su sljedeći: 1. Engel 2020.; 2. Kotar Đakovo 1702., 3. Prva topografska izmjera – svi elementi, 4. Druga topografska izmjera, 5. Treća topografska izmjera (1: 25000), 6. Treća topografska izmjera (1: 75000), 7. Katastarske mape (XIX. st.), 8. Kanal Drava – Sava 1840., 9. Kanal Drava – Sava 1843./1844., 10. Toponimija Đakovštine (I. Čatić), 11. Hrvatska osnovna karta, 12. Topografska karta (TK25), 13. R. Franjetić_vodotokovi, 14. Lokve izvori močila (TK25 i HOK), 15. Prva topografska izmjera – potoci, rijeke i izvori, 16. Hrvatska osnovna karta – rijeke, 17. Topografska karta – potoci i rijeke, 18. ARKOD toponimi, 19. Katastar.hr toponimi.

13 QGIS aplikacija preko dodatka *„Search layers"* omogućuje sustavno i pregledno pretraživanje pojmova uz lociranje odabranih rezultata.

kojima je izrađena, dok je vektorska baza online dostupna preko platforme *QGISCloud*, gdje se može pregledavati, ali ne i pretraživati.[14]

IZVORI

Izvori na temelju kojih je izrađena baza mogu se razvrstati na suvremene i na povijesne. Suvremeni izvori su preuzeti s mrežnih usluga prostornih podataka Državne geodetske uprave ili u WMS obliku koji se direktno učitavaju u QGIS program i na kojima je najjednostavnije označavati elemente s obzirom na činjenicu da učitani podaci već nose sa sobom prostornu informaciju, ili paralelnim pregledavanjem web preglednika i unošenjem podataka u QGIS. Posebna kategorija su prostorno približno odredivi toponimi koji su navedeni u radu Ivane Čatić *„Toponimija Đakovštine*"[15] i u popisu Kotara Đakovo kojega je načinio Emerik Szadecky 1702. godine.[16]

- **Suvremeni izvori s točno geografskim pozicioniranim toponimima**

Topografska karta

Od suvremenih izvora, toponimi su preuzeti sa službene državne Topografske karte 1:25000 (TK25). Karta je izrađena u kartografskoj projekciji HTRS 96/TM.

Na listovima TK25, unutar granica Đakovštine uneseno je 613 toponima koji se odnose na zaseoke, krajeve, rudine, šume, polja, brda ili brijegove te vrhove (ne uključujući nazive naselja i gospodarskih pogona), 46 toponima koji se odnose na vode tekućice (vodotoci i kanali) te 73 toponima koji se odnose na izvore, zdence, lokve ili močila. Ukupan broj zabilježenih toponima iznosi 732.

---

14 „DIGITALNA BAZA TOPONIMA ĐAKOVŠTINE", dostupno na: https://qgiscloud.com/muzejdjakovstine/DIGITALNA_BAZA_TOPONIMA_DJAKOVSTINE/ Pristupljeno 17. 9. 2021.

15 ČATIĆ, 2017.

16 Objavljen u: Ive MAŽURAN, *Popis zapadne i srednje Slavonije 1698. i 1702. godine*, Osijek, 1966.; Stjepan SRŠAN, *Naselja u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća*, Osijek, 2000.

Hrvatska osnovna karta

Hrvatska osnovna karta dostupna je u listovima mjerila 1:5000, a izrađivala se od 1954. do 2009. godine.[17] Iz tog razloga su brojni elementi na njoj zastarjeli u odnosu na današnju urbanizacijsku i prometnu sliku krajolika npr. na karti nema đakovačke obilaznice, koja je dio prometnice D7, i koja je završena krajem 1990-ih godina, niti autoceste A5 koja je puštena u promet na prostoru Đakovštine 2007. godine (dionica Đakovo – Sredanci) i 2009. godine (dionica Osijek – Đakovo).

Na Hrvatskoj osnovnoj karti zabilježeno je 1226 toponima koji označavaju zaseoke, krajeve, rudine, šume, polja, brda ili brijegove te vrhove, 114 toponima koji se odnose na tekućice te 14 toponima koji označavaju izvore, zdence, lokve ili močila. Ukupan broj zabilježenih toponima na HOK-u iznosi 1354.

Toponimi upisani na ARKOD pregledniku

ARKOD je organizirani nacionalni sustav u kojemu je evidentirano korištenje poljoprivrednog zemljišta. Web inačica sustava je preglednik kroz koji se jednostavnim klikom može doći do informacije pod kojim se brojem čestica vodi u nacionalnom sustavu identifikacije zemljišnih parcela, uporaba zemljišta, površina i za ovaj rad najbitnija informacija: „Domaće ime"[18].

Iako su brojne parcele upisane pod nekonvencionalnim nazivima (npr. *Stevo 2*, *Evicino*, *Zokijevo*, *Bajino* itd.) ipak je bilo moguće izdvojiti više od 1000 pojmova koji se mogu pripisati toponimskoj baštini i to pojmova koji su poznati među lokalnim stanovništvom, a nisu upisani u ostalim nacionalnim toponimskim bazama.

Nedostatak ove baze toponima jest neujednačenost imenovanih i neimenovanih zemljišta, jer su upisani nazivi samo za parcele koje su se nalazile unutar ARKOD sustava, čime su izostavljene sve šumske površine.

Toponimi su prepisivani paralelno ispitivanjem svake čestice u ARKOD web pregledniku prema podacima od 31. 12. 2020. i unosom na isto geografsko mjesto u QGIS aplikaciji. Izostavljeni su toponimi koji se odnose

17 https://dgu.gov.hr/proizvodi-i-usluge/sluzbene-drzavne-karte-i-ostale-karte/hrvatska-osnovna-karta-175/175 Pristupljeno 20. 8. 2021.

18 http://preglednik.arkod.hr/ARKOD-Web/ Pristupljeno 20. 8. 2021.

na rodbinske veze ili posvojne zamjenice (npr. *Moje, Naše, Tetino, Strinino, Punicino* itd.), koji se odnose na osobna i mena i prezimena (npr. *Perino, Čiča Ivino, Aščić* itd.), poljoprivredne nazive Tabli (*Tabla 26* itd.) te najučestalije nazive koji ne ulaze u sferu toponima (npr. *Aerodrom, Državno, Župno, Numera* itd.). Upisivani su toponimi koji su zabilježeni barem na tri neposredno susjedne parcele i koji ne potpadaju pod prethodno navedene eliminacijske kategorije, a na taj način ukupno je zabilježeno 1035 toponima.

Toponimi zabilježeni u web pregledniku „Katastar u pokretu"

Državna geodetska uprava je kreiranjem web preglednika katastarskih informacija[19] učinila dostupnim podatke o posjednicima i vlasnicima svih čestica. Jednostavnim upitom na bilo koju katastarsku jedinicu dostupne su sljedeće tri kategorije informacija: „Osnovni podaci", „Načini uporabe" te „Upisane osobe". Pod kategorijom „Osnovni podaci" nalazi se informacija „Adresa katastarske čestice" koja nosi službenu toponimsku oznaku za zemljišta izvan urbanih zona.

Kako je riječ o državnom servisu s jasno definiranim kategorijama informacija, proporcionalno raste i vjerodostojnost toponimskih upisa kao službene informacije.

Istom metodologijom paralelnog upita na stranici „katastar.hr" i unošenja geografske pozicije s imenom u zaseban sloj u QGIS aplikaciji, prikupljeno je 1217 toponima. Nisu bilježeni nazivi ulica u naseljenim područjima niti nazivi javnih prometnica.

- **Povijesni izvori s točno geografski pozicioniranim toponimima**

Povijesni izvori sežu od 1781. godine do početka 20. stoljeća. U ovu kategoriju uvrštena je i računalna aplikacija *Engel 2020* u kojoj su vizualizirani podaci koji se odnose na srednjovjekovno razdoblje.

Prva topografska izmjera (1781. – 1783.)

Listovi načinjeni prilikom Prve topografske izmjere ili Jozefinske (po Josipu II.) georeferirani su i postavljeni na podlogu suvremene satelitske snim-

19 https://www.katastar.hr/#/ Pristupljeno 20. 8. 2021.

ke te su dostupni za pregledavanje na portalu *Arcanum.*[20] Za prostor Đakovštine korištena je sekcija *„Provinz Slavonien (1781. – 1783.) – First Military Survey"* te *„Slawonische Militärgrenze (1780.) – First Military Survey"*. Toponimi su zabilježeni u izvornom obliku kako su navedeni na karti, iako često predstavljaju nespretnu varijantu hrvatske riječi (Viszovacz, Wiese Gradie, Kallainicze i sl.). Kao pomoć pri određivanju toponima, korišteno je izdanje *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća: Virovitička županija.*[21] Od listova je načinjena slika visoke rezolucije koja je georeferirana u GIS aplikaciji kako bi se geografski položaj toponima što vjernije prenio u prostornu bazu. Imena naselja nisu dio baze. Prilikom georeferiranja podloge (topografska karta) i presloja ove topografske izmjere vidljiva su velika odstupanja što se može pripisati nedovoljnoj preciznosti prilikom mjerenja i izrade.

Ukupno je popisano 376 toponima od kojih se 94 odnose na rijeke ili potoke (tekućice).

Druga topografska izmjera (1865. – 1869.)

Ova izmjera nosi još ime Franciskanska izmjera, po njezinu inicijatoru i vladaru, Franji II. Listovi su izrađeni u mjerilu 1:28800, što je rezultat korištenja bečkog hvata kao osnovne mjerne jedinice. Listovi ove izmjere također su dostupni na web portalu *Arcanum* za pregledavanje, uz dodatnu mogućnost uvida na podlozi suvremene satelitske snimke. Druga izmjera je poprilično točnija i preciznija od prethodne, što je vidljivo prilikom georeferiranja u QGIS programu pri čemu je podudaranje podloge (topografska karta) i presloja (mozaik listova) uvelike točnije nego što je u prethodnom slučaju s Prvom topografskom izmjerom. Nazivi sadrže ime na hrvatskom i za prirodu oznake na njemačkom (Grube, Bach, Wald).

Toponimi se odnose na rudine, polja, šume, tekućice, brijegove i brda, a u bazi ih je 243. Kao u prethodna dva slučaja, nazivi naselja nisu uključeni u ovaj sloj.

---

20 https://maps.arcanum.com/en/map/europe-18century-firstsurvey/?bbox=2022643.4199813167%2C5663629.065818896%2C2091933.5861218288%2C5689120.814752002&map-list=1&layers=163%2C165 Pristupljeno 7. 8. 2021.

21 Ivana HORBEC i Ivana JUKIĆ, *Virovitička županija*, Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća, sv. 5, ur. Mirko Valentić, Zagreb, 2002.

Treća topografska izmjera (1869. – 1887.)

Listovi treće ili Francjozefinske izmjere na portalu *Arcanum* su dostupni u dva mjerila: krupnije u 1: 25000 i sitnije u 1: 75000.

Na detaljnijoj karti, tj. Habsburg Empire (1869. – 1887.) Third Military Survey (1:25000)[22] upravo je za naš prostor središnji list (omeđen selima Novi Perkovci – Satnica – Semeljci – Stari Mikanovci) na portalu greškom zamijenjen sa svojim sjeveroistočnim susjednim listom, pa je suvremena satelitska podloga za veliki dio Đakovštine u ovom slučaju beskorisna. Kako bi se premostila i ta poteškoća, izrađen je mozaik od listova te je u vanjskom grafičkom programu svaki list stavljen na svoje odgovarajuće mjesto. Tako ispravljen, list za cijelu Đakovštinu georeferiran je u QGIS aplikaciji kako bi se toponimi mogli što točnije pozicionirati. Sinkronizacija podloge i presloja uz minimalno odstupanje govori o visokoj preciznosti izrađivača i mjernika. Toponimi su samo iznimno na njemačkom, dok su u pravilu u cijelosti na hrvatskom jeziku. U bazu toponima nisu popisana imena naselja, kao što nisu niti u prethodnim slojevima.

Ukupno je zabilježeno 360 toponima koji obilježavaju rudine, polja, šume, tekućice, brijegove i brda.

Listovi krupnijeg mjerila mogu se pregledavati pod sekcijom „Habsburg Empire (1869-1887) - Third Military Survey (1:75 000)".[23] Osim na stranicama web portala *Arcanum*, dostupni su i na stranicama *New York Public Library – Digital Collections*,[24] a upravo su ta četiri lista poslužila kao podloga za georeferiranje karte ove izmjere. Karta je po smještaju elemenata vrlo slična današnjoj Topografskoj karti pa se može sa visokom preciznošću uskladiti sa pozadinom.

Toponimi su na hrvatskom jeziku, uz tek nekoliko izuzetaka. Označavaju rudine, polja, šume, tekućice, brežuljke i brda, a ukupno ih je 250.

---

22 https://maps.arcanum.com/en/map/thirdsurvey25000/?bbox=2022643.4199813167%2C5663629.065818896%2C2091933.5861218288%2C5689120.814752002&map-list=1&layers=129 Pristupljeno 7. 8. 2021.

23 https://maps.arcanum.com/en/map/thirdsurvey75000/?bbox=2022643.4199813167%2C5663629.065818896%2C2091933.5861218288%2C5689120.814752002&map-list=1&layers=43 Pristupljeno 7. 8. 2021.

24 https://digitalcollections.nypl.org/ ; Keyword: *Austro-Hungarian Monarchy*. Militärgeographisches Institut; Listovi: *Nasice und Kutjevo, Djakovo und Vinkovci, Brod* te *Gradiste und Bos. Samac*. Pristupljeno 6. 6. 2021.

Katastarski planovi (XIX. stoljeće)

Najdetaljnije karte koje se nalaze na portalu *Arcanum* upravo su mape katastarskih općina koje većinom potječu iz druge polovice 19. stoljeća. Za Đakovštinu su korištene snimke katastarskih općina Bračevci (1868.), Krndija (1887.), Punitovci (1887.), Široko Polje (1863.), Koritna (1863.), Kešinci (1863.), Semeljci (1863.), Forkuševci (1863.), Viškovci (1863.), Ivanovce (1863.), Tomašanci (1863.), Gorjani (1863.), Potnjani (1863.), Drenjski Slatinik (1863.), B(r)ačevačko Podgorje (1863.), Drenje (1863.), Paučje (1862.), Nabrđe (1863.), Đakovačka Breznica (1863.), Levanjska Varoš (1863.), Čenkovo (1862.), Slobodna Vlast (1863.), Musić (1863.), Đakovački Hrkanovci (1863.), Majar Majur (1863.), Gašinci (1924. – 1925.), Kondrić (1863.), Đakovački Selci (1863.), Lapovci (1863.), Trnava (1863.), Svetoblažje (1863.), Dragotin (1863.), Novi Perkovci (1863.), Piškorevci (1863.), Strizivojna (1853.), Đurđanci (1863.), Vrbica (1863.), Đakovo (1863.), Vučevci (1863.), Mrzović (1863.), Kešinci (1863.) te Budrovci i Strizivojna – revir Trstenik (bez datuma).[25] Katastarske mape su vrlo detaljne s ucrtanim građevinama u naseljima i parcelacijom. Na vodenim tokovima su naznačeni prijelazi i vodenice. Od ostalih elemenata, označeni su i seoski križevi krajputaši, od kojih neki još i danas stoje na istim mjestima. Problematičnost ovog pristupa prepisivanja točnih lokacija toponima jest u nemogućnosti izrade mozaika koji bi se mogao georeferirati zbog krupnog mjerila originala.

Snimke katastarskih planova koje su dostupne na drugom digitalnom portalu, *Hungaricana*, su rađene u mjerilu 1 : 2880 i nešto su kasnijeg datuma, ali ih nedostaje za većinu katastarskih općina na prostoru Đakovštine. Dostupni su sljedeći planovi: *Snimka gruntovne obćine Djakovačka Breznica* (1879.),[26] *Snimka gruntovne mape obćine Bračevci* (1879.),[27] *Snimka gruntovne mape obćine Musić* (1879.),[28] *Snimka gruntovne mape obćine Majar* (1879.),[29]

25 https://maps.arcanum.com/en/map/cadastral/?bbox=2022643.4199813167%2C5663629.065818896%2C2091933.5861218288%2C5689120.814752002&map-list=1&layers=3%2C4 Pristupljeno 15. 8. 2021.

26 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13686/?list=eyJxdWVyeSI6ICJEamFrb3ZhXHUwMTBka2EgQnJlem5pY2EifQ Pristupljeno 7. 7. 2021.

27 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13677/?list=eyJxdWVyeSI6ICJicmFcdTAxMGRldmNpIn0 Pristupljeno 7. 7. 2021.

28 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13633/?list=eyJxdWVyeSI6ICJtdXNpXHUwMTA3In0 Pristupljeno 7. 7. 2021.

29 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/14165/?list=eyJxdWVyeSI6ICJtYWphciJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021.

Snimka gruntovne mape obćine Potnjani (1879.),[30] *Snimka gruntovne mape obćine Paučje* (1879.),[31] *Snimka gruntovne mape obćine Levanjska Varoš* (1879.),[32] *Snimka gruntovne mape obćine Slobodna Vlast* (1879.),[33] *Snimka gruntovne mape obćine Bračevačko Podgorje* (1879.),[34] *Dvogub katastralne mape obćine Preslatinci* (1908.),[35] *Dvogub katastralne mape obćine Kućanci* (1912.),[36] *Dvogub katastralne mape obćine Svetoblažje* (1901.),[37] *Dvogub katastralne mape obćine Kondrič* (1901.),[38] *Dvogub katastralne mape obćine Vučevci* (1904.),[39] *Dvogub katastralne mape obćine Tomašanci* (1888.[40] i 1915.[41]), *Dvogub katastralne mape obćine Forkuševci* (1888.),[42] *Dvogub katastralne mape obćine Drenje* (1913.),[43] *Dvogub katastralne mape obćine Dragotin* (1901.),[44] *Dvogub katastralne mape obćine Gorjanski Ivanovci*

30 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/14009/?list=eyJxdWVyeSI6ICJwb3RuamFuaSJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021.

31 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/14158/?list=eyJxdWVyeSI6ICJwYXVcdTAxMGRqZSJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021.

32 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13631/?list=eyJxdWVyeSI6ICJsZXZhbmpza2EgdmFyb1x1MDE2MSJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021.

33 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13917/?list=eyJxdWVyeSI6ICJzbG9ib2RuYSB2bGFzdCJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021.

34 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13700/?list=eyJxdWVyeSI6ICJwb2Rnb3JqZSBicmFcdTAxMGRldmFcdTAxMGRrbyJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021.

35 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13566/?list=eyJxdWVyeSI6ICJwcmVzbGF0aW5jaSJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021.

36 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/14228/?list=eyJxdWVyeSI6ICJrdVx1MDEwN2FuY2kifQ Pristupljeno 7. 7. 2021.

37 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13614/?list=eyJxdWVyeSI6ICJzdmV0b2JsYVx1MDE3ZWplIn0 Pristupljeno 7. 7. 2021.

38 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13755/?list=eyJxdWVyeSI6ICJrb25kcmlcdTAxMDcifQ Pristupljeno 7. 7. 2021.

39 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13761/?list=eyJxdWVyeSI6ICJ2dVx1MDEwZGV2Y2kifQ Pristupljeno 7. 7. 2021. godine.

40 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/14144/?list=eyJxdWVyeSI6ICJ0b21hXHUwMTYxYW5jaSJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021. godine.

41 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13969/?list=eyJxdWVyeSI6ICJ0b21hXHUwMTYxYW5jaSJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021. godine.

42 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13875/?list=eyJxdWVyeSI6ICJmb3JrdVx1MDE2MWV2Y2kifQ Pristupljeno 7. 7. 2021. godine.

43 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13908/?list=eyJxdWVyeSI6ICJkcmVuamUifQ Pristupljeno 7. 7. 2021. godine.

44 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13944/?list=eyJxdWVyeSI6ICJkcmFnb3RpbiJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021. godine.

(1914.),[45] i *Dvogub katastralne mape općine Pridvorje* (1913.).[46] Usporedbom s listovima koji se nalaze na *Arcanum*-ovom portalu, vidljivo je da su ovi kasniji planovi siromašniji toponimima i ostalim elementima koji se redovno nalaze na ranijim planovima. Ovaj je sloj daleko najbogatiji s toponimskom građom. No, neujednačenost između pojedinih listova glavni je razlog nedorečenosti ovoga sloja toponima. Takav je primjer katastarska mapa općine Budrovci, koja zauzima oko 32 km^2, a na kojoj nisu ucrtani objekti (zgrade, vodenice, križevi), a od toponima navedena su tek dva (i to po tri puta): „Selo" i „Vinogradi", čime je značajan dio ovog sloja toponima ostao prazan.

Ukupno je zabilježeno 2106 toponima.

Karte planiranog plovnog kanala Osijek Brod ili Drava Sava iz 1840. i 1843./1844. g.

Planovi za prokopavanje kanala kojim bi se vodenim putem spojili Osijek i Brod nastali su sredinom 19. stoljeća. Nacrt oba plana je isti, vođen principom ukotvljavanja postojećih korita potoka i rijeka koji su tekli prostorom između ova dva grada u trasu plovnog kanala. Plan iz 1840.[47] godine dostupan je na stranicama *Hungaricana* u visokoj rezoluciji u 32 lista. Kako je detaljno iscrtan uski prostor kojim bi trasa kanala trebala proći, u planu je naveden značajan broj toponima. Sama trasa je prolazila prostorom katastarske općine Budrovci, pa su planovi poslužili za popunjavanje nedostatka toponima iz 19. stoljeća na ovom prostoru.

Princip postavljanja elemenata na odgovarajuću geografsku lokaciju je bio isti kao za topografske izmjere: izrada mozaika od niza fotografija, spajanje u jednu sliku i georeferiranje po postojećim točkama u QGIS aplikaciji. Toponimi su na hrvatskom jeziku, ali su pisani mađarskom ortografijom (bez hrvatskih dijakritičkih znakova). Na ovoj je karti ustanovljeno 100 toponima koji se tiču prostora Đakovštine, no svakako valja napomenuti da se tiču uskog prostora kojim je kanal trebao prolaziti.

---

45 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/13904/?list=eyJxdWVyeSI6ICJpdmFub3ZjaSJ9 Pristupljeno 7. 7. 2021. godine.

46 https://maps.hungaricana.hu/en/MOLTerkeptar/14136/?list=eyJxdWVyeSI6ICJwcmlkdm9yamUifQ Pristupljeno 7. 7. 2021. godine.

47 Térképe a tervezett Eszék brodi vagy is Dráva szávai hajókázható csatornának: https://maps.hungaricana.hu/hu/OSZKTerkeptar/1399/?list=eyJxdWVyeSI6ICJzemF2YSBkcmF2YSJ9, Pristupljeno 7. 7. 2021. godine.

Nacrt kanala iz 1843./1844. godine[48] se sastoji od manje listova (10) pošto je rađen u sitnijem mjerilu, a donosi 65 toponima koji se također tiču uskog prostora uz samu trasu kanala. Usporednom tablicom popisanih toponima s obaju nacrta, vidljivo je da su toponimi u većini isti, no i jedan i drugi nacrt sadrže određeni broj do tada nezabilježenih toponima, što je upravo razlog zašto su tretirani pojedinačno.

Radoslav Franjetić, Položajni nacrt vodogradnja u kotaru Đakovo: 1906., 1907., 1908., 1909., (1952.)

U Muzeju Đakovštine pohranjen je nacrt inžinjera Franjetića u kojemu je detaljno iscrtan središnji i istočni dio Đakovštine s naznačenim planiranim i izvedenim radovima na melioraciji i iskopavanju kanala.[49] Posebnost ove karte je činjenica da su brojni manji pritoci i kanali imenovani, a danas ih većinom više i ne vidimo u okolišu uslijed adaptacije krajolika poljoprivrednim zahvatima u zadnjih stotinjak godina. Iz tog razloga i ovaj nacrt je uvršten u bazu toponima s ukupno 79 imenovanih tekućica i kanala.

Hungary in the Late Middle Ages. Digital vector map and attaching database about the settlements and landowners of medieval Hungary: Aplikacija Engel 2020

Mađarski povjesničar i arhivist Pal Engel bio je jedan od glavnih stručnjaka u domeni kasnosrednjovjekovne povijesti i istovremenog povijesnog zemljopisa. Nedugo prije smrti izradio je digitalnu vektorsku bazu podataka srednjovjekovnog Ugarskog kraljevstva oko 1500. godine[50] koji je do nedavno bio dostupan samo na CD-romu za pregledavanje. Unutar projekta koji se bavi Arpadovićima (Árpád-ház Program) Institut za povijest Istraživačkog centra za humanističke znanosti (*A Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézetének*) 2020. godine izradio je aplikaciju putem koje

48 Térképe a tervezett Eszék bródi vagyis Dráva Sávai hajókázható csatornának: https://maps.hungaricana.hu/en/OSZKTerkeptar/564/, Pristupljeno 7. 7. 2021.

49 Nacrt je u procesu inventarizacije u Zbirku geografskih karata Muzeja Đakovštine.

50 Pál Engel, *Magyarország a középkor végen: Digitális térkép és adatbásis a középkori Magyar Királyság településeiről. /Hungary in the Late Middle Ages: Digital vector map and attaching database about the settlements and landowners of medieval Hungary*. [CD-ROM] (Budapest: TÉRINFO Bt; Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézet, 2001).

je Engelova baza postala dostupna za pregledavanje i proučavanje na računalnim uređajima[51]. Preko podataka koji su prikazani u aplikaciji, popisani su elementi koji su smješteni na prostor Đakovštine, bez tipološke klasifikacije (naselje, posjed, element, današnje naselje). Takvih je na ovom prostoru 135, iako je bitno napomenuti da se među tim elementima nalaze i pojedina naselja (npr. Novi Perkovci i Široko Polje, koja nastaju tek sredinom 18. stoljeća) i koja su očito suvremena, a ne srednjovjekovna.

Ukupan broj elemenata prikupljenih u kategoriji prostorno točno odredivih toponima iznosi 8052.

- **Izvori s popisima toponima (bez točne geografske lokacije):**

Popis Kotara Đakovo iz 1702. godine

Komisija pod predsjedanjem Emerika Szadeckog načinila je popis kotara Đakovo u kojemu je popisano stanovništvo, naselja i selišta, međe sa susjednim mjestima, oranice, vinogradi, šume, ribnjaci i ostalo što je u vlasništvu sela. U popisu se nalazi 56 naselja.[52] Izvan prostora kojega danas smatramo Đakovštinom, a u okviru tadašnjeg kotara, nalazila su se sela Dubravnik, Topolje, Andrijevci, Čajkovci, Vrpolje, Mikanovci i Beketinci. Popisivači su u opise naselja unosili toponimske podatke koji se odnose na međe, šume, rijeke, vinograde i ostalo. Ukupno je zabilježeno 386 toponima (među koje nisu uračunati nazivi naselja), no potrebno je ponovno napomenuti da značajan dio tih toponima pripada mjestima koja se danas nalaze izvan granica Đakovštine. Kako je riječ o pisanom izvoru, a ne grafičkom, javlja se problem točne ili približno točne prostorne ubikacije svakog pojedinog toponima, što iziskuje drugačiji način unošenja u postojeću bazu toponima. Pošto je jedna od glavnih karakteristika toponimske baze točna geografska referenca, a toponimi iz ovog izvora ne spadaju u tu kategoriju, kako bi se ostvarila njihova prostorna iskoristivost, pristupilo se na drugačiji način. Unošenje u bazu je obavljeno na način da se točkom označi naselje s nazivom u izvorniku, dok

51 https://abtk.hu/hirek/1713-megujult-engel-pal-adatbazisa-a-kozepkori-magyarorszag-digitalis-atlasza Pristupljeno 1. 8. 2021. Ovim putem se zahvaljujem kolegici Petri Kolesarić na informaciji o postojanju spomenute aplikacije.

52 SRŠAN, 2000. 132 – 164.

se toponimi unose u opis elementa[53]. Na ovaj način se ne kompromitira korektnost lokacije, iako se gubi na preciznosti.

Nazivlje je preuzeto iz izdanja *„Naselja u istočnoj Hrvatskoj krajem 17. i početkom 18. stoljeća"*, a usporedno su pregledavani i izvorni popis na latinskom jeziku kojega je objavio Ive Mažuran[54] i prijevod s izvornika na hrvatski kojega je načinio biskup Petar Bakić 1725. godine[55] jer je naknadno ustanovljeno da postoji nekoliko toponima koji su pri prevođenju izostavljeni.[56]

Doktorska disertacija „Toponimija Đakovštine"

Na Filozofskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ivana Ćatić je 2017. godine obranila doktorsku disertaciju u kojoj je prikupila više od 2200 različitih toponima isključivo s prostora Đakovštine, a radom je detaljno razrađena motivacijska razredba nazivlja. Toponimi su u radu abecednim redosljedom nabrojani uz kraticu sela kojemu pripadaju. Iz drugog dijela disertacije, *Prilog 3. Popis i smještaj terenski potvrđenih toponima,* autorica je obradila tristotinjak toponima koji su smješteni na istočnom, sjeveroistočnom i jugoistočnom dijelu Đakovštine, s opisima o približnom smještaju na temelju terenskog istraživanja i razgovora s kazivačima. Prema tom potonjem kraćem popisu i opisima, u bazu je uvršteno 319 toponima. Način na koji bi se i ostatak toponima mogao uvrstiti, bio bi usmjeren na sličan način kao što je napravljeno s popisom Kotara Đakovo iz 1702. godine: središnja točka koja označava naselje i koja obuhvaća popis toponima koji pripadaju seoskom ataru bez preciznijeg pozicioniranja.

---

53 Primjer unošenja u bazu: Element „*Piszkerovczy*" unesen je na mjesto današnjeg sela Piškorevci, a u opis elementa uneseni su toponimi koji se spominju u pripadajućem tekstu: *Boškovci međa, Mikić selište, Knija međa, Jagodinsko groblje, zemlja Zgon, šuma Kaznica, predij Imrovci, predij Matijevci*.

54 Ive MAŽURAN, *Popis zapadne i srednje Slavonije 1698. i 1702. godine*, Osijek, 1966., 93 – 136.

55 Tade SMIČIKLAS, *Dvijestogodišnjica oslobođenja Slavonije*, drugi dio, Zagreb 1891., 308 – 336.

56 Npr. prediji „Imrovce" i „Matievce" nisu navedeni u izdanju iz 2001. godine, dok se u „*Popisu zapadne i srednje Slavonije iz 1698. i 1702."* (MAŽURAN, 1966., 99) i u Bakićevom prijevodu tog istoga popisa (SMIČIKLAS, 1891., 312) ovi prediji nalaze u opisu prethodno spomenutog sela Piškorevci.

Na temelju prethodno navedenih izvora, brojčano stanje elemenata u bazi toponima iznosi 8757.[57]

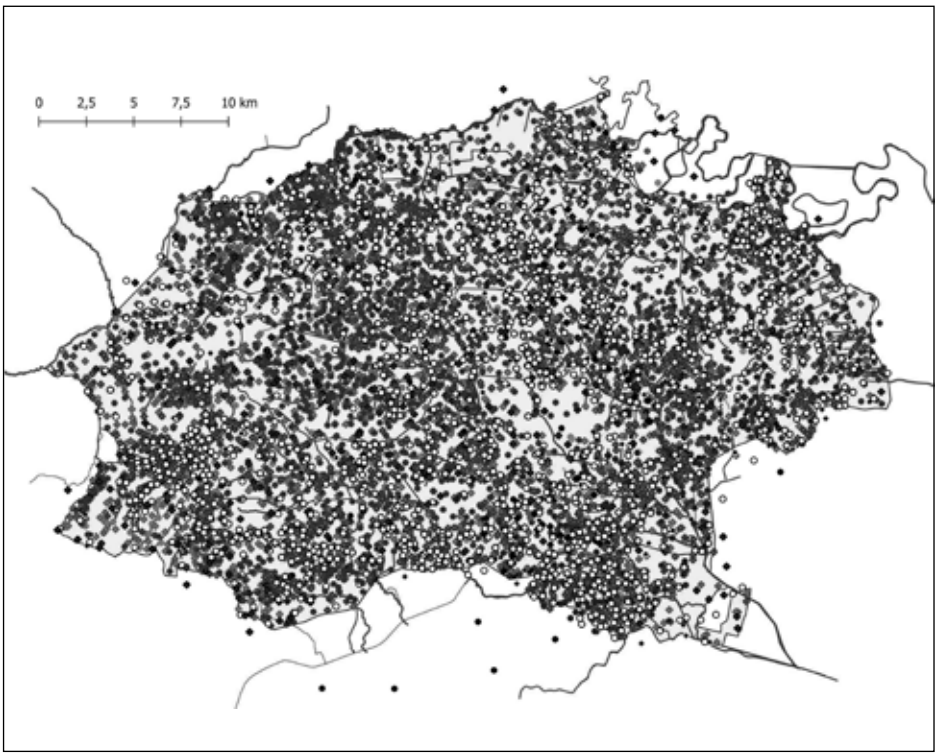

Slika 2. Baza toponima sa svim slojevima

57 Još jedan izvor toponima, koji trenutno nije uvršten u bazu, su izvori objavljeni od strane Državnog arhiva u Osijeku u izdanju *„Kanonske vizitacije X: Đakovačko područje 1751. – 1833.”*, prir. Stjepan SRŠAN, Osijek, 2011. Popisane su župe s filijalama prema godinama obavljenih vizitacija. U sadržaju većine tih vizitacija stoji paragraf „O nepokretnim župnim dobrima” gdje su navedena zemljišta koja pripadaju župi. Iz cjelokupnog izdanja moguće je izvući 90 toponima. Pojedini su već navedeni u drugim izvorima i uneseni u bazu, pojedini su novi i točno odredivi (npr. da se mjesto gdje se nalazilo đakovačko groblje 1776. naziva „Kamenica”, vidi: SRŠAN, 2011., 83), dok su drugi isto tako novi u bazi, ali ih je teško točno locirati jer su navedeni samo kao vlasništvo župe. Ako bi se ovom broju pripisali ovi mjesno približno odredivi toponimi te popis I. Čatić od 2 200 toponima (i oduzmemo 319 koji su već ovdje unešeni u bazu), ukupan broj toponima bi narastao na 10 700 elemenata.

Primjer korištenja baze toponima pri istraživanju povijesnih izvora: Sandžak Požega 1579.

Državni arhiv u Osijeku je 2001. godine izdao je „*Popis sandžaka Požega 1579. godine"*[58] kojega je s osmanskog na hrvatski prevela Fazileta Hafizović. Kako je u popisu obuhvaćen cijeli prostor Đakovštine, on predstavlja prvorazredni izvor za proučavanje srednjovjekovne i ranonovovjekovne toponimije ovog prostora. Đakovština je podijeljena između osam nahija: Prikraj, Đakovo, Jošava, Gorjan, Dragotin, Nivna, Poljana i Podgorač, pri čemu su se spomenute nahije širile i izvan prostora Đakovštine. Topografiju je izradio Ive Mažuran, a većina je obrađenih naselja i selišta popraćena objašnjenjem u bilješkama gdje se tematizirano ime spominje u drugim izvorima i gdje bi se moglo očekivati da se tematizirano mjesto nalazilo. U sklopu popisa sela, popisane su i pripadajuće mezre, tj. napuštena sela koja imaju svoje granice i tragove prijašnjeg naseljavanja. U ovih osam nahija popisano je 154 sela i 269 toponima (ukupno 423) koji predstavljaju nazive livada, čestica, zemljišta, selišta, mahala (najmanja teritorijalna jedinica, četvrt), baština, ćiftluka (kompleks zemljišta u posjedu jedne obitelji), vinograda, ribnjaka, voćnjaka i planina.

Pretraživanjem digitalne baze, svaki od tih toponima se pokušao geografski pozicionirati. Ukoliko u bazi traženog toponima nema, kategorizira se oznakom „Ne". Ukoliko toponim postoji označava se kroz tri moguće kategorizacije: „Da" – ukoliko je jasno o kojoj se lokaciji radi ili postoji još i danas kao naselje, „Moguće" – ako se toponim nalazi u bazi, ali je identifikacija malo vjerojatna, i „Vjerojatno" – ukoliko je toponim u bazi i identifikacija je vrlo vjerojatna, iako ne u potpunosti da bi se kategorizirao kao „Da". Ukoliko je toponim klasificiran kao „Da", „Vjerojatno" ili „Moguće", ponuđeno je objašnjenje gdje je spomenuti toponim prostorno smješten u kojem od spomenutih izvora se nalazi.[59]

---

58 HAFIZOVIĆ i SRŠAN, 2001.

59 Izvori su u objašnjenjima pisani kraticama:
1MS = Prva topografska izmjera (First military survey)
2MS = Druga topografska izmjera (Second military Survey)
3MS= Treća topografska izmjera (Third military survey)
CadMap = Katastarski planovi (Cadastral maps)
Engel = aplikacija Engel 2020
Katastar = Katastar u pokretu, Državna geodetska uprava
ARKOD = Arkod preglednik
TK25 = Topografska karta u mjerilu 1:25 000
HOK = Hrvatska osnovna karta
Kanal DS = Kanal Drava – Sava.

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
Nahija Đakovo	1.	**Kasaba Đakovo**	Da	1.	**mezra Kolokošica**	Da (u 1MS „Kollo Kusicza“, u Katastar „Kalakušica“, istočno od Đakova)
				2.	**mezra Kučakovci**	Ne
				3.	**Dio mezre Golenci**	Moguće (postoji toponim „Golenčica“ u HOK-u i ARKOD, istočno od Selaca Đ.)
				4.	**mezra Mihalovci**	Da („Mihalievcze“ u 1MS, istočno od Đakova)
				5.	**mezra Islobodanci**	Ne
				6.	**mezra Potočanci**	Ne
	2.	**selo Podrovci**	Ne	7.	**mezra Ištrbinci**	Da („Štrbinci“, od 1MS pa na dalje; JI od Đakova)
				8.	**mezra Popovci**	Moguće (toponim „Popovci“ istočno od Piska u Kanal DS, CadMap, HOK)
	3.	**selo Pavlovci**	Ne	9.	**livada Mlaka**	Ne
				10.	**livada Lisica**	Ne
				11.	**Pola čestice Vrbovac**	Moguće („Verbovac“ SZ od Viškovaca, CadMap)
	4.	**selo Pridružica**	Da („Pridrusczy“ SZ od Đakova, u 1MS)	12.	**livada Istočina**	Da („Stočin“, zapadno od Đakova u 3MS, HOK i TK25)
				13.	**mezra Golenci**	Da („Golenčica“ istočno od Selaca, moguće istovjetna spomenutoj kod kasabe Đakovo)
	5.	**selo Đurkanovci**	Ne	14.	**livada Uvejsa**	Ne
				15.	**mezra Satnica**	Ne (toponim „Satnica“ izvan sela Satnice Đakovačke u bližoj okolici nije zabilježen)
	6.	**selo Velika Satnica**	Da (Satnica Đakovačka)	16.	**čestica Velešovci**	Ne
	7.	**selo Martinovci**	Da („Martinovacz“ između Preslatinaca i Gašinaca u 1MS)	17.	**čestica Vrbovac**	Ne (ne postoji u blizini pretpostavljenim Martinovcima, no postoji kod Viškovaca, a već je spomenuta kod sela Pavlovci).
				18.	**čestica Pavičin vrh**	Ne
	8.	**selo Ružinci**	Da („Russinczy“ SZ od Đakova u 1MS)		**-**	
	9.	**selo Komarovci**		19.	**čestica Bila vrh**	Ne

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
			Da („Komarevcze" u 1MS istočno od Selaca Đ.)	20.	**čestica Klapnica**	Ne
	10.	**selo Betanica**	Ne[60]	21.	**mezra Selarovci**	Ne
				22.	**Pola čestice na mezri Mojšin**	Ne
	11.	**selo Jagodinci**	Da (toponim „Jagodinci" JZ od Đakova, Katastar, HOK, TK25)		**-**	-
	12.	**selo Peselnica**	Ne	23.	**čestica Galdoševic a**	Moguće (toponim „Galoševci" sjeverno od Budrovaca u HOK, TK25 i Katastru)
	13.	**selo Bagnica**	Da („Baginci" / „Bagince" sjeverno od Kuševca u HOK, TK25, 3MS, CadMap i Katastru)		**-**	-
	14.	**selo Budrovci**	Da	24.	**zemljište Boškovac**	Vjerojatno („Boškovci Međa" se spominje u popisu 1702. u sklopu sela Piškorevci kao istočna međa)[61]
Nahija Jošava	15.	**selo Berjan(i)ce**	Ne	25.	**čestica Podgajci**	Moguće (okolica Mikanovaca, spominje se predij „Podgajci" u popisu 1702. g.)
				26.	**zemljište Ušvarci**	Ne
				27.	**zemljište Abramovci**	Ne
				28.	**zemljište Pripojovci**	Ne
				29.	**zemljište Divošinci**	Ne

60 Poistovjećuje se sa selom Bježanija koje se nalazilo južno od Đakovačkog Piska, no spomenuto selo je popisano kao selište Bežanija koje pripada selu Jošava u nahiji Jošava. Iz tog razloga ovaj toponim ostavljamo kao nepotvrđen.

61 Toponim „Boškovci" spominje se u kanonskoj vizitaciji župe Piškorevci kao oranica i livada u vlasništvu župe, a koje se nalaze u mjestu Budrovci. Vidi: SRŠAN, 2011., 591.

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
				30.	**mezra Pasakovci**	Da („Paskovci" zapadno od Vrbice u 2MS, 3MS, CadMap, HOK)
				31.	**mezra Petroševica**	Da („Petroševci", „Petruševci" zapadno od Vrbice spominje se u 2MS, CadMap, HOK i TK25)
				32.	**mezra Vrbnica**	Da (današnje selo Vrbica)
	16.	**Selo Vučevica**	Da (Vučevci)	33.	**čestica Dragašinci**	Ne
				34.	**čestica Dolanc**	Da („Dolac" zapadno od Vučevaca u HOK, CadMap i Kanal DS; U Engel bazi se „Dolanci" nalaze južno od Mikanovaca)
				35.	**mezra Julkovica**	Ne
				36.	**mezra Kolko-ševica**	Moguće (Kolokušica se nalazi na južnoj obali današnjeg jezera Jošava, toponim opisan u sklopu kasabe Đakovo)
				37.	**mezra Gajić**	Ne
				38.	**mezra Topolanice**	Da (toponim „Topoljance" u CadMap se nalazi JI od Vučevaca)
				39.	**mezra Obrevac**	Da (sjeverno od Forkuševaca postoji „Obrovac" u CadMap, TK25, HOK i Katastru)
	17.	**Selo Pavlovci**	Moguće („Pavlovci" istočno od Soljaka u Engel)	-	-	-
	18.	**Selo Mikanovci**	Da (Stari Mikanovci)	40.	**mezra Hrvat**	Ne (vjerojatno izvan Đakovštine)
				41.	**mezra Gradac**	Ne (vjerojatno izvan Đakovštine)
				42.	**mezra Metvaro-vica**	Ne (vjerojatno izvan Đakovštine)
				43.	**mezra Polanica**	Ne (vjerojatno izvan Đakovštine)
	19.	**Selo Jošava**	Moguće („Jošavačke livade" južno od Đurđanaca, u CadMap)	44.	**selište Bežanija**	Da („Bježanija" južno od Đurđanaca, u CadMap, TK25 i Katastru)
				45.	**selište Peštanica**	Ne
	20.	**Selo Viškovci**	Da	46.	**mezra Izlatnica**	Da („Zlatica" u CadMap, SI od Piska)

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADAJUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
				47.	**selište Andrijaševci**	Ne
				48.	**mezra Polubovci**	Moguće (na južnoj obali Jošave se nalazi potok „Golubovac“ u 1MS)
	21.	**Selo Đurđanci**	Da	49.	**mezra Popovci**	Moguće („Popovci“ južno od Đurđanaca u Engel)
				50.	**meza Erdeševci**	Vjerojatno (ukoliko je riječ o današnjem zaseoku Arduševcu)
	22.	**Selo Dopušanci**	Vjerojatno (prema prostornim granicama iz opisa 1702. g.)	51.	**mezra Gadekovci**	Da (sjeverno od Viškovaca „Gatkovci / Gadkovce“ u CadMap, 2MS, HOK, ARKOD, Katastar)
				52.	**mezra Orašanci**	Ne
NAHIJA GORJAN	23.	**Varoš Gorjan**	Da	53.	**mahala Zurjaš**	Da („Zorjaševo“ u HOK, ARKOD, „Zoriševo“ u 3MS i TK25, „Ozorias“ u Engel; SZ od Gorjana)
				54.	**livada Kejvana**	Ne
				55.	**Mezra Buhetinci**	Da („Butinczy“ i „Butinci“ istočno od Gorjana u 1MS, CadMap, ARKOD, HOK, Katastar)
				56.	**Mezra Pasjakovci**	Da („Paskovci“ istočno od Gorjana, u ARKOD)
	24.	**Selo Gornja i Donja Brštanica**	Ne	57.	**čestica Hrskovci**	Ne
				58.	**mezra Vatanci**	Ne
	25.	**Selo Popovci**	Vjerojatno (na temelju opisa sela „Popovci“ iz 1702., smješteni između Bučja i Paljevina)	59.	**Čestica Medenvrh**	Ne
	26.	**Selo Ručevo**	Da (postoji u opisu sela Semeljci 1702. predij „Ručevo“, isti toponim postoji u 2MS, 3MS, CadMap, TK25, HOK i Katastru; sjeverno od Semeljaca)	60.	**Selište Vašinci**	Ne
				61.	**Baština Brajnovci**	Ne
	27.	**Selo Beketinci**	Da	62.	**Zemljište Lukojevac**	Ne
				63.	**Pola čestice na mezri Davidovci**	Da („Davidovac“ u CadMap, zapadno od Beketinaca; izvan Đakovštine)

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
				64.	**Pola čestice na mezri Benčić**	Ne
	28.	**Selo Opojevci**	Ne		**-**	-
	29.	**Selo Šestika**	Da („Šestike" u CadMap i Katastru; istočno od Paljevina. Spominje se u opisu sela Bračevci 1702. kao južna međa – „Šestilje")		**-**	
	30.	**Selo Matejevci**	Vjerojatno (u TK25 zapadno od Markušice nalazi se toponim „Matijevac". Izvan prostora Đakovštine)	65.	**Mezra Mala Vas**	Moguće (Toponim „Vasica" u 2MS, CadMap, ARKOD i TK25. Oko 1 km SZ od prethodno spomenutog toponima „Matijevac", SZ od Markušice. Izvan prostora Đakovštine)
				66.	**Dio mezre Gačal**	Da (toponim „Gaćale" između Markušice i Podrinja u 2MS, CadMap, TK25, ARKOD i HOK; izvan prostora Đakovštine)
				67.	**Mezra Kestenovci**	Ne (vjerojatno izvan prostora Đakovštine)
	31.	**Selo Kobujovci**	Ne	68.	**Mezra Rosa**	Ne
	32.	**Selo Velika Vas**	Ne	69.	**Pola čestice na mezri Komnice**	Da (Engel je toponim „Kominc" smjestio između Vrbice i Mrzovića; 1702. se u opisu Kešinaca spominje zemlja „Kominci" na zapadu sela)
	33.	**Selo Kešinci**	Da	70.	**Čestica Mokrice**	Da (u opisu Kešinaca iz 1702. spominje se šuma „Mokrice" na jugu sela; „Mokrice" južno od Kešinaca u CadMap, 2MS, 3MS, ARKOD, HOK i TK25)
	34.	**Selo Bečin (Bečinci)**	Da (toponim u TK25, 2 km zapadno od sela Laslovo. Izvan prostora Đakovštine)	71.	**Mezra Sirovci**	Ne (izvan prostora Đakovštine)
	35.	**Selo Punitovci**	Da	72.	**Mezra Benetnica**	Da („Benetinci" zapadno od Punitovaca u CadMap, 2MS, Engel, TK25, HOK, Katastar)
				73.	**Mezra Odvorište**	Ne
				74.	**Mezra Jasenovci**	Moguće („Jesenava bara" južno od Punitovaca u 1MS)

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
				75.	**Mezra Benčić**	Ne
				76.	**Mezra Davidovci**	Vjerojatno ista mezra kao kod Beketinaca („Davidovac" u CadMap, sjeverno od Punitovaca)
	36.	**Selo Šebuševci (Šibošević)**	Ne (u opisu sela Gorjani iz 1702. se spominje šuma „Šebuševci", ali bez približne lokacije)		-	-
	37.	**Selo Petevalci**	Da (u CadMap toponim „Petevaljci" južno od Gorjana)	77.	**Čestica Benedeki**	Ne
				78.	**Mezra Donja Galoševica**	Ne
	38.	**Selo Ostrošince**	Da (izvan prostora Đakovštine)	79.	**Mezra Gospodi-novci**	Moguće (kod Engela, sjeverno od Ostrošinaca kao „Goszpodinc", izvan Đakovštine)
				80.	**Baština Bućanovci**	Ne (izvan Đakovštine)
				81.	**Baština Divičan**	Ne (izvan Đakovštine)
	39.	**Selo Radeljevci**	Da (postoji „Radlevka" između Bučja i Slatinika Drenjskog u CadMap, no vjerojatnija je lokacija SZ od Koritne gdje se nalazi „Radljevac" u 1MS, 3MS, CadMap, HOK, TK25 i Katastru)	82.	**Mezra Maglotnica**	Moguće (toponim „Maglatfalva" zapadno od Koritne u Engel)
				83.	**Mezra Brešnica**	Ne
	40.	**Selo Husarovci**	Da (selo „Huszarevce" u 1MS, između Satnice Đakovačke i Viškovaca, „Sarevce" u 3MS,)	84.	**Baština Balažarovci**	Ne
				85.	**Mezra Ugar(ov) dol**	Da („Ugarov dol" u CadMap i u Kanal 1840, „Garov dol" u 3MS, TK25; između Satnice i Ivanovaca Đakovačkih)
				86.	**Mezra Prečanica**	Da („Prechenacz", livada u 1MS, smještena u okolici današnje ergele Ivandvor)
				87.	**Ćiftluk Ribićak**	Ne
	41.	**Selo Filipetinci**	Da („Filipetincze" u 1MS, CadMap i „Filipetinci" u	88.	**Zemljište Vučji Vrh**	Da (toponim „Vučki vrh" SZ od toponima „Filipetinci" u CadMap, TK25 i HOK)

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
			HOK; sjeverno od Slatinika Drenjskog)	89.	**Zemljište Tekenci**	Vjerojatno (izvor „Tekinac" sjeverno od Slatinika Drenjskog u TK25)
	42.	**Selo Duga Vas**	Ne	90.	**Mezra Bodinci**	Ne
				91.	**Mezra Dimanac**	Ne
				92.	**Pola zemlje na mezri Selidkovce**	Ne[62]
	43.	**Selo Miholjanci (Krćevci)**	Moguće – (sjeverno od Drenja nalazi toponim „Mihaljevac" u HOK, iako se toponim „Mihaljevicza" nalazi između Gorjana i Tomašanaca u nacrtu Kanal DS.)		-	-
	44.	**Selo Draževci**	Da (toponim „Draževce" u CadMap, „Draževci" u HOK, Draževica u TK25. Između Paljevina i Slatinika Drenjskog)		-	-
	45.	**Selo Slatina**	Da (Slatinik Drenjski)		-	-
	46.	**Selo Martinci**	Ne		-	-
	47.	**Selo Lipovac**	Moguće (moguće dvije lokacije: prva južno od Slatinika Drenjskog u HOK, TK25 i 3MS; druga južno od Kućanaca u HOK, TK25, CadMap)		-	-
	48.	**Selo Podgajci**	Ne	93.	**Pola čestice na mezri Selidkovci**	Ne[63]

62 Selidkovci kao toponim u bazi ne postoje, ali se spominju i kod sela Podgajci što bi ova dva sela moglo smjestiti u prostorni susjedski međuodnos.

63 Mezra Selidkovci je već spomenuta kod sela Velika Vas.

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
				94.	**Mezra Biškupci**	Ne (vjerojatno izvan prostora Đakovštine)
	49.	**Selo Mali Cerić**	Moguće (toponim "Cerić" sjeverno od Mrzovića u 2MS, CadMap, 3MS, HOK, TK25)		-	-
	50.	**Selo Pavlovci**	Moguće (toponim „Pavlovica" u CadMap SI od Mrzovića)	95.	**Mezra Čandinci**	Ne
				96.	**Mezra Danisalci**	Ne
				97.	**Mezra Đurinci**	Vjerojatno (JZ od Mrzovića se nalazi toponim „Đurinci" u 2MS, 3MS, CadMap, HOK i Katastru, ali je dosta udaljena od pretpostavljenih Pavlovaca)
				98.	**Mezra Elekovci**	Ne
	51.	**Selo Ivanovci**	Ne		-	-
	52.	**Selo Markuševci**	Da (Markušica)	99.	**Čestica Đerekinci**	Vjerojatno (toponim „Čeretinci" zapadno od Markušice u TK25 i HOK. Izvan Đakovštine)
				100.	**Mezra Košujevci**	
	53.	**Selo Junakovci**	Da (selo postoji u opisu 1702., a toponim se spominje sjeverno od Semeljaca u 2MS i CadMap, dok se „Inakovac" na istom mjestu spominje u Katastru, a „Vinakovci" u TK25)	101.	**Čestica Bratkovci**	Ne
				102.	**Čestica Kobillin Dol**	Moguće (postoji potok „Kobilnjača" zabilježen u Franjetićevom nacrtu sjeverno od Semeljaca)

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
				103.	**Mezra Obrov**	Da (sjeverno od Forkuševaca postoji „Obrovac“ u CadMap, TK25, ARKOD, HOK i Katastar)
	54.	**Selo Novoselce**	Ne	104.	**Zemljište Viroševci**	Ne
				105.	**Mezra Lipovci**	Ne
	55.	**Selo Bartolovci**	Da (sjeverno od Beketinaca postoji toponim „Bartolovac“; izvan Đakovštine)	106.	**Mezra Zimanovci**	Vjerojatno (toponim „Zimanovc“ JI od Vuke u Engel; izvan prostora Đakovštine)
				107.	**Mezra Jakobovci**	Moguće (toponim „Jakobovac“ postoji između Jurjevca i Širokog polja, u 3MS, CadMap, HOK, ARKOD i Katastru)
				108.	**Mezra Tulkovci**	Ne (moguće da je izvan prostora Đakovštine)
				109.	**Mezra Mirčinci**	Ne (moguće da je izvan prostora Đakovštine)
				110.	**Mezra Kmastinci**	Ne (moguće da je izvan prostora Đakovštine)
				111.	**Mezra Kovačevci**	Ne (moguće da je izvan Đakovštine)
	56.	**Selo Podkanija**	Da (vrlo vjerojatno je riječ o selu Potnjani)	112.	**Zemljište Kanica**	Moguće (južno od Potnjana se nalazi toponim „Kalila“ u 3MS, CadMap, HOK, ARKOD i Katastar)
				113.	**Zemljište Popovci**	Ne
	57.	**Selo Iločac**	Vjerojatno (na užem prostoru sela Vuka, „Kisujlak“ (mali Ilok) u Engel)	114.	**Mezra Hermanci**	Da („Jermanci“ u HOK i Katastar, „Hermanci“ u CadMap i „Jermanički gaj“ u opisu sela Beketinci iz 1702. Između Beketinaca i Vuke; izvan prostora Đakovštine)
				115.	**Mezra Kovačevci**	Ne (moguće da je riječ o istoj mezri koju ima selo Bartolovci; vjerojatno isto izvan prostora Đakovštine)
				116.	**Mezra Kešinci**	Da („Kešinačka bara“ u TK25 i 3MS, „Kešinci“ u HOK i ARKOD, „Kesince“ u 2MS; SZ od sela Vuka; izvan prostora Đakovštine)
				117.	**Mezra Markovci**	Da („Markovac“ u 3MS, CadMap; izvan prostora Đakovštine)
				118.	**Mezra Ivenovci**	Ne (vjerojatno izvan prostora Đakovštine)
				119.	**Mezra Ladarovci**	Ne (vjerojatno izvan prostora Đakovštine)
	58.	**Selo Krtolanci**	Da (toponim „Kertoljanci“ zapadno od Markušice u CadMap,	120.	**Mezra Komarovci**	Vjerojatno (toponimi „Komarevacka bara“ i „Komarevac“ se nalaze 3 km zapadno od spomenutog toponima „Kertoljanci“ u CadMap. Izvan prostora Đakovštine)

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
			„Krtoljanci“ u 2MS, na istoj lokaciji. Izvan prostora Đakovštine)			
	59.	**Selo Mikloševci**	Moguće (toponim „Mikluševac“ u HOK, TK25, ARKOD; „Mikluševač“ u 2MS, „Miklosševcze“ u 1MS; „Mikluševaćko brdo“ u CadMap istočno od Šodolovaca; izvan Đakovštine)	121.	**Čestica Irševar**	Ne
	60.	**Selo Gornja Galoševica**	Moguće (toponim „Galoševci“ SZ od Gorjana u 3MS i u HOK, te „Galaševci“ u CadMap. Druga moguća lokacija je „Gallusevczy“ i „Gallusevczy Wald“ u 1MS, sjeverno od Beketinaca, „Galoševci“ u HOK[64]	122.	**Mezra Velika Bratuševac**	Vjerojatno (toponim „Bratuševac“ sjeverno od Potnjana u CadMap, TK25, HOK, i u Katastru)
				123.	**Mezra Mala Bratuševac**	Vjerojatno (toponim „Bratuševac“ sjeverno od Potnjana u CadMap, TK25, HOK, i u Katastru)
	61.	**Selo Imrehovci**	Da (toponim „Imrovci“ zabilježen je SI od Potnjana u CadMap i u HOK)[65]		-	-
	62.	**Selo Potlehovo**	Ne	124.	**Mezra Šimućin**	Moguće (sličan toponim se nalazi sjeverno od Koritne „Šumadin“ u 2MS, 3MS, CadMap, TK25 i HOK)

[64] Kako selo nosi pridjev „Gornja“ postavlja se pitanje među lociranim toponimima o kojoj točno poziciji se radi. No, iako se sličan toponim ponavlja sjeverno od Gorjana, u okolici Beketinaca (kao što je navedeno u opisu), mezre koje pripadaju selu zovu se Mala i Velika Bratuševac, a taj toponim nalazimo u okolici Potnjana, dakle bliže Gorjanima, veća je vjerojatnost da je ovo selo vezano uz toponim koji je neposredno u okolici Gorjana, a ne onaj sjeverno od Vuke, u okolici Beketinaca.

[65] Poistovjećivanje sa suvremenim selom Imrijevcima, zapadno od Slobodne Vlasti izlazi daleko iz pretpostavljenih okvira rasprostiranja nahije Gorjan prema elementima iz baze toponima.

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
				125.	**Mezra Koritna**	Moguće (kako se današnje selo Koritna ne spominje u popisu nahija, moguće da je riječ o njemu)[66]
				126.	**Mezra Seketac s Bakanicom**	Moguće (zapadno od Hrastina toponim „Bakča" u 2MS, 3MS, CadMap, TK25 i HOK; izvan Đakovštine)
				127.	**Mezra Ivaniševci**	Moguće (toponim „Ivanovac" u CadMap, TK25 i HOK JZ od Hrastina, izvan Đakovštine)
	63.	**Selo Vrbanoševci (Podgorje)**	Moguće (današnje selo Podgorje Bračevačko)[67]	128.	**Mezra Čulinovci**	Ne
				129.	**Mezra Kokoravac**	Ne
				130.	**Mezra Banoča**	Ne
	64.	**Selo Gorjanci**	Ne	131.	**Čiftluk Tomašanci**	Da (današnje selo Tomašanci, istočno od Gorjana)
	65.	**Selo Dobroslavci**		132.	**Zemljište Bratuševac**	Moguće (toponim „Bratuševac" već je obrađen kod sela Gornja Galoševica koje se vjerojatno nalazilo u okolici Gorjana, istočno)
				133.	**Zemljište Mačevac (Bačevac)**	Moguće (od Slatinika, preko Paljevina do Punitovaca sjeverno od Gorjana teče potok Mač)
				134.	**Mezra Od(v)oranci**	Ne
	66.	**Selo Puhovci**		135.	**Mezra Krstur**	Ne
	67.	**Selo Ivanovci**	Vjerojatno (današnji Ivanovci Đakovački)	136.	**Mezra Peretovci**	Ne
				137.	**Pola čestice na mezri Mojšin**	Ne (mezra Mojšin se spominje kod sela Betanica u nahiji Đakovo koje također nije locirano)
	68.	**Selo Odvorišće**	Ne	138.	**Mezra Petruševci**	Vjerojatno (toponim „Petruševci" se nalazi SZ od Vrbice u 2MS, CadMap, TK25, HOK i ARKOD)
	69.	**Selo Bračevci**	Da	139.	**Baština Peškovci**	Ne

66 Koritna se spominje kao predij u popisu iz 1702. (SRŠAN, 2000., 161), a Bosendorfer u „Crticama" Koritnu poistovjećuje s *Karachnazenthmiclocsz* koji se prvi puta spominje 1395. g. (Josip BÖSENDORFER, *„Crtice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija križevačke, virovitičke, požeške, cisdravske baranjske, vukovske i srijemske te kr. i slob. grada Osijeka u srednjem i novom vijeku"* (pretisak), Vinkovci, 1994., 202.)

67 Moguće je i da je riječ o nekom položaju istočno od Đakovštine, no kako baza toponima pokriva samo đakovački prostor, položaj sela i mezra u bazi nisu pronađeni.

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
				140.	**Baština Gorovje**	Ne
				141.	**Baština Kukavičinci**	Moguće („Kukavicsinc" se nalazi u Engel SZ od Bračevaca, u CadMap i HOK se za taj prostor navodi toponim „Kutkovce")
				142.	**Baština Likina**	Ne
	70.	**Selo Kučkovci**	Vjerojatno (toponim „Kučke livade" nalazi se SI od Bračevaca uz rijeku Vuku, a nalazi se u popisu CadMap i HOK)	143.	**Zemljište Vrbanovci**	Ne
				144.	**Zemljište Đulvanci**	Ne
				145.	**Zemljište Đurinci**	Ne
				146.	**Zemljište Dragalinci**	Ne
		Čiftluk Mehmed – paše	Ne	147.	**Vinogradi Pipovci**	Ne
				148.	**vinogradi Istepkovci**	Ne
				149.	**Vinogradi Burkuše-vica**	Ne
				150.	**Vinogradi Vržnica**	Ne
				151.	**Livada Prkilaci**	Ne
				152.	**Livada Isloboda-nska**	Ne
				153.	**Skela Brod**	Ne
				154.	**Sklea Sapca**	Ne
				155.	**Skela Sikirovci**	Ne
NAHIJA PRIKRAJ	71.	**Selo Godiševci**	Ne	156.	**Baštine Julkovac (Bolkovac, Polkovac)**	Ne (vjerojatno izvan Đakovštine)
	72.	**Selo Čajkovci**	Da		**-**	-
	73.	**Selo Andrijaševci**	Da (današnji Donji Andrijevci, izvan Đakovštine)		**-**	-

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
	74.	**Selo Hazunica**	Ne (vjerojatno izvan prostora Đakovštine)		-	-
	75.	**Selo Podgajci**	Ne		-	-
	76.	**Selo Dobrun**	Moguće (sjeverno od sela Stari Perkovci toponim „Dobrevo“ (HOK) – izvan Đakovštine)		-	
	77.	**Selo Koceljevci (Kučeljevci)**	Ne		-	
	78.	**Selo Imrehovci**	Moguće (u popisu iz 1702. g. u sklopu granica sela Piškorevci spominje se predij Imrovci)		-	
	79.	**Selo Piškorevci**	Da		-	
	80.	**Selo Divševica**	Da (današnje selo Divoševci, izvan Đakovštine)	157.	**Ribnjak Biđ**	Ne
	81.	**Selo Bučan**	Ne (vrlo vjerojatno da je izvan prostora Đakovštine)	158.	**Mezra Memovci**	Ne
				159.	**Mezra Banjevci**	Ne
	82.	**Selo Srnarovci**	Ne	160.	**Baština Hruševci**	Ne
	83.	**Selo Matajevci**	Da (zapadno od Piškorevaca, toponim „Matijevac“ u HOK, „Matevac“ u CadMap i 2MS, i „Matijevci“ u ARKOD; predij Matijevci popisu 1702.)		-	-
	84.	**Selo Kujovci**	Ne		-	
	85.	**Selo Mala Satnica**	Moguće (između Piškorevaca i se nalazi toponim „Satnica“ u 2MS, CadMap i HOK)		-	-

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADAJUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
	86.	**Selo Hranina**	Ne		-	-
	87.	**Selo Vidkovci**	Moguće (toponim „Vitkovc" istočno od Novog Topolja u Engel, a u opisu sela Andrijevci iz 1702. spominje se „Vitkovečki gaj")	161.	**Baština Koprivica**	Moguće (toponim „Koprivnik" južno od „Vitkovc" u Engel, istočno od N. Topolja)
	88.	**Selo Vrhpolje**	Da (današnje Vrpolje)	162.	**Mahala Hranešić**	Ne
				163.	**Mahala Likuševci**	Ne
	89.	**Selo Markušica (Markušinci)**	Moguće (u popisu 1702. spominje se predij „Markovci" u okolici Andrijevaca, no točna lokacija nije poznata. Izvan Đakovštine)		-	-
	90.	**Selo Henakovci**	Ne		-	-
	91.	**Selo Sirilovci**	Ne		-	-
	92.	**Selo Druga Mala Satnica**	Ne		-	-
	93.	**Selo Dubravnik (Dobravnić)**	Da (toponim „Dubravnik" nalazi se u 1MS, 2MS i 3MS, JZ od sela Lapovci)		-	-
	94.	**Selo Topolje**	Da (današnje Staro Topolje, izvan Đakovštine)	164.	**Mezra Kukin Vrh**	Ne (izvan Đakovštine)
				165.	**Mezra Galoševci**	Ne (izvan Đakovštine)
				166.	**Planina Prikraj**	Ne (izvan Đakovštine)
NAHIJA DRAGOTIN	95.	**Selo Dragotin**	Da	167.	**Mezra Babina Vas**	Ne
				168.	**Vinograd Pasarić**	Ne
				169.	**Dio vinograda i potoka Lipovac**	Da („Lipovac" se nalazi zapadno od Dragotina u TK25)
				170.	**Mezra Dragašinci**	Ne

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
				171.	**Zemlja Biškup**[68]	Ne (toponim „Biškupica“ nalazi se JZ od Piškorevaca u TK25, ali je više od 5 km udaljen od Dragotina)
	96.	**Selo Radinovci**	Da (u bazi Engel „Radinovci“ se nalaze sjeverno od Piškorevaca, spominju se kao selo u popisu 1702. g.)	172.	**Mezra Kozinica / Kozinci**	Da (u 3MS nalazi se toponim „Kozince“ sjeverno od Novih Perkovaca)
	97.	**Selo Svilanović**	Ne		-	-
	98.	**Selo Donja Breznica**	Moguće (u bazi Engel toponim „Alsobreznica“ smješten je između N. Perkovaca i Selaca)[69]	173.	**Mezra Vukovica**	Moguće (u bazi Engel „Vukovce“ je toponim koji je smješten zapadno od Alsobreznice, tj. Donje Breznice)
	99.	**Selo Svetoblažje**	Da	174.	**Vinograd Čučkovac**	Da („Čočkovac“ u CadMap, „Čozkovac“ u 3MS, zapadno od Svetoblažja)
				175.	**Vinograd Lipovac**	Da („Lipovac“ u TK25 i ARKOD, JZ od Svetoblažja)
				176.	**Lastin potok**	Ne
	100.	**Selo Perkovci**	Da (Stari Perkovci, izvan Đakovštine)	177.	**Mezra Gašparovic a**	Ne (izvan Đakovštine)
				178.	**Mezra Đelečinci**	Ne (izvan Đakovštine)
				179.	**Mezra Letičnici**	Ne (izvan Đakovštine)
				180.	**Mezra Živkovci / Živkovica**	Moguće (postoji toponim „Žiškovo“ u TK25, sjeverno od S. Perkovaca; izvan Đakovštine)
	101.	**Selo Kantorovci**	Da (toponim „Kantrovce“ u CadMap, „Kantrovci“ u HOK i Katastar, „Kantrovo“ u ARKOD; SI od Lapovaca)		-	-

68 U opisu kanonske vizitacije župe Trnava iz 1776. godine, spominje se oranica Biškupovac koja je u vlasništvu župe, a nalazi se pokraj župnog doma (u Trnavi). Moguće da je riječ o istom položaju. Vidi u: SRŠAN, 2011., 89.

69 Mađ. „*also*“ = donji; *felso*=gornji

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADAJUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
	102.	**Selo Lapovci**	Da	181.	**Vinograd Nabrdjan**	Ne
				182.	**Vinogradi Halić**	Da (toponim „Haljak“ i „Haljek“ u CadMap, „Aljeg“ u 3MS; zapadno od Lapovaca)
				183.	**Vinogradi Čivanci**	Da („Csovanczi Doll“ u 1MS, „Đivan dol“ u HOK; JZ od Lapovaca)
	103.	**Selo Trnava**	Da	184.	**Mahala Podvršje**	Moguće („Podvrški potok“ se spominje u opisu Trnave iz 1702. kao istočna granica sela)
				185.	**Vinograd Vučjak**	Da („Vučjak“ se nalazi u popisu HOK i ARKOD, sjeverno od Trnave)
				186.	**Vinograd Drenovci**	Ne
	104.	**Selo Markovci**	Vjerojatno (kao južna međa sela Trnava u popisu 1702. spominje se predij Markovci; Toponim se nalazi u CadMap JI od Trnave)		-	-
	105.	**Selo Gornja Breznica**	Moguće (u bazi Engel toponim „Felsobreznica“ smješten je između N. Perkovaca i Piškorevaca)		-	-
	106.	**Selo Čaplinci**	Moguće (dvije su moguće lokacije: toponim „Čapljince“ u CadMap JI od Trnave ili toponim „Čapljevica“ sjeverno od Strizivojne u Katastru, HOK i popisu I. Čatić)	187.	**Mezra Krvavčić**	Ne
	107.	**Selo Mikinci**	Moguće („Mikić selište“ se spominje kao istočna granica sela Piškorevci u opisu 1702.)	188.	**Mahala Striževina**	Moguće (ukoliko je riječ o današnjem selu Strizivojna, koje se ne nalazi u popisima nijedne nahije iz 1579. g.)
	108.	**Selo Hlapje**	Moguće (u popisu Engel, nalazi se toponim „Hlapje“		-	-

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
			južno od Lapovaca)			
NAHIJA POLJANA	109.	**Selo Kućanci**	Da (današnji Kućanci Đakovački)	189.	**Čestica Dimitrovci**	Ne
				190.	**Čestica Satničinci**	Ne
				191.	**Voćnjak Anaguja**	Ne
	110.	**Selo Povučje**	Ne[70]	192.	**Mezra Podgrađe (klanac)**	Ne
	111.	**Selo Borovik**	Da (selo je ucrtano na karti 1MS, na sjevernoj obali današnjeg akumulacijskog jezera Borovik)	193.	**Zemljšte i vinograd Đurkovci**	Da (toponim „Đurkovačko brdo“ u HOK, „Gjurkovaćko brdo“ i „Gjurkovac“ u CadMap, istočno uz današnje jezero Borovik)
				194.	**Mezra Matijinševci**	Ne
	112.	**Selo Preslatinci**	Da	195.	**Čestica Zimić Vrh**	Ne
				196.	**Mezra Ugrinović**	Ne
				197.	**Mezra Vat(a)nica**	Ne
	113.	**Selo Veliko Nabrđe**	Da (ucrtano u 1MS, zapadno od Gašinaca)	198.	**Livada Jelekušnica**	Ne
				199.	**Dio mezre Kazanovje**	Ne
	114.	**Selo Stanjevac**	Ne	200.	-	-
	115.	**Selo Slobodčina**	Ne	201.	-	-
	116.	**Selo Krnadija**	Moguće (toponim „Kernadija“ između Drenja i Kućanaca u Engel)	202.	**Baština Mala Vasnica**	Moguće (kod Engela je toponim „Malavasica“ smješten južno od Drenja)
				203.	**Mezra Donji Čanovci (kod sela Krnadija)**	Ne
				204.	**Mezra Gornji Čanovci (kod sela Drenje)**	Ne
	117.	**Selo Dobretinci**	Da (toponim „Feld Dobrelinczi“ u	205.(	**Mezra Budiševac**	Da („Budiševci“ u HOK, Katastru i CadMap, južno i zapadno od Drenja)

[70] Nije riječ o selu Paučju, koje je popisano u okviru nahije Podgorač

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADAJUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
			1MS, južno od Pridvorja)	206.	**Dio mezre Kazanovje (dijeli sa selom Nabrđe)**	Ne
	118.	**Selo Obrov**	Ne	207.	**Mahala Bilanci**	Ne
				208.	**Mahala Mikavalci**	Moguće (toponim „Mikovalci Berdo" u 1MS, „Mikovaljce" u CadMap i „Mikovaljci" u TK25, zapadno od Slatinika Drenjskog)
				209.	**Mezra Draganci**	Moguće (toponim „Draginjevci" je južno od „Mikovaljaca", u CadMap i HOK)
	119.	**Selo Pridvorje**	Da		-	-
	120.	**Selo Prvoševci**	Moguće (toponim „Proševci" u HOK, istočno do Slatinika)		-	-
	121.	**Selo Drenje**	Da	210.	**Baština Domoško selo**	Ne
				211.	**Baština Galovića Vrh**	Moguće (toponim „Galovac" se nalazi u HOK i Katastru, južno od Pridvorja)
				212.	**Brežuljak Vragonja**	Ne (spominje se šuma Vragovac u opisu sela Slatinik, no nije naznačeno približno gdje se nalazila[71])
				213.	**Brežuljak Pridvorje**	Ne (vjerojatno u okolici već spomenutog sela Pridvorje, toponim nije u bazi)
				214.	**Vinogradi Soldinci**	Da („Soldence" u CadMap, „Soldinci" u HOK, TK i Katastru; zapadno od Mandićevca)
				215.	**Vinogradi Krvare**	Moguće (toponim „Krvavi dol" u HOK i TK25, JZ od Mandićevca)
				216.	**Mezra Bučje**	Da (toponim „Bučje" u HOK, TK25 i Katastru, „Buče" u CadMap, JI od Pridvorja)
				217.	**Čestica Miketinci**	Ne
				218.	**Čestica Meštrović**	Ne
				219.	**Mezra Budiševac**	Da („Budiševci" u HOK, Katastru i CadMap, južno i zapadno od Drenja; spomenuta kod sela Dobretinci)

[71] Vinograd "Vragovac" u selu Drenje se spominje u okviru kanonskih vizitacija župe Vrbica 183. i 1818., kao nepokretno vlasništvo vrbičkog župnika. Vidi u: SRŠAN, 2011., 283. i 515.

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADAJUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
				220.	**Tvrđava Poljana**	Vjerojatno (ostaci srednjovjekovnog gradišta na istočnoj obali jezera Borovik, u opisu sela Paučje iz 1702. spominju se kao „tvrđava Poljanska“)
Nahija Nivna	122.	**Varoš Nivna**	Da (Levanjska Varoš današnja)		-	-
	123.	**Selo Gornja Breznica**	Da (današnja Đakovačka Breznica)		-	-
	124.	**Selo Markovci**	Da (toponim „Markovci“ u 1MS, CadMap, HOK i TK25; južno od Gašinaca)	221.	**Čestica Župkovci**	Ne
				222.	**Čestica Gašinci**	Da (današnje selo Gašinci)
	125.	**Selo Johovci**	Ne		-	-
	126.	**Selo Dilač (Djelač)**	Moguće (kod Engela je označen toponim „ Del“ južno od Musića)	223.	**Mahala Grabarje**	Ne
				224.	**Baština Valetinci**	Ne
	127.	**Selo Đurkovci**	Moguće (toponimi „Gjurin dol“ u CadMap i Đuretinac u HOK; južno od Hrkanovaca)		-	-
	128.	**selo Porečje**	Da (toponimi „Porics“ u 1MS, „Porječ“ u TK25 i „Poriječ“ u ARKOD; južno od Hrkanovaca)	225.	**Mahala Prhutanci**	Ne
	129.	**Selo Svilna**	Moguće (toponim „Svilna“ u CadMap i HOK; sjeverno od Majara)[72]	226.	**Vinograd Veprinjak**	Ne (u opisu sela Dubovik iz 1702. g., koje se nalazilo zapadno od Majara, spominje se šuma „Veperiak“, bez točne lokacije)
				227.	**Baština Svilkovci**	Ne
				228.	**Mezra Slobodična**	Ne
	130.	**Selo Lužanci**	Da (toponimi „Lušance“ u CadMap i	229.	**Zemljište Gospodinci**	Da (toponim „Gospojince“ u CadMap, „Gospojinci“ u HOK i ARKOD te „Gospoinci“ u Katastru; zapadno od Kondrića)

[72] U popisu iz 1702. navodi se selo Silonci koje je smješteno istočno od Hrkanovaca. Moguće da je zapravo riječ o tom naselju, iako prema toponimskim opisima i odrednicama, izglednije je da je u pitanju ova pozicija koja je navedena u tablici.

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
			„Lužanci" u HOK; SZ od Kondrića)			
	131.	**Selo Kondrić**	Da	230.	**Mezra Gospodinci**	Da (isto kao prethodno)
				231.	**Mezra Šušnjevci**	Ne
	132.	**Selo Lazanci**	Da (toponim „Lazanczi" u 1MS istočno od Kondrića; u popisu 1702. navodi se kao posebno selo južno od Gašinaca)	232.	**Čestica Gradište**	Da (toponim „Gradište" u CadMap, HOK, ARKOD i TK25; JZ od Selaca Đakovačkih)
	133.	**Selo Hrkanovci**	Da	233.	**Mezra Slavkovci**	Moguće („Slakovacz Doll" u 1MS, „Slakovac" u 3MS, CadMap, Katastar; zapadno od Hrkanovaca Đakovačkih)
				234.	**Baština Banović**	Ne
	134.	**Selo Slivnica**	Ne	235.	**Zemljište i vinograd Stepkovci**	Ne
	135.	**Selo Slavkovci**	Moguće (kao u slučaju mezre Slavkovci, postoji toponim „Slakovacz Doll" u 1MS, „Slakovac" u 3MS, CadMap, Katastar; zapadno od Hrkanovaca Đakovačkih)		-	-
	136.	**Selo Selci**	Da (Selci Đakovački)	236.	**Izgon Bila**	Ne
				237.	**Čestica Vitorovci**	Ne
				238.	**Čestica Markovačka**	Moguće (toponim „Markovci" već je obrađen u ovoj nahiji, a nalazi se SZ od Selaca)
				239.	**Mezra Tkalenić**	Ne
				240.	**Planina Selačka ravan**	Ne
	137.	**Selo Dimitrovci**	Moguće (toponim „Mitrovacz doll" u 1MS između Gašinaca i Selaca)		-	-

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
	138.	**Selo Slobodna Vas**	Da (Slobodna Vlast)	241.	**Baština Dorgolovci**	Ne
				242.	**Baština Lužanci**	Da (toponim „Veliki Lužance“ u CadMap, „Veliki Lužanci“ i „Mali Lužanci“ u HOK, „Lužani“ u Katastru; sjeverno od Slobodne Vlasti)
				243.	**Baština Čaglinci**	Ne
				244.	**Baština Strmoglav-ski Dol**	Ne
				245.	**Baština Popovci**	Da (toponim „Popović“ u CadMap te „Popovci“ u ARKOD i Katastru, južno od Slobodne Vlasti)
				246.	**Livada Šušećan**	Moguće (toponim „Šašnjača“ u Katastru i „Šašnieće“ u CadMap, istočno od Slobodne Vlasti)
	139.	**Selo Lakija**	Da (toponim „Lakije“ u CadMap, HOK; sjeverno i istočno od Slobodne Vlasti)	247.	**Čestica Šuš(e)ćan**	Moguće (objašnjenje kao u prethodnom slučaju)
				248.	**Čestica Hlabski**	Ne
	140.	**Selo Radkov Dol**	Da	249.	**Čestica Domaševac**	Ne
	141.	**Selo Kovačevci**	Moguće („Kovacsevc“ JZ od Preslatinaca u Engel. U opisu Preslatinaca iz 1702. spominje se predij Kovačevci, bez točnijeg pozicioniranja)	250.E	**Mezra Đurinci**	Ne
				251.	**Mezra Deževalci**	Ne
	142.	**Selo Bakunovci**	Da (toponim „Bakunovac“ u CadMap, HOK i Katastru, SZ od Gašinaca)	252.	**Baština Vukovinci**	Da (toponim „Vukovac“ u 3MS, CadMap, TK25 i ARKOD, sjeverno od Gašinaca)
	143.	**Selo Vinkovci**	Da (toponim „Vinkovac“ u CadMap, TK25 i HOK; sjeverno od Velikog Nabrđa)	253.	**Čestica Vinborovci**	Ne
	144.	**Selo Filip Dol**	Da (u bazi Engel „Filepvolgye“[73] „Fili	254.	**Vinograd Muljanci**	Ne

[73] Mađ „*Völgye*“= dolina.

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
			pov dol" u CadMap, HOK i TK25; zapadno od Ratkovog dola)	255.	**Čestica Bujakovci**	Ne
				256.	**Baština Martin Vas**	Ne
				257.	**Baština Borovin Dol**	Ne
				258.	**Mezra Lipovci**	Da (toponim „Lipovica" i „Lipovice" u TK25, 2MS i HOK; između Borojevaca i Korduševaca)
	145.	**Selo Dubovik**	Da (toponim „Dubovik" u Engel, u popisu iz 1702. opisano je selo Dubovik, zapadno od Majara)	259.	**Livada Dubovštica**	Ne
				260.	**Zemljište Rahostinac**	Ne
	146.	**Selo Bradaševci / Benkovci**	Moguće (toponim „Berdašovac" u CadMap, „Brdaševac" u HOK i ARKOD; SZ od Majara)		-	-
	147.	**Selo Orahovac**	Moguće (toponim „Orivac dol" u 3MS, „Oraščić" u HOK, „Orjovac" u CadMap; zapadno od Majara; predij „Orehovec" se spominje u opisu selu Dubovik iz 1702.)		-	-
	148.	**Selo Majar**	Da		-	-
	149.	**Selo Malo Nabrđe**	Da (ucrtano na kartu 1MS, 3MS, CadMap, JI od Velikog Nabrđa)		-	-
	150.	**Selo Mikovalci**	Da (toponim „ Mikovalci" u CadMap, HOK, „Mikvalc" u Engel zapadno od Gašinaca)[74]	261.	**Valimirovci**	Ne
				262.	**Čestica – vinograd Vukovija**	Moguće (toponimi „Vukovac" opisan u selu Bakunovci; sjeverno od pretpostavljene lokacije Mikovalaca, zapadno od Gašinaca)
				263.	**Baština Vakovci**	Ne
	151.	**Selo Borovci**	Da (Borojevci)		-	-

[74] Postoji toponim *Mikovalci* (1MS) i *Mikovaljce* (CadMap) zapadno od Slatinika Drenjskog, ali u ovom slučaju je prednost dana Gašinačkoj okolici.

NAHIJA		IME NASELJA	LOCIRANO		PRIPADA-JUĆA ZEMLJIŠTA	LOCIRANO
	152.	**Selo Banci /Banice**	Moguće (toponim „Banovica“ u HOK i CadMap JI od Velikog Nabrđa)		-	-
NAHIJA PODGORAČ[75]	153.	**Selo Povučje (Vuka)**	Vjerojatno (Paučje)		-	-
	154.	**Selo Bučje**	Da (Bučje Gorjansko)	264.	**Baština Dobovalci**	Ne
				265.	**Baština Tajevci (drugo ime Grabarje i Lukavci)**	Ne
				266.	**čestica Medenvrh**[76]	Ne
				267.	**Dragotić selište**	Ne
				268.	**Baština Medenovna**	Ne
				269.	**Mezra Orašanci**	Ne

[75] Nije obrađena cijela nahija Podgorač kao što je slučaj s prethodnih sedam nahija, jer je riječ o dva sela (od ukupno 25 u nahiji) koja su potencijalno na prostoru Đakovštine.

[76] Istoimena čestica je popisana u sklopu sela Popovci u nahiji Gorjan.

Kako su svi izvori iz kojih su toponimi preuzeti,[77] javno objavljeni ili dostupni na internetskim stranicama, svako ponuđeno objašnjenje je vrlo lako provjerljivo. Od ukupno 423 toponima koja su navedena u sedam nahija i dva sela iz nahije Podgorač, preko baze toponima je točno ili moguće točno locirano njih 213 (od čega je 34 izvan prostora Đakovštine), što je za nijansu više od polovice ukupnog broja. Dodatno je olakšanje prilikom lociranja pozicije nekog naselja činjenica, da se pripadajuća zemljišta trebaju nalaziti u blizini traženog sela, čime se i potraga i moguće lociranje toponima sužava. Pretpostavljene lokacije su označene i na karti s podlogom deset općina Đakovštine (slika 3.), kako bi se vizualizirala prostorna rasprostranjenost svake nahije temeljena na podacima iz tablice te uočila eventualna odstupanja, tj. nalazi li se koji pretpostavljeni element daleko od ostalih u istoj teritorijalnoj jedinici. Valja skrenuti pozornost na činjenicu da se digitalna baza toponima sastoji isključivo od elemenata koji se nalaze na prostoru Đakovštine[78], tj. toponima koji su kroz povijest ili kroz suvremene izvore zabilježeni unutar granica deset općina koje danas smatramo prostorom Đakovštine. U nekoliko slučajeva određeni toponimi su pronađeni i izvan tih okvira, međutim, radi se o izuzecima, a ne o pravilu. Spomenutih osam nahija nisu ukotvljene u geografski prostor Đakovštine, nego se protežu izvan njega, svaka u svom smjeru i opsegu. Uzorak za pretraživanje toponima izvan proučavanog prostora nemamo, prema tome ne možemo decidirano zaključiti da je od svih 423 toponima iz 16. stoljeća, kroz izvore korištene u bazi preživjelo ili sačuvano 213, jer nam nedostaje pokrivenost velikog prostora koji izlazi izvan okvira Đakovštine, a i dalje je sastavni dio nahija, odnosno spomenutog deftera.

Vrlo je važno napomenuti da je ovo isključivo kvantitativni pristup istraživanju gdje se pretragom baze toponima i komparacijom rezultata odabire najlogičnija lokacija od ponuđenih. Iako je za puno više sela, od onih koja su pronađena u tablici, I. Mažuran ponudio moguću lokaciju u izdanju „*Sandžak Požega 1579.*", ukoliko se naziv sela ili mezre nije nalazio u bazi toponima,

77 Jedini korišteni izvor koji nije objavljen je Radoslav Franjetić : Položajni nacrt vodogradnja u kotaru Đakovo 1906., 1907., 1908., 1909., (1952.), a on je u tablici korišten u jednom slučaju i to kod čestice Kobilin Dol u selu Junakovci.

78 Riječ je o Gradu Đakovo i općinama: Satnica Đakovačka, Gorjani, Drenje, Punitovci, Semeljci, Viškovci, Levanjska Varoš, Trnava i Strizivojna.

nije klasificiran kao *locirani*. Nepodudaranja s Mažuranovim prijedlozima u *„Sandžaku Požega 1579."* i mogućim lokacijama prema tablici nisu rijetka.

Da bi se točnije odredile pozicije, svakako je potrebno temeljito iščitavanje i drugih izvora koja tematiziraju srednjovjekovno razdoblje kao što je rad mađarskog povjesničara Csánkija Dezső *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* (Povijesna geografija Mađarske u doba Hunjadija) [79] gdje se u drugom svesku bavi prostorom Vukovske županije, čiji je dio i današnji prostor Đakovštine, odnosno rad Josipa Bösendorfera „Crtice iz slavonske povijesti"[80] ili rukopis *Valkóvármegye*[81], autora Pala Engela. Srednjovjekovnoj toponimiji i topografiji svakako pridonose i povelje i darovnice koje su izdavane s ciljem utvrđivanja granica rasprostiranja pojedinih posjeda. Ovdje svakako treba napomenuti rad *Plemićki posjed Nevna u srednjem vijeku*[82] čiji je autor Petar Seletković u prilogu članku donio *Popis naselja koja pripadaju posjedu Nevna* sa objašnjenjem o kojoj se točno ili približno lokaciji danas radi. I dalje je značajan problem činjenica da su kapitalna djela koja se bave srednjovjekovnom topografijom u većini slučajeva na mađarskom jeziku, što predstavlja ozbiljnu barijeru detaljnijem proučavanju stručnjacima koji ne govore mađarskim jezikom.

Sljedeći korak u praktičnoj primjeni ove baze toponima trebao bi biti usmjeren k arheološkom potvrđivanju postojanja određenih sela i selišta na pretpostavljenim lokacijama, što podrazumijeva arheološko rekognosciranje, odnosno sustavni terenski pregled. No, bilo kakvom terenskom radu treba prethoditi još jedan korak u povijesnom istraživanju kojim bi se suzio izbor traženih naselja i fokus usmjerio na ona koja imaju zabilježeno postojanje u ranonovovjekovnim i u srednjovjekovnim izvorima. Naime, što naselje ima duži kontinuitet postojanja, tim više raste vjerojatnost pronalaska arheoloških ostataka koji bi potvrdili točnost lokacije. Na sličan način, uspoređivanjem s

---

79 Dezső CSANKI, Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában [CD-ROM] (Budapest: Arcanum, 1999); dostupno i online: https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Csanki-csanki-dezso-magyarorszag-tortenelmi-foldrajza-a-hunyadiak-koraban-1/ii-kotet-32A7/valkovarmegye-426B/; Pristupljeno 7. 8. 2021.

80 Josip BÖSENDORFER, *„Crtice iz slavonske povijesti s osobitim obzirom na prošlost županija križevačke, virovitičke, požeške, cisdravske baranjske, vukovske i srijemske te kr. i slob. grada Osijeka u srednjem i novom vijeku"*, Osijek, 1910.

81 Pál, ENGEL „*Valkóvármegye*", neobjavljeni rukopis.

82 Petar SELETKOVIĆ, Plemićki posjed Nevna u srednjem vijeku, Scrinia Slavonica, vol. 18, br. 1, 2018., str. 26-68.

već provedenim arheološkim istraživanjima na prostoru Đakovštine prilikom kojih su pronađena srednjovjekovna ili novovjekovna sela ili selišta,[83] otvara se mogućnost da bi se u budućnosti određeni broj njih mogao i ispravno imenovati.[84]

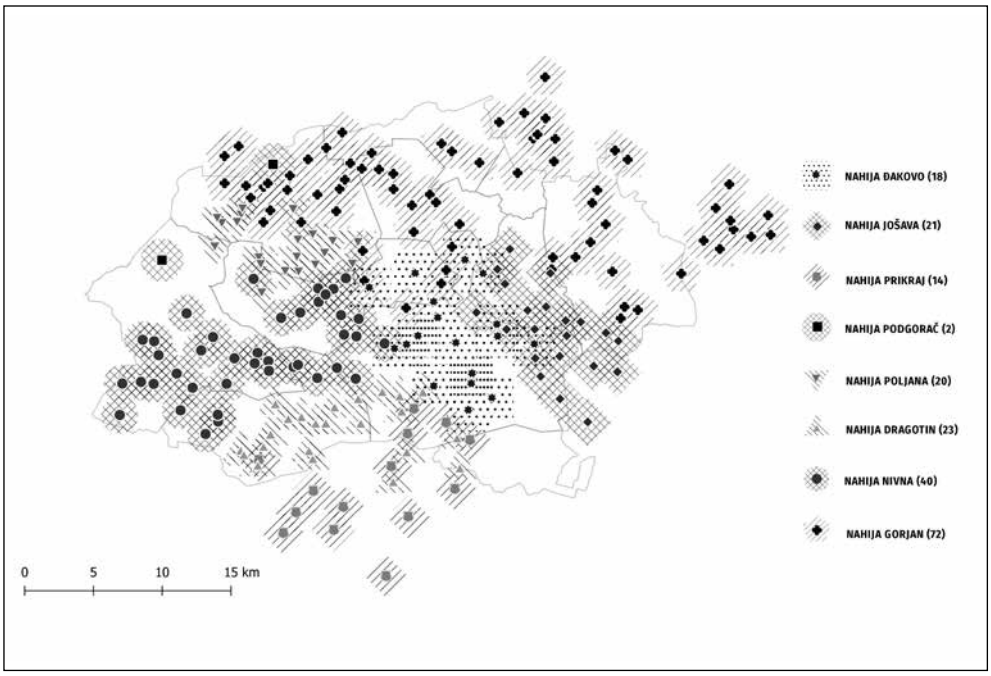

Slika 3. Rasprostiranje nahija prema rezultatima iz tablice (linijama su u pozadini označene današnje općine na prostoru Đakovštine)

83 Npr. Selci Đakovački – Pajtenica (naselje iz 11. – 12. st.), Ivandvor – šuma Gaj (naselje iz 13. – 14. stoljeća), Ivandvor (naselje iz 14. – 16. stoljeća), Franjevac (naselje iz 11. – 15. stoljeća), Štrosmajerovac – Pustara (naselje iz 14. – 16. stoljeća), Josipovac Punitovački – Veliko polje I (naselje iz 13. stoljeća), Jurjevac – Stara vodenica (naselje iz 10. – 13. stoljeća). Za literaturu o svakom pojedinom nalazištu vidi u: Jelena BORAS, *„Autocesta A5 – najbrži put u prošlost Đakovštine*", u: Zbornik Ogranka Matice hrvatske u Đakovu, ur. Hrvoje Miletić, Đakovo, 2020., 79-89.

84 Tako npr. lokalitetu Đakovo – Franjevac je vrlo blizu toponim Pridrusczy iz Prve topografske izmjere, koji je u tablici poistovjećen sa selom Pridružica iz popisa 1579. godine, iako pri izjednačavanju treba biti iznimno oprezan s obzirom na činjenicu da se materijal pronađen u iskopnoj površini koja je zahvatila dio srednjovjekovnog naselja, može datirati do 15. stoljeća, što je sto godina prije nego je defter 1579. načinjen. Isto je s lokalitetom Pajtenica, u čijoj blizini je toponim *Komarevcze* u Prvoj topografskoj izmjeri, a poistovjećen je sa selom *Komarevci* iz popisa 1579. Datumi dobiveni istraživanjem smještaju lokalitet Pajtenicu u 11. i 12. stoljeće, što je prerano za povezivanje sa selom iz 16. stoljeća.

SUMMARY

Jelena Boras

CREATION AND TESTING OF THE DIGITAL TOPONYM DATABASE IN THE AREA OF THE ĐAKOVO REGION

Owing to the open access to the material kept in the Hungarian, Austrian and the State archives, numerous topographical maps became available for public research. Thanks to a range of such historical and geographical sources, such as the First Military Survey (1781 – 1783), Second Military Survey (1865 – 1869), Third Military Survey (1869 – 1887) and the Cadastral maps of the land municipalities with the focus on the area of the Đakovo Region it was possible to register and locate 3335 toponyms. By combining historical written sources and geographical maps, drawings or plans, another 765 toponyms were registered. Contemporary sources, such as the Topographical map, Croatian Basic Map, Cadastre and ARKOD resulted in another 4657 toponyms. Based on the above-mentioned elements, a searchable digital spatial database with 8757 entries was created. The database is available online at https://qgiscloud.com/muzejdjakovstine/DIGITALNA_BAZA_TOPONIMA_DJAKOVSTINE/. For other researching needs or database searching it is available in the Museum of Đakovo Region upon request.

The corpus of the collected toponyms was tested on the list of the Sanjak of Požega from 1579, where 423 toponyms were registered in the eight nahiyahs related to the area of the Đakovo Region. Out of that total number, we were able to find 213 toponyms with more or less certainty.

Arheološka topografija Općine Semeljci

UDK 902.03:528(497.5 Semeljci)
Pregledni članak

Marin Lutring
Semeljci

U članku se donosi pregled arheoloških lokaliteta na prostoru Općine Semeljci. Pojedini lokaliteti su poznati iz ranijih istraživanja, dok su drugi prepoznati uz terensko rekognosciranje, pregled kartografske građe te dostupne arheološke građe iz Muzeja Đakovštine.

Ključne riječi: arheološka topografija, Kešinci, Koritna, Mrzović, Semeljci, Vrbica

Uvod

Cilj je ovoga rada prikazati arheološku topografiju na prostoru Općine Semeljci. Neki od lokaliteta poznati su u literaturi dok se neki spominju usputno. S druge strane neki lokaliteti nisu uopće zabilježeni, a ubikacija pojedinih lokaliteta i dalje ostaje nejasna. U ovom radu oni se nalaze svi obuhvaćeni s informacijama iz dostupnih izvora. Granice Općine Semeljci korištene su zbog praktičnosti i poznavanja teritorija te su poslužile kao referentni okvir za izradu arheološke topografije. Ipak, arheološki lokaliteti i njihovi odnosi tijekom prošlosti ne mogu se svesti na današnje administrativne okvire.

Lokalitet Mrzović – Tri humke te numizmatički nalazi s prostora Semeljci – Forkuševci nalaze se na graničnim područjima, no zbog njihove znanstvene vrijednosti i mogućih spoznaja uvršteni su u rad.

Prilikom izrade arheološke topografije Općine Semeljci korišteno je nekoliko metoda i alata. Kao polazišna točka korištena je Interaktivna karta arheoloških lokaliteta u Đakovštini na kojoj su naznačene lokacije arheoloških lokaliteta s osnovnim informacijama poput recentne literature, kronologije (prapovijest, antika, srednji vijek) te je li lokalitet istraživan ili se radi o površinskim nalazima.[1]

Kako bi se uočili novi lokaliteti na temelju topografskih odrednica poput nadmorske visine i nagiba terena korištena je Hrvatska osnovna karta te Topografska karta (1:25 000) u kombinaciji s digitalnim ortofoto snimkama iz 1968., 2011., 2014./2016., te 2017./2018.[2]

Topografski, a posebice toponimijski podaci na temelju kartografije iz razdoblja Habsburške odnosno Austro-Ugarske monarhije su također korišteni kako bi se bolje razumjelo određene lokacije te njihovo rasprostiranje u prostoru i vremenu.[3]

Osim stručne literature u kojoj se spominju arheološki nalazi i lokaliteti s ovih prostora, korišteni su i razni ostali izvori lokalnog karaktera koji usputno donose podatke vezane za arheološku topografiju. Prvenstveno je to doktorski rad dr. sc. Ivane Čatić o toponimiji Đakovštine, zatim kanonske vizitacije đakovačkog područja provedene od 1751. do 1833. te monografije povjesničara Tome Šalića o povijesti sela Vrbice.[4]

Na temelju gore navedenih izvora podataka, na dijelu lokacija proveden je terenski pregled različita intenziteta. Većina se arheoloških lokaliteta nalazi na poljoprivrednim površinama te se u načelu može spoznati samo na temelju promjena u topografiji (primjerice nadmorska visina) i površinskih materijalnih tragova poput keramike i litike. Na nekim od tih poljoprivrednih

---

1 „Muzej Đakovštine" http://muzej-djakovstine.hr/multimedija/, pristupljeno 23. listopada 2019. Riječ je o projektu digitalizirane Kartoteke arheoloških lokaliteta Muzeja Đakovštine koji provodi kustosica Muzeja Đakovštine Jelena Boras.

2 „Geoportal Državne geodetske uprave Republike Hrvatske" https://geoportal.dgu.hr/#/, pristupljeno 30. prosinca 2019. g.

3 „The Historical Map Portal" https://maps.arcanum.com/en/, pristupljeno 27. 12. 2019. g. Portal sadrži četiri karte relevantne za prostor Općine Semeljci: 1) First Military Survey 1781. – 1783., 2) Second Military Survey of the Habsburg Empire 1865. – 1869., 3) Third Military Survey 1869. – 1887., 4) Cadastral Maps 19. stoljeće.; „Hungarian Cultural Heritage Portal" https://hungaricana.hu/en/, pristupljeno 31. prosinca 2019. Karta relevantna za prostor Općine Semeljci je pod nazivom „*Mappa exhibens controversiam inter dominia Diakovar et Nustar"*.

4 Ivana ČATIĆ, *Toponimija Đakovštine,* Osijek, 2017., *Kanonske vizitacije – knjiga X. – đakovačko područje 1751. – 1833.,* priredio Stjepan SRŠEN, Osijek, 2011., Tomo ŠALIĆ, *Vrbica u Đakovštini 1330. – 1990.,* Privlaka, 1990., *Govor i običaji Vrbice u Đakovštini*, Đakovo, 2017.

površina zbog ratarskih kultura nije bilo moguće provesti terenski obilazak niti donijeti zaključak kako se radi o arheološkom lokalitetu. Ipak, to nije razlog za njihovo otpisivanje već za terenski pregled u trenutku kad je poljoprivredna površina primjerice tek pripremljena za ratarske kulture. Također, to što terenskim pregledom nisu potvrđeni neki arheološki lokaliteti ne znači da ih nema, već kako treba uložiti dodatne napore u prikupljanju relevantnih informacija ili drugačije metode. Indikativni površinski materijal prikupljen je te objavljen u Katalogu.[5]

Unatoč velikom broju lokacija koje na temelju površinskih materijalnih tragova ukazuju na arheološke lokalitete, upitan je njihov potencijal u dobivanju arheoloških spoznaja. Naime, krajolik Općine Semeljci je prošao mnoge preobrazbe u 19. i 20. stoljeću. Kronološki gledano, to su bila reforestacije i deforestacije, zatim reguliranja vodotoka te isušivanja močvarnih zemljišta. U drugoj polovici 20. stoljeća započela je intenzivna obrada poljoprivrednog tla pomoću teške mehanizacije koja je dubokim oranjem nesumnjivo oštetila dobar dio lokaliteta i građe.

Probna arheološka istraživanja u kombinaciji s nedestruktivnim metodama na pojedinim lokacijama ipak mogu utvrditi arheološki potencijal.

Arheologija krajolika na prostoru Općine Semeljci

Krajolik je Općine Semeljci tijekom zadnja dva stoljeća poprilično promijenjen, stoga je bitan za shvaćanje arheološke topografije.[6] Prije svega, to je rezultat već spomenutih melioracijskih pothvata poput regulacije vodotoka i kanala te krčenja šuma i isušivanja močvara. Zamisao o odvodnji i isušivanju močvara javila se u 19. stoljeću kako bi se proširile poljoprivredne površine te spriječilo njihovo poplavljivanje.[7] Regulacije rijeka i vodotoka početkom 20. st. na ovim prostorima vodio je Radoslav Franjetić, inspektor vodâ, šef Obla-

5 Kompletni katalog nalaza, fotografije lokaliteta i većina kartografske građe nalazi se u originalnom diplomskom radu dostupnom na „Digitalnom repozitoriju ocjenskih radova Sveučilišta u Zadru".

6 Arheologija krajolika podrazumijeva opširno istraživanje geografskih karakteristika arheoloških lokaliteta, čime znatno nadmašuje okvir tematike ovog diplomskog rada. Unatoč tomu, bitna je za shvaćanje konteksta arheološke topografije stoga sumarno predstavljamo neke odrednice ovog krajolika kroz prošlost.

7 Zlata ŽIVAKOVIĆ KERŽE, „Od močvare do oranica (osvrt na povijest preobrazbe okoliša osječkog kraja hidromelioracijom porječja Vuke i isušenjem močvare Palača)", *Osječki zbornik*, 27/2004., 84.

snog hidrotehničkog odjeljenja u Osijeku te tehnički izvjestitelj građevinskog kotara u Đakovu. Kopani su novi vodotoci, dotadašnji su mnogi vodotoci produbljeni i prošireni, a neki su i isušeni i prokopani na drugom prostoru. O kakvim se poplavama radilo, koje su ujedno bilo i razlog nastajanja bara i močvara, govori i podatak kako je godine 1870. Vuka toliko poplavila da je onemogućila prometovanje državnom cestom Osijek – Đakovo te nekim lokalnim putevima.[8] Proteklih desetljeća mnogi kanali su ponovno produbljivani i proširivani. Ostaci i prizori nekadašnjeg krajolika najbolje su vidljivi kroz vodotoke koji nisu regulirani, odnosno zadržali su nepravilan tok poput kanala Semeljčica koji prolazi kroz Semeljce. Također, tokovi nekadašnjih vodotoka su vidljivi i na satelitskim snimkama.[9] Kao najnoviji primjer promjene krajolika vrijedi spomenuti izgradnju buduće akumulacije Kešinci.[10] Karte iz razdoblja Habsburške odnosno Austro – Ugarske monarhije također prikazuju močvarna područja te vodotoke koji još nisu regulirani, odnosno imaju svoj prirodni tok. Također i podaci iz novog vijeka sugeriraju kako je ovaj prostor iznimno močvaran.[11] Bitan element za razumijevanje krajolika, a zatim i razmještaj arheoloških lokaliteta jesu i šumska područja. Kao primjer recentne deforestacije vrijedi spomenuti šumu Mokrice koja se nalazila između Vrbice i Kešinaca, a iskrčena je prije Prvog svjetskog rata.[12] Ovi sumarno

8 Z. Ž. KERŽE, *Isto*, 86.

9 Na satelitskim snimkama na temelju smjera pružanja i odnosa boja u usporedbi s kartama i terenskim situacijama moguće je uočiti tragove starih potoka i kanala koji danas čine poljoprivredne obradive površine.

10 „Započeli radovi na Akumulaciji Kešinci vrijedni 13 milijuna kuna, navodnjavanje više neće biti problem", https://www.agroklub.com/financiranje/zapoceli-radovi-na-akumulaciji-kesinci-vrijedni-13-milijuna-kuna-navodnjavanje-vise-nece-biti-problem/42487/, pristupljeno 27. prosinca 2019.

11 Nenad MOAČANIN, *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine,* Slavonski Brod, 2001., 116. U razdoblju osmanlijske okupacije spominje se 50 derbendžijskih kuća u šest sela u nahiji Jošava koja je obuhvaćala ujedno i Junakovce (zapadni dio naselja Semeljci uz granicu sa Forkuševcima) sa zadatkom čuvanja i popravljanja puteva i mostova kroz teško prohodne šume i močvare.; *Kanonske vizitacije – knjiga X. – đakovačko područje 1751. – 1833.,* 613, priredio Stjepan Sršen, Osijek, 2011. Biskup Pavao Matija Sučić prilikom kanonske vizitacije župe Semeljci 1833. godine spominje okolo ležeće močvare zbog kojih stanovništvo ima mali broj ovaca.; Općina SEMELJCI, *Isto*. Navodi se kako je prostor današnjeg sela Semeljaca bio močvaran i poplavljivan te kako su mnogi kanali i potoci korišteni za mlinove i vodenice.

12 Tomo ŠALIĆ, *Govor i običaji Vrbice u Đakovštini*, Đakovo, 2017., 53, 335. Za primjer recentne reforestacije vidi lokalitet Mrzović – Gradina naveden u Popisu arheoloških lokaliteta. Također, za rasprostiranje šuma isto kao i kanala i potoka vrijedi pogledati Habsburške odnosno Austro – Ugarske karte.

navedeni podaci ilustriraju složen niz faktora koje treba uzeti prilikom donošenja zaključaka o arheološkoj topografiji navedenog područja.

Arheološka zbirka Osnovne škole Josipa Kozarca u Semeljcima

U kontekstu svijesti o arheološkoj, odnosno kulturnoj baštini vrijedi spomenuti posjet biskupa Antuna Mandića 1813. godine župi Vrbici.[13] Tom prilikom biskup zapisuje kako „nije napisana ni povijest prirode niti druge rijetkosti ili starine u ovoj župi pa se prema tome ne mogu ni predočiti.”. Značajan podatak za shvaćanje onodobne situacije jest i sljedeća rečenica „Zbirku novca ili drugih starina ili rijetkosti sadašnji župnik nema nikakvu.”.[14] Tijekom 20. st. je vladao izrazito slab interes arheologije za ovo područje.[15] Godine 1982. tadašnji Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Osijeku donio je odluku kako inventar arheološke zbirke u Osnovnoj školi Josipa Kozarca u Semeljcima ima svojstvo kulturnog dobra pod oznakom R – 115, odnosno R – 120 u sklopu Liste zaštićenih kulturnih dobara. Nažalost, zbirka je tijekom vremena propala. Pokušaj revizije i inventarizacije 2012. godine nije uspio, stoga je 2015. upućen prijedlog za utvrđivanje prestanka svojstva kulturnog dobra. Unatoč tomu, u arhivu Konzervatorskog odjela u Osijeku sačuvana je detaljna dokumentacija s fotografijama o ovoj zbirci.[16] Iz dokumentacije je vidljivo kako su i neki predmeti dodavani, odnosno oduzimani prilikom rada na ovoj zbirci. Razlozi i datumi nisu zapisani. U svakom slučaju, ova dokumentacija zaslužuje poseban osvrt. Ovdje donosimo relevantne podatke koji ilustriraju arheološki potencijal ovog prostora.Arheološka zbirka je sadržavala 57 predmeta koje su prikupili učenici Osnovne škole Josipa Kozarca u Semeljcima. Zanimanje učenika za ove aktivnosti je potaknuo nastavnik Matej Petrović.[17] Predmeti su skupljeni na području Forkuševaca, Semelja-

13 Tadašnja župa Vrbica se sastoji od sela Mrzović, Đurđanci, Stari Mikanovci i Novi Mikanovci.

14 *Kanonske vizitacije – knjiga X. – đakovačko područje 1751. – 1833.,* priredio Stjepan SRŠEN, Osijek, 2011., 293.

15 Ovaj problem primjećuje i Ninoslav Sebelić, direktor onodobnog Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture koji prilikom potpisivanja rješenja o utvrđivanju svojstva spomenika kulture Arheološke zbirke Osnovne škole Josipa Kozarca u Semeljcima napominje kako je *područje koje gravitira Semeljcima slabo arheološki ispitano*.

16 Riječ je o dosjeu kulturnog dobra broj 103.

17 Isti nastavnik je dio nastavničkog osoblja i prije 1961. kada je Muzej Đakovštine također pokrenuo akciju prikupljanja arheoloških nalaza. Nadalje, na dokumentacijskoj kartici lokaliteta Mrzović – Gradina, Kornelija Minichreiter zapisuje kako mjesni učitelj provodi iskopavanja skupa sa svojim učenicima. Moguće je kako je dotični učitelj bio dijelom događanja u sva tri slučaja.

ca, Koritne, Kešinaca, Mrzovića i drugdje. Nažalost, nisu zapisani potpuniji podaci o mjestu i okolnostima nalaza. Zbirka je načelno bila podijeljena na neolitičke, brončane i numizmatičke nalaze.

Kešinci

Kešinci se nalaze na sjeveroistočnom rubu đakovačkog lesnog ravnjaka. Nalaze se na 106 metara nadmorske visine te zauzimaju površinu od 24 kilometra kvadratna.

Kešince je pohodio papinski izaslanik u nekoliko navrata tijekom 14. stoljeća, a u 15. stoljeću spominju se pod imenom *Kesse* ili *Keze* te su bili u posjedu velikaša Gorjanskih. U popisu Sandžaka Požega 1579. dio su nahije Gorjani te imaju 6 kuća.[18]

U Kešincima je proveden terenski pregled Arheološkog muzeja u Zagrebu u trajanju od tjedan dana. Tom prilikom pregledan je teren sjeverno i sjeveroistočno od Kešinaca te su utvrđena mnogobrojna nalazišta koja su atribuirana prapovijesnom razdoblju na temelju keramike i litike te kasnom srednjem vijeku na temelju keramike. Pojedina izdvojena nalazišta smatraju se dijelom većih naseobinskih kompleksa koji su melioracijom razdijeljeni na manje cjeline.[19]

Kešinci – Požarike

Arheološki lokalitet Kešinci – Požarike pronađen je arheološkim rekognosciranjem djelatnika Arheološkog muzeja u Zagrebu 2009. godine. Kešinci – Požarike su se prilikom rekognosciranja isticali izdvajanjem iz okolnog prostora zbog svojeg uzvišenja, brojnim arheološkim nalazima poput cijepanog i glačanog kamenog oruđa te keramike sopotske i kostolačke kulture.[20] Arheološki lokalitet Kešinci – Požarike je prepoznao i dokumentirao Institut za arheologiju 2014. godine tijekom zračnog rekognosciranja istočne Slavo-

18 Ivana ČATIĆ, *Toponimija Đakovštine*, Osijek, 2017., 55.

19 Jacqueline BALEN, „Lokalitet: Đakovačko područje (zona Kuševac – Viškovci – Vučevci i Kešinci)", *Hrvatski arheološki godišnjak,* 6/2010., 13 – 15.

20 J. BALEN, *Isto*, 13-14.

nije.[21] Lokalitet je evidentiran i kao naselje kostolačke kulture koje je otkriveno u novijem razdoblju.[22] Lokalitet je kružnog tlocrta, promjera stotinjak metara te se ističe svojom visinom od okolnog terena (Slika 1.).[23] Terenskim obilaskom utvrđena je velika količina arheološke građe koja prevladava na samom hrptu ovog lokaliteta. Prevladava neolitička i eneolitička keramika, dok je manji broj srednjovjekovne i novovjekovne keramike.

Slika 1. Pogled na lokalitet Kešinci - Požarike

Kešinci – Glomač

Arheološki lokalitet Kešinci - Glomač je primjećen prilikom rekognosciranja Arheološkog muzeja Zagreb, a prikupljeni keramički nalazi sugeriraju kako se radi o lokalitetu sopotske kulture.[24] Lokalitet je bio i predmetom

21 Bartul ŠILJEG, Hrvoje KALAFATIĆ, „Zračna arheologija u istočnoj Slavoniji 2014. godine", *Godišnjak Instituta za arheologiju,* 11/2015., 135-141. Tom prilikom autori vide lokalitet u kombinaciji s arheološkim lokalitetom Kešinci – Glomač koji je udaljen tristotinjak metara u smjeru sjever – sjeverozapad.

22 Ana ĐUKIĆ, „Kostolačka kultura u kontinentalnoj Hrvatskoj", *Povratak u prošlost – bakreno doba u sjevernoj Hrvatskoj*, 2018., 87-106.

23 Hrbat lokaliteta je na visini od 97,2 metra, dok se okolni teren kreće između 94,2 do 95,7 metara nadmorske visine.

24 Jacqueline BALEN, „Lokalitet: Đakovačko područje (zona Kuševac – Viškovci – Vučevci i Kešinci)", *Hrvatski arheološki godišnjak,* 6/2010., 13 – 15.

arheološkog rekognosciranja Instituta za arheologiju 2014. godine. Šiljeg i Kalafatić navode kako je lokalitet kružnog oblika te je udaljen od lokaliteta Kešinci – Požarike stotinjak metara, što po njima čini kombinaciju jednog većeg i jednog manjeg kruga.[25]

Obilaskom lokaliteta utvrđeno je kako se radi o blago humovitom terenu. Nalazi se na 94,3 metra nadmorske visine, dok je okolni teren u blagom padu, primjerice 93,6 odnosno 93,5 metara nadmorske visine. Lokalitet je na snimkama kružnog oblika te ima promjer od 180 metara. Terenskim obilaskom lokaliteta utvrđeno je prisustvo velike količine prapovijesnog arheološkog materijala. Na lokalitetu su osim keramičkog i litičkog materijala prisutni i ulomci lijepa.

Kešinci – Okmanovo brdo

Arheološki lokalitet Kešinci – Okmanovo brdo prepoznat je još u prošlom stoljeću. Naime, mještani su šezdesetih godina pronašli ulomke keramičkog posuđa te vrlo sitni bakreni novac. U blizini je pronađeno i veća količina srednjovjekovnog srebrnog novca koji se datira u 13. stoljeće.[26]

Okmanovo brdo je brdo jezičasta oblika koje se pruža u smjeru sjever – jug. Okmanovo brdo ima opseg oko 2,5 kilometra te zauzima površinu od oko tridesetak hektara. Na središnjem dijelu nadmorska visina je 111 metara koja zatim postepeno pada pada prema potoku Sgorelica, odnosno akumulacijskom jezeru Fabrika. Okolni se teren zatim od spomenutog potoka i jezera lagano uzdiže čineći ovo brdo istaknuto u krajoliku. Terenskim obilaskom Okmanova brda utvrđeno je nekoliko pozicija s mnoštvom površinskog materijala, no sav materijal ne ukazuje nužno na srednjovjekovni karakter.[27] Na površini se primjećuju ulomci stakla, kamena s tragovima gorenja, metala te keramike.

---

25 Bartul ŠILJEG, Hrvoje KALAFATIĆ, „Zračna arheologija u istočnoj Slavoniji 2014. godine", *Godišnjak Instituta za arheologiju,* 11/2015., 135-141.

26 Muzej ĐAKOVŠTINE, 2019.

27 Second Military Survey (1:28 800), 2014.; Third Military Survey (1:25 000), 2014.; Third Military Survey (1:75 000), 2014; Na drugoj i trećoj vojnoj izmjeri Austro – Ugarske monarhije utvrđeno je postojanje tzv. pustara – poljoprivrednih prostora namijenjenih uzgoju stoke (*npr. Keršnerova pusta, Maierova pusta*) koje imaju ucrtane objekte. Stoga, dio materijala ukazuje na tragove aktivnosti i u 19. stoljeću.

Kešinci – Grobljansko polje

Grobljansko polje nalazi se uz današnje kešinačko groblje na jugoistočnom izlazu sela prema Vrbici.[28] Biskup Pavao Matija Sučić poduzeo je kanonsku vizitaciju župe Semeljci. Tom prilikom je zabilježio podatak koji kaže kako je prije izvan sela bilo groblje udaljeno do pola sata prema jugu. Također bilježi kako je na tom mjestu nekada bila drevna crkva sa samostanom redovnika sv. Benedikta (prema stanovništvu) te kako je smještena iznad rječice na brdašcu.[29] Spomenuto groblje vidljivo je i na drugoj vojnoj izmjeri Austro – Ugarske monarhije. Među mjesnim stanovništvom lokacija je poznata i kao Tursko groblje.

Lokacija se nalazi na brdašcu (109 metara nadmorske visine). Teren postepeno pada prema potoku Sgorelica na zapadnoj strani (99 metara nadmorske visine). Obilaskom spomenute lokacije utvrđeno je kako je ista zarasla u šikaru i žbunje. Stoga detaljniji terenski pregled nije bio moguć. Ipak, uz sjeverni rub rasprostiranja groblja uočeno je nekoliko novovjekovnih nadgrobnih spomenika na različitim lokacijama.

Kešinci – Crkvine

Polje Crkvine nalazi se na sjeveroistočnoj strani ceste Kešinci – Mrzović.[30] Na drugoj i trećoj vojnoj izmjeri Austro – Ugarske monarhije toponim je zabilježen pod imenom Celar odnosno Celaria. Polje Crkvine nalazi se na 108,7 metara nadmorske visine te se ističe visinom u odnosu na sjeverna polja Požarike, Glomač i jugoistočno Mrzović – Čelar Ravan (94 – 95 metara nadmorske visine). Teren je blago brdovit te je djelomično ispresijecan poljskim putevima i kanalima. U prošlosti je postojalo i ležište gline na ovom prostoru koje su mještani iskorištavali.

Obilaskom ovog toponima utvrđeno je nekoliko pozicija male (do 200 metara) međusobne udaljenosti s površinskim nalazima srednjovjekovne keramike.

---

28 Ivana ČATIĆ, *Toponimija Đakovštine,* 2017., 195.

29 *Kanonske vizitacije – knjiga X. – đakovačko područje 1751. – 1833.,* priredio Stjepan SRŠEN, Osijek, 2011., 603.

30 Ivana ČATIĆ, *Toponimija Đakovštine*, Osijek, 2017., 189.

Koritna

Selo Koritna smješteno je na sjeveroistočnom dijelu đakovačkog ravnjaka te nizinskog dijela Povučja. Nalazi se na 94 metra nadmorske visine te zauzima prostor od 23 kilometra kvadratna.

Koritna se 1300. godine spominje kao posjed ivanovaca te je bila podijeljena u dva dijela – Koritna Sveti Ivan i Koritna Sveti Nikola.[31] Godine 1395. spominje se kao *Karathna* na posjedu velikaša Horvata, a potom Gorjanskih.

Prve nalaze s prostora Koritne spominje Josip Brunšmid objavivši pronalazak ostave rimskih kovanica 1907. godine.[32] Zatim, Josip Bösendorfer spominje neolitičke nalaze odnosno lokalitet iz Koritne.[33] Arheološki materijal i dokumentacija za ovaj lokalitet pohranjeni su u Arheološkom muzeju u Osijeku, no lokacija gdje su nalazi pronađeni je nepoznata.[34] Na prostoru Koritne spominje se i *bakrenodobna gradina*, no nije jasno na koju točno lokaciju se pritom misli.[35] Također, zabilježeni su i toponimi Grabine koji se nalazi 3 kilometra prema sjeverozapadu i Gradinsko polje udaljeno 1,5 kilometara prema jugoistoku, no bez dodatnih podataka. Veći dio lokaliteta navedenih u popisu poput Koritna – Adica, Koritna – Kamenica registriran je prilikom provođenja projekta rekognosciranja u izvedbi Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu.[36]

Uvidom u registar arheološke zbirke iz Osnovne škole Josipa Kozarca u Semeljcima na prostoru Koritne je pronađen plemićki mač s oštećenom ručkom i malim rukohvatom i štitnikom, dvije srebrne naušnice, četiri utega za mreže te visokopolirana kamena sjekira Nažalost, za ove nalaze ne znamo okolnosti niti mjesto pronalaska.

---

31 Ivana ČATIĆ, *Toponimija Đakovštine,* Osijek, 2017., 57.

32 Josip BRUNŠMID, „Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu,* 10/1909., 223.

33 Josip BÖSENDORFER, „Osijek i okolica u predhistorijskim eonima", *Osječki zbornik,* 1/1942., 10, 11.

34 Konzervatorski odjel u Osijeku, interni dosje 1095.

35 Mirko BULAT, „Kroz najstariju prošlost Đakova i Đakovštine", *Đakovački vezovi,* 1974., 4 – 6.

36 Zlatko KARAČ, „Srednjovjekovne utvrde, gradine i gradišta na području Đakovštine – rekognosciranje i topografija lokaliteta", *Ascendere historiam: zbornik u čast Milana Kruheka,* Zagreb, 2014., 399 – 424. Dodajmo i to kako se od ostalih lokacija vrijednih spomena ističe toponim Crkvište na granici sa Semeljcima na Osatini, Kamenice koje se nalaze na sjeveru u meandru Stare Vuke, Breg sjeverno od sela i Selište zapadno od sela.

Na prostoru Koritne trenutačno se nalaze dva poznata arheološka lokaliteta i ostava.

Koritna – Kamenica

Arheološki lokalitet Kamenica je bio dijelom sustavnog rekognosciranja srednjovjekovnih utvrda i gradišta Đakovštine pod pokroviteljstvom Hrvatske akademije za znanost i umjetnost, a u izvedbi Arhitektonskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.[37] Toponim je prema vojnoj topografskoj karti smješten 2 kilometra zapadno od sela Koritna. Prisutni su tragovi vjerojatno rimskih opeka, no terenska situacija ne ukazuje na postojanje utvrđenja.[38]

Polje Kamenica se nalazi na lesnoj zaravni na 94 metra nadmorske visine te se nalazi s desne strane ceste Koritna – Semeljci.[39] Teren je u potpunosti ravan. Terenskim obilaskom utvrđeno je postojanje iznimno usitnjene i oštećene opeke te nekoliko ulomaka keramike.

Koritna – Adica

Arheološki lokalitet Koritna – Adica je također prepoznat prilikom prethodno spomenutih rekognosciranja utvrda i gradišta đakovačke općine u izvedbi Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu. Tim rekognosciranjem utvrđeno je kako je lokalitet Koritna – Adica od centra sela udaljen 2 kilometra u smjeru sjeveoristoka u meandru Vuke. Riječ je o velikom barskom gradištu promjera 100 metara te se pripisuje ranom srednjem vijeku.[40] Prema snimci iz 1968. godine ima promjer od 120 metara. Teren je na jednom dijelu blago humovit, dok se na drugom dijelu nalazi šuma. Nalazi na 89 metara nadmor-

37 Z. KARAČ, *Isto,* Projekt je proveden tijekom srpnja i kolovoza 1989., 1992. te u više navrata do 2011. godine.

38 Z. KARAČ, *Isto,* 399 – 424.

39 Kamenica na koju se ovdje referiramo se nalazi 2 kilometra zapadno od sela Koritna te se administrativno nalazi u granicama naselja Semeljci. CADASTRAL MAPS (1:2880), 2014.; SECOND MILITARY SURVEY (1:28 800), 2014.; No, prema katastarskoj izmjeri iz 1863. i drugoj vojnoj izmjeri Austro – Ugarske monarhije (1865. – 1869.) postoji i Kamenica na prostoru Koritne. Nalazi se na sjeveru Koritne u meandru Stare Vuke udaljena oko 3,5 kilometra zračne linije. Nalazi se na 91,4 metra nadmorske visine, okolni teren je na austrougarskim kartama prikazan kao bara te se danas nalazi na 89 metara nadmorske visine.

40 Zlatko KARAČ, „Srednjovjekovne utvrde, gradine i gradišta na području Đakovštine – rekognosciranje i topografija lokaliteta", *Ascendere historiam: zbornik u čast Milana Kruheka,* Zagreb, 2014., 410.

ske visine te uz sjeveroistočnu stranu teren postepeno pada prema sjeverozapadnom vodotoku.

Terenskim obilaskom utvrđeno je veća količina prapovijesnog materijala, ali i srednjovjekovnog.

Koritna – Bara – Osatina

Arheološki lokalitet Bara – Osatina je lokalitet na kojemu su prikupljeni materijalni ostaci vatinske kulture, ali i skupni nalaz rimskog novca datiran od Trajana do Antonina Pija.[41] Prvi koji spominje novac jest Josip Brunšmid koji navodi kako je novac pronađen 1907. godine prilikom regulacijskih radova između Koritne i Širokog polja, odnosno u blizini željezničke postaje Semeljci – Široko polje.[42] Skupni nalaz novca su usputno spomenuli, odnosno prenijeli mnogi autori.[43]

Uvidom u dokumentaciju Konzervatorskog odjela u Osijeku, skupni nalaz rimskog novca i dokumentacija su pohranjeni u Arheološkom muzeju u

41 MUZEJ ĐAKOVŠTINE, 2019.

42 Josip BRUNŠMID, „Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu,* 10/1909., 223. Riječ je o 34 komada novca naknadno prikupljena od radnika posredstvom kotarskog inženjera Radoslava Franjetića i nadlivađara Ante Bubaša. Nije uspio ustanoviti koliko je komada novca prilikom pronalaska bilo. Navodi kako je novac loše kvalitete te da se može razabrati najstarija kovanica od Trajana dok je najmlađi dupondij Antonina Pija. Ostavu povezuje s upadima Markomana i Kvada te na kraju navodi neke osnovne podatke koje je mogao iščitati iz numizmatičkih nalaza.

43 Mirko BULAT, „Kroz najstariju prošlost Đakova i Đakovštine", *Đakovački vezovi,* 1974, 6.; Zdenka DUKAT, Ivan MIRNIK, „Skupni nalazi novca u sjevernoj Hrvatskoj", *Novija arheološka istraživanja u sjeverozapadnoj Hrvatskoj, 22. do 25. listopada 1975., Serija – Izdanja Hrvatskog arheološkog društva,* 2/1978., 206 – 207; Ivan MIRNIK, „The survival in coin hoards from Yugoslavia", *Archaeologia Iugoslavica*, 19/1979, 32. Navodi kako je terminus post quem ove ostave 160. odnosno 166. godina sa Markom Aurelijem, a ne kako Brunšmid navodi 160. godinu sa Antoninom Pijom.; Ivan KNEZOVIĆ, „Prilog antičkoj arheološkoj topografiji Đakovštine", *Zbornik Muzeja Đakovštine* 7/2005., 68.; Cristian GĂZDAC, *Monetary circulation in Dacia and the surroundings provinces from the Middle and Lower Danube in the period from Trajan to Constantine (AD 106 – 337)*, Cluj Napoca, 2010., 70, 129; Prema autoru ostava ne mora nužno biti povezana sa Markomanskim ratovima već sa grupom ostava koje su sakrivene u vrijeme vladavine Marka Aurelija.; Tomislav BILIĆ, „Coin circulation 3rd century BC – AD 193„ *The Archaeology of Roman Southern Pannonia – The state of research and selected problems in the Croatian part of the Roman province of Pannonia,* Oxford, 2012., 381. Navodi kako su prvi novci od Trajana, ali možda i od Flavijevaca. Zadnji kovani novčić je od Antonina Pija iz 160. godine te je sačuvano 16 primjeraka novca od kojih 2 Trajanova, 7 Hadrijanovih i 7 iz razdoblja Antonina Pija.; Miroslav NAĐ, „Coin hoards in Croatia – an update on the CHY", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu,* 45/2012., 444. Donosi pregled svih referenci na ovu ostavu prilikom ažuriranja stanja ostava.

Zagrebu.[44] Vatinske nalaze s Bare – Osatine spominje i Jasna Šimić koja kaže kako se radi o vatinskim amforicama.[45]

Osatina je potok koji ima smjer sjeverozapad – jugoistok te čini granicu između Semeljaca i Koritne, dok je polje dobilo ime po tom kanalu.[46] Točna lokacija pronalaska ove ostave i keramičkih nalaza vatinske kulture nije poznata. Iako ne možemo ubicirati gdje je točno pronađena ostava, činjenica je kako je ostava pronađena u koritu Osatine u blizini željezničke postaje Semeljci – Široko Polje.[47]

Također, prateći tok Osatine od sjeverozapada prema jugu unutar granica sela Koritna ističe se toponim Gradinsko polje koji je već ranije primjećen.[48] Toponim Gradinsko polje se nalazi tristotinjak metara jugoistočno od današnjeg toka Osatine. Radi se o blago humovitom tlu s 91 do 92 metra nadmorske visine.

Mrzović

Mrzović je najistočnije selo Đakovštine te se nalazi uz granicu s Vukovarsko-srijemskom županijom. Zauzima prostor od 15 kvadratnih kilometara te se nalazi na nadmorskoj visini od 109 metara.

Iako se selo Mrzović prvi put spominje u novom vijeku[49], arheologija ukazuje na puno dulji kontinuitet života na ovom prostoru. Tako se u spomenici Osnovne škole Josipe Kozarca navodi akcija prikupljanja predmeta starih i do 10 000 godina u organizaciji Muzeja Đakova.[50] Godine 1962. Hedviga Deker s lokaliteta Mrzović – Gradina prikuplja arheološku građu iz razdoblja neolitika, eneolitika i brončanog doba.[51] U Kartoteci arheoloških lokaliteta

44 KONZOS, interni dosje 1114.

45 Jasna ŠIMIĆ, „Prapovijest Đakovštine", *Diacovensia : teološki prilozi,* 3/1995, 16.

46 Ivana ČATIĆ, *Toponimija Đakovštine,* Osijek, 2017., 205.

47 Josip BRUNŠMID, „Nekoliko našašća novaca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji", *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu,* 10/1909., 223.

48 Zlatko KARAČ, „Srednjovjekovne utvrde, gradine i gradišta na području Đakovštine – rekognosciranje i topografija lokaliteta", *Ascendere historiam: zbornik u čast Milana Kruheka,* 399 – 424.

49 Ivana ČATIĆ, *Toponimija Đakovštine,* Osijek, 2017., 64.; Tomislav ŠALIĆ, *Govor i običaji Vrbice u Đakovštini*, Đakovo, 2017., 64. Spominje kako je 1702. Mrzović već dvadeset osam godina napušten.

50 Josip GRGIĆ, „Područno odeljenje Mrzović" *Osnovna škola Josipa Kozarca u Semeljcima 1786. – 1961.,* Đakovo, 37.

51 Zorko MARKOVIĆ, „Prilog poznavanju prethistorijskih nalazišta Đakovštine", *Zbornik Muzeja Đakovštine – Đakovo i njegova okolica*, 2/1982., 93 – 103.

Muzeja Đakovštine spominje se prapovijesni materijal iz Mrzovića koji se bez detaljnijih opisa pripisuje prapovijesti.[52] Također, spominju se i latenski površinski i slučajni nalazi iz Mrzovića, ali bez točne lokacije.[53] Godine 2014. pronađena je i keltska ostava na prostoru Mrzovića.[54] U okolici Mrzovića relativno nedavno je pronađen i dio lijevane srebrne lučne fibule s djelomično očuvanom pozlatom. Lokacija nije poznata, a pripisuje se Gepidima te kraju 5. i početku 6. stoljeća.[55]

Uvidom u registar Arheološke zbirke Osnovne škole Josipa Kozarca u Semeljcima, velik broj artefakata smješta se na prostor Mrzovića, ali bez detaljnijh opisa gdje je točno što pronađeno. Ostaju nepoznate lokacije lokaliteta Mrzović – Čergarje te Mrzović – Popova livada.[56] Stoga, na prostoru Mrzovića zasad su poznate lokacije četiri arheološka lokaliteta.

Mrzović – Gradina

Arheološki lokalitet Mrzović – Gradina i arheološku građu s tog lokaliteta prvi je u interes arheološke javnosti donio Zorko Marković.[57]Arheološki se materijal nalazi u Muzeju Đakovštine, dok je dio dokumentacije u Konzervatorskom odjelu Osijek te u Muzeju Đakovštine.

Arheološku građu s lokaliteta je prikupila Hedviga Deker, ravnateljica Muzeja Đakovštine 1962. godine tijekom rigoliranja šume. Ubikacija ovog arheološkog lokaliteta čija se građa provlači kroz literaturu predmetom je

52 MUZEJ ĐAKOVŠTINE, 2019. Dodajmo i to kako se na katastarskoj karti Austro – Ugarske monarhije iz 1863. godine ističe toponim Staro Groblje istočno od Mrzovića.

53 Jasna ŠIMIĆ, „Prapovijest Đakovštine", *Diacovensia : teološki prilozi,* 3/1995., 20.

54 Željko GARMAZ, „Indiana Jones": Englezi traže stari keltski novac u Slavoniji", *24 Sata*, 03. srpnja 2014.

55 Anita Rapan PAPEŠA, „Fibule seobe naroda s vinkovačkog područja", *Starohrvatska prosvjeta*, 39/2012., 7 – 17. Lokacija je poznata djelatnicima Gradskog muzeja Vinkovci, no ista nije registrirana niti preventivno zaštićena stoga nije ni naznačena.

56 Jasna ŠIMIĆ, „Prapovijest Đakovštine", *Diacovensia : teološki prilozi,* 3/1995., 6. Materijal s oba lokaliteta pripisuje kasnoj fazi sopotske kulture. Dodajmo i to kako je arheološki indikativan toponim Selište sjeverno od Mrzovića.

57 Zorko MARKOVIĆ, „Prilog poznavanju prethistorijskih nalazišta Đakovštine", *Zbornik Muzeja Đakovštine – Đakovo i njegova okolica*, 2/1982., 93 – 103.; Zorko MARKOVIĆ, „Neka pitanja neolitika, eneolitika i brončanog doba našičkog kraja i Đakovštine", *„Rezultati arheoloških istraživanja u istočnoj Slavoniji i Baranji, znanstveni skup, Vukovar 6 – 9. X 1981, Serija: Izdanja Hrvatskog arheološkog društva",* 9/1984., 13 – 29.

rada mnogih autora u okviru širih rekognosciranja i obrade sopotskih naseobinskih sustava.[58]

Značajan podatak za shvaćanje situacije je i činjenica kako je godine 1962. tadašnja ravnateljica Muzeja Đakovštine Hedviga Deker arheološku građu prikupila prilikom rigoliranja šume.[59] Rigoliranje podrazumijeva duboku obradbu tla pri podizanju voćnjaka, vinograda ili šumskih plantaža na dubini od 50 do 200 centimetara.[60] Stoga je moguće kako se rigolirao teren za novu šumu, a ne sama šuma. Na temelju ove informacije, današnja lokacija Mrzović – Gradine bi se nalazila unutar recentnijeg dijela šume Gusta međa, odnosno Durgutovica.

U prilog ovom rješenju ide i usporedba kartografske građe. Naznačena pozicija Mrzović – Gradine na najranijoj karti iz 1788. pokazuje kako se lokalitet nalazi južno od vodotoka (Slika 2.). Taj isti vodotok je danas dio regulacije te je proširen i produbljen. Također, još južnije je prikazana šuma, a sjeverno ravnica. Slična situacija s morfološki naznačenom gradinom u obliku isturenog poluotoka je prikazana i na nekoliko drugih karata iz vremena Austro – Ugarske monarhije.[61]

---

58 Katarina BOTIĆ, *Neolitička naselja na prostoru sjeverne Hrvatske,* Zagreb, 2017., 296, 315. Koordinate koje vode prema južnoj granici općine i šume (45°19'S 18°37'I) se ne podudaraju s navedenom nadmorskom visinom (96,5 metara) koja prevladava na sjevernom dijelu šume i ravnice.; Zlatko KARAČ, „Srednjovjekovne utvrde, gradine i gradišta na području Đakovštine – rekognosciranje i topografija lokaliteta", *Ascendere historiam: zbornik u čast Milana Kruheka,* 421. Mrzović - Gradinu promjera 100/70 smješta 1 kilometar ispred šume na ravnom platou te nema gradinske karakteristike.; Jacqueline BALEN, „Lokalitet: Đakovačko područje (zona Kuševac – Viškovci – Vučevci i Kešinci)", *Hrvatski arheološki godišnjak,* 6/2010., 13. Mrzović – Gradinu reambulira na položaj u neposrednoj blizini sjeveroistočnog izlaza iz sela u smjeru šume. Jasna ŠIMIĆ, „Prapovijest Đakovštine", *Diacovensia : teološki prilozi,* 3/1995., 13 – 14; Zorko MARKOVIĆ, „Prilog poznavanju prethistorijskih nalazišta Đakovštine", *Zbornik Muzeja Đakovštine – Đakovo i njegova okolica*, 2/1982., 93 – 103.; Prema internom dosjeu 1102 iz Konzervatorskog odjela u Osijeku koje potpisuje Kornelija Minichreiter lokalitet je od poljoprivrednog dobra PIK Đakovo uprava Kešinci još oko 2 kilometra prema šumi (južno od ceste). Situacija komplicira i zapis kako je gradina trokutasta oblika te je na njoj bilo prapovijesno naselje. Također spominje kako navodno školska djeca sa mjesnim učiteljem nekontrolirano kopaju. Datum ovog dosjea nije zapisan, no Kornelija Minichreiter je kao konzervator arheolog radila u Osijeku od 1972. do 1992. Mjesni učitelj bi mogao biti već ranije spominjani Matej Petrović.

59 Zorko MARKOVIĆ, „Prilog poznavanju prethistorijskih nalazišta Đakovštine", *Zbornik Muzeja Đakovštine – Đakovo i njegova okolica*, 2/1982., 96.

60 HRVATSKI LEKSIKON, 2017.

61 SECOND MILITARY SURVEY (1 : 28 800), 2014.; CADASTRAL MAPS (1 : 28 800), 2014.; THIRD MILITARY SURVEY (1 : 25 000), 2014.;

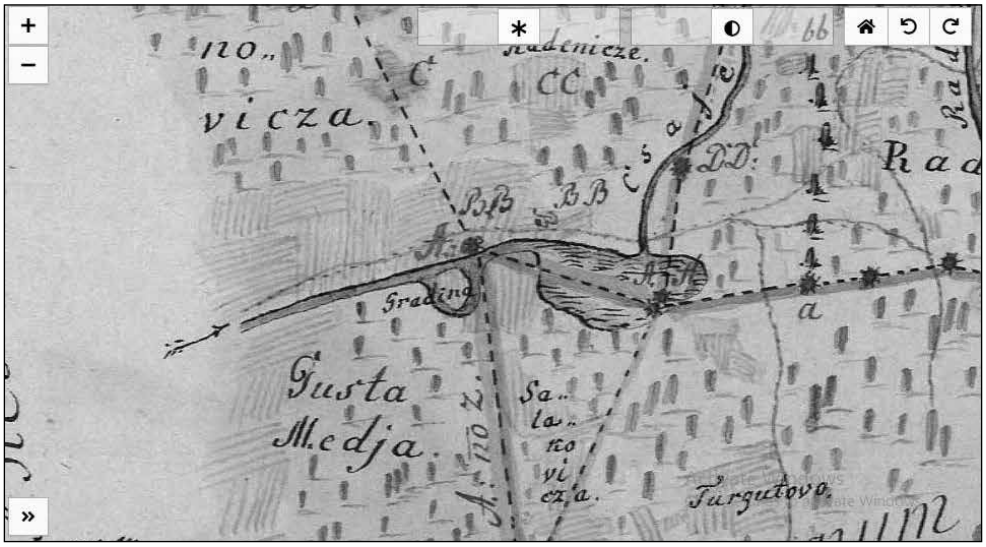

Slika 2. Prikaz lokaliteta Mrzović – Gradina na Mappa exhibens controversiam inter dominia Diakovar et Nustar (HUNGARICANA.HU, 2014.)

Snimka državne geodetske uprave iz 1968. godine jasno pokazuje razliku između stare i nove šume, odnosno dijela šume u nastajanju. Nadalje, pokazuje i prostor gradine naznačen svjetlijom bojom te nepravilna oblika (Slika 3.).

Slika 3. Lokalitet Mrzović – Gradina na snimkama iz 1968. godine (GEOPORTAL DGU, 2019.)

Prema ovoj snimci gradina je promjera 160/140 metara. Obilaskom naznačene lokacije utvrđena je drugačija vegetacija u vrsti šume i tla. Nadalje, teren je neznatno povišen, no teško je donositi zaključke zbog činjenice kako je provedeno rigoliranje koje ujedno podrazumijeva značajnu promjenu terenskog nagiba. Dodajmo i to kako gusta vegetacija ne omogućava najbolje promatranje reljefa, a time i donošenje zaključaka. Zbog znatnog sloja humusa teško je uočiti površinski materijal. Ipak, uočeno je nekoliko ulomaka usitnjene keramike. Od prikupljene arheološke građe pohranjene u Muzeju Đakovštine ističu se i glačane kamene sjekire te već ranije spomenuti bikonični lončić s aplikacijama na prijelomu i otiskom prsta uz rub, plitka crvena kadionica s rupama na dnu i sa strane te sivi „žrtvenik" na četiri stupaste noge.[62]

Mrzović – Čelar Ravan

Mrzović – Čelar Ravan je polje koje se nalazi sjeverno od sela.[63] Lokalitet se nalazi na potpuno ravnom zemljištu. Prema rasprostiranju arheološkog materijala zauzima nepravilnu kružnu površinu od 100 metara. Uništen je zbog dubokog oranja. Godine 1963. Branka Raunig je radila probno iskopavanje prilikom kojeg je pronađeno mnoštvo materijala iz antike i srednjeg vijeka.[64] Iz dnevnika iskopavanja saznajemo kako su iskopana dva probna rova. U prvom rovu sterilni sloj se javio već na 75 centimetara dubine te su pronađeni samo sitni fragmenti keramike. U drugom rovu na dubini do 55 centimetara su pronađeni fragmenti cigle i imbreksa.[65] Na dubini od 30 centimetara pronađen je i kompaktan dio srušenog zida te veći fragmenti cigle. Voditeljica istraživanja Branka Raunig je pretpostavljala kako se radi o temeljima nekog objekta. Pošto je lokalitet uništen dubokim oranjem, na širem

62 MUZEJ ĐAKOVŠTINE, 2019.; Zorko MARKOVIĆ, „Neka pitanja neolitika, eneolitika i brončanog doba našičkog kraja i Đakovštine", *Rezultati arheoloških istraživanja u istočnoj Slavoniji i Baranji, znanstveni skup, Vukovar 6 – 9. X Serija: Izdanja Hrvatskog arheološkog društva,* 9/1981., Zagreb, 13 – 29.

63 Ivana ČATIĆ, *Toponimija Đakovštine,* Osijek, 2017., 210. Riječ je o katastarskoj čestici 725 – 1/2.

64 MUZEJ ĐAKOVŠTINE, 2019.

65 U dnevniku se navodi kako je riječ o *polukružnoj krovnoj cigli* što sugerira kako se radi o rimskom imbreksu.

prostoru pronalaženi su veći ulomci podnice, velike količine sitno izlomljene cigle, imbreksa te fragmenti maltera.[66]

Uvidom u dokumentaciju Konzervatorskog odjela Osijeka utvrđeno je postojanje dva lokaliteta Mrzović – Čelar koji se pripisuje antici, dok Mrzović – Ravan se pripisuje latenu.[67] Stoga je moguće kako se radi i o dva lokaliteta. Naime, postoji i toponim Ravan na istočnom prostoru sela Vrbice prema Mrzoviću.[68] Stoga ostaje pitanje radi li se ovdje o dva ili jednom lokalitetu. Od materijala pohranjenog u depou Muzeja Đakovštine ističe se sačuvani rimski imbreks, ukrašeni ulomak keramike, te ulomak lule turskog tipa.

Obilaskom spomenute lokacije nije utvrđeno postojanje površinskih materijalnih tragova, izuzev usitnjenog građevinskog materijala.

Mrzović – Taborište

Polje koje obuhvaća toponim Taborište nalazi se sjeveroistočno od sela Mrzović.[69] Na širem području ovog toponima pronađena je keltska ostava.[70] Prema informacijama ravnatelja Gradskog muzeja Vinkovci Hrvoja Vulića, ostava je pronađena tijekom terenskog pregleda toponima Taborište 2014. godine koji se prostire i na Vukovarsko – srijemsku županiju odnosno prostor naselja Karadžićevo. Ipak, ostava je pronađena na mrzovićkom dijelu Taborišta. Pretpostavka je kako se radi o žrtvenoj ostavi pošto je pronađena u toku nekadašnjeg vodotoka koji danas više ne postoji, ali se vidi na satelitskim snimkama. Pronađeno je 106 komada brončanog i srebrnog novca te brončani predmeti poput fibula i sjekira.[71] Također, na ovoj lokaciji je i reambuliran lokalitet Mrzović – Gradina.[72]

Obilaskom spomenutog toponima zamijećen je blago humoviti predjel koji se nalazi u blizini sela (jugozapadno područje toponima) na nadmorskoj visini od 107 metara.

---

66 Za ustupljeni dnevnik zahvaljujem kustosici Jeleni Boras iz Muzeja Đakovštine.

67 KONZOS, dosje 1100 i dosje 1104.

68 Tomislav ŠALIĆ, *Govor i običaji Vrbice u Đakovštini*, Đakovo, 2017., 55.

69 Ivana ČATIĆ, *Toponimija Đakovštine,* Osijek, 2017., 215.

70 Željko GARMAZ, „Indiana Jones": Englezi traže stari keltski novac u Slavoniji", *24 Sata*, 3. srpnja 2014.

71 Hrvoje VULIĆ, e-mail poruka autoru, 23. svibnja 2019. Obrada i objava nalaza je u tijeku.

72 Jacqueline BALEN, „Lokalitet: Đakovačko područje (zona Kuševac – Viškovci – Vučevci i Kešinci)", *Hrvatski arheološki godišnjak,* 6/2010., 13.

Mrzović – Tri humke

Toponim Tri humke je smješten u neposrednoj blizini Mrzović – Gradine te je zbog naziva spomenut kao indikativan na web stranicama Muzeja Đakovštine.[73] Na trećoj vojnoj izmjeri Austro – Ugarske monarhije spomenut je kao *Tri unke* i *Tri hunke.* Obilaskom spomenute pozicije nije utvrđeno ništa nalik humku, tek neznatna promjena u visini terena. Lokalitet ako je i postojao, vjerojatno je uništen poljoprivrednim aktivnostima. Također, treba uzeti i u obzir kako prilikom prokopavanja i proširenja obližnjih kanala, iskopani materijal se mogao rasuti po obližnjem području kojemu pripada i ovaj toponim. Terenskim pregledom lokacije uočavaju se površinski materijalni tragovi poput prapovijesne i srednjovjekovne keramike te litičkog materijala koji se pružaju u smjeru sjevera u dužini od šezdesetak metara.

Vrbica

Vrbica se nalazi se na 115 metara nadmorske visine, smještena je na južnim padinama đakovačke grede te zauzima prostor od 15 kvadratnih kilometara. U odnosu na ostala sela u općini, nalazi se na nešto višoj nadmorskoj visini zato što se većinski nalazi na Đakovačkoj gredi. Visoravan na kojoj je smještena Vrbica je na sjevernim i južnim rubnim dijelovima izbrazdana udolinama u kojima su nekad bili izvori lokalnih potoka.

Prvi spomen sela Vrbica je u srednjovjekovnim dokumentima 1330. godine.[74] U okvirima srednjovjekovne Vrbice poznata su i neka naselja koja se spominju u povijesnim izvorima kao pustoseline odnosno mezre.[75] Na prostoru Vrbice nalazio se i franjevački samostan odobren papinskom odlukom u Avignonu 16. veljače 1376. godine te sagrađen 1379. Samostan je napu-

---

73 MUZEJ ĐAKOVŠTINE, 2019. Kasnijim uvidom u kartografsku građu utvrđeno je kako ovaj lokalitet ipak pripada prostoru Vukovarsko – srijemske županije.

74 Tomo ŠALIĆ, *Vrbica u Đakovštini 1330. – 1990.,* Privlaka, 1990., 11, 15. Također smatra kako se Vrbica nalazila unutar ivanovačkog posjeda Hrvati koji se nalazio na prostoru Novih Mikanovaca.; Tomislav ŠALIĆ, *Govor i običaji Vrbice u Đakovštini*, Đakovo, 2017., 54, 56. Velik broj današnjih toponima veže uz srednjovjekovnu prošlost Vrbice.

75 T. ŠALIĆ, *Isto*, 17.; T. ŠALIĆ, *Isto*, 54.; Riječ je o sljedećim toponimima: Đurinci oko 3 kilometra sjeveroistočno, Ovsenice oko 5 kilometara sjeverno, Berjani oko 3 kilometra sjeverozapadno te Paskovci i Petruševci oko 3 kilometra zapadno te Podgajci oko 3 kilometra jugozapadno od današnje Vrbice. Vrijedi napomenuti kako Berjani (današnji toponim Berak) zauzimaju područje sela Forkuševaca, Vučevaca, Semeljaca, Kešinaca, Vrbice i Đurđanaca.

šten 1532. godine i nije obnavljan.[76] Ovu tvrdnju podupire činjenica kako je u Defteru Sandžaka Požega 1579. godine Vrbica upisana kao pustoselina, odnosno mezra.[77] U razdoblju Osmanlija Vrbica je obnovljena na današnjoj lokaciji, zabilježena na zemljovidu 1668. godine te je ujedno bila jedina katolička župa za istočni dio Đakovštine. Bogoslužje se tada obavljalo u crkvi sv. Bartola u Novim Mikanovcima.[78] Zanimljiv je i dolazak Petra Nikolića, vikara zagrebačkog biskupa u posjet 1660. godine koji je tom prilikom zapisao kako se u župi Vrbici na tri mjesta nalaze crkvišta, tj. hrpe kamenja porušenih crkvi na kojima se unatoč ruševinama i dalje služi misa.[79] Pritom ne navodi točniju lokaciju ovih crkvišta, a kako je župa Vrbica bila jedina župa na prostoru istočne Đakovštine raspon mogućih lokacija ovih porušenih sakralnih objekata je dosta širok.

Prvi koji spominje Vrbicu u kontekstu arheologije je Robert Rudolf Schimdt koji u svom djelu o Vučedolu navodi vučedolske nalaze iz Vrbice no ne navodi točnu poziciju.[80]

Uvidom u dokumentaciju Konzervatorskog odjela u Osijeku na prostoru Vrbice poznata su dva lokaliteta. Prvi je prapovijesnog karaktera bez jasno naznačene pozicije, sadrži eneolitičku vučedolsku keramiku te se materijal i dokumentacija nalaze u Arheološkom muzeju u Osijeku.[81] Nalaze s eneolitičkim značajkama u Vrbici, također bez jasne pozicije spominje i Jasna Šimić.[82] Drugi, naznačen kao srednjovjekovni arheološki lokalitet bez jasno naznačene pozicije, ali s keramičkim materijalom i dokumentacijom deponiranom u Muzeju Đakovštine.[83]

Osim što je dao velik doprinos lokalnoj povijesti, povjesničar Tomo Šalić dao je i nezanemarive podatke o arheologiji ovog prostora. Tako, iako bez ja-

76 T. ŠALIĆ, *Isto*, 307.

77 T. ŠALIĆ, *Isto*, 289.

78 T. ŠALIĆ, *Isto*, 15.

79 Josip BUTURAC, *Katolička crkva u Slavoniji za turskog vladanja,* Zagreb, 1970., 44.; T. ŠALIĆ, *Isto*, 308.

80 MUZEJ ĐAKOVŠTINE, 2019.; Robert Rudolf SCHMIDT, *Die Burg Vucedol,* Zagreb, 1945., 187.

81 Jasna ŠIMIĆ, „Problematika daljeg istraživanja neolita i eneolita u Slavoniji i Baranji" *Četvrti znanstveni sabor Slavonije i Baranje, zbornik radova* 1/1984., 58.; KONZOS, interni dosje 1117. Ovaj podatak je tada dobiven od tadašnje kustosice Muzeja Slavonije Jasne Šimić.

82 Jasna ŠIMIĆ, „Prapovijest Đakovštine", *Diacovensia : teološki prilozi,* 3/1995., 15.

83 KONZOS, interni dosje 1118.

snijeg naznačavanja pozicije, spominje kako su na istočnom području Vrbice pronalaženi ulomci urni i glinenog posuđa.[84] Rimsku keramiku na području Stare Vrbice i Pepelane povezuje s postojanjem poljskog dobra ili većeg naselja.[85] Iako prvo navodi kako ne postoje tragovi, naknadno na mikrotoponimu Švagan zapadno od sela ubicira trasu rimske i srednjovjekovne ceste Certissa (Đakovo) – rijeka Jošava – Cibalae (Vinkovci).[86]

Vrbica – Drake i Vrbica – Barićev bostan

Lokalitet Vrbica – Drake i Vrbica – Barićev bostan se nalazi u blizini lokalne ceste Vrbica – Mrzović sa sjeverne strane (Slika 4.). Lokalitet je od nedavno i predmet širih istraživanja područja vezanog za sopotske naseobinske komplekse.[87] Također, lokaliteti su na temelju daljinske interpretacije definiran kao krugovi parnjaci sopotske kulture. Riječ je o dva koncentrična kružna jarka koja su blisko položena jedan uz drugi.

Zapadni dvostruki krug Vrbica – Drake ima dimenzije 173 x 176 metara. Vanjski krug zauzima površinu od 2,4 hektra, a širina jarka je 11 metara. Unutarnji krug ima dimenzije 111 x 106 metara, a površina mu iznosi 0,9 hektara te je širine 7,3 metara. Relativna visina središnjeg dijela iznosi 2,2 metara.[88]

Istočni dvostruki krug Vrbica – Barićev bostan ima dimenzije 160 x 165 metara. Vanjski krug zauzima površinu od od 2 hektra, a širina jarka je 7 metara. Unutarnji krug ima dimenzije 124 x 134 metara, a površina mu iznosi

84 Tomo ŠALIĆ, *Vrbica u Đakovštini 1330. – 1990.,* Privlaka, 1990., 12.

85 T. ŠALIĆ, 1990, 12.

86 T. ŠALIĆ, *Isto*, 12.; Tomislav ŠALIĆ, *Govor i običaji Vrbice u Đakovštini*, Đakovo, 2017., 11, 22, 56. Trasu prema Đakovu ubicira na današnji *priki put* koji ide pravcem Arduševac – Sveti Ivan na Jošavi te šuma Zokovica.

87 Rajna ŠOŠIĆ KLINDŽIĆ, Hrvoje KALAFATIĆ, Bartul ŠILJEG, Tomislav HRŠAK, Krugovi i keramika kroz stoljeća: značajke naselja sopotske kulture", *Prilozi Instituta za arheologiju*, 36/2019, 64., Hrvoje KALAFATIĆ, Bartul ŠILJEG, „Krugovi parnjaci: novi uvidi u neolitičke obrasce naseljavanja", *Prilozi Instituta za arheologiju,* 35/2018., 73, 75, 86, 87, 88., Bartul ŠILJEG, Hrvoje KALAFATIĆ, „Zračna arheologija u istočnoj Slavoniji 2014. godine", *Godišnjak Instituta za arheologiju,* 11/2015., 135, 137, 139. Bartul ŠILJEG, Hrvoje Kalafatić, Tomislav Hršak, „Circles in the Rye: Neolithic „Twin" Enclosures on the South of Carpanthian Basin, Croatia", *21st Annual Meeting of the European Association of Archaeologists*, 2015., 358.

88 Hrvoje KALAFATIĆ, Bartul ŠILJEG, „Krugovi parnjaci: novi uvidi u neolitičke obrasce naseljavanja", *Prilozi Instituta za arheologiju,* 35/2018., 86.

1,3 hektara te je širine 9 metara. Također, vidljiv je ulaz u središnji prostor s istočne strane. Relativna visina središnjeg dijela iznosi 0,5 metara.[89]

Slika 4. Toponim Ograde s pogledom prema sjeveru na lokalitet Vrbica – Baričev bostan

Na temelju provedenih radiokarbonskih analiza smatraju kako se ovakvi lokaliteti datiraju u prvu polovicu 5. tis. pr. Kr. i traju sve do oko 4200. g. pr. Kr.[90] Na lokalitetu je zapažena prapovijesna i srednjovjekovna keramika, glačano oruđe te litika.[91]

Obilaskom lokacije Vrbica – Drake i Vrbica – Baričev bostan, zamijećen je prostor na današnjem toponimu Ograde na kojemu su uočeni površinski materijalni tragovi srednjovjekovne i prapovijesne keramike te mnogo litičkog materijala. Među materijalom osim prapovijesne keramike ističu se i no-

89 H. KALAFATIĆ, B. ŠILJEG, *Isto*, 86.

90 H. KALAFATIĆ, B. ŠILJEG, *Isto*, 77.; Katarina BOTIĆ, *Neolitička naselja na prostoru sjeverne Hrvatske,* Zagreb, 2017., 223, 224.

91 H. KALAFATIĆ, B. ŠILJEG, *Isto*, 88.

vovjekovni glazirani ulomci keramike te kamena jezgra s vidljivim tragovima obrade.

Vrbica – Stara Vrbica

Polje Stara Vrbica se nalazi oko 2 kilometra istočno od današnjeg sela Vrbica na nadmorskoj visini od 115 metara uz jednu poziciju sa 119 metara nadmorske visine koja je ujedno najviša točka Đakovačko – vinkovačkog ravnjaka.[92] Točan položaj lokaliteta nije naznačen, ali prikupljeni materijal može se pripisati antici i srednjem vijeku.[93]

Na prostoru mikrotoponima Stara Vrbica – Glavnik koji se nalazi na prostoru Općine Stari Mikanovci pronađeni su i prapovijesni nalazi.[94] Na širem prostoru Stare Vrbice pronađeni su kremeni noževi te rimsku keramika.[95] Također, ovdje je i pretpostavljena lokacija srednjovjekovnog sela Vrbica. Pronalažene su polomljene opeke, usitnjena žbuka te ljudske kosti. Ovaj građevinski materijal ukazao je na moguću poziciju franjevačkog samostana.[96]

Lokalitet Pepelana je smješten istočno od Vrbice, uz cestu prema Mrzoviću te se nalazi na 115 metara nadmorske visine. Smatra se kako naziv, ali i ostaci zgarišta ukazuju na prapovijesno naselje ili pak spaljeno srednjovjekovno selo Đurinci.[97] Također ovdje je pronađen prapovijesni materijal, kamena sjekira te rimska keramika.[98]

---

92 Tomo ŠALIĆ, *Vrbica u Đakovštini 1330. – 1990.,* Privlaka, 1990., 17.

93 MUZEJ ĐAKOVŠTINE, 2019.

94 Tomislav ŠALIĆ, *Govor i običaji Vrbice u Đakovštini*, Đakovo, 2017., 11.

95 Tomo ŠALIĆ, *Vrbica u Đakovštini 1330. – 1990.,* Privlaka, 1990., 12.

96 T. ŠALIĆ, *Isto*, 17. Smatra kako su seljačke kuće tada građene od drveta, stoga polomljena opeka i žbuka bi ukazivale na samostan. Tomislav ŠALIĆ, *Govor i običaji Vrbice u* Đakovštini, Đakovo, 2017., 52, 59, 307. Franjevački samostan pretpostavlja i na toponimu Gradina koji se nalazi istočnije od Stare Vrbice. Napominje kako je tamo bio povišeni humak na kojem su se nalazile ljudske kosti i stare opeke, no isti je uništen dubokim oranjem. Kao indikativne toponime za franjevački samostan spominje Križni jelav na prostoru Vrbice, odnosno Kaluđer na prostoru Starih Mikanovaca te Križevica koji se nalazi na graničnom području katastarskih općina Vrbica, Stari Mikanovci i Novi Mikanovci.

97 T. ŠALIĆ, *Isto*, 54.

98 Tomo ŠALIĆ, *Vrbica u Đakovštini 1330. – 1990.,* Privlaka, 1990., 12.

Semeljci

Selo Semeljci je smješteno na sjevernim padinama đakovačke grede te se prostire na 26 kvadratnih kilometara te se nalaze na 102 metra nadmorske visine.

Selo Semeljci se ne spominje u srednjovjekovnim ispravama. Selo je osnovano 1698. godine.[99]

U Semeljcima se spominje neolitičko naselje i nalazi.[100] U dosjeu Konzervatorskog odjela u Osijeku u Semeljcima je evidentiran neolitički i kasno brončanodobni lokalitet, dok su arheološki predmeti pohranjeni u Arheološkom muzeju Osijek.[101] Uvidom u registar arheološke zbirke iz Osnovne škole Semeljci na prostoru Semeljaca pronađen je turski jatagan i visokopolirana kamena sjekira. Također, na graničnom području Forkuševaca i Semeljaca pronađen je solidus Lava I koji se datira u drugu polovicu 5. stoljeća.[102] Iako rijetka, zlatna kovanica Lava I. pronađena je i u Mursi.[103] Također, za isti prostor se u internim dokumentima Muzeja Đakovštine spominje kako su tridesetih godina prošlog stoljeća pronalažene keramičke posude četvrtastog oblika s četiri pregrade te mnoštvo fragmenata keramike za koje nije moguće utvrditi porijeklo.[104] Prema lokalnoj predaji, na prostorima današnjeg toponima Selište (zapadno od centra sela) nalazilo se srednjovjekovno selo. Točna

---

99 Ivana ČATIĆ, „Toponimija Semeljaca – sela istočne Đakovštine" *Folia Onomastica Croatica,* 19/2010, 48.; Tomislav ŠALIĆ, *Govor i običaji Vrbice u Đakovštini*, Đakovo, 2017., 25., OPĆINA SEMELJCI, 2013. Naziv Semeljci se objašnjava pučkom etimologijom prema kojoj je na ovom prostoru bilo puno vodenica i mlinova gdje su stanovnici okolnih sela dolazili mljeti pšenicu. Kako su svi bili meljci, došlo je do postupnog spajanja riječi u svimeljci koja se naknadno promijenila u Semeljci. Također, postoji pretpostavka kako ime i dolazi od riječi sljeme koja označava vrh planine, a u kontekstu Semeljaca bi se radilo u uzdignutom tlu u središnjem dijelu sela koja je najviša točka u okolica sa 103 – 104 metra nadmorske visine.

100 Josip BÖSENDORFER, „Osijek i okolica u predhistorijskim eonima", *Osječki zbornik,* 1/1942., 10, 11. Prema oznaci na karti i na temelju legendi može se zaključiti kako se radi o većim ostatcima nalazišta u zemlji. Nažalost ne daje podatke gdje se taj lokalitet nalazi niti što je na njemu pronađeno.

101 KONZOS, interni dosje 1113.

102 Za informaciju i objavu ovog nalaza zahvaljujem profesorici hrvatskog jezika dr. sc. Ivani Čatić. Indikativno je kako su uz solidus pronađene i dvije naušnice, što bi moglo ukazivati na grob. Na aversu kovanice iščitavamo sljedeći natpis „DN LEO PE – RPET AVG", dok na reversu „VICTORI – A AVGGG".

103 Hrvoje GRAČANIN, *Južna Panonija u kasnoj antici i ranom srednjovjekovlju (od konca 4. do konca 11. stoljeća),* Zagreb, 2011., 237.

104 Ovu informaciju donosi Branka Raunig 1966. godine u dokumentima Muzeja Đakovštine.

pozicija nije poznata, no s prostora toponima Semeljci – Selište prikupljen je ulomak majolika keramike.[105]

Semeljci – Popovo brdo

Lokacija toponima Popovo brdo je na prostoru današnjeg župnog doma i crkve Rođenja Blažene Djevice Marije. Župna crkva na ovom položaju je izgrađena 1788. godine.[106] Na istoku se nalazi potok Perić, dok je na sjeveru lokalna cesta koja spaja Semeljce i Kešince. Obilaskom terena utvrđeno je kako se Popovo brdo postepeno spušta prema istočnom kanalu Perić. Na hrptu Popova brda vidljivi su ulomci prapovijesne i srednjovjekovne keramike te litičkog materijala. U Muzeju Đakovštine pohranjeno je nekoliko dijelova keramičkog materijala.

Semeljci – Junakovci

Lokalitet Junakovci nalazi se na istoku između Forkuševaca i Semeljaca. U katastarskim defterima 1570. godine spominje se kao dio nahije Jošava sa šest kuća.[107] Lokacija je poznata i pod nazivom Kućerine što također sugerira naseobinski karakter. Naselje je raseljeno 1725. godine.[108] Biskup Pavao Matija Sučić prilikom kanonske vizitacije 1833. spominje i groblje u Junakovcima na dobrom i suhom mjestu.[109] Lokalitet se nalazi na 104 metra nadmorske visine. Terenskim obilaskom utvrđeno je rasprostiranje keramičkog materijala na površini na nekoliko pozicija.

---

105 Jedna od mogućih pozicija je na prostorima današnjeg ribnjaka i nekadašnjeg odlagališta otpada i ciglane. Zbog prostornih izmjena i postojeće gradnje nije bilo moguće sa sigurnošću ubicirati ovu poziciju. Također, ovaj dio sela se čini logičnim za naseljavanje zbog toga što je viši te je ujedno sjeverozapadni krak Đakovačko – vinkovačkog ravnjaka.

106 *Kanonske vizitacije – knjiga X. – đakovačko područje 1751. – 1833.,* priredio Stjepan SRŠEN, Osijek, 2011., 599.

107 Nenad MOAČANIN, *Slavonija i Srijem u razdoblju osmanske vladavine,* Slavonski Brod, 2001, 190.; Tomislav ŠALIĆ, *Govor i običaji Vrbice u Đakovštini*, Đakovo, 2017., 26.

108 Mate ŠIMUNDIĆ, „Osvrt na značenje iščezlih đakovštinskih sela", *Zbornik muzeja Đakovštine – Đakovo i njegova okolica,* 1/1978., 16.

109 *Kanonske vizitacije – knjiga X. – đakovačko područje 1751. – 1833.,* priredio Stjepan SRŠEN, Osijek, 2011., 601.

Zaključak

Na temelju priloženog popisa arheoloških lokaliteta može se zaključiti kako na prostoru Općine Semeljci prostoru postoji kontinuitet naseljavanja od neolitika do danas. Također, može se zamijetiti kako su svi poznati arheološki lokaliteti većinom smješteni van područja današnjih naselja. Generalno, zastupljena su sva razdoblja, ali ne u jednakom intenzitetu. Iako je stanje istraživanja na slaboj razini, neki zaključci se mogu donijeti.

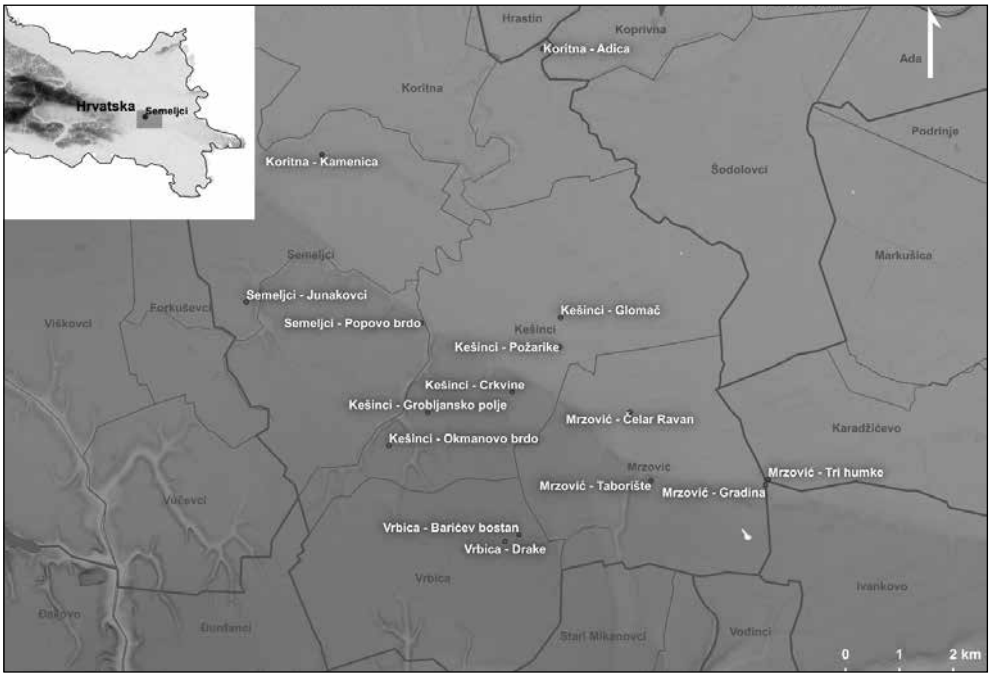

Karta 1. Razmještaj arheoloških lokaliteta na prostoru Općine Semeljci (izrada: Marko Đuranović)

Na prostoru općine Semeljci postoji 17 arheoloških lokaliteta od kojih je u 2 slučaja riječ o ostavama. Za lokalitete koji su predstavljeni u ovom radu možemo reći kako su topografski većinski smješteni na lokacijama koje se svojom visinom djelomično ističu u krajoliku ili se nalaze u blizini vodotoka. Koji put imaju samo jedan element, poput Mrzović – Gradine koja nema visinu, ali ima okolnu vodu. Također, ističu se lokaliteti smješteni na lokacijama

meandra Vuke poput Koritna – Adica što se uklapa u generalni karakter nalazišta u blizini vode. Veći dio lokaliteta je smješten na južnom dijelu Općine, što se pak podudara s činjenicom da tim dijelom prolazi đakovačka greda te njezini pripadajući dijelovi koji su neznatno izdignuti od sjevernog dijela općine. S druge strane, sjevernija područja Općine poput Semeljaca i Kešinaca te Koritne su iznimno slabo arheološki istražena iako imaju arheološki prospektivnih prostora. Stoga treba uzeti u obzir kako će se i karta arheoloških lokaliteta s budućim istraživanjima nesumnjivo dopunjavati.

Kontinuitet lokaliteta u blizini vode tijekom povijesti, a i prapovijesti je gotovo sigurno ovisio o promjenjivim uvjetima okoliša – u ovom slučaju su to bile poplave. Iako su lokaliteti na generalno povišenom mjestu, za neke od njih nije neopravdano razmišljati kao o sojeničarskim naseljima. No, takve pretpostavke tek trebaju potvrditi buduća arheološka iskopavanja. Također, protiv poplava su mogli biti poduzeti i infrastrukturni zahvati u krajoliku. Tu pretpostavku bi pak mogli objasniti i antički lokaliteti smješteni na potpuno ravnom tlu poput lokaliteta Mrzović – Čelar Ravan te Koritna – Kamenica.

Zamjetan je nedostatak nekropola iako se spominju pronalasci urni na prostoru Vrbice koji mogu ukazivati na kasno brončano doba, antiku, ali i rani srednji vijek. Također, nalaz kovanice Leona I. koji je uz sebe imao i dvije naušnice može ukazivati na nekropolu.

Trenutno su sigurne dvije ostave, jedna iz Osatine te druga s prostora Mrzović – Taborište.

Na višeslojna nalazišta ukazuju lokaliteti Mrzović – Čelar Ravan na kojem su provedena probna istraživanja te Kešinci – Požarike i Mrzović – Gradina na temelju arheološkog materijala. U prvom slučaju nije isključeno kako se radi i o horizontalnoj stratigrafiji, s obzirom kako se lokaliteti nalaze na ravnom tlu. Na lokalitetu Kešinci – Požarike riječ je o prikupljenoj građi sopotske i kostolačke, dok na Mrzović – Gradini o sopotskoj, lasinjskoj i vučedolskoj. Također, niz je lokaliteta koji površinski imaju i sporadične nalaze iz raznih razdoblja koji mogu ukazivati na vertikalnu, ali i na horizontalnu stratigrafiju.

Terenski pregledi ukazuju kako rasprostiranje pokretnog arheološkog materijala ima praktički na svakoj oranici. Prevlavada keramički i litički materijal. Naravno, arheološki površinski materijal sam po sebi može ukazivati na potencijalan arheološki lokalitet, ali se u obzir prilikom istraživanja moraju uzeti i nedestruktivne metode i topografija prostora. Svi ovdje navedeni

podaci sumiraju postojanje kontinuiteta naseljavanja na ovim prostorima od razdoblja neolitika, a buduća istraživanja trebala bi proširiti i dopuniti ovdje navedene spoznaje.

SUMMARY

Martin Lutring

ARCHAEOLOGICAL TOPOGRAPHY OF THE MUNICIPALITY SEMELJCI

The article provides an overview of the archaeological sites in the area of the municipality Semeljci. Some of the sites are known from previous research, while others were identified by conducting field surveys, by examining cartographic materials and the archaeological material available at the Museum of the Đakovo Region.

O bludilištima u Đakovu

(Prema izvorima iz Nadbiskupijskog arhiva u Đakovu)

UDK 2-447(497.5 Đakovo)(091)"18/19"
Pregledni članak

Vlatko Dolančić
Nadbiskupijski arhiv u Đakovu

Prostitucija je pružanje spolne aktivnosti za novčanu ili neku drugu naknadu. Često se naziva „najstarijim zanatom na svijetu." Crkva se od svog nastanka protivila prostituciji i pojavi ustanova za pružanje takvih „usluga" (tzv. javnih kuća ili bludilišta), jer prostitucija *vrijeđa dostojanstvo osobe koja se prostituira svodeći je na spolni užitak što ga nudi.* KKC br. 1735. U radu se na temelju pisanih izvora donose podatci o nekoliko pokušaja pokretanja djelovanja bludilišta u Đakovu, krajem 19. i početkom 20. stoljeća. Na temelju postojećeg arhivskoga gradiva utvrđeno je kako su naporima crkvenih vlasti, spriječeni pokušaji otvaranja bludilišta u Đakovu. Iz rada je vidljiv postupan gubitak autoriteta Crkve, ali i to da je Crkva svojim interventima uspjela spriječiti otvaranje bludilišta u Đakovu onog vremena i na taj način održati moralni red koji zastupa, kao i neke druge beneficije (zdravstvene, obiteljske).

Ključne riječi: bludilište, župnik, Duhovni stol, bludnica, djevojke, Đakovo, biskup

Uvod

Iako je o prostituciji na području istočne Hrvatske pisano u nekoliko navrata, manje je poznata inicijativa da se bludilišta otvore i u Đakovu, stoljet-

nom sjedištu (nad)biskupije. Kao i u ostalim mjestima, do pojave bludilišta je došlo krajem 19. i početkom 20. stoljeća. U Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu[1] čuva se nekoliko spisa koji govore o pojavi bludilišta u Đakovu. Slučajevi su zabilježeni u razdoblju od 1866. do 1903. godine: prvi je slučaj bio ilegalan, dok je zadnji uz blagoslov vlasti trebao biti legaliziran, ali prema sačuvanim pisanim podatcima, to se nije dogodilo, zbog intervencije duhovne vlasti (župnika i Ordinarijata).

Sačuvani zapisi o događanjima vezanima za pojavu bludilišta u Đakovu se nalaze u arhivskom fondu Ordinarijat (nekad je ta ustanova nosila naziv Duhovni stol[2]) – ustanove koja je zajedno s biskupom vodila ondašnju Bosansku ili Đakovačku i Srijemsku biskupiju, čije se gradivo čuva u NAĐ-u. Spisi imaju urudžbene brojeve koji su navedeni na samim pismima.

Slučaj prvi, pismo prvo:

Nadnevak: *29. siječnja 1866. godine*

Sažetak: *Đakovački župnik Franjo Šagovac[3] obavijestio je Duhovni stol u Đakovu kako se udovica Bara Lukić, osim točenjem alkohola u Đakovu bavi i svodništvom, te drži bludnice u svojem lokalu.[4] Optužio ju je kako s priležnikom Miškom Vajdićem, doseljenikom iz Hrvatske[5] pod izlikom slavlja i svirke podvodi strane djevojke koje drži kao sluškinje, a zapravo su one bludnice. Osim toga, proširio se po Đakovu glas da su te djevojke gole u lokalu plesale. Na sve to su se žalili Barini susjedi župniku, a on, kao čuvar ćudoređa na*

1 Nadbiskupijski arhiv u Đakovu, P. Preradovića 17, privatni je arhiv čiji je vlasnik Nadbiskupija. U daljnjem tekstu koristit će se kratica NAĐ.

2 U pismima se koriste i jedan i drugi naziv.

3 Rođen je 16. lipnja 1826. godine u Novom Slankamenu, u Srijemu, za svećenika je zaređen 5. srpnja 1849. godine u Zagrebu, a umro je 16. ožujka 1883. godine u Stenjevcu. Prva svećenička služba koju je obnašao bila je služba župnog vikara u Drenju. Osim Drenja, istu je službu obnašao i u Vrpolju i u Đakovu, a od 1851. godine predaje u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu. Godine 1862. postaje župnik i dekan u Đakovu, a bio je i biskupijski nadzornik pučkih škola. Od 1872. godine je kanonik i ravnatelj Bogoslovnog sjemeništa. Pri kraju života je mentalno obolio te je i umro u Stenjevcu, u ustanovi za mentalno bolesne osobe. Marin SRAKIĆ, „Stolni kaptol bosanski ili đakovački i srijemski u Đakovu", *Diacovensia* 1/1995., 278.

4 HR-NAĐ-10 (arhivski fond Ordinarijat – u daljnjem tekstu koristit će se samo brojčana oznaka fonda)-108/1866.

5 U ono vrijeme pojam *Hrvatske* je označavao Hrvatsku u koju nisu ulazili Dalmacija, Lika, Istra, Slavonija i Srijem.

području svoje župe, vlastima. Župnik moli Duhovni stol da reagira kako bi se dokinula ovakva praksa na području njegove župe.

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-108/1866.*

„Prečasni Stole duhovni!

Njeka udova Bara Lukić u Djakovu toči u svojoj kući pivo, te je povjedno uvela i javne bludnice. Priredila je štalu za igranje, i prozvala kasinom, ovdje se po nedeljah i petcih igra do jutra uz vrkl , što ga njeki Miško zidar iz Hrvatske amo došav, i s kojim ona u priležništvu živi, umetnički svira. Uvek drži po dve tri devojke pod izlikom da su njezine služavke, a osim toga drže se tamo i drugi bludni sastanci. Lane se je glas razneo, da su tamo i gole devojke vidjali. Sve je ovo, što rekoh, javna tajna u Djakovu, a osim toga su susedi s leva i desna ove udove predame višje putah dolazili, tužili se i mene molili, da ovo zlo dokinem. Ja sam se opetno i lane i nedavno na ovdašnju kotarsku vlast obraćao, zada se bludnice raztjeraju, da se rečeni Miško zidar od Bare Lukić, kao njezin priležnik razstavi i u Hrvatsku odtjera, velibo se, da je svoju ženu tamo ostavio, ele sve isad Bara svoje bludnice drži, Miško u vrkl svira, a bludni sastanci drže se neprekidno.

Usled toga obraćam se na Prečastni Stol duhovni dabi svojim uplivom ovo zlo dokinuo.

U Djakovu dne 29. Sečnja 1866.

Prečastnog stola duhovnog

Ponizni sluga

Franjo Šagovac

VAD župnik djakovački”

Na poleđini pisma stoji tekst:

„Preč. g. Antunu Zviršiću[6] kanon. arhidjakonu i Franji Mihelčiću[7] naloženo, da iztragu učinu, sigurna dana pokupe, pak duh. stolu zapisnik iztrage dostave.

Sjednica 31/1 1866

Mihelčić"

Slučaj prvi, pismo drugo (zapisnik istrage):

Nadnevak: *9. veljače 1866. godine*

Sažetak: *Zapisnik istrage koju su po nalogu Duhovnoga stola proveli svećenici Antun Zviršić i Franjo Mihelčić, u svrhu utvrđivanja činjenica vezanim za priležništvo doseljenika Miška Vajdića s Barom Lukić i držanja bludnica u lokalu iste Bare u Đakovu. Na saslušanje su pozvana dva svjedoka, susjedi optužene, ali i sama Bara Lukić, te je načinjen zapisnik koji je kasnije poslan Duhovnom stolu. Saslušanje je provedeno na način poput sudskog, postavljanjem pitanja i davanjem odgovora - prvo svjedoka, a zatim i „optuženice."*[8]

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-164/1866.*

„Zapisnik iztrage proti Bari Lukić usljed tužbe g. župnika podnešene, po preč. duh. stolu 31. siečnja 1866 br. 108 naredjene, a 9. siječnja[9] 1866 držane

6 Rođen je u Iloku 12. siječnja 1809. godine, za svećenika je zaređen 11. kolovoza 1832. godine u Đakovu, a u Đakovu je je i umro je 28. svibnja 1872. godine. Djelovao je kao župni vikar u Piškorevcima i Petrovaradinu, a zatim je bio dvorski svećenik i tajnik biskupa Josipa Kukovića. Godine 1847. imenovan je župnikom i dekanom u Đakovu, a od 1862. godine je kanonik. Obnašao je službu ravnatelja Bogoslovnoga sjemeništa u Đakovu od 1862. do 1865. godine. M. SRAKIĆ, Isto, 277.

7 Rođen je 3. prosinca 1831. godine u Osijeku, zaređen je 27. srpnja 1855. godine u Đakovu, a umro je 21. lipnja 1896. godine u Sibinju. Prema Antun JARM, *Dijecezanski svećenici koji su djelovali na sadašnjem području Biskupije Đakovačke i Srijemske od 1701. do 2003. godine*, Đakovo, 2003., 133.

8 Crkvenim je službenicima u ono vrijeme bilo dopušteno provesti ovakvu istragu. Iz kasnijih izvora vidjet će se kako ovakva mjerodavnost crkvenih službenika jenjava.

9 Datum nikako ne može biti točan, jer je odluka da se provede istraga donesena 31. siječnja. Vjerojatno se radi o datumu 9. veljače.

u pogledu priležništva Miške njekoga zidara sa spomenutom Barom i bludilišta u Barinoj kući držanoga.

Svjedok

Josip Stanković katolik 44 godine star prvi susjed s desne strane Bari Lukić upitan

Drži li kakve cure Bara Lukić kod sebe.

Odgovara da drži.

2. U kakvu svrhu?

Neznam kazati u kakovu svrhu, jer više po vašarih hoda, nemože znati da li su sluškinje ili što drugo.

3. Jeli ona u takovom stanju, da mora sluškinje držati.

Kad neima nigdi ništa ona pod nikakav način netrebuje služkinja, a kadkad ih i više ima, sad ima jednu.

4. Odakle su cure bile.

Nesjeća se da li su iz Djakova a djevojke iz Djakova nisu služile. Zna da noćom biva sastanaka.

5. Jeli čuo, da je govor bio, da su gole cure igrale.

Bio je govor i bili su pred sudom, a dokazano je pod sudom da nije istina

Kakav je to Miško zidar.

On je prije 10 godina ako ne više, došao, on se htio s njom vinčati ali nije dokazao svoje stanje, jer je on oženjen, žena njegova ostavila je njega sa soldati se družila i poslije su ju soldati bavili u D…[10] . Isti Miško hotio se poslije dvi godine s Barom vjenčati.

Čuli se dakle da ona drži djevojke za bludnost

Čuo sam u Djakovu takova šta pripovidati, ali iz vlastitoga osvjedočenja to netvrdim.

Pošto neimadosmo više pitati, a niti on neima šta više dodati, to je pitanje ili oda…[11] zapisnik ovaj sa Josipom Stankovićem zaključen.

10 Ime mjesta je nečitko napisano.

11 Riječ je nečitko napisana.

Josip Govo katolik 36 godina susjed Bare s lijeve strane očituje

Drži li Bara djevojka za bludnost.

Drži, jer upravo od toga živi, kadkad jednu, kadkad dvie, i uvjek ih mienja, pošto jedna …[12] tamo, drugu si nabavi.

Jesu li ovdašnje ili strane.

Strane su djevojke, nisu Djakovke, nego kad se jedna iztroši, odpravi ju i dovede drugu.

Dolaze ovdašnje tamo,

samo onda, kad se tamo muzika drži

Jeli u stanju ili treba li ona služavke.

Ona kad nije držala sluškinje, nije ni kruha imala, sad kad drži kurve, hrani se i odieva nu služkinje nikakove ona za drugi posao netreba, nego za kurvanje, odakle i ona onda bolje živi nego što je prije.

Jesu li gole cure igrale kad,

neznam. Dolaze noćom ali neznam navadjati poimence, dolaze halfe i drugi, ali neznam koji su. Djevojke drži odrasle, koje su za taj posao.

Što o Miški zidaru

Miško je blizu 9 godina, imao je ženu, ali neznam živi li ili ne, on mi je sam pripoviedao, da ima ženu s kojom je u razpri živio i tako ju je rastavio da je Baru hotjeo uzeti si za ženu, ali jer pisama nuždnih neima, nemože ju uzeti.

Jeli ništo poznato, da ona bludilište drži

To je občenito poznato po cielom Djakovu, i ja sam ju već dvaput kod g. župnika tužio, ju se bojim da pijani ljudi, došavši k kurvama kakovu vatru nepodignu.

Pročitavši ovo potvrdio je da je tako izreko očitujući, da to i svi jurjedno reći mogu, i tako je zapisnik s njim zaključen.

12 Nečitko napisana riječ.

Franjo Hanstaler katolik 37. susjed vis-a-vis-Bari tkalac očituje

Jeli Vam poznato da Bara drži sumnjive djevojke to jest za bludnost.

Prije bila je jedna, da li je dvije imala, nezna, kad je jedna bila druga dojde. Ali neznam da li su te djevojke za bludnost predvidjene.[13]

Znadete li, da li ona potrebuje ili ne sluškinje.

Ja neznam, da trebuje a neznam ni da netrebuje. Ja neodilazim tamo.

Što ste vi od ljudij drugih čuli?

Čuo sam da su ljudi prigovore dali, da kada drži kurve, da tamo drugi ljudi dolaze. Čuo sam od Elisabete Gros gdje je Paviću koji je takodjer u kuću Barinu unići, rekla, nejdi u nutra, jer ćete dobiti francuza[14] kao, što je moj čovjek dobio.

Kakav je to zidar Miško?

On je blizu 10 godina i s njm živi, radi, rabotu čini, i sve ono što jedan kućni gazda čini ili povjedatelj kuće, jedanput je bio kod kuće u Hrvatskoj tražio spise, da se ženi s Barom, ali pisama dobio nije.

Pošto se izrazio, da više neima ništa izkazati, to je i snjim zapisnik zaključen.

Obtuženica

Udova Bara Lukić katolkinja 44 godine stara izkazuje.

Kakove cure držiš ti u kući

Držim samo sluškinje i to samo po jednu.

A jesi li kadgod po dvie držala.

Nisam, to nitko nemože posvjedočit, višeput se dogodi, da samo preko noći dojde, pak u jutro otidje, i to

13 Ova je riječ nečitko napisana.

14 Francuska bolest ili sifilis, spolna bolest.

djevojke koje u Brod ili u Osiek idu, u jutro si najde kola pak ode.

Zašto sluškinju držiš

Držim radi djeteta. Djetetu biti će 14 godina sad su dvi godine kako sluškinje držim.

Zašto niste držali sluškinje kad je diete manje bilo?

Ja nisam mogla sluškinje dobiti, sad držim radi svita. Moj Mika Vajdić s kim živim on je homeka[15] pravio, imam oberkelnericu unterkelnericu itd, potle sam htjela sluškinju držati, ali na to nije htjela nikoja sluškinja iz Djakova biti. Ja nisam imala toliko dohodka da sam mogla sluškinju držati.

Odakle sad dohodaka imate?

Sad dolaze ljudi pak piju pivo i kafu i kroz to dobivam troška.

Što ćete na to, svjedoka ima, koj veli da ste i više djevojaka imali?

Nikada nisam imala više od jedne.

Svjedoci su rekli, da netrebujete sluškina?

Ju su mi ljudi zavidni što ja trebam sluškinje.

Kako je to, da su njeki se razbolili u Vašoj kući, to jest, da su francuzni bili

Taj je Groz bio u Osieku, i on sam pripoviedao bio sam u Osieku kod kurve sa ženom svojom, i sa sluškinjom Barinom, ali nije sa sluškinjom razbolio se. Taj je sam Groz pripoviedao da je u Osieku bio kod kurve, kod moje žene i sa sluškinjom Barinom ali neznam od koje sam sad dobio.

Što dakle o sluškinji veliš je li ona za bludnost uzeta

Ja nemogu kazati da ona s kim ništa neima ali ju nedržim za taj posao, ju ju čuvati nemogu, ako ona s kim bludno djelo činiti želi, ona će sebi najti sgode za taj posao.

15 Riječ je nečitko napisana.

Ima svjedoka, koji vele, držiš sluškinje, koje mienjaš, da poriške[16] uvjek imaš.

Ja nemogu nikomu išta zatvoriti, ja nemogu zapoviedati, dok hoće ostane, a kad neće otidje

Je li te g. sudac kad zvao?

Zvao me prekjučer ja i moj bili smo, g. sudac zapoviedio, da odpremim sadanju služkinju sobom iz Baje, koju sam odpravila i kazao mi je da u buduće držim domaće djevojke za sluškinje. Sad neimam nikoga.

Ima koji su kazali, dok nisi cure držala, nisi se ni kruhom hranila, a sad dobro

Ja sam se prvo nosila kao i sad, ja sam prije pirhajsla[17] prala, pak odatle sam živila, kao i sad ja sam žandare služila nisam imala po 9 ili 6, sad dojduše bolje živim, nego što sam prije, ali samo sa trudom svojim pak da sad zaradim manje ju da sad radim kao prije, ja bih morala pasti.

Bilo je glasova, da su djevojke gole igrale?

To nije istina.

Jeli g. sudac zapovjedio da tvoj priležnik otidje od tebe?

Nije zapovjedio

Pošto tako svršismo izpitivanje, i ona neima više ništa dodati zapisnik zaključismo dne 9. siečnja 1866.

Antun Zviršić
Kanonik
Franjo Mihelčić
Duh. Stola prisjednik i bilježnik”

16 I ova je riječ nečitko napisana.

17 Od njemačkog izraza Bierhäusl = pivnica.

Slučaj prvi, pismo treće:

Nadnevak: *17. veljače 1866. godine*

Sažetak: *Prema pismu koje se u NAĐ-u čuva u prijepisu (konceptu), Duhovni stol je reagirao na rezultate provedene istrage upućivanjem pisma na Virovitičku županiju u Osijeku, navodeći da đakovačka gradska vlast nije reagirala na molbu[18] da se rad bludilišta u Đakovu dokine, tražeći sljedeće: da se Bari Lukić zatvori pivnica, koja je paravan za držanje bludnica u Đakovu, kao i da se njen priležnik Miško Vajdić otjera iz Đakova u svoj rodni kraj, te da se Bari, nakon zatvaranja pivnice najstrože zabrani držanje djevojaka (sluškinja koje se zapravo bave prostitucijom) u kući. Pismo je, u odsutnosti biskupa Josipa Jurja Strossmayera[19] potpisao (a time i odobrio) Josip Matić, njegov glavni namjesnik. Prema svemu sudeći, ova je inicijativa urodila plodom, jer se time dopisivanje o ovoj temi, prema dostupnim spisima u NAĐ, prekida.*

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-164/1866.*

„Sl. obćinstvu Virovitičke županije u Osieku

Duh. ovaj stol umoljen usljed učinjenih iztraživanja podpuno se osvjedočio: da njeka Bara Lukić u Djakovu sa njekim Miškom Vajdićem čovjekom oženjenim bjeguncem iz Hrvatske u priležtvu živi, pak da ista Bara u kući svojoj bludilište drži, a da joj se podbaciti nemože, otvorila je i pirhaisl, tim se izgovarajuć, da služkinje treba, jerbo ljudi dolaze piva, kafe i čaja itd piti.

Usljed toga, pošto je jur ovdašnja politička oblast županijska bezuspješno umoljena, da spomenutoga Mišku otjera, i bludilište ukine, duh. ovaj stol prinužden je sl. obćinstvo županijsko zamoliti. Da bi narediti izvolilo, da se a/ ovoj ženi pirhajzel zatvori pošto je ovo očito netemeljito izgovaranje, samo da

18 Vjerojatno se radi o molbi koju je župnik napisao.

19 Josip Juraj Strossmayer (Osijek, 1815. - Đakovo, 1905.), biskup bosanski ili đakovački i srijemski, teolog, pisac, govornik, političar i dobrotvor. O njegovom životu i radu su napisane brojne knjige i članci. Najveće djelo o njemu su napisali Matija PAVIĆ i Milko CEPELIĆ, *Biskup Josip Juraj Strossmayer*, Đakovo 1994.

bludilište držat može, a duh. ovaj stol je uvjeren, kad bi se ovo učinilo, da Bara bludilište držati neće moći, jer onda se izgovarati nemože, da treba sluškinje za poslugu; b/ da se spomenuti Miško Vajdić u svoju domovinu otjera, on i onako vitu Baru uzeti nemože, jer je oženjen, od svoje žene pobjegao, a sad naravnim načinom dokaznine prostoga stanja neima,[20] u kojih pomanjkanju njemu se brak dozvoliti nemože; c/ da se Bari na svaki način i poslije zatvorenja pirhajzla najstrožije zabrani djevojke u kući držati, ju ona neimajuć ništa nije u stanju, a nije joj ni od potrebe djevojke u kući držati.

Iz sjednice duh. stola u Djakovu dne 17. veljače 1866 držane.

U odsutju preuzv. g. biskupa

Odobreno Matich"

Slučaj drugi, pismo prvo:

Nadnevak: *28. ožujka 1874. godine*

Sažetak: *Drugi slučaj o tematici bludilišta u Đakovu i sačuvani pisani podatci o njemu potječe iz 1874. godine.[21] Čini se da ga je potaknuo sam biskup Strossmayer, jer u NAĐ se čuva pismo u kojem biskup Strossmayer preko Duhovnoga stola piše đakovačkom podarhiđakonu i upravitelju župe Jurju Streitu[22] kako je čuo[23] kako na području grada Đakova postoji više bludilišta (bordela). Poziva Streita da izvijesti Duhovni stol i biskupa što zna o toj či-*

20 Nema pismeni dokaz slobodnog stanja, odnosno, da nije oženjen. Ova je isprava potrebna prilikom sklapanja kršćanske ženidbe, a potvrđeno je da je Miško Vajdić oženjen, ali ne živi sa svojom ženom, nego s Barom, u preljubu.

21 HR-NAĐ-10-383/1874.

22 Juraj Streit je rođen 24. travnja 1826. godine u Osijeku, za svećenika zaređen 8. srpnja 1849. godine u Valpovu, a umro je 11. svibnja 1899. godine u Đakovu. Djelovao je kao župni vikar u Trnavi, Punitovcima i u Slavonskom Brodu. Od 1852. godine predaje filozofiju, pravo i povijest u Bogoslovnom sjemeništu u Đakovu. Godine 1862. imenovan je župnikom u Gradištu, a od 1872. godine je župnik i dekan u Đakovu. Bio je i kanonik i naslovni biskup. Marin SRAKIĆ, Isto, 278-279.

23 Nije poznat biskupov izvor za ove podatke, prema pismu, vjerojatno se radi o usmenom izvoru.

njenici, kao i što je za dokidanje istih bludilišta poduzeo. Pismo je u NAĐ-u sačuvano u prijepisu (konceptu).

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-383/1874.*

„Br. 283 – 1874.[24] Vlč. gosp Juraju Streitu, PAD,[25] upravitelju[26] župe Djakovo

Čujem da je u Djakovu na obču sablazan više javnih bourdelah. Pozivljem stoga velečastnost Vašu da se čas prije o tom očitovati izvolite, e dali vam je u tom pogledu što poznato, i ako je, što ste do sada na dokinuće tih trovalištah učinili. –

U Djakovu dne 28. ožujka 1874.

J. J. b”[27]

Na poleđini spisa stoji tekst s prepravljenim brojem:„Br. 383 – 1874.”[28]

24 Ovo je pismo prilikom urudžbiranja dobilo krivi urudžbeni broj. Umjesto 383 – 1874., pisar je pogriješio i napisao broj 283 – 1874. Kasnije župnik Streit u svojem odgovoru na ovo pismo također navodi krivi broj spisa, na koji odgovara.

25 Ovo je kratica od riječi podarhiđakon. Podarhiđakonat je nekadašnja teritorijalna jedinica nekadašnje biskupije, manja od arhiđakonata, poput današnjeg dekanata. Podarhiđakon je svećenik koji upravlja podarhiđakonatom.

26 Nečitko napisana riječ.

27 Kratica *J. J. b* je kratica riječi *Josip Juraj biskup* i na taj se način biskup Strossmayer često potpisivao. Ovaj je potpis značio da je nacrt pisma odobren od strane odgovorne osobe (u ovom slučaju biskupa Strossmayera), da ga pisar može prepisati u čistopisu, te da se može poslati primatelju.

28 Na poleđinu spisa Ordinarijata su se bez urudžbenog žiga rukom pisali urudžbeni brojevi spisa, često datum primitka spisa (ako se radilo o dolaznom pismu) te povremeno opaske, upute i pojašnjenja vezana za problem koji se spominje u pismu. Kako se radi o često važnim podatcima, bit će, kao i tekst pisama naveden u tekstu.

Slučaj drugi, pismo drugo:

Nadnevak: *1. travnja 1874.*

Sažetak: *Streit je iscrpno izvijestio biskupa o pojavi bludilišta u Đakovu i svojim koracima koje je poduzeo protiv istih: prvo je pozvao vlasnike kuća (Franju Jakševca, Nikolu Došena i Martina Ćulibrkovića) u kojima su se nalazila bludilišta i s njima razgovarao, no oni su postojanje bludilišta zanijekali (svi osim Jakševca, koji je nakon razgovora sa župnikom otkazao najam kuće). Zatim se obratio općinskom poglavarstvu, koje je protjeralo iz Đakova sve sablazne ženske osobe koje rade po kavanama.*

Arhivska oznaka*: HR-NAĐ-10-426/1874.*

„Br. 68/1874.

Preuzvišeni Presvietli i Prečastni Gospodine Biskupe!

Po nalogu Vaše Preuzvišenosti od 28. ožujka t. g. br. 283. da se naime očitujem, da li mi je što poznato o javnih bludilišta, kojih da više u Djakovu imade, i što sam do sada na dokinuće tih bezsramnih trovališta učinio? Čast mi je ovim očitovati se sliedećimi: i to na prvo: da sam za njih odmah začuo; zatim na drugo: da sam proti njim mahom ustao, te na dokinuće njihovo potrebite korake učinio.

Početak i prvi uzrok toj nečudorednosti bijaše njeki židov u krčmi pod imenom „Šaumerein" u Satničkoj ulici. Čim sam to začuo bio, taki sam k sebi prizvao vlastnika te krčme Franju Jakševca pekara, te sam mu spočitovao što toga trpi u kući svojoj iznajmljenoj; on mi doduše odgovori: da o tom ništa nezna, no tvrdu mi zada vjeru, da će to umah dokinuti, bude li šta u stvari bilo; što je zbilja i učinio odkazav najamniku židovu daljnje boravljenje u krčmi svojoj. – Drugi, koj je to sablazno djelo nastavio, bijaše njeki Joco Branković, barbir.[29] On si je od obćine Djakovačke izhodio dozvolu, da može otvoriti kavanu, te tako si pomnožati godišnje dohodke, pošto mu barbirluk vrlo malo unaša. Po dobivenoj dozvoli otvorio je u kući Nikole Došana abadžije[30] kava-

29 Brijač.

30 Abadžija = krojač narodnih odijela.

nu pod imenom „narodna kavana" i sukromno[31] doveo iz Osjeka dvie takove sablazne osobe. – Treći, koj je to pokušao, jest Martin Čulibrković lončar i poslužnik kod štedionice djakovačke; napokon njeka židovka u Geblingovoj kući. –

Prije svega, prizvavši k sebi Nikolu Došana, Jocu Brankovića i Martina Čulibrkovića, opomenuo sam ih i ukorio toga radi; no oni to naprosto zanijekaše. Neopraviv ništa š njimi, obratio sam se na obćinsko Poglavarstvo, i ovo se je odazvalo pozivu i molbi mojoj tim, da je iz Djakova proćeralo sve sablazne ženske osobe kroz redarstvenog povjerenika Švarcmayera, što mi je i isti povjerenik drugi dan, za moje umirenje, objavio.

Najposlie obratio sam se, primiv velecienjeni dopis od Vaše Preuzvišenosti, u tom pogledu kako na obćinsko Poglavarstvo, tako i na kotarsku oblast tim uprosom: da zbog zloporabe, dozvoljene kavane jednostavno zabrane; buduć su kroz ove kavane, te bludnice amo dovedene; ćim se narod truje, a kod spomenutih kavedžija pokvarenost srdca, neizrecivu drzovitost i preziranje koje javnih Oblasti, koje javnoga morala pokazuje. Što je pako u tom obziru od strane navedenih poglavarstva učinjeno, koje li mjere poprimljene, da se to zlo dokine, nije još službeno župskomu uredu javljeno; čim pako stigne odgovor, odmah ću ga Vašoj Preuzvišenosti smjerno podastrati.

Koji u ostalom u Milost i blagonaklonost preporučujuć se, sa najdubljim štovanjem i cielivom sv. desnice ostajem

Vaše Preuzvišenosti
U Djakovu dne 1. travnja 1874.

najponizniji sluga:
Gjuro Streit
PADj i župnik."

Na poleđini pisma stoji: „Primlj. 9/4 874
Br. 426
Uzima se na znanje"

31 Riječ *sukromno* potječe iz slovačkog jezika, a znači *privatno.*

Slučaj drugi, pismo treće:

Nadnevak: *30. svibnja 1874. godine*

Sažetak: *Pismo Općinskoga poglavarstva u Đakovu poslano župniku, koji ga je proslijedio Duhovnome stolu u Đakovu.*

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-426/1874.*

„Br. 100/1874.[32]

Prečastni Stole duhovni!

U savezu sa ponizno podastrtim izvješćem mojim od 31. ožujka t. g. br. 68. u pogledu javnih bludnica, čast mi je ovim prečastnom Stolu duhovnomu naknadno ·/·[33] dostaviti pod ·/· dopis obćinskoga poglavarstva, a pod ·//· dopis kr. kotarske oblasti; iz kojih se uviditi može, koje je mjere poprimili svietska Oblast, te su sablazne osobe odovud odstranjene; a podjedno zajamčeno, da se u buduće takova šta više dogoditi neće.

Koji u ostalom u Milost i blagonaklonost preporučujuć se, s najdubljim štovanjem ostajem

Prečastnoga Stola duhovnoga

U Djakovu dne 16. svibnja 1874.

Najponizniji sluga:
Gjuro Streit
PADj i župnik.”

Na poleđini pisma stoji: „Primlj. 30/5 874
Br. 617.
Staviti ad acta”

32 Ovo je urudžbeni broj pisma u župi.

33 Ovaj znak označava neki pisani prilog (dodatak) pismu.

Slučaj drugi, pismo četvrto:

Nadnevak: *3. travnja 1874. godine*

Sažetak: *Pismo predstavnika Kotarske oblasti Đakovo Poglavarstvu Općine Đakovo u kojem stoji kako je zadaća Poglavarstva Grada što prije zatvoriti sva bludilišta, a sve bludnice otjerati iz Đakova.*

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-617/1874.*

„Br: 737 = 1874
Pl

Poglavarstvu Občine u Djakovu

Riešenjem tamošnjega izviešća od 30. ožujka 1874 Br: 95. oviem se u to poglavarstvo na postojeće zakonske ustanove upučuje, na temelju kojih tome u području trgovišta Djakovo miestno redarstvo vršiti pripada, te mu je jedinim stoga i dužnost i sve zaprieke obstanku javne ćudorednosti protiv ne sa svim zakonitim sredstvima otkloniti i občinstvo od svake sablazni očuvati; uslied čega se tom poglavarstvu nalaže da neodvlačno svakom bludištu krepkom zabranom na put stane, i bludnice s mjesta od ovud udalji.

Napokon da strogo na one osobe pazi i paziti dade, koje su upitna bludišta uzdržavale, za da se proti ovima po zakonu postupiti uzmogne, akobi se slični slučaj i opet pojavio.

Žup. Kot. Oblast

U Djakovu 3 travnja 1874.

Thurmayer
Pristav”

Na poleđini pisma stoji: „K br. 617/874
·//·
371 i 874”

Slučaj drugi, pismo peto:

Nadnevak: 8. travnja 1874. godine

Sažetak: *Pismo načelnika Laudenbacha Župnom uredu u Đakovu, u kojem izvješćuje kako su bludnice iz Đakova uklonjene, te da je zabranjen rad bludilišta u Đakovu.*

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-617/1874.*

„Br 105 Obćina Diakovo

Velečastnom Župnom uredu u Diakovu

Na velecienjeni dopis od 30/3 br. 67. imam čast velečastnom Župskom uredu službeno priobćiti, da su u dopisu saobčene bludnice iz Djakova odstranjene, te po kot Oblasti u prisutju podpisanog obima kučama zabranjeno taj zanat dalje tjecati, pod pretnjom zabrane obrta. U Djakovu 8/4 874

Laudenbach

Načelnik”

Na poleđini ovog pisma stoji: *„k br. 617/874*

·/·”

Slučaj treći, pismo prvo:

Nadnevak: *29. kolovoza 1896.*

Sažetak: Župnik Milko *(Milko) Cepelić*[34] *izvijestio je pismeno biskupa Strossmayera o pojavi nemorala među Đakov*čanima *i poteškoćama koje te*

34 Rođen je 21. rujna 1853. godine u Vuki, za svećenika je zaređen 14. rujna 1877. godine u Đakovu, a u Đakovu je i umro 26. ožujka 1920. godine. Služio je kao župni vikar u Osijeku, a kasnije je imenovan ceremonijarom i tajnikom biskupa Strossmayera, te bilježnikom pri biskupijskoj upravi. Tu je službu obnašao do 1894. godine, kada je imenovan župnikom i dekanom u Đakovu. Kanonikom je imenovan 1910. godine. Zajedno s Matijom Pavićem napisao je vrlo opširnu knjigu o životu i djelu biskupa Strossmayera. Marin SRAKIĆ, Isto, 282. Bavio se prikupljanjem narodnih rukotvorina i etnografijom, a njegova knjiga s opisom navedenih predmeta i danas se čuva u NAĐ-u, u njegovom osobnom arhivskom fondu. Vidi HR-NAĐ-OF 341.

pojave uzrokuju među pučanstvom.[35] *I on je potaknut pismom biskupa Strossmayera, koji se raspitivao o raskalašenosti „kelnerica" u lokalnim krčmama.*[36] *Opisao je što je činio kako bi takve pojave uklonio, napominjući da ga „nižji stališi" pučanstva i slušaju, ali inteligencija ne želi poslušati njegove savjete i opomene.*

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-1154/1896.*

„Br. 9-1896.

Preuzvišeni Gospodine Biskupe!

Dne 8. siečnja t. g. blagoizvolila je Vaša Preuzvišenost priposlati priloženo pismo sa milostivim nalogom: da izvidim, što je na stvari istine, pak da zatim proti razkalašenim „kelnericama kod" nadležnih političkih oblastih shodne korake poduzmem. Ja sam se milostivomu tomu nalogu odmah najpokornije odazvao i Vašu Preuzvišenost ustmeno izvjestio 1. da u vlastelinskoj gostioni takovih kelnerica ne ima; 2. da je u gostioni Špitzerovoj kraj kotarske oblasti bila jedna kelnerica koju su nazivali „schöne Helene," oko koje se je kupio činovnički sviet i njeki naši lokalni prijatelji, ali da je ta liepa kelnerica o novoj godini iz Djakova otišla; i 3. da su u Hausmanovu gostionu dovukli židovski comisi njekakvu kelnericu iz Pešte, koja da će morati brzo iz Djakova otići, kao što je i otišla.

Sada to isto uz povratak odnosnoga pisma potvrdjujem i pismeno uz smierni nadodatak: da je to pismo pisala gdja Horvatićka, majka četvero drobne djece, a supruga kr. kotarskoga pristava Emilijana Horvatića, koji je prije 4 mjeseca premješten u Grubišno polje kraj Belovara. Isti je gospodin rado zalazio u gostione i bavio se oko gore rečene „liepe Jelene", ali ne da bi se s njome upustio u zlo djelo, nego da je se nagleda i uz to popije. Obitelj mu se je uslied njegovog takovog postupka i uslied progona od strane današnjeg vlastodržca, (koji mu otca septemvira[37] Tome Horvatića živa nije mogao sa-

35 HR-NAĐ-10-1154/1896.

36 Cepelić navodi da je biskup pismo napisao 8. siječnja 1896. godine, ali toga pisma u NAĐ-u nema. Moguće da se radi o osobnom pismu koje je biskup uputio Cepeliću.

37 Septemvir (lat.) član kolegija sedmorice (za obavljanje kakvog posla); osobito: član suda od 7 sudaca. Prema Šime ANIĆ – Nikola KLAIĆ – Želimir DOMOVIĆ, Rječnik stranih riječi. Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze, Zagreb, 2002. 1285.

gledati, jer je nuštarski spajiluk u korist seljaka znatno okljaštrio,-) u velikoj biedi nalazila tako, da je riedko kada do mastnog zalogaja dolazila.

Preuzvišeni Gospodine!

Ja od svoje strane nastojim, koliko je samo moguće, da sviet od gostiona odvratim, ter malo koje nedjelje da nezagrmim i roditeljima na dušu da ne stavim, da svojoj djeci ne dopuštaju u birtije na muziku ići, gdje im se samo nevinost na kocku stavlja i budućnost u sigurnu propast baca. I rek bi da me slušaju. Ali je teže to sa inteligencijom, koja u bezbožnoj današnjoj državi slabo mari za Boga, a još manje za crkvene zakone. Takav se sviet riedko kada vidi u crkvi, i posve je naravno, da neslušajući rieči Božje posve se odvraća od Boga i od kršćanskoga života. Sirotinja i nižji stališi napunjuju crkvu – a takovih će po riečim Isusovim – i nebo biti.

U Djakovu dne 29. kolovoza 1896.

Vašoj Preuzvišenosti
Uz cjelov posvećene desnice
Najponizniji sin
Milko Cepelić
Župnik”

Na poleđini pisma stoji: „Primlj 7/IX 1896
Broj 1154”

Slučaj treći, pismo drugo:

Nadnevak: *3. prosinca*[38]

Sažetak: *Uz Cepelićevo pismo upućeno Duhovnom stolu, priloženo je još jedno pod istim urudžbenim brojem. To je pismo očajne supruge jednog od muškaraca koji je svojim posjećivanjem „kelnerica” svoju obitelj izvrnuo gladi. Žena je anonimno pisala župniku,*[39] *moleći da se zabrani boravak „kelnerica” u đakovačkim gostionama, kod kojih zalaze oženjeni muškarci i tamo*

38 Godina nije navedena, vjerojatno se radi o 1895. godini.

39 Ili biskupu? U pismu se obraća primatelju riječima *Preuzvišeni gospodine.*

ostavljaju sav svoj novčani prihod. Navodi kako se pouzdavala u tužbu Jurja Streita, međutim, od nje nije bilo ništa. Pismo završava strašnom prijetnjom, ucjenom, kako će ubiti svoju djecu ako se njenoj molbi ne udovolji, te ne navodi svoje ime, ali navodi imena svoje djece.

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-1154/1896.*

„Đakovo dne 3/12

Preuzvišeni gospodine!

Uslišite molbu jedne kukavne majke!

Ne ištem druge milosti, nek stoje moje pravo i što nihovo milost lahko darovati može.

Dosada nismo imali u Đakovu, u mjestu svečenika tako zvani kelnerica koje nama i našoj djeci kruh otimaju nisam ja sama tako nesretna majka ima nas više, kod ovaki zločesti godina gde se i onako teško kruh dade zaslužiti i to malo sto se zasluži i sve se odnese u tu prokletu kuču.

Svašta pokušavajuč smo se zdogovorili, nihovo preuzvisenost koji je nam uvjek dobar pastir i svome narodu dobar otac bio, zamoliti ako je moguče, a ja mislim da je to lahko moguče zabraniti da se u djakovu take kelnerice držu. Ja vam se zaklinjem da je to škandal što se tamo stvara

Ja nisam htela se potužiti jer sam čula da je gospodin Štreit tužbu podigao pak sam hvalila Bogu koji je milostivan bio i te velike zadače me riešio ali Bog htede drukčije, gospodina Štreita tužba je zaspala i sve je postarom ostalo

Zato molim dami oprostite stosam nihovu priuzvišenost stakim stvarim došla, ali na koga bise znala obratiti ako ne na nihovu milost.

Na koleni ih molim da mi pravo učinite, za otu milost ću vas blagosivat dok sam ziva; ako to ne bude dase to učini dase to ukine i da se te kelnerice ne zabrane drzati jaču sebe i svoju djecu zaklati, jer mi ništa drugo ne priostaje, i da ne mislite da sam ljubomorna i samo zato to pišem zaklinjem vam se živim Bogom! Da nije i zaklinjem vam se kod mojeg i moje djece zdravlja da me samo pre velika nužda na to naterala da to pišem i da nemam niti 5 novčiča koje bi mogla reči dasu moje Vama vaše presvete ruke ljubeč i u sretnoj nadi ostajem vaša zahvalna i do mog groba vaš dužnik

N. N.

P. S. Imena neću da potpišem inače bi izgledalo kao da prosim, a to, neka me Bog sačuva i radje bi umrla ja i moja djeca

Ime moje djece

Koja svaki dan steškom mukom jedared kruha dobiju da se najedu

Milica Zorica

Pero i Gjuro"

Slučaj četvrti, pismo prvo:

Nadnevak: *26. svibnja 1903. godine*

Sažetak: *Dopisivanje je započeo ondašnji đakovački župnik, Milko Cepelić svojim pismom upućenim Ordinarijatu u Đakovu, izvješćujući o pokušaju legalnog otvaranja bludilišta u Đakovu od strane Andrije Reppa, doseljenika iz Vinkovaca. Cepelić javlja Ordinarijatu u Đakovu kako se u Loviseurovoj gostioni održavaju plesovi i slavlja koji za posljedicu imaju brojne tuče i probleme. Opširno opisuje sve nemile događaje i pojave. Spominje neke manje poznate društvene običaje pučana Đakova s početka 20. stoljeća. Javlja da je uz dopuštenje gradskih vlasti u Đakovu otvoreno bludilište, te da ga je otvorila Julijana Repp.[40] Pozivajući se na moralni red koji on kao župnik mora zastupati, Cepelić moli Ordinarijat da intervenira kod civilnih vlasti kako bi se bludilište zatvorilo, a i kako bi se plesovi u gostionama zabranili. Kotarski predstojnik dostavio je u prijepisu župniku, a župnik onda Ordinarijatu, obavijest o dopuštanju otvaranja bludilišta u Đakovu, kao i nekoliko primjeraka Pravilnika[41] prema kojima bi se prostitucija provodila u za to predviđenom objektu i prema određenim propisima. Cepelić opetovano šalje opširno pismo naslovljeno na biskupa (ali je ono ipak završilo među spisima Ordinarijata), u kojem ga izvješćuje o otvorenju bludilišta u Đakovu, žestoko napadajući sve one koji su ovakav razvoj događaja omogućili.[42] Posljednje pismo u ovom predmetu je opet pismo Milka Cepelića Ordinarijatu, u kojem javlja kako je*

40 Iako prvotno navodi Andriju Reppa – vjerojatno se radi o bračnim drugovima koji su zajedno radili na otvaranju bludilišta u Đakovu.

41 Spomenutog teksta *Pravilnika* danas nema među spisima.

42 Pismo je također urudžbirano pod HR-NAĐ-10.600/1903., ali je napisano 12. lipnja 1903. godine.

kotarska oblast povukla odluku o davanju dopuštenja za otvaranje bludilišta u Đakovu.[43] *Uz ovu obavijest, Cepelić opet moli Ordinarijat da zabrani držanje sobarica (a zapravo bludnica) u vlastelinskoj gostioni, kao i da pokuša ishoditi od civilnih vlasti zabranu ili bar ograničenje broja nedjeljnih plesova po lokalnim gostionama u Đakovu.*

***Arhivska oznaka**: HR-NAĐ-10-600/1903.*

„Br. 186-1903.

Preuzvišeni biskupski Ordinarijate!

Od trideset i više godina postoji u Djakovu običaj, da se u tako zvanoj Loviseurovoj gostioni svake nedjelje i svakoga svetca, izuzem adventa i korizme, pleše. Plesanje započimlje po podne u tri sata i traje do jednu uru iza pol noći. Tamo se sabire mladež obojega spola, pače bude i djevojčica sa 13 godina a bude i udatih žena te oženjenih muževa, pak je prava žalost gledati, gdje žene predaju svoju djecu naprščad drugima u ruke, samo da se mogu baciti u vrtlog plesa. Da je tamo sielo nemorala i svakoga zla, samo se po sebi razumije. Kavge i tučnjave izmed muških traju već od večera, pak se nastavljaju makar i u drugim birtijama do u kasnu noć i to takovim načinom, da u susjedstvu nitko ne može spavati. U gluho noćno doba razilaze se sa plesa, pak momci prate svoje djevojke kućama. Šta se sve onda dogadja, lako je razumiti. Ja sam proti tome govorio za ovih 9 godina neumorno i odlučno i sa predikaonice i iz ispovjedaonice, ali gotovo sa nikakvim uspjehom. Roditelji nemaju više vlasti nad svojom djecom; pa se je ne jedan put dogodilo, da bi matere plačući došle k meni i zamolile me za pomoć, jer da jih njihove kćeri ne će više da slušaju, nego kao sliepe lete za razuzdanim životom, čemu je svemu prvi povod muzika (igranka) kod Loviseura. Ja sam proti tome dizao svoj glas i u obćinskom vieću i pred obćinskim poglavarstvom, da se Frei Musika kod Loviseura zabrani, ali nisam uspio. Izgovaralo se je: da je tako i prije bilo i da to nosi obćinskoj blagajni priličnu svoticu; - samo mi se je obećavalo: da se ne će više pripuštavati djeca ispod 14te godine i da se ne će dogadjati tučnjave. Facit je, da se obično s prvoga kraja iza moje prijave pripazi,

43 I ovo je pismo urudžbirano kao HR-NAĐ-10.600/1903., ali je napisano 1. srpnja 1903. godine.

a poslije: teci vodo, kako si i do sada tekla. U novije pako vrieme – od dvie tri godine – zaredale su takve Frei-Musike za služavke Magjarice i Švabice – dakle ne za rodjeni djakovački sviet – u birtijama kod Spitzera i Kaisera (izraelćani) koje obično pod mrak prestaju. Spomenuo sam, da muškarci pri takvim igrankama (najviše kod Loviseura) radi ženskih zametnu kavgu, koju nastave na ulici ili u drugoj kojoj birtiji, pak bude i krvavih glava. Dosta mi je spomenuti samo dvie znamenitije tučnjave iz druge polovice godine 1902. Na Petrovo započela se je kavga kod Loviseura radi jedne djevojke, koja se je nastavila u birtiji u Pavićevoj ulici, pri kojoj je Ilija Popović rasporen te je za par nedjelja preminuo u osječkoj bolnici. Isti se je slučaj i u istim birtijama dogodio i dne 14. rujna radi njeke djevojke, pa je Joso Medvedarović Jozi Kovačiću zarinuo duboko nož u grudi, i sada oplakuje svoj zločin u Mitrovici. Nalični slučajevi dogadjaju se svake godine, a biti će oni poznati i prečastnom Ordinarijatu, jer su vrtlarski sluge često puta bili potezani radi tučnjave u toj birtiji pred sud i zadobivali se hlada u tamnici.

Sve je to dobro poznato i ovdašnjim oblastima, a najpače obćinskomu poglavarstvu, ali žalibože ne biva bolje, jer se gostioničarima kroz prste gleda i jer poglavarstvo ne može biti uz svakoga redara.

Ja sam proti svemu tome – kako jur spomenuh, dizao svoj glas i uljudnim načinom više puta ustmeno zamolio gdna načelnika, da toj razuzdanosti stane na kraj, pa sve ili zabrani ili na najnuždniju mjeru svede; pa kada eto nisam uspio i ne mogu uspiti, to cielu žalostnu ovu stvar koja, kako ću eto odmah nadovezati, progredira do javnoga i oblastno dozvoljenoga bludilišta, - priobćujem duhovnoj svojoj oblasti, ne da obć. Poglavarstvo tužim, nego da otvorenim ranama nižih slojeva moje župe nadjem lieka.

U mjesto da se je meni u atar javnoga morala išlo na ruku, kako bi se moralo ići, to je u najnovije vrieme – kako eto natuknuh – javna politička – upravna vlast dozvolila u Djakovu javno bludilište. To je prvi slučaj od kako Djakovo postoji. Htjelo se je na početku 20ga stoljeća dati Djakovu obilježje kulturnoga napredka, a ja mislim (možda ne bez razloga) htjelo se je i dugovjekomu biskupovanju našega biskupa u priestolnom mjestu njegovu udariti nečastan žig.

Bludilište je otvorio njeku Andrija Repp, došljak Niemac iz Bačke, prije birtaš u Vinkovcima, gdje je med pučanstvom ostavio vrlo omraženu uspomenu. O istom tome Reppu i o njegovoj konkubini izvjestio sam pobliže prečastnu duhovnu oblast dopisom mojim od 25. svibnja t. g. br. 184. Iz pozitiv-

na pako izvora obaznao sam, da je Reppu u njegovoj želji na ruku išla osobito veleslavna kr. županijska oblast u Osieku, pošto se ovdašnja kotarska oblast nije usudila na svoju odgovornost izdati mu obrtnicu. Ja pako, koji poznajem mjestne odnošaje, držim, da su tomu djelu kumovala i ovdašnja dva u javnoj službi stojeća liečnika, navaljujući valjada zdravstvene razloge za taki prljavi zavod.

Bludilište je otvoreno u jednoj od najprometnijih i najglavnijih ulica u Djakovu, t. j. u kasarničkoj iliti danas prozvanoj ulici bana Khuen-Hedervary-a.[44] Licem će gledati bludilište na općinski park,[45] a ulaziti će se iz pokrajne ulice posve tajanstveno u taj hram pakla i poganluka. Kako ta zloglasna kuća nije na kraju ulice, nego skoro u samoj sredini njenoj, to mi nije poznato, da se gotovo sve žiteljstvo toga sokaka sramotnome tome obrtu protivi i javno diže glas svoga negodovanja. Pače sve čestito stanovništvo Djakova odurava taj postupak oblasti i smatra ga ne samo skroz nepotrebnim, nego upravo nedostojnim.

Za sada imade Repp samo dvie nesretnice za sramotni svoj obrt, ali već prvoga lipnja, kada će prestati „javno" točiti piće, imati će jih pet, a s vremenom, bude li „Geschäft" dobro išao, i više, jer mu je oblast izdala licenciju za 16 takovih modernih robkinja najsramotnije rabote.

Preuzvišeni Ordinarijate!

Ja kao župnik eminentno katoličkoga Djakova dižem ovijem svoj glas i u ime svoje i u ime pučanstva protiva takovom atentatu na javno ćudoredje, pak molim duhovnu svoju oblast, da se ona svom snagom i svim ugledom svojim na najnadležnijem mjestu zauzeti blagoizvoli, da se to bludilište čim prije zatvori. Javno bludilište za Djakovo absolute ne ima nikakova smisla, a moglo bi ga imati samo onda, kada bi ovdje stalna vojska i to u znatnoj količini obitavala. Ono nije opravdano ni sa zdravstvenih razloga, jer što nije moralno, ne može biti ni zdravstveno, pače takav zavod biti će upravo razoran i otrovan po Djakovo, jer će u nj riedko ići kalfe[46] i sluge, koji će si i na dalje

44 Danas je to Ulica bana Jelačića u Đakovu. Prema Željko LEKŠIĆ, „Historijat Terezijanske kasarne u Đakovu" u: *Zbornik Muzeja Đakovštine* 14/2019., 42.

45 To je današnji tzv. Mali park gdje se nalazi spomenik Ivi Loli Ribaru. Prema Ž. Lekšić, *Isto* 14. (56).

46 Riječ kalfa dolazi iz turskog jezika i znači „trgovački ili zanatlijski pomoćnik."

tražiti drage med služkinjama i pokvarenom ženskadijom sa sela, nego će ići većinom oženjeni ljudi, koji će tamo tratiti svoj novac, razarati svoje zdravlje i donašati iz bludilišta razdor, nesloge i propast u obitelj svoju. Mislim, da to ne treba nikomu dokazivati, jer ta istina leži kao otvorena knjiga na dlanu, a meni je poznato, da već mnoge i mnoge čestite kršćanske obitelji upravo dršću izpred pomisli, kako će jim taj zavod oteti supruga i otca i unieti u dom pravi rat. – Pače takav će zavod biti pravom pošasti i za djakovačku mladež obojega spola, jer će već u najraniji dobi kao u ogledalu gledati razpuštenice po prozorima ili na šetnji po ulicama, jer će o djelima i zvanju toga bludilišta javno pripoviedati i tako razbuditi vatru još prije reda u mladenačkim bićima svojima podžigati, pa prerano ubijati stid, tu najjaču obranu čestitosti i čistoće mladosti naše.

Bludilište postoji tek kakove tri nedjelje, pak se čuje u njem svake večeri vika, kavga i tučnjava, a po našim se ulicama čuju najsramotniji razgovori med mladeži obojega spola. A kakovo će gradjanstvo davati državi razuzdana mladež? Kakove glave davati obitelji pokvareni supruzi i otci? Kakove članove društvu otrovana čeljad bez stida i morala? Dosta je zla u svietu, pak za što ga silom unositi u krajeve, u kojima još donjekle stid ispred javnoga bluda i osjetljivije ćudoredje vlada? – Već radi onih javnih igranka, spomenutih u prvoj polovici ovoga dopisa, dosta je neprilika med mladeži djekovačkom, a odsele kraj javnoga bludilišta biti će jih još više, jer će ona rafinerija iz sramotnih zidina prelaziti po muškarcima kao pošast na slabiji ženski sviet Djakova i okolice. A na svoje sam uši čuo, gdje muškarci govore, da se sada neće više trebati ženiti, kada će imati do volje žena u bludilištu.

Za to najusrdnije molim preuzvišeni Ordinarijat:

1. Da se kod visoke kr. zemaljske vlade blagoizvoli zauzeti, ter ona javno bludilište za Djakovo, gdje vojske nema[47], smjesta dade zatvoriti.
2. Da bi se kod ovomjestne kr. kotarske oblasti blagoizvolio zauzeti ter ona postojeće igranke kod Loiseura i ostalih gostiona u Djakovu ili posvema zabranila ili ih tek na dvie gostione protegla, kako bi točniji zdravstveni nadzor bio moguć; ali i onda da bi te igranke

47 Ovaj je tekst naknadno podvučen, crvenom olovkom, za razliku od izvornih podvučenih dijelova, koji su podvučeni crnom bojom, onom koji je tekst pisan. Vjerojatno je nekog zasmetala činjenica da župnik Cepelić navodi da u Đakovu nema vojske, što nije bilo točno.

ograničila samo na stanovito vrieme, to jest ljeti od četvrte ure po podne do osme, a zimi od pol četvrte do šeste. Mladeži izpod navršene 16te godine, kao i oženjenim osobama, da bi redarstvo pod najvećom odgovornosti branilo pristup u plesne prostorije kao i gledanje kroz prozore iz vana. – To bi posve dosta bilo mladenačkoj pustopašnosti, a ne bi jim davalo prilike, da padaju u očitu razbludu, tučnjavu i divljačtvo.

Po mome mnienju u najvećem bi interesu obćine bilo, kada bi se te igranke posvema zabranile, osim može biti trijuh pokladnih nedjeljah, jer što obćina na izdanim dozvolama za igranke dobije, toliko, ako ne i više, mora trošiti na nezakonsku djecu zavičajnih ženskinja a i na uboge, koji su više-manje klicu svoje nesreće baš u birtijama i na igrankama zahvatili. U ostalom nikakav novac ne može biti dobit, koji s druge strane vodi k nemoralu.

Da su ovi potonji moji navodi istiniti, može posvjedočiti i ta žalosna okolnost, što se je od nove godine 1902. pak do kraja decembra 1902. godine rodilo u Djakovu 21 (dvadeset i jedno) nezakonito diete, skoro sve od djevojaka. To je strašno! A strašnije biva, što kalfe i sluge tako zavedene djevojke skupa sa djecom ostavljaju na cjedilu, pa se one riedko dižu iz kala, u koji su pale.

Još sam slobodan zamoliti, da je nuždno zaprositi kr. kotarsku oblast, da izvjesti, šta je u tom pogledu učinila.

Danas sam začuo, ali neznam, da li je izvor pouzdan, da je Repp sam išao u Zagreb izhoditi dozvolu za javno bludilište. Imala je vlada i komu tu dozvolu izdati (ako mu ju je doista ona dala), a Repp nije imao s čime ljepšim počastiti ulicu bana Khuen-Hedervara.

U Djakovu dne 26. svibnja 1903.

Najponizniji
Milko Cepelić
vadj. i župnik"

Na poleđini stoje podatci Ordinarijata (Duhovnoga stola) u Đakovu o primitku i urudžbenom broju spisa:

„Pr. 27. V. 903.
Br. 600"

Slučaj četvrti, pismo drugo i treće (u prijepisu):

Nadnevak: *6. lipnja 1903. godine*

Sažetak: Župnik Cepelić šalje u prijepisu dva pisma *kotarskog predstojnika koji javlja Općinskom poglavarstvu u Đakovu i u preslici pisma župniku Cepeliću, kako je zbog neuređenih prilika glede prostitucije, uz konzultaciju s istim propisima donesenim u Zagrebu i Osijeku načinjen Pravilnik o načinu djelovanja bludilišta i bludnica u Đakovu. Također javlja kako je izdana koncesija Julijani Repp za držanje bludilišta u Đakovu. Zatim navodi razloge (uglavnom zdravstvene, ali i moralne) i opravdanje zašto je sve navedeno učinjeno. Pismo prilaže nekoliko primjeraka Pravilnika.*[48] *Navodi kako će uvažiti prigovori župnika na ovakvu praksu rado uvažiti.*

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-600/1903.*

„Br. 5870 ex 1903 Prepis

Općinskom poglavarstvu u Djakovu

Žalosne prilike što vladaju u mjestu Djakovu u pogledu javnog morala i neuredjene prostitucije, ponukale su ovu kr. kotarsku oblast, da je sporazumno sa predpostavljenom oblasti sastavila „Pravilnik" o uredjenju prostitucije – prema pravilnicima grada Zagreba i Osieka uvažavajući mjestne okolnosti.

Podjedno je na temelju istog „Pravilnika" izdala kao obrtna i redarstvena oblast koncesiju uz pravo opoziva na molbu Julijani Repp za držanje javnog bludilišta u Satničkoj ulici[49] u posebnoj zgradi u dvorištu uz udesbe, koje su najrigoroznije prema pravilniku izvedene.

Pristupiti se moralo bezodugovlačno uredjenju toga gorućeg pitanja u mjestu od 5614 duša u interesu javnog morala, higijene te liječničkog i zdravstvenog najstrožeg …[50] – s razloga:

48 *Pravilnika* danas nema među sačuvanim spisima.

49 Današnja Ulica Ante Starčevića u Đakovu, prema Satnici i dalje Našicama. Prema: Mirko MARKOVIĆ, „Đakovo i Đakovština. Prilog poznavanju naselja i naseljavanja." u: *Zbornik Đakovštine* 1/1976., zemljovid iz 1863. godine prikazan u članku, bez navedene stranice.

50 Ova je riječ prekrižena i preko nje je ponovo napisana druga riječ te je nečitka.

1) što se dosad u glavnom centru ovoga mjesta u velikoj gostioni nalazila pod imenom sobarice jednostavna prostitutkinja, a buduć je to jedina prostitutkinja, koja se liječnički pregledavala, upravo je bila obsjedana od potrebu tražećih osoba.

   U toj istoj sgradi, u istom katu, dapače u neposrednoj blizini sobe tako zvane sobarice nalazi se „hrvatska čitaonica", koju običavaju danomice posjećivati i najodličnije gospoje ovoga mjesta, pa nije ni čudo, da su se te gospoje morale upravo sgražati nad takovim stvarima; u istoj sgradi obdržavaju se sve zabave, plesna škola – pak nije čudo, da je kotarskoj oblasti radi toliko pritužaba stizalo, kako sa strane obćinstva, tako i sa strane predpostavljene joj oblasti.

2) Radi rastuće navale muškaraca nije ta jedna bludnica bila dostatna, nego su se već radi pomanjkanja javnih bludnica stale njeke žene baviti svodstvom, te zavadjati mlade djevojke na nemoral, - ovoj oblasti poznate su tri takve osobe, te će jih ona i progoniti. Dapače su neuredjeni i nedostatni odnošaji prostitucije dali povoda, da se je i u obiteljske krugove unijela sablazan, koja je urodila jednim samoubojstvom i razorom obiteljske sreće i mira.

3) Vrlo odlučni za uredjenje pitanja o prostituciji bili su razlozi zdravstva i mnienje ovokotarskog liečnika, koji je sa zdravstvenih razloga najživlje zagovarao uredjenje javne prostitucije, da se stane na put grasiranju[51] veneričkih bolesti.

4) Osim već spomenutih razloga javnoga morala i zdravstvenih razloga vojevali su za uredjenje pitanja javne prostitucije i razlozi redarstveni, na ime mogućnost strožeg pregledavanja i nadziranja, koji se nadzor u jednom zatvorenom a koncesioniranom lokalu može uspješnije vršiti, nego li dok je prostitucija bila razsijana na vrlo mnogo mjesta. Pa ako je već Uredjenje takovog lokala nuždno zlo, bolje je da je jedno, nego li po svim stranama mjesta.

Prvo, što je u tom pogledu učinjeno, jest izdanje „Pravilnika o uredjenju i nadziranju prostitucije u mjestu Djakovu», ·/· od kojega se u prigibu ·/· prilažu

51 Grasirati (lat. Grassirati) uzimati maha, napredovati, pustošiti, širiti se, rasprostirati se (za bolesti). Prema Šime ANIĆ – Nikola KLAIĆ – Želimir DOMOVIĆ, *Rječnik stranih riječi. Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze*, Zagreb, 2002. 510.

3 primjerka[52] na uporabu tomu da isti danom 10. lipnja 1903. stupa na snagu, te svaka uredba i praksa, koja je do sad vriedila, a protivi se ustanovama ovoga pravilnika, gubi sa danom 10. lipnja t. g. svaku vriednost.

Koncessija je izdana Juliani Repp, nakon povjerenstvenog pregledanja po vještacima tehničkom i zdravstvenom kuće njezine opredieljene za gornju svrhu, te je ista udešena najrigoroznije prema ustanovama pravilnika, u dvorištu zabitne ulice, da absolutno ne bude ni traga sablaznima, koje su se do sad zbivale javno, - a mjesto je odabrano udaljeno od svih javnih institucija, nu opet tako, da svrha ne postane illusornom. nova inštitucija

Dostavljajući tomu poglavarstvu privijena 3 pravilnika i „očevidnik" te potrebne tiskanice, ima se redarstveni povjerenik prema ovdje već dobivenim uputama ravnati, a općinsko poglavarstvo uz sada uredjene odnošaje, - svaki sablažnjivi prekršaj prostitucije po inim lokalima i svodstva itd. bezodugovlačno prijavljivati, koji će se najstrožije progoniti i kazniti.

Ob ovom odpisu se ubavješćuje prepisom i kr. kot. liečnik provadjanja i liečničkog nadzora radi.

Kr. kotarska oblast

U Djakovu dne 6. lipnja 1903.

Kr. kotarski predstojnik

M. Vuksan v. r.

Dostavlja se u prepisu velečastnom župnom uredu na ruke presv. G. monsignora Milka Cepelića u Djakovu

Izvoljnoga znanja radi. Pošto će se ova nova uslied silne nužde izdana institucija do opoziva po nadležnoj kr. kotarskoj oblasti tolerirati, - primjećuje se, da će ova oblast eventualna upozorenja od strane velečastnog župnog ureda o nepodobštinama, koje bi se mogle pojaviti – rado uvaženju privesti. Dočim saobćuje, da su i u izradjenom „Pravilniku" predvidjeni svi mogući prigovori i protiv istih sve mjere ustanovljene i preduzete.

52 Tekst pravilnika nedostaje. Vjerojatno je vraćen župniku.

Kralj. Kotarska oblast u Djakovu dne. 6. lipnja 1903.

Kr. kotarski predstojnik

Vuksan s. r.”

Na poleđini stoji zapisano: „pr. 13. VI. 903

K br. 600.”

Slučaj četvrti, pismo četvrto:

Nadnevak: 12. lipnja 1903. godine.

Sažetak: *Cepelić opetovano šalje opširno pismo naslovljeno na biskupa (ali je ono ipak završilo među spisima Ordinarijata), u kojem ga izvješćuje o otvorenju bludilišta u Đakovu, žestoko i sustavno napadajući sve one koji su ovakav razvoj događaja omogućili.*

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-600/1903.*

„Br. 206 – 1903.

Preuzvišeni Gospodine Biskupe!

Savezno sa mojim dopisom od 25. svibnja t. g. br. 184. dužnost mi je ovijem Vašu Preuzvišenost ubavijestiti: da je bludilište u gostioni Reppa dne 10. lipnja t. g. javno i oblastno otvoreno, to jest otvoreno s dozvolom kr. kotarske oblasti, koja je Julijani Repp izdala za to obrtnicu.

Ja sam dne 9. lipnja dobio od kr. kotarske oblasti u Djakovu u prepisu dopis upravljen na djakovačko obćinsko poglavarstvo sa indorzacijom[53] na mene, tobože „da je ta nova institucija dozvoljena uslijed sline nužde, ali da

53 Od talijanske riječi indorare = pozlatiti, pozlaćivati, lijepim riječima zasladiti gorku stvar, ublažiti neugodnost. Prema M. DEANOVIĆ – J. JERNEJ, *Talijansko-hrvatski rječnik* Deseto izdanje, Zagreb, 1991., str. 458.

će kr. kotarska oblast eventualna upozorenja od strane župskog ovog ureda u pogledu raznih nepodobština, ako bi se takve u bludilištu dogodile, rado k uvaženju privesti."

Ja taj dopis u drugom prepisu šaljem ·/·[54] evo Vašoj Preuzvišenosti, jedno u svrhu, da blagoizvoli razabrati: koji su to razlozi, što no jih kr. kotarska oblast za uvedjenje javnoga bludilišta navodi, - i da jih tako u svojoj predstavci na visoku kr. zemaljsku vladu blagoizvoli oprovći; - a drugo: da Vaša Preuzvišenost blagoizvoli obaznati: koji su to ljudi, što no su nastojali, te se takim sramotnim inštitutom prostituira Djakovo – sjedište katoličkoga biskupa.

Ljudi su to kod velesl. kotarske[55] oblasti u Osieku, poimence pogl. g. Zvonimir Žepić, sada županijski tajnik a bivši prije ovdje kroz 7 godina kr. kotarski predstojnik. To je ta „predpostavljena" oblast, koja je sa našom kr. kotarskom oblasti sastavila „Pravilnik" ob uredjenju prostitucije. Zatim je pri tom poslu kumovala domaća kr. kotarska oblast, na čelu joj kr. kotarski predstojnik pogl. Gosp. Matija Vuksan, a iz zdravstvenih razloga najživlje je javnu prostituciju u Djakovu zagovarao (rieči su samoga dopisa) kr. kotarski liečnik g. Dr. Franjo pl. Labaš. Pa to tobože, da se stane time na put grassiranju veneričnih bolesti.

To je sve – po glasu samoga dopisa kr. kotarske oblasti – uvedeno bez znanja ovdašnjega obćinskoga poglavarstva, uvedeno pače proti volji svega katoličkoga žiteljstva djakovačkoga, koje bi potrebu takovoga zavoda jamačno prije i bolje moglo osjetiti, nego li pojedini ljudi došljaci, koji su danas tuj a za kratko vrieme Bog zna gdje su? Tako su ti ljudi, koji ne osjećaju potrebei časti Djakova, svojim činom nanieli Djakovu samo sramotu, a ja Vas mogu Preuzvišeni Gospodine uvjeriti, da tu inštituciju odsudjuju svi pravi Djakovci, navlastito ulica kasarnička iliti danas prozvana ulica bana Khuen-Hedervarya, jer to bludilište ne leži, kako kr. kotarska oblast tvrdi, u zabitnoj ulici satničkoj, nego stoji s pročeljem svojim u ulici bana grofa Khuen-Hedervarya, a gleda u obćinski park.

Ja se nikome toliko ne mogu načuditi, koliko gdinu kot. liečniku Dru Labašu, koji kao da ne shvaća, koliku on uvriedu nanaša i Vašoj Preuzvišenosti i duhovnoj mladeži našoj, kojoj je on redoviti liečnik, a ovamo poleg toga

54 Prilog koji je Cepelić poslao, danas se ne nalazi uz njegovo pismo.

55 Kasnije je na rubu teksta ispravljen tekst riječju „županijske».

dopisa preuzima na sebe dužnost svaki dan pregledavati eventualno liečiti prostitutkinje Reppova zavoda. Zar on misli, da se neće protiviti tome nježnija ćut naše duhovne mladeži, koja ne će moći podnositi da ju lieči ruka, koja je čes prije pregledala najveće raspuštenice društva ljudskoga?

Toliko Preuzvišeni Gospodine za Vašu privatnu informaciju o osoblju, koje je pomagalo prvo bludilište u Djakovu otvoriti. A sada dozvolite, da se obazrem na razloge, s kojima kr. kotarska oblast dokazuje nuždu javne uredjene prostitucije.

1. „da se do sada podržavala u velikoj gostioni vazda po jedna ženska, po imenu doduše „sobarica" ali za pravo javna prostitutkinja, koja da je bila od potrebu tražećih osoba upravo obsjedana, jer je bila samo jedna." – Ali je pitanje: tko je dozvolio držati gostioničaru takovu žensku? Duhovna oblast bez dvojbe ne, pače ni Vaša Preuzvišenost, jer je toliko puta javno zapoviedala gdinu direktoru, da takove ženske ne smiju trpiti u vlastelinskoj gostioni,[56] a pogotovo nije toga dozvoljavao župnik, koji je toliko puta javno dizao glas svoj protiva pojedinim prostitutkinjama gostione Teublove, Andrićkine i Krkvarićeve. Trpila je dakle to sve javna politička oblast, koja je to sve trebala i morala zabraniti, tim prije, što te razpuštenice nisu obilazili i upotrebljavali kalfe i sluge, nego većinom ljudi oženjeni te bolji neoženjeni mladji sviet, koji bi se ženiti mogao. Kr. kotarska oblast u spomenutom svom dopisu veli: da su se gospoje, koje su dolazile u veliku gostionu bud radi „Hrvatske čitaonice", bud radi raznih zabava, upravo zgražale i smućivale nad sramotnim stvarima, koje bi sobarice u pokrajnoj sobi tvorile. Dopuštam, da je tako bivalo; ali je kr. kotarska oblast u svojim rukama imala vlast taj kamen smutnje svaki puta odstraniti, pače posvema ga onemogućiti. Sada joj pako otvoreno reći mogu: da su se do sele smućivale tek gospodje i odrasliji ženski sviet i to od vremena do vremena, ali od sele će se smućivati djeca, dječaci i djevojčice, i to kad godj kraj kuće Reppove prolazili ili o njoj govor zametali budu. Do sada se smućivale tek njekoje gospoje, što napokon nije moralo biti, jer su se razuzdane sobarice vazda odstraniti mogle; a od sele će se smućivati sav ženski sviet, koji onom ulicom prolazio ili se po

56 Danas zgrada tzv. Starog hotela u Ulici bana Jelačića, u blizini veletrgovine Spar. Nekada je to bilo i prenoćište imena *Grozd*. Prema Mirko MARKOVIĆ, „Đakovo i Đakovština. Prilog poznavanju naselja i naseljavanja." *Zbornik Đakovštine* 1/1976., nenumerirana stranica sa svjetlopisima unutar članka.

občinskom vis a vis Reppa ležećem parku šetao bude. I tako će taj stalni, dozvoljeni inštitut služiti odsele podizanju javnoga morala.

Već danas po Djakovu med prostim pučanstvom kola rieč: sada imademo dva ženska kloštra, obadva obzidana zidom: u jednom se moli i služi Bogu a u drugom bludu i vragu. Lako je razabrati, kome će taj sud prostoga svieta služiti na podignuće javnoga ugleda.

2. Na dalje veli kr. kotarska oblast: „da radi rastuće navale muškaraca nije ona jedna bludnica u velikoj gostioni bila dostatna, nego su se radi pomanjkanja javnih bludnica stale njeke ženske baviti svadjanjem,[57] te zavadjati mlade djevojke na nemoral, i da su joj poznate tri takove osobe, koje će on progoniti. Dapače, da su neuredjeni i nedostatni odnošaji prostitucije dali povoda, da se je i u obiteljske krugove unijela sablazan, koja je urodila jednim samoubojstvom i razorom obiteljske sreće i mira.! – Na taj razlog kr. kotarske oblasti rado dopuštam, da se je nalazilo u Djakovu osoba, koje su se bavile svadjanjem, ali je do javnih organa bilo takove svodstva odmah u klici zagušiti i tako mnoge nevine djevojke moralnoj propasti oteti. Ali će toga i nadalje bivati, ter svodstvu i nemoralu ne će stati na put ni javno uredjeno bludilište, jer će muškarci, kojima je malo do morala i duše, i na dalje tražiti svojih žrtava, pa jim starije ženske pri tom a po sgodi na ruku ići. Eno naših gostiona, u kojima se po nedjeljama i svetcima onako bučno i razuzdano do njeke doba noći igra. Zar nisu one prava i živa mjesta i prilike svadjanju i zavadjanju? A do koga je, da tako ne biva?

   Vara se kr. kotarska oblast, kada računa, da će sa uredjenom prostitucijom nestati morala i prostitucije po ostalim gostionama i privatnim kućama, - jer eno joj Zagreba i Osieka, gdje je toliko bludilišta i na koje se gradove naša kr. kotarska oblast kao na njeke u tom pogledu uzore pozivlje, eno jih po svima gostionama vrve konobarice – raspuštenice i gdje jim se po ulicama razpušteni ženski sviet muškarcima upravo namiće. Tako će bivati i po Djakovu. Sluge, kalfe i ostali nižeg sloja neženje tražiti će ljubovce med služavkama i ostalim prostijim djevojkama, a u jedno uredjeno bludilište ići će većinom ljudi oženjeni te imućniji neženje, kojima se ne će vezati ruke sa pojedinom ženskom osobom.

3. Tomu zlu sve više rastućega nemorala neće stati na put ni deset javno

57 Misli se, podvođenjem, svodništvom.

uredjenih bludilišta, jer su ona sama po sebi najveća sramota i nemoral, nego jedino živa vjera u Boga i neumrlost duše, jedino nježnije etičko čuvstvo te samosvjest dostojanstva čovječjega. Za to bi svjetska vlast sa duhovnom trebala rukom o ruku o tom raditi, da se vjera u Boga i u dušu u svim slojevima probudi i ustali, a sve što od vjere i morala odvraća, da se najstrožije zabranjuje, progoni i kazni. Nasuprot pako: ovakvo, po javnoj oblasti uredjeno i odobreno bludilište ostvariti će samo u svu šir vrata najvećem nemoralu, ter ne će nikoga osvjedočiti, da mu je zabranjeno na drugim stranama činiti ono isto, što je po samoj oblasti, kao zakonom opravdano, dopušteno činiti u javnom bludilištu a med najrazkalašenijim odpuštenicama ovoga svieta.

4. Kr. kotarska oblast naglašuje još: „da su neuredjeni i nedostatni odnošaji prostitucije dali povoda, da se je i u obiteljske krugove unijela sablazan, koja je rodila jednim samoubojstvom i razorom obiteljske sreće i mira." Kr. kotarska oblast, kada tako veli, na krivom je putu. Ona misli ovdje na nesretni slučaj, koji se je odigrao u Djakovu početkom decembra 1902. A ja joj odgovaram: da onoga gospodina muškarca, koji je, kako je obćenito poznato bilo, popašan[58] bio za mladim udanim gospojama, nebi čari nikakova bludilišta od njegovih strasti odvratili bili, kada ga od toga nisu odvratiti mogli niti najbolji prijatelji, a niti, što je za takve slučajeve još veće i snažnije od vriernih prijatelja, niti urodjeni stid izpred javnog mnienja djakovačkog obćinstva a niti kršćanski stid izpred mlade i liepe žene svoje. – A slavna kr. kotarska oblast, kada to spominje, izrično dopušta, da su bludilišta i za oženjene ljude, što je i te kakvi po samu državu štetni nemoral. A ja joj na to opet i opet istinski nadovezati moram: da će djakovačko bludilište doista biti najvećim dielom za oženjene ljude i da će se baš u njem kovati oružje, s kojim će se razarati sreća i mir ne jedne, nego možebiti stotine do sada čestite i mirne obitelji djakovačke.

5. Treći razlog, koji je kr. kotarsku oblast vodio, da se je za javnu prostituciju pobrinula, jeste razlog zdravstveni. Taj isti razlog, veli dopis, da je vodio i kr. kotarskoga liečnika gdina Dra Franju pl. Labaša, kada je javno bludilište najživlje zagovarao. – Tvrdi se, da su grassirale[59] veneričke

58 Pohlepan, grabežljiv, gramziv, nezasitan, lakom.

59 lat. Grassari = uzimati maha, napredovati, pustošiti, širiti se, rasprostirati se (za bolesti).

bolesti, kojih su se pojedinci zadobavili uslied amo tamo razsijanih bludnica, koje liečnici nisu mogli nadgledati. I taj razlog pada, kada se obćenito znade, da se baš u bludilištima zadobivaju razne veneričke bolesti, gdje se toliki mužkarci stiču i na pojedinim ženskima obredjuju, i gdje liečnici svaki pojedini slučaj coitusa[60] ne mogu i ne dospijevaju pregledavati, van ako bi tamo neprestano sjedili. – Privatnim, venerički oboljelim bludnicama, uz budniji i strožiji nadzor vazda bi se lako stajalo na kraj; - a bivati će jih i odsele uz deset bludilišta, ako taj nadzor ne bude bolji i kaznom strožiji

6. Četvrti je napokon, koji pri kr. kotarskoj oblasti vojudje[61] za otvorenje javnoga bludilišta, razlog redarstveni: Veli „da se redarstveni nadzor u jednom zatvorenom a koncesionranom lokalu može uspješnije vršiti, nego li, dok je prostitucija bila razsijana na vrlo mnogo mjestah. Pa ako je već uredjenje takovog lokala nuždno zlo, bolje je, da je jedno, nego li po svim stranama mjesta." - Meni je pako na taj razlog dužnosti opaziti da zlo, ma ono bilo i nuždno zlo, ne može nikada biti dobro ni za društvo ni za državu, i da ono svakad radja i čini samo zlo, i to zlo veće i opasnije. Nemoral ne može radjati ništa drugo, nego nemoral; a javni, dozvoljeni i po oblasti zaštićeni nemoral, mora radjati nemoral najgore vrsti, pa to na sve strane. Koliko je pako u tom javnom bludilištu redarstveni nadzor uspio, dokazuje najbolje ta okolnost, što je u tom lokalu već za ovo kratko vrieme bilo krvavih glava i probodenih ruku, o čem bi nam – ako bi htio – mogao pričati i sam gospodin kotarski liečnik.

U interesu je dakle i državne vlasti, u interesu je cijeloga Djakova, da visoka kr. zemaljska vlada to javno bludilište, koje je podignuto i mimo znanja obćinskog poglavarstva, i mimo odobrenja obćinskog zastupstva a svakako proti volji cielog stalnog žiteljstva Djakova a jedino za ugoditi Reppu i njekim pojedincem – čim prije zatvori i svako slično za buduće u Djakovu zabrani.

Neka se vrši nadzor nad gostionama, neka se konkubinati propisno raztjeruju, neka se večiti prekršitelji morala eksemplarno kazne, - ali neka i gospo-

60 Snošaj.

61 Možda *vojuje*.

da na svojim zabavama ne borave do zore, a svećenstvo se što manje vidja na bučnim zabavama – pak će i u Djakovu, uvjeren sam, nastati podpuni moral.

Najponizniji sin
U Djakovu dne 12. lipnja 1903. Milko Cepelić
Vadj i župnik"

Na poleđini piše: „pr. 14. VI. 903.
k br. 600."

Slučaj četvrti, pismo peto:

Nadnevak: 1. srpnja 1903. godine

Sažetak: *Cepelić javlja Ordinarijatu u Đakovu kako je Kotarska oblast opozvala svoju oduku o otvaranju bludilišta u Đakovu, kao i izdani Pravilnik. Opetovano upozorava biskupa na pojavu tzv. sobarica, a zapravo bludnica, te moli da takve žene budu udaljene iz Đakova. Također moli biskupa da od gradskih vlasti traži ukidanje ili smanjenje broja nedjeljnih plesova u Đakovu zbog pojave moralnog nereda tijekom takvih događanja.*

Arhivska oznaka: *HR-NAĐ-10-600/1903.*

„Br. 224 – 1903.

Preuzvišeni biskupski Ordinarijate!

Savezno sa ovostranim dopisom od 12. lipnja t. g. br. 208. slobodan sam ovijem javiti Preuzvišenosti Vašoj: „da je kr. kotarska oblast riešenjem svojim od 26. lipnja t. g. br. 72/Pres. Opozvala svoju odluku od 6. lipnja t. g. br. 5.870. t. j. opozvala odnosni „Pravilnik" za uredjenu javnu prostituciju kao i

koncesiju za tu prostituciju izdanu Julijani Repp, pak da će se sva ta institucija shodno dokinuti.

Ja velim na to: hvala Bogu! Samo bi želiti bilo, da se ta institucija čim prije posvema t. j. i u praksi u Reppovoj gostioni dokine, što da blagoizvoli Preuzvišenost Vaša od sl. kr. kotarske oblasti posebnim dopisom zatražiti.

K jednu sam slobodan zamoliti Preuzvišenost Vašu kao vlastnika velike gostione u Djakovu, da bi najstrožije blagoizvolila zabraniti, da se i na dalje podržavaju u velikoj gostioni tako zvane „štumadle» (sobarice) a za pravo podpune bludnice, koje na sramotu služe ne samo Djakovu, nego i vlastniku gostione, počem strani sviet redovito misli, da je to tamo tako sa znanjem i privolenjem samoga vlastelina biva. – Ja znam, da je Preuzvišenost Vaša odlučno proti takima ženskima u Vašoj gostioni i da ste mnogo i mnogo puta izdavali naloge, da se tamo takve ženske ne drže, a one ipak neprekidno tamo borave, kako dopis kr. kotarske oblasti od 6. lipnja t. g. dokazuje, - za to mislim, da bi vrlo dobro bilo, ako bi Vaša Preuzvišenost zamolila kr. kotarsku oblast da ona slične nevaljane ženske, kada se god i pod kojim god nazivom u velikoj gostioni pojavile budu, smjesta odtjeraju i Vašu Preuzvišenost obavjestiti dade, kako bi i Vaša preuzvišenost dotičnoga gostioničara svaki puta na red pozvati mogla.

Napokon sam slobodan zamoliti Preuzvišenost Vašu, da bi prema ovostranoj zamolnici od 25. svibnja t. g. blagoizvolila zamoliti kr. kotarsku oblast i za to: da ona nedjeljne plesove po raznim gostionama Djakova ili posvema dokinuti ili barem na najnuždniju mjeru svesti dade, jer se tamo prostiji sviet, pače već i ženska djeca od 12te godine u velike kvare.

U Djakovu dne 1. srpnja 1903.

Najponizniji sin
Milko Cepelić
Župnik.”

Na poleđini stoji: „pr. 1. VII. 1903.
na br. 600”

Zaključak

Napretkom društva i omogućenim čestim migracija stanovništva, u 2. polovici 19. i početkom 20. stoljeća počele su se i u ruralnim dijelovima Slavonije pojavljivati razne „nepoćudne” prakse i pojave, pa tako i bludilišta.

Bludilišta su se prvotno pojavljivala u mjestima gdje je prebivala vojna posada, gdje su strani vojnici i časnici donosili neke „običaje" iz raznih krajeva Monarhije. Bludilišta su se pojavila i u sjedištu nekadašnje Bosanske ili Đakovačke i Srijemske biskupije, Đakovu, upravo za vrijeme velikog i poznatog biskupa Strossmayera. Predstavljala su veliki moralni, društveni, ali i zdravstveni izazov. Intenzivnim naporima i zahtjevima duhovnih vlasti na lokalnoj (župnika) i biskupijskoj razini (Duhovnoga stola u Đakovu), onemogućeno je djelovanje ovakvih zavoda u Đakovu, iako je upravo u to vrijeme vidljiv opadajući trend mjerodavnosti i utjecaja Crkve na društvena događanja.

SUMMARY

Vlatko Dolančić

ABOUT BROTHELS IN ĐAKOVO

Prostitution is the provision of sexual activity for financial or some other type of compensation. It is often referred to as „the oldest trade in the world". The Church has always been fighting prostitution and emergence of establishments for providing such „services" (the so-called public houses or brothels), because prostitution insults the dignity of the person prostituting themselves, reducing them to the sexual pleasure they offer. KKC Nr. 1735. Based on written sources this article presents data on several attempts of establishing brothels in Đakovo in the end of the 19th and in the beginning of the 20th century. Based on the existing archival materials it was established that the attempts to open a brothel in Đakovo were stopped due to the efforts of the church authorities. The article clearly shows that the Church gradually lost its authority, but also that it managed to stop the opening of a brothel in Đakovo of that time and in this way keep the moral order it represents, as well as provide some other benefits (regarding health, family).

„Hrvatske pučke novine” (1907. - 1913.) kao izvor za svakodnevnu povijest Đakova i Đakovštine

UDK 070(497.5 Đakovo)”1907/1913”
Prethodno priopćenje

Margareta Matijević
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

„Hrvatske pučke novine” izlazile su kao dvotjednik, kasnije tjednik, u Đakovu od prosinca 1907. do kraja studenoga 1913. godine. Prvi vlasnik i izdavač lista bilo je novoosnovano Udruženje svećenika. Početkom veljače 1909. će postati starčevićansko glasilo, a od veljače 1912. nastaviti svoje postojanje kao neutralna, oporbena novina, naklonjena svakomu tko podržava „narodne” interese. Većim dijelom sadržaj „Hrvatskih pučkih novina” je bio fokusiran na dnevno-političku situaciju u Trojednoj Kraljevini i lokalne prilike u Đakovu i Đakovštini. Često se pisalo i o zanimljivostima, obrtnicima, javnom životu, socijalnim prilikama, gradnjama, zabavama, školskim i zdravstvenim nevoljama, kriminalitetu u Đakovu i slično. Objavili su više praktičnih informacija za građane i gospodarskih savjeta za seljake. Osvrtali su se na neke omiljene i bilježili pogubne pojave. U radu se analizira doprinos ovog glasila boljem poznavanju svakodnevnog života u Đakovu i Đakovštini u vrijeme njegovog izlaženja.

Ključne riječi: Hrvatske pučke novine, Đakovo, Đakovština, političko djelovanje, oporba, svakodnevica

Uvod

„Hrvatske pučke novine” izlazile su kao dvotjednik, kasnije tjednik, u Đakovu od prosinca 1907. do kraja studenoga 1913. godine.[1] Unatoč kratkom izlaženju u više navrata su mijenjali vlasnike, redakciju i tiskare. Započeli su kao glasilo novopokrenutog biskupijskog Udruženja svećenika 1907.; od 1. veljače 1909. do kraja siječnja 1912. izlazili su kao Starčevićansko glasilo, a posljednje dvije godine kao opće oporbeno glasilo, u vlasništvu odvjetnika i pokretača brojnih građanskih inicijativa u Đakovu, Ivana Ribara. Urednici i vlasnici su bili Alojzije Vincetić, Lovro Marković, Svetozar Rittig, Gjuro Laij, Ante Rott, Ivan (Ivša) Gabut i Ivan Ribar. Početno su se tiskale u Biskupijskoj tiskari, pa u tiskari Kraljević i drug, da bi zbog političkih pritisaka tiskanje bilo premješteno u Vinkovce, u rujnu 1911.[2]

„Hrvatske pučke novine” dosad su već korištene u historiografiji, ali nisu detaljnije pretresane.[3] Zbog ograničenog prostora ovdje se ne možemo osvrnuti na sva istraživačka pitanja koja bi mogla biti zanimljiva za povijest Đakova i Đakovštine u vrijeme njihovog izlaženja i ako ih dotičemo činimo to periferno i usput.

Br. 3. HRVATSKE 1908.

PUČKE NOVINE.

Sve za vjeru i za domovinu! — Bog i Hrvati!

Izlaze prvog i trećeg četvrtka u mjesecu. Cijena im je 2 Krune na godinu. Pojedini broj stoji 10 fil.

Djakovo, u četvrtak 6. veljače 1908.

Za oglase plaća se za petit redak prostora 20 fil. — Rukopisi se šalju na uredništvo, a novac i oglasi na upravu. — Rukopisi se ne vraćaju. —

Izjava uredničtva.

Pošto su ponovno zaiskali neki naši prijatelji, da se izjavimo uz koju *političku stranku*,

To je razlog zašto se neobazirem na osobe, kada prosudjujemo javne prilike u našem političkom životu. —

Na barjak naš, koji razvismo, napisali smo:

po nas štetni i ubitačni zakon braniti i čuvati?

Ali ipak i sam ban Rauch nije sa nagodbom posve zadovoljan, jer kaže da ju treba revidirati „u točno opisanom okviru“ t. j. treba

1 Netočan je podatak objavljen na Wikipediji da su „Hrvatske pučke novine” postale tjednik od četvrtog broja. U više navrata najavljivalo se da će list postati tjednik, ako se poveća broj pretplatnika, ali to je stvarno uspjelo tek početkom 1911. https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatske_pu%C4%8Dke_novine_(%C4%90akovo) Pristup ostvaren 1. 10. 2021.

2 „Našim čitateljima”, *Hrvatske pučke novine (dalje HPN)*, 10. 9. 1911., 1.; „Promjena kod našeg lista”; „Gg. suradnike”, *HPN*, 10. 9. 1911., 2.

3 „Hrvatske pučke novine” spominjali su u svojim radovima: Borislav Bijelić, Vladimir Geiger, Marin Srakić, Branko Ostajmer, Krešimir Pavić, Tihonija Zovko i drugi poznavaoci đakovačke prošlosti.

Rubrike, autori, jezik

„Hrvatske pučke novine” uglavnom su tiskane na četiri stranice, vrlo rijetko na šest. Naslovnica je redovito bila posvećena aktuelnom političkom trenutku. U donjem dijelu našlo se mjesta za književni podlistak, davna sjećanja ili koji putopis. Druga i treća stranica su rasporedile politička i lokalna zbivanja. Redakcija je redovito objavljivala značajnije pojave „u našoj monarkiji”, a pratili su i politiku po svijetu. Krize su bile česte, Alžir, Portugal, Maroko i Balkanski ratovi su ispunjavali stupce i članke. I u Đakovu se znalo za potonuće *Titanika*.[4] Bezimeni profesionalci su pisali gospodarske savjete i pokrivali socijalnu problematiku. Manjim dijelom na trećoj i redovito na četvrtoj stranici stajali su ogasi, javne zahvale, reklame i slično. Prvotno su se oglašavale samo tvrtke u vlasništvu kršćana. To će se promijeniti u veljači 1909. kad list postane Starčevićansko glasilo, pa će se uskoro reklamirati i židovski poslovni subjekti. Od 15. svibnja 1909. uvela se je rubrika: „Mali oglasnik” gdje se moglo objaviti bilo što, po cijeni od 50 filira. To nije bilo skupo, same novine su u to doba koštale 20 filira.

Velika većina priloga u „Hrvatskim pučkim novinama” nije potpisana. Bez sumnje neke od autora prvih priloga možemo pronaći među članovima u listopadu 1907. pokrenutog Udruženja svećenika. Prvim predsjednikom Udruženja izabran je Milko Cepelić, a iz Đakova su u uži odbor izabrani Alojzije Vincetić, Svetozar Rittig, Marijan Galović i Josip Šimunović.[5]

Redovitih kolumnista prve godine nije bilo, ali od veljače 1909. će izlaziti rubrika koju je potpisivao *Delija komarac*. Predstavio se kao Đakovčanin, lediačan, koji će „zazujati” svugdje gdje vidi pojavu koju treba osuditi ili napomenuti da se popravi. *Komarac* je zbog svojih neprestanih „uboda” bio dosta čitan, a po Đakovu se nagađalo tko stoji iza njega. Na svoj pomalo, možda i namjerno manje pismen način, *Komarac* je politički uglavnom „bockao” mađar(on)e, Nijemce, pravoslavnog popa iz Paučja Teofana Uzelca koji je bio srpski radikal, zvao je Telefon i naslađivao se kad je prokockao jedinu kravu na kartama[6] i slično. Bilo je tu, očekivano, i najobičnijeg ogovaranja i aluzija

4 „Potonoće najvećeg parobroda na svietu zvanog ‘Titanica”, *HPN*, 26. 4. 1912., 3.

5 „(Udruženje svećenika djak. biskupije)”, *Glasnik biskupija bosanske i sriemske*, 30. 11. 1907., 199-200.; Đakovačke svećenike kao ozbiljan politički čimbenik izdvaja i Branko OSTAJMER, „Prilog životopisu Vatroslava Račkog: neuspješna kandidatura na saborskim izborima 1906.”, *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 7/2005., 151-152.

6 „Delija komarac”, *HPN*, 1. 9. 1909., 4.

na nečiju bračnu nevjeru i pijanstvo ili uvijenih prozivki onih koji su gledali nogometnu utakmicu a nisu platili kartu.[7] Na udaru se, očekivano za ono vrijeme, našlo i pomodno žensko odijevanje, strah da će se i u Đakovu uskoro pronosati „hlačaste suknje” i slično.[8] Inače su đakovačke djevojke, „vrajlice” bile česti objekti *Komarčevih* opservacija, ali uglavnom blagonaklono i sa simpatijama. Neki su prilozi bili na rubu dobrog ukusa, za sredovječnu ženu se govorilo: „nije stara, samo je onako već odavna”, izdvajali su se tjelesni atributi političkih protivnika, „debeljko i suvonja”, naglašavao izgled „bučoglavog” gospodina Slavka Cuvaja, kojega je dočekalo svega par ljudi, obitelji Konj i Vrag i slično.[9] Svoj poružni osvrt na izbor mađarona Lovre Radičevića, uz podosta uvreda svima koji su glasali za njega, *Komarac* završava neprimjereno grubim riječima: „Abzug crknite madžarske mrcine!”[10] Postupno je pisao manje i rjeđe, u veljači 1912. najavio je, da će se samo javljati „od zgode do zgode”.[11] Za njega, u Ribarovo vrijeme, više nije bilo mjesta.

„Hrvatske pučke novine” tiskane su latinicom, na hrvatskom jeziku. Primjetan je nešto veći broj uobičajenih turcizama koji su Slavoniji desetljećima bili u primjeni: ekser, točak, kašika, mejdan, mušterija, aferim, drum, taraba, zulum, šićar, čorba, budžak, pendžer, kiljer, ćuprija, čivija, kavgadžija, pazar, adet, bostan, i neki ipak rjeđi: ferman, tabut, sićan (u značenju otrov), esap. Neke su riječi češće u srpskom jeziku: mator, sudija, obezbjedi, vaspitan, buve, ljekar, vrlo rijetko i uzrečica *bre*. Primjetno je i puno germanizama, neki su prilagođeni hrvatskom jeziku i toliko udomaćeni da se ne doživljavaju stranim riječima: šnicl, cimer, frajla, flaša, bircuz, neki su ipak danas rjeđi, ali su u promatranom vremenu bili u svakodnevnoj uporabi: šmuk, klajnvajs, lih, bent, gešeftsman, frakl, štajeramt, federštil, kurmoher, feter, kleger, feš, kaiserbirn, bešvera, bedinter, šebig, grundbezicer, cajt, štamgast, herberg, libsbrift, tancšul, bruderšaft, feler, baumajstor, štucer i brojni drugi. Mađarizmi su nešto rjeđi: biroš, utvaj, baguš, čordaš, munkač i još poneki, a bilo je i riječi i iz drugih jezika: češki, i slovački izraz valčik za valcer ili riječ čuvida za masku, koja vuče podrijetlo iz talijanskog.

---

7 „Delija komarac”, *HPN*, 1. 7. 1909., 3.; „Delija komarac”, *HPN*, 1. 9. 1909., 3.; „Delija komarac”, *HPN*, 13. 8. 1911., 3.

8 „Delija komarac”, *HPN*, 14. 5. 1911., 4.

9 „Delija komarac”, *HPN*, 15. 8. 1909., 3.; „Delija komarac”; *HPN*, 1. 12. 1910., 3.

10 „Delija komarac”, *HPN*, 15. 11. 1910., 3.

11 „Delija komarac”, *HPN*, 11. 2. 1912., 3.

U „Hrvatskim pučkim novinama" zabilježene su i neki vrlo rijetki arhaizmi: usov snijega, uzma pluća, naličan zavod. Iako donekle slični i lako prepoznatljivi, neki su izrazi bili uobičajeni drukčije nego što je danas standard. Pisalo se snilaziti u smislu stizati, spravna u značenju spremna, uzovnici umjesto uzvanici, šir umjesto širina, isprijeka umjesto preko puta, nadali svotu u značenju iznijeli svotu, snimili kao spustili, nakiće umjesto nakita, nebište umjesto nebo i sl. Neke strane riječi su donošene u originalu iako su nama danas uobičajene kroatizirane, primjerice anketa je *enqueta*, *coupon* je kupon, buket je *bouquett*, ansamb je *ensemble*, *malheuer* je maler. Kod spominjanja Innsbücka dopisano je u zagradi hrvatski Inomost. U prilozima iz sela đakovačke okolice mahom se pisalo ikavicom, čest je oblik sičanj za siječanj ili osjeguranje, svjema i slično. Redovito se gutalo, a u samoglasničkoj skupini ao na kraju riječi: došo, našo, zujo, hodo.

Uvodničar se u jednom prilogu obrušio na doseljenike koji ne poštuju hrvatski jezik. Iako hvali dio Nijemaca „koji su se kod nas posve udomili i ovu zemlju priljubili", s ne baš lijepim riječima zamjeri njemački na ulicama Đakova, gdje na korsu, s „malim iznimkama samo se švapčari i švapčari".[12] Neki su izrazi na rubu kletve: „Nit pluga onome posuditi, ni korice kruha onome udijeliti, koji svoju djecu šilje u madjarsku školu!"[13]

Politički profil Hrvatskih pučkih novina

„Hrvatske pučke novine" nisu pokrenute kao crkveno glasilo[14], orijentirano isključivo na vjerska pitanja, nego list usmjeren prema širem krugu čitatelja, zainteresiranih za razna pitanja iz građanske svakodnevice. Osim toga list je imao izrazitu političku notu, zazivao potrebu buđenja nacionalne svijesti, te gospodarskog i prosvjetnog jačanja hrvatskog puka.[15] Đakovački svećenici nastojali su pomiriti dva pravca u hrvatskoj politici, Starčevićev i Strossmayerov, otud u podnaslovu lista Strossmayerovo geslo: „Sve za vjeru i domovinu!" i Starčevićev pozdrav: „Bog i Hrvati!" Strosmayera i Starčevića

12 „Tudijnština u Djakovu", *HPN*, 1. 10. 1909., 3. O Nijemcima vidi: Vladimir GEIGER, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, Zagreb, 2001.

13 „Navale tudjinaca u Djakovštini na hrv. svetinje", *HPN*, 1. 10. 1909., 1 - 2. Citat na stranici 2.

14 Tu je funkciju zadržao *Glasnik Biskupija bosanske i srijemske* pokrenut u Đakovu 1873. godine.

15 Mirko Juraj MATAUŠIĆ, „Uvjeti nastanka i počeci katoličkoga tiska", *Diacovensia*, 6/1998., 1, 17.

izrijekom nazivaju dvojicom najvećih Hrvata.[16] Idealan čitatelj je bio čestit Hrvat i dobar katolik. Na srcu su im u prvom redu narodni interesi kako ih oni vide, nikomu ne otklanjaju suradnju: „Slagati ćemo se i ruku o ruku ići sa svima onima, koji o tvome dobru snuju i rade”.[17] Isto su ponavljali i kasnije u više navrata: „Nama su pred očima: hrvatsko državno pravo, kršćanska načela i dobrobit našega puka, pa tko god te svetinje naroda našega brani i promiče, mi ćemo mu se rado pokloniti, a tko se od njih odmiče, mi ćemo mu po dužnosti svojoj prigovoriti.”[18] Upozoravali su na siromaštvo hrvatskog seljaka, propast gospodarstva i obrta, nedostatak kapitala na selu, iseljavanje kao gorući problem i slično. Politički odmah su se orijentirali izrazito protumađarski. „Za to je danas glavna i životna zadaća hrv. naroda i puka boriti se protiv Ugarske na život i smrt. *Cilj prave hrvatske politike jest riješiti se i osloboditi se madžarske vlasti* i osnovati u okviru habsburške monarkije hrvatsku državu.”[19]

Posljednji izbori za Sabor Trojedne Kraljevine prije izbijanja Prvog svjetskog rata održani su 16. i 17. prosinca 1913., a posljednji sačuvani broj „Hrvatskih pučkih novina” datiran je 28. studenoga 1913. Zato se ovdje možemo osvrnuti samo na izbore za Sabor, 1908., 1910. i 1911. Razmjerno popularni đakovački pravaši nisu pretjerano naginjali Frankovom krilu Stranke prava, ali nisu odobravali ni priklanjanje Grge Tuškana i Ivana Banjavčića, Hrvatsko srpskoj koaliciji. Njihovi zahtjevi od 26. kolovoza i 23. prosinca 1907. bili su da stranka istupi iz Koalicije, a nakon što su odbijeni, napustili su stranku. Zato su oni na skorim izborima podržali kandidaturu nestranačkog svećenika Svetozara Rittiga koji je nastupao kao zajednički kandidat pravaškog kluba i Starčevićeve stranke prava.[20] Rittig je na tim izborima prilično glatko pobijedio protukandidata iz Hrvatske stranke prava, koja je ostala u sklopu Hrvatsko-srpske koalicije, Lazara Cara, sa 612 naspram 321 glasa.[21] Autorima raznoraznih priloga u „Hrvatskim pučkim novinama” posebno je zadovoljstvo bio debakl Ustavne stranke bana Pavla Raucha i loš rezultat

16 „Borba naša s Madžarima”, *HPN*, 19. 12. 1907., 2.
17 „Riječ našemu puku”, *HPN*, 5. 12. 1907., 1.
18 „Zar opet dualizam”, *HPN*, 21. 5. 1908., 1.
19 „Naši ciljevi i putevi”, *HPN*, 5. 12. 1907., 1.
20 „Zagorac i hrv. stranka prava i mi Djakovčani”, *HPN*, 1. 2. 1909., 2.
21 „Uspjeh izbora u Hrvatskoj”, *HPN*, 5. 3. 1908. 1-2.; „Izbor u Djakovu”, *HPN*, 5. 3. 1908., 2.

srpskih radikala.[22] Rittig je na stranicama novina u više navrata hvaljen, a detaljno su se prenosili i njegovi saborski govori, apeli, posjeti seljacima, pisma podrške i simpatije. No, kad na idućim izborima, 1910. prevagu odnese mađaron, također svećenik, Lovro Radičević neće dobiti niti izdaleka takve simpatije. [23] Na njegov rad su odmah osuli brojne prigovore, često preko razine dobrog ukusa. Odmah je rečeno da se radi o „poznatom pripuzu svake vlade", a *Komarac* je „ubo" „da se isti „kicoški nosi i zna dobro magjarski",[24] a smislio je i rugalicu. Iz broja u broj se podsmjehivao njegovim obećanjima, kupovanju glasova, šutnji u Saboru i slično. Iako je svečarski dočekan i novi ordinarij Ivan Krapac, ne može se ništa prigovoriti kurtoaznom prijenosu svečanosti kakve su priložene u „Hrvatskim pučkim novinama", cijeli jedan poseban broj je bio posvećen Krapčevom ustoličenju, lijepim riječima: „A Ti, podaj, Gospode, duga na vremena, da nam bude vladika, otac i mecena!" [25] vrlo brzo će stranice „Hrvatskih pučkih novina" izražavati svoju nesklonost prema biskupu. Protivnici Lovre Radičevića i biskupa Krapca organizirali su cjelodnevne demonstracije po Đakovu, pa je i biskup ispraćen s poklicima protiv mađarona i „Abcug izdajice!"[26] Vlasti su kaznile dvije djevojke koje su Radičeviću predale buket od kopriva, odnosno sudjelovale u demonstracijama. Bjelka Domjan dobila je pet dana zatvora, a Katica Morić tri dana. Uredništvo je podržalo i čestitalo postupak mladih gospođica.[27] Pri izlasku iz zatvora Kotarskog kraljevskog suda u Đakovu, Bjelku je dočekalo mnoštvo građana s velikim ovacijama, i osobno neki od vodećih ljudi oporbe: Ivan Ribar, Ivan Gabut, Vladimir Sachs i dr.[28] Te stalne polemike i rasipanje energije na svađe s lokalnim protukandidatima bile su uobičajene u tiskovinama početkom dvadesetog stoljeća.

Kad je Ivan Ribar preuzeo „Hrvatske pučke novine"; one su već bile prepoznatljiv lokalni list. Nastavio ih je voditi, strogo nepolitički kao „opće oporbeno glasilo bez ikakovog obilježja oporbenog strančarstva", posvećeno

22 „Poslije izbora", *HPN*, 5. 3. 1908., 1.

23 „Djakovački izborni kotar", *HPN*, 15. 9. 1910., 2.; „Javna izbornička pučka skupština u Djakovu", *HPN*, 15. 10. 1910., 1.

24 „Uzaludno naprezanje"; „Delija komarac", *HPN*, 22. 10. 1910., 3.

25 „U slavu novoga biskupa", *HPN*, 28. 6. 1910., 1.

26 „Izbor u Djakovu!", *HPN*, 5. 11. 1910., 2.

27 „Kr. kotarska oblast u Djakovu", *HPN*, 5. 11. 1910., 3.; „Delija komarac", *HPN*, 5. 11. 1910., 1-3.; „Živjele gospodične", *HPN*, 18. 6. 1911., 2.;

28 „Ovacije gospodični Bjelki Domjanovoj", *HPN*, 25. 6. 1911., 2.

komunalnoj politici. Nastojalo se podržati svaku dobru pojavu koja bi išla u prilog narodnim težnjama, a osuditi sve nemile događaje i javne nastupe koji su zasluživali kritiku. Rekapitulirajući svoja nastojanja nakon godinu takve političke profilacije lista Ribar je zaključio da se u tomu uvelike uspjelo.[29]

Saborski izbori su dobivali više prostora nego lokalni, uostalom na općinskim izborima 30. rujna 1908. glasovao je svaki deseti „općinar” od njih 700 s pravom glasa. Iako tijesno, opet je potvrđen pragmatični načelnik Antun Švarcmajer. Premda politički neistomišljenici s njim su uglavnom svi u redakciji bili umjereno zadovoljni, jer se smatralo da on dobro upravlja Đakovom.[30] Iako je očito uživao povjerenje velikog broja građana Švarcmaier je odstupio početkom 1912. nakon vrlo neugodnog političkog igrokaza vlasti. Naime kotarski predstojnik Mile Kramarić odbio je predložiti Švarcmajera za izbor. Na natječaj se javilo pet kandidata, a on je probrao trojicu među njima, Đakovčani su jednodušno zahtijevali nastavak načelnikovanja svog starog poteštata.[31] To im nije uspjelo, pa je u Đakovu imenovan povjerenik, raniji kotarski pristav, Vjenceslav Potočnjak.[32] Takvo je stanje potrajalo u Đakovu godinu dana. I na slijedećim općinskim izborima 1913., „Hrvatske pučke novine” su zdušno reklamirale oporbene kandidate. Iako je oporba odnijela pobjedu na izborima, politički napeta situacija u Đakovu još nije bila stišana.[33]

Povremeno su upućivane kritike općinskom činovništvu, posebno u selima. Iznosilo se kako bilježnici sklapaju ugovore na štetu svojih sumještana, globe, grubi su i ne žele pomoći, a i osobno se polakome i uzmu više nego što bi smjeli ili što bi im pripadalo.[34] *Komarac* je duhovitije prigovarao gospodi koja „budu malo frajtovi, malo pisari, malo šekutori, pa onda dalje i za deset godina imaju pustaru od 80 jutara.”[35] Mjesni sudac, općinski vijećnik i trgovac iz Vrpolja, Ivan Bek, nakon što je izvarao velik broj mještana, nekud

29 „Djakovo, 10. siječnja 1913.”, *HPN*, 10. 1. 1913., 1.

30 „Općinski izbori u Đakovu”, *HPN*, 1. 10. 1908., 3.; „Izbor općinskog načelnika u Djakovu”, *HPN,* 15. 10. 1908., 3.; „Dr. Ante Švarcmajer”, *HPN*, 15. 10. 1909., 3.

31 „Jednodušnost gradjanstva djakovačkoga proti nasilju vlasti na autonomiju općinsku!” *HPN*, 21. 1. 1912., 1.

32 „Povjerenik za Djakovo”, *HPN*, 30. 3. 1912., 5.

33 „Izbornici, djakovački gradjani!”, *Posebno izdanje HPN*, 29. 1. 1913., 1; „Čast Djakovčanima!”, *HPN*, 1. 2. 1913., 1.

34 „Naša općinska uprava”, *HPN*, 4. 6. 1908., 1.; „Radi prevare 1 mjesec zatvora”, *HPN*, 22. 1. 1911., 2.

35 „Delija komarac”, *HPN*, 15. 5. 1909. 3.

je netragom nestao. Vjerovalo se da je s lažnom putovnicom otišao za Ameriku.[36] Jedan je lokalni upravitelj, levanjsko-varoški, Bićak, počinio suicid, nakon što se otkrila pronevjera više tisuća kruna tuđih novaca, a Tomo Sušak iz Levanjske Varoši je pobjegao s općinskim novcima, ali je brzo uhićen.[37]

Đakovo na pragu modernog doba

U broju posvećenom ustoličenju biskupa Ivana Krapca, doneseno je više priloga o historijatu Đakova i gospodarskim prilikama u trgovištu. Prema *Statističkom godišnjaku* Đakovo je 1910. imalo 6068 stanovnika. Broj mještana se nešto povećao i doseljavanjem, povremeno je tko predavao zahtjev da bi bio primljen u đakovačku zavičajnost. To je koštalo 12 kruna, koliko su platili primjerice Franjo Cindrić i Franjo Uhl.[38]

Izuzev nekih zgrada, samostana, općine, nadaleko poznate crkve, parka, groblja i gospodarskog „pokušališta" sa nizom loznjaka: „U Đakovu su tri tiskare i dvije knjižare. Skladište svilenih čahura, iz koga se otprema godišnje na hiljade metričkih centi svile. Tu su ogromni paromlini i orijaške cigalne, tu je kotarska oblast i kotarski sud – javno bilježništvo, više odvjetnika, liječnika, bolnica i dvije uzorno uredjene ljekarne. Polaže se temelj i za klaonicu. U našem se Djakovu svega nalazi kao i u većem gradu, jer su potrebe velike, i na luksus robi kao i na potrebnim stvarima. U Djakovu je Sokol, Preradović, Prosvjeta, Kazališno društvo, Gospojinsko društvo. Sad se pripreme čine da Djakovo dobije vojništvo i kad to poluči, tad će punim pravom moći tražiti naslov grada."[39]

Nisu svi prigovori upućeni iz „Hrvatskih pučkih novina" gradskoj upravi bili opravdani. Primjerice, iako dokazano solidna i jeftina, prozvana je tvrtka „The Neuchatel Asphalte Company" s kojom je potpisan ugovor da u roku od tri godine asfaltira i popoča Đakovo, samo zato što joj je sjedište bilo u Mađarskoj.[40] Iako su autori na više mjesta spominjali prašinu na ulicama, u

36 „Pobjegao u Ameriku", *HPN*, 1. 9. 1909., 3.

37 Moguće da je riječ o činovniku Ivanu Bićku, jer se ime ne navodi, pa ostavljamo otvorenim ovo pitanje. „Upravitelj Bićak †", *Hrvatske pučke novine*, 1. 8. 1910., 3.; „Pronevjerenje", *HPN,* 26. 4. 1912., 3.

38 „Odborska sjednica", *HPN*, 1. 2. 1910., 2.

39 „Djakovo", *HPN*, 1. 7. 1910., 1-2. Citat na str. 1.

40 „Novi pločnik u Đakovu"; *HPN*, 5. 12. 1907., 3.; „Općinski poslovi", *HPN*, 15. 2.. 1909., 3.

Lončarskoj su se žalili na pola metra blata i da je bez čizama neprohodna.[41] O pločnicima, cestama i đakovačkom asfaltu se pisalo na više mjesta, a dopisi iz đakovačke okolice su često upozoravali na loše održavanje cesta, koje postaju danima neprohodne zbog blata. Đakovački trgovci su javno upozoreni da prestanu izlagati svoju robu uz pločnike jer ometaju promet i normalan prolaz, a izdana je i odredba „da je asfalt lih za osobe i da se nipošto ne smiju njime turati tačke i kolica”. Predviđena je i kazna za prekršitelje.[42] Očekivalo se i da biciklisti štede novi đakovački asfalt.[43] Kako to nije pomagalo, vožnja biciklista po pločniku ubrzo će biti zabranjena, uz kaznu globom i zatvorom.[44]

U gradu su povremeno izbijali požari, jedan takav je zabilježen 6. listopada 1908. u kući udove Buneta, izgorio je krov i dio posoblja. Veću su štetu spriječili vatrogasci.[45] Požari su povremeno bilježeni i u drugim mjestima. Izvjesni Ivan Mehler skrivio je nehotice, eksploziju, jer je prislonio cigaretu uz bure špiritusa. Iako je odjeknula cijelim Đakovom, nitko nije stradao.[46] Opravdano se sumnjalo da su neki od požara podmetnuti.[47] Veću štetu, oko 7000 kruna, je prouzročio požar na pustari Strossmayerovac, ali je vlastelinstvo osiguravalo svoje objekte.[48] Požari u Semeljcima, 19. kolovoza i Viškovcima 23. kolovoza 1911. prouzročili su nešto više štete siromašnim seljacima, u prvom slučaju 3500, a u drugom 4500 kruna, što je bilo prilično velik iznos.[49]

Najveća zabilježena poplava u Đakovu bila je ona u proljeće 1911. kad je stradalo dio središta mjesta. Stanovnici su se penjali na tavane jer je voda premašila metar visine u njihovim domovima. Uzrok su bile svakodnevne kiše.[50] Zbog velike suše u ljeto 1908. podivljale su neke cijene, posebno je bio skup kupus, velika glavica za 80 filira do krune je bilo vrlo visoka cijena.[51] Punitovce, Gorjan i Drenje je to ljeto pogodila jaka tuča.[52] I zima nije razočarala,

41 „Iz lončarske ulice”, *HPN*, 1. 4. 1909., 3.
42 „Odredbe glede pločnika”, *HPN*, 1. 5. 1909., 3.
43 „Vožnja biciklom”, *HPN*, 23. 4. 1911., 2.
44 „Zabranjena vožnja po pločiniku”, *HPN,* 14. 5. 1911., 2.
45 „Požar u Djakovu”, *HPN*, 15. 10. 1908., 3.
46 „Požari u Semeljcima”; „Neopreznost sa cigaretom”, *HPN*, 1. 10. 1909., 3.
47 „Palikuća u Semeljci”, *HPN*, 15. 11. 1909., 3.
48 „Požar na Strossmayerovcu”, *HPN*, 1. 8. 1910., 3.
49 „Požar u Semeljci i Viškovci”, *HPN*, 27. 8. 1911., 2.
50 „Nevrijeme i podvodnja”, *HPN*, 7. 5. 1911., 2.
51 „Zalievaj i okapaj povrće”, *HPN*, 16. 7. 1908., 4.
52 „Žetva u Hrvatskoj”, *HPN,* 6. 8. 1908., 3.

pretposljednji dan siječnja 1909. u Đakovu je izmjereno - 21° C. Jedan je trgovac, navodi se samo prezime Wagner, preminuo u Sibinju, kod Broda dok je išao vješati kuline po vinogradima, pa se putem izgubio.[53] Led je nanio veće štete i u lipnju 1909. posebno je stradao urod ječma između Selaca i Satnice.[54]

Đakovo početkom 20. stoljeća

Iako se strah od masovne mađarizacije pokazao neopravdanim „Hrvatske pučke novine" su potrošile mnogo tinte da svojim čitateljima omrznu mađarske škole. Prozivalo se društvo „Julijan" i malobrojne lokalne Mađare koji su tražili svoj jezik u školama u Drenju, Selcima, Ivanovcima i Đakovu.[55] Inače, nepotpisani autor jednog uvodnika, koji za sebe tvrdi da nije Đakovčanin, založio se da Đakovo dobije mušku višu pučku školu, koja stvara dobre obrtnike i obrazovan srednji stalež, štedi novce roditeljima i slično. Gimnazija i realka da Đakovu ne trebaju, jer oni stvaraju gospodu, a i skupe su, no sramota je da se u Đakovu ženska djeca mogu dulje obrazovati nego

53 „Zima i studen"; „Velika studen", *HPN,* 1. 2. 1909., 3.

54 „Led na 5. lipnja", *HPN*, 15. 6. 1909., 3.

55 „Žalostni pojavi", *Hrvatske pučke novine*, 2. 4. 1908., 1-2.; „Hrvatska politika", *HPN*, 1. 2. 1909., 2.; Ponešto o Julijanskim školama vidi: Béla MAKKAY, „Mađarsko-hrvatski odnosi početkom 20. stoljeća na slavonskom području, *Časopis za suvremenu povijest*, 36/2004, br. 2, 569-579.

muška.[56] Prema jednom članku o đakovačkim prilikama objavljenom iduće godine saznajemo da je u Đakovu, pučku školu pohađalo 800 djece.[57] Nakon mnogobrojnih natpisa pitanje 5. i 6. razreda pučke škole riješeno je početkom školske godine 1910./11. U peti razred upisalo se 36 djece, od čega osam djevojčica.[58] U ožujku 1912. već je iznesen prijedlog da se u Đakovu škola proširi na osam razreda.[59]

Četiri pukovnije su se zadržavale u i oko Đakova prigodom vojnih manevara 2. - 11. rujna 1909. Zbog toga je u mjestu sve živnulo, a glazba je svakodnevno svirala „na Strossamyerovom trgu ili kod Wimmera".[60] *Komarac* se morao osvrnuti na ženski svijet koji se sav nadigao i navalio: „Pa otupile oči gledajuć careve soldate".[61] Vojska je inače povremeno dolazila u Đakovštinu na manevre, tako je 28. domobranska pukovnija boravila krajem kolovoza i početkom rujna 1910. u Đakovu. Od pet stotina časnika i preko šest tisuća vojnika Đakovo je uprihodilo lijepu svotu. Vojska je boravila u Satnici, Viškovcima i Đakovu.[62] Pragmatični Đakovčani htjeli su vojarnu u svojoj sredini, jer jedna pukovnija troši veliki iznos od pet stotina tisuća kruna godišnje. Rasprave o vojarni u Đakovu i planovi za realizaciju te ideje učestali su početkom 1910. Đakovo nije imalo kompaktnog većeg terena uz državnu cestu u samom mjestu, sve je bilo premalo i preskučeno, tako da je izabran poveći posjed u Dračici na periferiji Đakova prema Osijeku, koji bi, ako se sve realizira, mogao primiti čitavu 28. domobransku pukovniju za koju se govorilo da bi je izmijestili iz Osijeka u Đakovo.[63] Kasnije je ta ideja odbačena, nešto kratko se spominjala Požege, ali domobrani su ostali u Osijeku. Prisutnost vojske utjecala je na gospodarstvo, pa se s toga gledalo na nju blagonaklono.[64]

56 „Za višu pučku školu u Djakovu", *HPN*, 15. 7. 1909., 1-2.

57 „Djakovo", *Hrvatske pučke novine*, 1. 7. 1910., 1. Detaljnije, s ponešto drukčijim brojevima: „Statistika naših škola", *HPN,* 15. 7. 1910., 3.

58 „G. J. Žerav", *HPN*, 1. 10. 1910., 3., „Viša pučka škola u Djakovu", *HPN,* 15. 10. 1910., 3.

59 „Proširenje više pučke škole na osam razreda", *HPN*, 3. 3. 1912., 3.

60 „Vojničtvo i divizijski manervi u Djakovu"; „Preradović", *HPN*, 15. 9. 1909., 2.

61 „Delija komarac", *HPN*, 15. 9. 1909., 3.

62 „Četiri regimente", *HPN*, 15. 9. 1910., 2.

63 „Domobranci u Djakovu", *HPN*, 1. 3. 1910., 2.

64 „Domobranci ne će u Djakovo", *HPN*, 5. 11. 1910., 3.

U listopadu 1909., Ivan Ribar i Herman Stern predložili su osnutak Hrvatske pučke knjižnice u Đakovu. Tim pitanjem se uredništvo interesiralo na više mjesta, a bilo je i prijedloga da se knjižnica poveže s već postojećom Hrvatskom čitaonicom.[65] Javljali su se i glasovi da nije u redu povezivati knjižnicu i čitaonicu, jer su se, nerijetko, čitaonice pretvorile u „pušionice i kartašnice".[66] *Komarac* se na jednom mjestu osvrnuo na prilike u Čitaonici, komentirajući da netko stalno odnosi novine i da vlada opći nered i nerad.[67] Ivan Ribar požalio se u sljedećem broju da je pokušao urediti prilike u Čitaonici, pozvao svo članstvo na dogovor o budućnosti i reorganizaciji, a da se na sastanak odazvalo svega osam ljudi.[68]

U Đakovu je primijećen i neopravdano velik broj prosjaka i „rajzendera" koji neprestano obilaze ulice i ometaju građane. Posebno se prigovaralo vrpoljačkim prosjacima i Ciganima.[69] U kolovozu 1911. „cvatuće Đakovo" je zaželjelo uvesti i veliku blagodat novog vremena, „elektricitetu". Bez straha od požara, praktično, primjenjivo za svakoga, jedva malo skuplja od petroleja, struja se u Đakovu očekivala čim prije.[70]

Svi su Đakovčani pozvani da se priključe, ukoliko mogu, razvoju đakovačkog nogometa, jer se u ljeto 1911. osnovao klub „Orao".[71] Prvu utakmicu „Orao" je neslavno izgubio od slavonoskobrodske „Slavonije" skoro pa sramotnim rezultatom od 1: 13. Prvo poluvrijeme nespretni i neuvježbani đakovački mladići izgubili su 9-0.[72] Nešto bolji, preciznije kasnije manje sramni rezultati, su se kao što je to čest slučaj, opravdavali i sudačkim pristanostima i nepravdama.[73]

---

65 „Hrvatska pučka knjižnica u Djakovu", *HPN*, 15. 10. 1909., 2-3.; Andro MORIĆ, „Hrvatska pučka knjižnica u Djakovu", *HPN*, 1. 12. 1909., 2.

66 Ivan RIBAR, „Osnutak pučke knjižnice u Djakovu"; I. P., Pučka knjižnica u Djakovu", *HPN*, 15. 12. 1909., 2-3.

67 „Delija komarac", *HPN*, 9. 4. 1911., 3.

68 „Hrvatska čitaonica u Djakovu", *HPN*, 15. 4. 1911., 3.

69 „Naši prosjaci", *HPN*, 21. 5. 1911., 2.; „Prosjačenje i prosjaci u Djakovu"; *HPN*, 31. 5. 1912., 2.

70 „Električna rasvjeta u Djakovu", *HPN*, 6. 8. 1911., 1-2. Citat na stranici 2.

71 „Hrvatski športski klub u Djakovu", *HPN*, 23. 7. 1911., 2.

72 „Nogometna utakmica", *HPN*, 13. 8. 191., 2.

73 „Utakmica", *HPN*, 3. 9. 1911., 2.; O historijatu đakovačkog nogometa detaljnije: Borislav BIJELIĆ, *100 godina nogometa u Đakovu 1908.-2008.*, Đakovo, 2008.

HŠK Orao, 1911. godine

O gospodarskim prilikama

Prvi đakovački aristokrat i najveći platiša poreza u kotaru, bio je biskup bosansko-srijemski. Prigodom svečane instalacije biskupa Krapca, u posebnom broju, donesen je kratak tekst o vlastelinstvu.[74] Zapošljavalo je osamnaest činovnika, oko dvije stotine raznih službenika i četrdeset lugara. „Na gospodarstvu ima oko 270 komada teglećih volova, 128 teglećih konja, oko 175 u ergeli, oko 4500 kom. ovaca, oko 1400 komada svinja, oko 400 kom. goveda u gulji i švajceriji. Za obradjivanje tla ima sve moguće potrebne sprave, ratila, orudje i strojeve, a naročito za vršitbu ima četiri stroja". Biskupska trpeza je prihodovala iznos od 3,141.157 kruna.[75] Biskup je plaćao 40. 876 kruna i 31

74 O vlastelinstvu biskupa iz Đakova, vidi Marin SRAKIĆ, „Ponovna ustpostava i uređenje vlastelinstva Bosansko-đakovačke biskupije", *Peti znanstveni sabor Slavonije i Baranje zbornik radova*, (ur. Dušan Čalić i Đuro Berber), Osijek 1991., 151-163; Igor KARAMAN, „Uloga i značaj biskupskog imana Đakovo u sklopu slavonskog kasnofeudalnog/kapitalističkog veleposjeda", *Diacovensia*, 3/1995., 229-239.

75 „Vlastelinstvo biskupa djakovačkih", *HPN*, 28. 6. 1910., 3.

filira poreza, kako je objavljeno u veljači 1911. Drugi najimućniji Đakovčanin je bio trgovac Dane Reichsman sa 1806 kruna i 14 filira. I preostali jači porezni obveznici bili su posjednici: Adolf Kohn, Lujo Kohn i Mayer (Majer) Frank, svratištar Dragutin Wimmer te posjednik Franjo Jakševac.[76]

Đakovo je trošilo više novaca nego što je moglo uprihoditi. Zbog naraslih potreba i moderne gradnje proračun je iz godine u godinu bio u minusu, pa se manjak morao dopunjavati općinskim zaduživanjem. Proračun 1909. je iznosio 145.700 kruna, a prihodi 98.157 kruna. Proračun 1910. 152,738 i 56 filira, a prihodi 105.604 krune i 59 filira.[77] Bilanca je i 1911. pokazala da je trgovište opet pretjeralo s rashodima od 152.043 kruna i 14 filira, jer su prihodi iznosili samo 102.972 krune i 48 filira. I iduće godine trgovište je bilo u minusu, prihodi 129.065 kruna i 40 filira, a rashodi 181,508 kruna.[78]

Općinski prihodi su obuhvaćali „pijacovinu", mjesečne sajmove, ovrhe, javne radnje, vagu, najam od stare vojarne, uplatu „za asfalt", porez na vino, pristojbu za označavanje bačava, pastuharnu, najam od gradskih kuća, trošarine na meso, na piće, kamate od raznih zaklada, globe, pristojbe i druge prihode. [79] Trošilo se na općinsko poglavarstvo, za mjesni sud, zdravstvo, gospodarstvo, građevine, pučke škole i druge potrebe.

U „Hrvatskim pučkim novinama" povremeno su objavljivani podaci o nekim osnovnim životnim namirnicama. U ožujku 1909. 100 kilograma pšenice prodavalo se za 24 krune, a kukuruza za 12,5-13 kruna. U ponudi su bile i tri vrste brašne, ovisno o finoći mljevenja, od 32-38 kruna za „metar", najskuplje je bilo ono finoće nula. Stotinu kilograma graha je stajalo 14-15 kruna, ali je zato šećer bio pravi luksuz, za istu količinu trebalo je platiti velikih 88 kruna. Kilogram kave je stajao 2, 80 kruna, a litra petroleja 32 filira.[80] Crni kruh je od ožujka 1907, kad ga se plaćalo 23 filira po kili poskupio na 36 filira do listopada 1909. I žemičke su se smanjile sa 6 na 4,5 deke.[81] Među skuplju hranu u Đakovu je spadala i riba, koja i ljeti i zimi košta od 1,60 do 3 kruna po kilogramu. Prigovaralo se da je i u Zagrebu jeftinija.[82] U ožujku 1911. trgovi-

76 „Najjači porezovnici", *HPN*, 12. 2. 1911., 2.
77 „Proračun Djakova za 1910.", *HPN*, 1. 2. 1910., 2.
78 Nečitak broj do kraja. „Proračun trga Djakovo", *HPN*, 26. 4. 1912., 4.
79 „Novi proračun trga Djakova", *HPN*, 29. 1. 1911., 1-2.
80 „Tržne cijene zemaljskih proizvoda u Djakovu", *HPN*, 1. 3. 1909., 4.
81 „Narodno gospodarstvo", *HPN*, 1. 10. 1909., 4.
82 „Malo iz naše sredine", *HPN*, 1. 12. 1909., 3.

šte Đakovo je za siromašnije mještane osiguralo dva vagona krumpira koji se prodavao po jeftinoj cijeni od 7 filira za kilogram.[83] Bogatijima je bio u ponudi i izvanredno kvalitetan maslac što ga je izrađivao i prodavao Đakovčanin Pavao Stubbe. Ovaj maslac je nagrađen zlatnom medaljom na međunarodnoj svjetskoj izložbi u Rimu.[84]

U proljeće 1911. i meso je bilo skupo, čak 1,60 kruna, a mesari, navodno, drski i osorni. Zabilježena cijena je možda u vezi s epidemijom slinavke zbog koje je nekad dobro posjećani Gjurgjevski sajam 1911. vrlo podbacio.[85] Bar se jedan mesar, Edo Brod, osjetio povrijeđen pa je reagirao, da on nije osoran, a ima i jeftinijeg mesa od teletine kojoj su naveli cijenu.[86] Gospodarska podružnica iz Đakova je prodavala cijepove loze i voćaka. Najskuplja je bila sadnica oraha, od 80 filira do krune, skupe su bile i trešnje, jeftinija 60, a skuplja 80 filira. Iako ih je bilo više sorti, najjeftinije su bile jabuke, neke sadnice nisu bile skuplje od 20 filira.[87] U ožujku 1911. oglašavala se i prodaja sadnica ruža povijuša koje su stajale 50 filira.[88] Još je veća skupoća nastupila u proljeće 1912., kad se je par pilića prodavao za 3 krune. „Skup je grah, krompir, šalata, luk. Skupo je mlieko, sir, kajmak, a maslac ne smijemo niti zaželiti. Skupa su jaja i živad. Uza sve to kupuje se toliko, da donosioci ne odnose kući ništa.”[89]

Kao bar neki orijentir zarade Đakovčana spomenimo neke plaće: učitelj početnik je radio za 600 kruna godišnje, a stalno namješteni mjesni učitelj za 800 kruna. U nedalekoj Bosni učiteljske plaće su bile za 50% veće, samo iz đakovačkog kotara molbe za premještaj u Bosnu predalo je sedam učitelja.[90] Činovnik kojeg je općina planirala zaposliti uprihodovao je 1200 kruna godišnje, a baždar 600 kruna, s tim da on nije morao svakodnevno raditi, ali je morao o svom trošku položiti označavanje bačava.[91] Iz jedne rasprave

83 „Prodaja krumpira”, *HPN*, 12. 3. 1911., 2.
84 „Odlikova maslarna”, *HPN*, 15. 4. 1911., 3.
85 „Nedoličan postupak”, *HPN*, 14. 5. 1911., 2; „Gjurgjevski sajam”, *HPN*, 30. 4. 1911., 2.
86 „Istini za volju”, *HPN*, 28. 5. 1911., 2.
87 „Oglas”, *HPN*, 1. 12. 1910., 4.
88 „Mali oglasnik”, *HPN*, 19. 3. 1911., 3.
89 „Neizmjerna skupoća”, *HPN*, 24. 5. 1912., 2.
90 „Tko je kriv”, *HPN*, 1. 8. 1909., 3.
91 *HPN*, 1. 4. 1909., 4.

u općini saznajemo da je mirovina „općinskog ovrhovoditelja" iznosila 400 kruna godišnje.[92] Možda i najveća javna plaća u Đakovu bila je ona načelnika, a budući je Kraljevska kotarska oblast u siječnju 1913. raspisala natječaj za isto mjesto, saznajemo da je đakovački načelnik prihodovao 1600 kruna na godinu.[93] Na Gjurgjevskom sajmu 1910. seljak je za konja mogao dobiti 300 kruna, a za par svinja 50 kruna, pa se uzgoj stoke toplo preporučivao kao profitabilan. Iako je đakovačko svilarstvo bilo na silaznom putu[94], još uvijek se tom gospodarskom granom moglo lijepo popuniti prihode. Najviše se proizvodilo u Piškorevcima, a najbolja sirovina je dolazila iz Kešinaca, plaćalo se za bolju kvalitetu 2,20 kruna po kilogramu, a za lošiju, 1,50. Godišnji prinos je 1910. bio 8.500 kg čahura.[95]

U cijeloj upravnoj općini Đakovo 1909. bilo je 908 konja, vojska je procijenila da ih u slučaju rata može iskoristiti 260, odnosno 37%.[96] Glavni sjamovi u Đakovu su bili Gjurgjevski, krajem travnja, Ilindanski ljeti, u srpnju i Svetošimunski u listopadu. Na Gjurgjevskom sajmu u travnju 1909. u Đakovu je prodano 546 goveda, 996 konja i ždrebadi, 29 ovaca i janjadi, a 998 svinja. Talijani su dosta kupovali i dobro plaćali.[97] O stočnim „marvenim" sajmovima se pisalo na više mjesta, koja nećemo sva spominjati, no vrijedi naglasiti da se je iduće godine na Gjurgjevskom sajmu okrenulo pola milijuna kruna.[98] Brojevi prodane stoke su oscilirali, ovisno o pojavama zaraznih bolesti, poput azijske kolere u Dalju i Vladimirovcima, a i u nekim susjednim mađarskim županijama 1910.[99] ili slinavke u Đakovačkoj okolici u siječnju 1911.[100] Zato se zabranilo trgovanje svim papkarima i provoz stoke kroz Đakovo, a i vlasnici pasa su pozvani da privežu svoje pse kod kuće.[101] Da se ova naredba slabo ili nikako provodi potvrdilo se već u sljedećem broju, kad se

92 „Općinska sjednica 2. prosinca", *HPN*, 15. 12. 1909., 2.
93 „Natječaj za načelnika u Djakovu", *HPN*, 3. 1. 1913., 2.
94 Mira KOLAR, „Svilarstvo Đakovštine na početku 20. stoljeća", *Zbornik Muzeja Đakovštine* 8/2007., 192-197.
95 „Svilarstvo u našem kraju", *HPN,* 1. 8. 1910., 3.
96 „Razredba konja u Djakovu", *HPN*, 1. 5. 1909., 3.
97 „Gjurgjevski sajam", *HPN*, 1. 5. 1909., 3.
98 „Gjurgjevski sajam", *HPN*, 1. 5. 1910., 7.
99 „Obustava vašara", *HPN*, 15. 10. 1910., 3.
100 „Pošasne bolesti", *HPN*, 29. 1. 1911., 3.
101 „Radi slinavke i šapa", *HPN*, 12. 2. 1911., 2.

prozvalo neimenovanog kraljevskog kotarskog liječnika koji „vječito hoda ulicama sa svojim kerovima” po Đakovu.[102] Iako je to bilo nezamislivo i strogo zabranjeno, Đakovom se često prešetavao i nevezan općinski bik, koji je, bar u jednoj prigodi, skrenuo u radnju trgovca Marka Goldsteina kojemu je porušio sve pultove.[103]

Socijalna pitanja i neke marginalne pojave

Iako se vinarstvo dosta reklamiralo, a i biskup je u prosjeku spremao u svoje podrume oko 1300 hektolirata vina,[104] o problemu alkoholizma se često pisalo. U srpnju 1908. prenose: „Danas žalibože nije vidjeti – barem iz naše Djakovštine – osobito po nedjeljama i o vašarima, kada se iz Djakova doma vraćaju, ni petoricu od stotine, koja bi trijezna bila. [...] U Djakovu su prodali koju vreću hrane, koje prase, koja kola drva ili sijena, pak daj odmah u gostionu da piješ aldumaš, da se pokrijepiš paprikašem ter kojom čašicom rakije, vina ili piva, ili svega uskupa. To je žalost velika, jer razsipava polovicu onoga, što je utržio; jer kada doma dolazi čini zijana i kavge med ženom i ukućanima.” Uz to je kritiziran primjetan porast gostionica u Đakovštini, jer sad svako selo ima po dvije-tri što je dokaz da im dobro ide. Tu se na vjeresiju pije i gube imanja. Posebno se kritika odnosi na muški svijet koji zapodijeva tuče i izaziva nevolje, otvoreno govorići: „da voli na godinu dana u Mitrovicu, nego li pol sata u crkvu”. Hrvati, domaći ljudi, su opet prepoznati kao, makar siromašniji, vrlo gostoljubivi, dok su Nijemci štedljivi i za razliku od Hrvata koji uzme akov[105] vina Nijemac tek dvije-tri oke[106] za goste koji svrate na crkveni god. Ne samo da je pogubno piti, nego je i šteta ne zaraditi ništa, jer: „Rakije se iz kuće malo prodaje, jer se većinom u samoj kući popije”.[107] U slijedećem nastavku zamjerilo se vlastima što ništa ne čini, za sve su opet prozvani Mađari čiji ministar financija nadzire svaku litru, a njima, navodno,

102 „Kako se u nas provode naredbe”, *HPN*, 19. 2. 1911., 2.
103 „Živa istina, a mnogi ljudi vjerovati ne će”, *HPN*, 5. 3. 1911., 2.
104 „Vinogradarska udruga”, *HPN*, 1. 11. 1909., 3.
105 Stara mjera za tekućinu, 56,6 litara.
106 Stara mjera za tekućinu, varira u različitim područjima, obično zapremine od 1,28 -1, 53 litre.
107 „Dokle ćemo tako”, *HPN*, 6. 8. 1908., 1-2.

nije stalo da se u Hrvatskoj očuva zdrav naraštaj. Prozvani su i đakovački gostioničari da ne poštuju zabranu točenja alkohola pijanim gostima.[108]

Jedan se je alkoholičar izgubio i umro pored željezničke pruge, smrznut. Događaj je prenesen uz žalovanje: „Ej rakijo, ljudska pogibijo!"[109]

Đakovački, pak, kotar je u cijeloj županiji na glasu zbog broja razbojstava i tuča, a i najčešće su „mušterije" kod Županijskog suda u Osijeku.[110] Iako je potpisani zabrinuti „prijatelj" iz Gorjana pretjerivao u svom dopisu: „Ne prodje tjedan, a da se ne dogodi bilo kakovo umorstvo, ubojstvo ili što slična. Naš kotar kao da u ovim opačinama nadkriljuje sve druge"[111], novine su povremeno bilježile razbojničke prepade, tučnjave, ubojstva.[112] Povremeno se naglašavalo da su počinitelji bili Cigani poput ubojstva na pravoslavni Božić, točnije dan kasnije, u selu Majar kod Levanjske Varoši[113] ili otmice žene i nasilja[114], ili prijevare lakomislenih dječaka[115] ili ubojstva imućnog seljaka na

108 „Dokle ćemo tako", *HPN*, 20. 8. 1908., 1-2.

109 „Smrznuo se", *HPN*, 15. 12. 1909., 3.; Vidi i: „Ubila ga rakija", *HPN*, 30. 3. 1912., 6.

110 „Dokle ćemo tako", *HPN*, 17. 9. 1908., 1-2.

111 „(I opet jedno ubojstvo.)", *HPN,* 3. 1. 1913., 2. Prema *Statističkom godišnjaku* kotar Đakovo jest prednjačio u broju ubojstava i umorstava u Županiji virovitičkoj, ali ne na razini svakog tjedna. Naime, u razdoblju od 1906.-1910. u đakovačkom kotaru ubijena je 61 osoba, sljedeći je bio kotar Osijek s 52 ubojstva, dok su ostali kotarevi sukobe rješavali mirnijim načinom: kotar Našice 31, Donji Miholjac 14, Slatina 19, Virovitica 19. Vidi: *Statistički godišnjak Kraljevina Hrvatske i Slavonije II 1906.-1910.*, Zagreb, 1917., 195.

112 „Ubojstva u djakovačkom kotaru", *HPN*, 15. 10. 1908., 3.; „Razbojstvo u Vrpolju", *HPN*, 19. 11. 1908., 3.; „Ubojstvo u Pisku", *HPN*, 15. 2. 1909., 3.; „Strahovita razbojstva na poklade", *HPN*, 1. 3. 1909., 3.; „Sin teško ozliedio otca", *HPN*, 1. 3. 1909., 3.; „U Slobodnoj Vlasti", *HPN*, 1. 3. 1909., 3.; „Razbojstvo u Djakovu", *HPN,* 15. 8. 1909., 3.; „Teške tjelesne ozlede u Djakovu", *HPN*, 15. 8. 1909., 3.; „Zlobna ošteta", *HPN*, 15. 9. 1909., 3.; „Ubojstvo u Fokruševcima"; „Grabežno umorstvo u šumi Krečansko brdo"; „Kradje u djakovačkom polju", *HPN*, 1. 10. 1909., 3.; „Zločin razbojstva"; „Zločin razbojstva u Vrpolju"; „Zločin ubojstva u Selci"; „Nepopravljivi tat"; „Kradja konja", *HPN*, 1. 1. 1910., 5.; „Umorstvo na Jošavi", *HPN*, 15. 1. 1909., 3; „Razbojstva u Pisku"; „Ubojstvo u Strizivojni"; „Ubojstvo u M. Nadbrdju", *HPN*, 1. 2. 1910., 3.; „Nepopravljivi kradljivci"; „Razbojstvo i pokušaj silovanja"; „Kradja svinja"; „Silovanje u Strizivojni", *HPN*, 15. 4. 1910., 2.; „Krvava tučnjava", *HPN*, 15. 11. 1910., 3.; „Iz ljubomornosti je zaklo", *HPN*, 22. 1. 1911., 2.; „Sjekirom mu raskolio glavu"; „Krivotvoritelji mjenice", *HPN*, 22. 1. 1911., 3.; „Ubojstvo kod Mačkovca", *HPN*, 29. 1. 1911., 3.; „Pokušaj umorstva"; „Prevejani kradljivac", *HPN*, 12. 3. 1911., 2. ; „14 uboda nožem", *HPN*, 23. 4. 1911., 2; „Uhićen opasni provalnik", *HPN,* 7. 5. 1911., 2.; „Ubojstvo"; „Pokušaj ubojstva", *HPN,* 4. 6. 1911., 4.

113 „Ciganin zaklo ciganina", *HPN*, 1. 2. 1909., 3.

114 „Razbojstvo u Semeljcima", *HPN,* 1. 3. 1909., 3.

115 „Nepošten cigo", HPN, 15. 11. 1909., 3.

povratku sa sajma.[116] Primijećeno je „kako su se u našem kotaru cigani osilili i kako ne prezaju ni pred razbojstvima".[117] Glasovita je lopuža bio Ciganin Pavo Jovanović iz Forkuševaca, no često su se njegovom poslu priklanjali lokalni alkoholičari i dokon svijet po krčmama. U jednom danu uspjela su četiri lopova zapiti 41 od 200 ukradenih kruna, što je bilo skoro pola mjesečne plaće pismenog čovjeka u općini.[118] Nevjerojatnu naivnost pokazao je izvjesni Wendl Šoš zaposlen kod F. Štadera u Satnici. Njemu je, naime, Ciganin Jozo Nikolić obećao, za novce, izvračati najbogatiju djevojku u selu. Još je izvlačio novce od lakovjernog mladića prijeteći mu da će ga noću vile odnijeti. Mladić je čak založio „i sat i opanke" i hodao bos, a na kraju se dao nagovoriti da pokrade i gazdu.[119] Sličnog besmislenog praznovjerja je bilo i na drugim mjestima. U nedalekom selu S. je izvjesna žena odvela bolesno dijete nekom starcu, koji „liječi" pljuvanjem. Razglasilo se da je starac na nekom hrastu u šumi pojeo čudotvorni med, pa mu je pljuvačka postala ljekovita. Uredništvo je s gađenjem otklanjalo takve pojave, upozoravajući na mogućnost prijenosa tuberkuloze.[120]

Franjo Hausman, svega 24 godine star, već je odležao pet godina po raznim kaznionicama. Iako je pušten iz Mitrovice na slobodu 29. prosinca 1908. već je noću 30. na 31. prosinca 1908. bezuspješno pokušao opljačkati židovski templ u Đakovu. Par dana kasnije uspio je ukrasti guske trgovca Leopolda Brödera u Piškorevačkoj ulici. Dobio je za to tri mjeseca zatvora.[121] Težak zločin počinio je na Veliki Petak 1911. izvjesni Mato Slavnović iz Piškorevaca koji je nožem usred dana, na placu u Đakovu, ubio svoju ženu Mandu.[122] Iako se rijetko spominjalo da je netko osuđen za navedena ubojstva u njegovom slučaju je javljeno mjesec dana kasnije da je slučaj riješen, a on dobio osamnaest godina zatvora.[123] Seljaka Franju Sentivanca iz Pridvorja ubili su trojica suseljana, „sa sjekirom, vilami i flašom".[124]

116 „Iz Koritne", *HPN*, 15. 9. 1910., 2.
117 „Cigani napali putnika", *HPN*, 1. 1. 1910., 5.
118 „Kradja na vašaru", *HPN*, 15. 5. 1909., 3.
119 „Ciganin vrač", *HPN*, 15. 4. 1909., 3.
120 „Praznovjerje u našem narodu", *HPN*, 15. 5. 1909., 3.
121 „Nepopravljiv"; *HPN*, 1. 2. 1909., 3.
122 „Krvoproliće usred dana", *HPN*, 15. 4. 1911., 3.
123 „Samo 18 godina tamnice", *HPN*, 21. 5. 1911., 3.
124 „Ubojstvo", *HPN*, 27. 8. 1911., 2.

Đakovčanka Leona Pavić i njezin nevjenčani suprug, Sjepan Jozić iz Sombora, pokrali su jednog mađarskog trgovca, odnijevši mu 300 kruna, zlatan sat i lanac. Uhićeni su u Đakovu.[125] Poznati provalnici braća Lojza i Mato Maiksner iz Majara provalili su i ukrali Anki Ulrich iz Trnavačkog Brda iznos 524 krune, jedan samokres i trubu platna. Uhićeni su.[126] Javno su prozivani i trgovci koji kupuju ukradenu robu: Jakob Goldberger i Josip Wollner, a pohvaljen redarstveni povjerenik Sporčić koji je nakon višemjesečnih krađa uspio detektirati lopova, koji je smotao četranest vreća zobi, vreću brašna, preko hetolitar vina i tri kante svinjske masti, sveukupno oko stotinu kilograma teške.[127] Da su lopovi posebno krali hranu, potvrđuje i slučaj iz nedalekog Vrpolja gdje su odnijeli bure s rakijom, brašno, meso i neke sitnice. Rakije je bilo oko 150 litara a brašna pola metričke cente. Ivanu Sternu u tvornici sode ukradene su sifonske boce.[128] Posebno je štetovao Kuzman Janković iz Forkuševaca jer su mu ukradeni konji vrijedni 1500 kruna, nešto ranije od povjerenstva nagrađeni kao najbolji. Lopovi su zamakli negdje prema Šodolovcima, odnosno Mađarskoj.[129] Dva konjića su ukradena u Piškorevcima seljaku Privari, „bratu Slovaku". Na Ilinjskom sajmu u Đakovu 1909. privedeno je 17 ljudi, uglavnom „žepokradica" i izgrednika. Andrija Ditrich iz Gašinaca zakidao je gazdinu sol i preprodavao. Gazda mu je bio Jakob Bröder, za kojega je vozio sol iz Broda. Priznao je sve. Finim cigarama i skupim cigaretama dobro su se opskrbili lopovi koji su provalili u dućan đakovačkog trgovca Grünbauma.[130] Sluge su na više mjesta navođeni da zakidaju gazde ili kupce.[131] Zbog krađe bundeva poljar Franjo Barna u Pridvorju je usmrtio u krađi zatečenog Peru Tomakovića čulom[132] po glavi udarajući ga dok mu nije glavu razmrskao. U idućoj tuči, okrutni poljar je sam stradao.[133] U jednoj ljetnoj noći s pašnjaka je odvedeno sedam konja u Vrpolju.[134] Nestao je Ivan Vidaković iz Piškorevaca, nakon što mu je brat Stanko preminuo od ozlje-

125 „Zomborac Stjepan Jozić", *HPN*, 1. 2. 1909., 3.
126 „Provalna kradja u Trnavi", *HPN*, 15. 2. 1909., 3.
127 „Kradja u Djakovu", *HPN,* 15. 4. 1909., 3.
128 „Kradja", *HPN*, 15. 4. 1909., 3.
129 „Kuzmanu Jankoviću", *HPN*, 15. 7. 1909., 3.
130 „Kradje u Djakovu i našem kotaru", *HPN*, 1. 8. 1909., 3.
131 „Nepoštene sluge", *HPN*, 15. 11. 1909., 3.
132 Pravilno ćulom. U dijelu Slavonije naziv za pastirski štap, obično nešto duži i jači.
133 „Dvostruko ubojstvo u Pridvorju", *HPN,* 1. 9. 1909., 3.
134 „Kradja konja u Vrpolju", *HPN,* 1. 9. 1910., 3.

da koje mu je isti nanio. Za njim je raspisana službena tjeralica.[135] Na više mjesta zazivalo se prosvjećivanje i obrazovanje seljaštva. U neimenovanom selu koje je nepotpisani autor pohodio, nalaze se dvije krčme, a selo nema škole. „Iz toga se mjesta danas nalazi dvije osobe u Mitrovici, tri u Lepoglavi, jedna u Ilavi[136], a petorica kod sudbenog stola u Osijeku.” Zgranut je autor što se upravo gradila i treća krčma.[137] Nisu sve nevolje s alkoholizmom imale nesretan kraj. Izvjesni je Franjo Baličević, vraćajući se iz Osijeka nakon obavljenog posla navratio u krčmu u Vuki. Kad je iz nje izašao nije zatekao ni konje ni kola, nego se morao pješice vratiti u Đakovo. Sutradan je telefonom iz Osijeka javljeno da su ondje „zaustavljeni konji i kola bez gose”, nakon čega se je zaputio vlakom i preuzeo svoje blago.[138] Posjedovanje oružja nije bilo neuobičajeno, a moglo je i nehotice skriviti tragediju.[139] Cijena puške je bila 40 kruna.[140]

Upozoravajući na pretrpanost suda u ožujku 1912. objavljeno je koliko kotarski sud u Đakovu dobio predmeta u pretres, samo u prethodnoj godini, zločina i prijestupa 182, prekršaja 1439, ovrha je bilo 650 itd.[141]

Često su novine objavljivale demantije pojedinaca koji su se smatrali oklevetanima. Primjerice, prema uredništvu je na zlu glasu bila gostionica u Preradovićevoj ulici,[142] ali se brzo javio Vinko Braun, vlasnik i „gostioničar već mnogo godina”, da sve opovrgne. Odbacuje da se kod njega skupljaju vagabundi, neradnici i propalice i da su na redu svakodnevni izgredi.[143] Uredništvo je svejedno dopisalo da ostaje pri svojemu.

Iako su gostioničari i krčmari često prozivani, ne znamo dovoljno o noćnom životu u Đakovu. No ipak iz popisa objekata u kojima su se održavali pokladni plesovi i zabave 1913. možemo detektirati neke đakovačke gostionice: 11. siječnja građanski ples se održavao u gostioni Jakoba Geigera, 12.

135 „Raspisana tjeralica”, *HPN,* 15. 4. 1911., 3.

136 Grad u Slovačkoj, poznat po zatvoru, otvorenom 1856.

137 „Krčma i škola”, *HPN*, 15. 9. 1909., 3.

138 „Izgubio kola i konje”, *HPN*, 15. 2. 1909., 3.

139 „Naši dopisi”, *HPN,* 1. 2. 1910., 2.; „Neopreznošću nastradao životom”, *HPN*, 15. 2. 1910., 3.; „Nesreća kod pucanja”, *HPN,* 11. 2. 1912., 3.

140 „Ukrao pušku”, *HPN*, 1. 10. 1909., 3.

141 „Poslovanje našeg kr. kot. suda u Djakovu”, *HPN*, 16. 3. 1912., 4.

142 „Iz Preradovićeve ulice”, *HPN*, 15. 7. 1909., 3.

143 „Iz Preradovićeve ulice”, *HPN*, 15. 8. 1909., 3.

siječnja u plesnoj učionici Vilima Benetkovića su igrali polaznici plesne škole, a Dobrovoljno vatrogasno društvo održalo je kućnu veselicu u gostionici Ive Benašića. „Napredak" iz Bosanskog Broda je gostovao s kazališnim komadom i plesom u dvorani Devčić, 18. siječnja, a isti dan je koncert održala vučevačka glazba u gostioni Stjepana Teufela. Gostioničarka Rozalija Zajc dala je prostor za građanski ples 25. siječnja, a isti dan ples je organiziralo i Strukovno udruženo radništvo u gostionici Ulrich. Sutradan, 26. siječnja domaćica je bila gostionica Karoline Šneider. Hrvatski Sokol je izvodio svoju javnu vježbu uz zabavni program, 2. veljače. Na isti datum moglo se plesati i u gostioni Jakoba Špitzera, i gostioni Franje Wehmana, a 3. veljače sve je pozivao „Preradović". U dvorani Devčić je veliku zabavu priredilo i Židovsko gospojinsko dobrovoljno društvo, 16. veljače.[144]

Nepotpisani kroničar zabavnog života u Đakovu 1909., prenio je i simpatičnu pjesmicu, koju je smislio izvjesni Vrbanjac, a koju nitko nije shvatio kao rugalicu.

1) A sad čujte još ovo
Pričat ću Vam sad,
Silom hoće Djakovo,
Da postane grad.
Ima cestu od bazalta,
Da nebude praha, blata, -
Al badava – jarac isti –
Kad se cesta slabo čisti!

2) Pa i asfalt mi imamo,
Nije ni to trica,
Al po njemu šegrti
Guraju kolica.
I ja eto moram zato
Kraj asfalta gazit blato,

144 „Pokladne zabave", *HPN*, 10. 1. 1913., 3.; „Pokladne zabave", *HPN*, 17. 1. 1913., 4.

To je zbilja pravi špas,
Al to biva tek – kod nas!

3) Imali smo nešto još,
Al ga više nij’,
Sam početak bio loš,
To smo znali svi.
Sjećatel’ se bioskopa?
Nekoć bio – sad je tropa –
Od njega će mudrac fin
Napraviti drešmašin!

4) Djakovo je zbilja grad,
To mi dobro znamo,
Ta imamo i dampfbad,
Gdje se izšvicamo.
Kod Bode si kartu kupim,
al u dampfbad kada stupim,
Moca veli u taj tren:
Dampfbad opet zatvoren!

5) Al da nismo zadnji baš
Na tom božjem svietu,
Uvesti će spahija elektricitetu.
Razsvietlit će biele dvore
Od večeri pa do zore,
Nek Djakovo cielo sja:
Živio nam spahija! [145]

145 „Pokladne zabave u Djakovu”, *HPN,* 1. 3. 1909., 1-2. Pjesma je obavljena na str. 2.

I židovske djevojke su u povodu svog blagdana Purima organizirale dobro posjećenu zabavu.[146]

I bolesti su se povremeno spominjale. Radi šarlaha u Đakovu zatvorene su sve škole u prosincu 1908., pučka, šegrtska, viša djevojačka.[147] U prosincu 1910. su ponovne zatvorene škole jer su ospice „preotele maha" Nije to dugo potrajalo, škole su ponovno otvorene, 2. siječnja 1911. iako se bolest još povremeno pojavljivala.[148] U rujnu 1909. obavljen je propisani pregled đakovačkih ljekarni, obje su bile ispravne i u redu.[149] Netko, tko je očito putovao, jer spominje prilike koje je zatekao u Ugarskoj i Njemačkoj, upozorava da je tog proljeća u Đakovu unovačeno svega 14 % mladića. Iako on nije naivan, da ne zna kako „svako voli ostati kod kuće, nego u vojništvu" propitkuje razloge zašto su Đakovčani tako „kržljavi" pa izdvaja posebno nebrigu oko mladih i javnog zdravlja. Naime, u Đakovu vrlo velik broj mladih puši, a i malu djecu se od rane dobi navikava na alkohol. Dapače, „djeca kradu jaja, kukuruz i nose trgovcu za duhan". Predlaže oblastima da zabrane prodaju duhana mlađima od 19 godina. Iskorijeniti bi trebalo još jednu pogubnu naviku: „Od malih nogu podaje se djeci špiritno i opojno piće". Za sve proziva općinske liječnike koji uopće ne vode brigu, ne obilaze škole, ne podučavaju, ne dijele lijekove, ne daju preporuke, ne pregledavaju redovito djecu sve što je autor vidio da se radi u Njemačkoj.[150] Iako ne s istih pozicija, „prekomjerno i prerano pušenje, noćno klatarenje i pijanstvo", osuđeni su i od potpisnika koji reklamira sokolski pokret i njegova nastojanja oko tjelovježbe.[151]

Nepotpisani autor žalio je brojne prerano preminule mlade ljude. Prema njegovom mišljenju narod se općenito premalo pazi i ne vodi brigu o vlastitom zdravlju, olako se izlažu i obole, brojne su upale smrtonosne, gnojnice pored bunara prenesu tifus, mlade majke prerano ustanu nakon poroda, pa brzo podlegnu i slično.[152]

---

146 „Židovsko djevojačko društvo Moriah», *HPN*, 15. 3. 1909., 3.

147 „Šarlah u Djakovu», *HPN,* 17. 12. 1908., 3.

148 „Zatvorene škole", *HPN*, 15. 12. 1910., 3.; „Nastavak obuke u pučkim školama", *HPN,* 1. 1. 1911., 2.; „Ospice medju djecom", *HPN*, 5. 3. 1911., 2.

149 „Pregledba ljekarna u Djakovu", *HPN*, 1. 10. 1909., 3.; „Ljekarna g. Smokvina", *HPN*, 15. 10. 1909., 3.

150 „Zdravlje", *HPN*, 15. 5. 1909., 3.

151 „Tjelovježba i sokolstvo", *HPN,* 3. 5. 1912., 4.

152 „Tko se čuva i Bog ga čuva", *HPN*, 1. 1. 1910., 5.

Ugarski ministar unutarnjih poslova donio je odredbu koja bi trebala stupiti na snagu 1. siječnja 1912. kojom bi se kažnjavao svaki gostioničar koji ne izdaje čaše označene brojevima, kako bi isti gost pio cijelo vrijeme iz iste čaše, čime bi se bar donekle ublažilo širenje tuberkuloze. U novinama su primijetili da u Đakovu ima konobara koji čaše ni ne isperu vodom, nego samo dosipaju piće.[153]

Uredništvo je savjetovalo građane da ne nasjedaju na glasine o širenju kolere, i pričama da će se uništavati pekmez, jabuke, paprike i slično.[154] Iako se kolera nije pojavila u Đakovu, nije zabilježen niti jedan slučaj, općinski je bunar u Pašeničkoj ulici, među mještanima poznatiji kao „Pašenica” kraće vrijeme bio zatvoren.[155] Propisi su inače nalagali da se bunari moraju očistiti bar jednom godišnje.[156]

Prvi broj novopokrenutog glasila antialkoholičarskog pokreta „Novi život” koji je u Karlovcu počeo uređivati liječnik, tada još razmjerno malo poznati, Andrija Štampar, vrlo je toplo pohvaljen i preporučen u Đakovštini. U „Hrvatskim pučkim novinama” vjerovali su da za liječenje alkoholizma u Slavoniji ima velike potrebe.[157]

Nepotpisani svećenik je pokušao odgovoriti na pitanje zašto stanovnici Đakovštine fizički slabe. Odgovor su mu tri slavonske pošasti: „blud, pijanstvo i preveliko uživanje”.[158] Na drugom mjestu će se okomiti i na raširenu praksu pobačaja,[159] odnosno psovanja i prostačenja i slično.[160]

Prigovaralo se i trešnji krevetnine kroz prozor na ulicu, kao neprimjerenoj, a čestoj pojavi.[161] Ne samo služavke, nego više puta i gazdarice i obrtnici vodu od opranog suđa i podova izlijevaju u šanceve, tj. kanale pokraj ulica, što je stvaralo ružnu sliku nekih dijelova Đakova, posebno kad to čine i mesari. Za loše sanitarne prilike, nekvalitetne bunare, neočišćene kanale i vlagu

153 „Brojkama označene čaše”, *HPN,* 14. 5. 1911., 3.

154 „Krive glasine o koleri”; „Delija komarac”, *HPN*, 15. 10. 1910., 3.

155 „Zatvoren obćinski bunar”, *HPN,* 15. 11. 1910., 3.; „Čišćenje općinskoga bunara*”, HPN*, 1. 12. 1910., 2.

156 „Čišćenje bunara”, *HPN*, 22. 11. 1913., 3.

157 „Novi život”, *HPN,* 10. 1. 1913., 4.

158 „Za što naraštaj biva sve slabiji”, *HPN*, 6. veljače 1908., 1-2.

159 „Za što naraštaj biva sve slabiji”, *HPN*, 19. 3. 1908., 1.; „Semeljci, 29. veljače”, *HPN*, 3. 3. 1912., 3.

160 „Prst božji”, *HPN*, 2. 4. 1908., 2-3.

161 „Oprašivanje na ulicu”, *HPN,* 29. 1. 1911., 3.

najbolje rješenje je planirana kanalizacija. [162] Propis je nalagao i da se očisti snijeg ispred svojih domova, što mnogi ne čini i ne posipaju pepelom nogostupe pa su brojni Đakovčani padali na poledici.[163]

Neobične i rijetke životinje, od kojih je uredništvo posebno izdvojilo lava, tigra i slona, moglo se razgledati u Đakovu od 9 ujutro do čak 22 sata u kolovozu 1911. jer se u Wimmerovom svratištu zadržavala velika menažerija.[164]

Jedan je Đakovčanin, općinski lugar, ali bar su inicijali morali biti navedeni A. K.....ć. čuvaru lova I. M. prepričavao pod misom što je upravo pročitao u novinama koje je čitao tijekom službe Božje, na sablazan dobrih kršćana „jer crkva nije, da se u njoj novine čitaju". Ništa bolje nisu ocijenjene ni mlade djevojke, koje se pod misom smijulje i stalno nešto međusobno pričaju. Potpisnik, vjerojatno urednik L. M-ć (Lovro Marković) poziva svećenika da ih jednom upozori i javno istjera iz crkve. Uredništvo je dometnulo da su djevojke nepažljive svake nedjelje i blagdana, da je to već opće mjesto.[165] Iako nevažna sitnica, prozvani Antun Kesegić se prepoznao, i poslao dopis „Slavnom uredništvu" da se javno objavi njegova izjava „da ja nisam pod službom Božjom čitao nikakih novina u crkvi" nego je slučajno kupio novine jer je vidio da i drugi svijet kupuje, pa je samo pogledao naslov i spremio u džep.[166] Žene su, istina, redovitije pohađale vjerske obrede od muškaraca, ali nije u redu da crkve budu pune „ženskadije, koja je došla u prvom redu pokazati svoje nove oprave i dukate" mislili su u uredništvu.[167]

Reklame, oglasi i javne zahvale

Gospojinsko društvo se javno zahvalilo Šimi Čizmareviću za 50 kruna, Štednoj zadruzi na iznosu od 200 kruna i liječniku dr. Richardu Kleinkindu koji je besplatno liječio „starce i starice i sirotinjsku dječicu, preporučanu od strane odbora."[168] Zimi 1912. organizirana je prehrana siromašne djece. Be-

162 „Kolera u Djakovu", *HPN,* 18. 5. 1912., 2.; „Kanalizacija u Djakovu", *HPN,* 24. 5. 1912., 2.
163 „I tu bi se moglo paziti", *HPN,* 24. 1. 1913., 4.
164 „Velika menažerija u Djakovu", *HPN*, 13. 8. 1911., 2.
165 „Stolna crkva postala čitaonica i zabavište", *HPN,* 15. 4. 1909., 3.
166 Antun KESEGIĆ, „Izjava", *HPN*, 1. 6. 1909., 3.
167 „Naše narodne rane", *HPN,* 1. 9. 1909., 2.
168 „Javna zahvala – Odbor gospojinskog dobrotvornog društva u Djakovu", *HPN,* 2. 4. 1908., 4.

splatno su mogli jesti u Đakovu tijekom četiri zimska mjeseca, od prosinca 1911. do kraja ožujka 1912.[169]

Budući nakon Strossmayerove smrti duže vrijeme nije imenovan novi biskup, nadarbinom je upravljala interkalarna uprava temporalija, koja je povremeno dijelila novčane prinose nekim lokalnim društvima: tako Dobrotvornom gospojinskom društvu 1000 kruna. Društvo je pred Božić razdijelilo robe u vrijednosti 2000 kruna i darovalo devedeset odraslih i skoro stotinu djece odjećom i hranom. Podijeljeno je i osam i pol metričkih centi brašna, a darivala se i kava i šećer, što je spadalo u luksuznije proizvode.[170] Interkalar je darivao s 500 kruna Vatrogasno društvo; Hrvatsko trgovačko društvo Merkur s 200 kruna i neka druga društva.[171]

Gotovo cijelu veliku stranicu zaslužio je slučaj „marljivoga češkoga sina" doseljenika Franje Šedivyja, koje se doselio 1868. u Đakovo kao dvadesetpetogodišnjak i otvorio prvi tapetarski i sedlarski obrt. Osam godina kasnije Šedivy je u Đakovu otvorio prvu trgovinu „pomodnoga pokućstva". Politički, prihvatio je Strossmayerovu i hrvatsku politiku i zauzeto širio hrvatski duh. Katoličkom autoru priloga vrlo je imponiralo što je Šedivy cijenjen kao marljiv čovjek, koji nikad nija zalazio po kavanama i dangubio, što je bio uzoran katolik, ljut na svaku pomisao o pojavi socijaldemokracije i socijalizma u Đakovu, koje se širio među obrtničkim djetićima. A posebno je pohvaljena njegova oporuka gdje se sjetio ne samo đakovačke sirotinje, obrtnika, svojih djetića, školaraca, bolnice, lokalnih društava od vatrogasaca do „Preradovića", nego je čak za sve lokalne škole, a bilo ih je 37, ostavio po 200 kruna za nabavu knjiga, a nešto je priložio i za Družbu sv. Ćirila i Metoda u Istri. Za četrdeset godina rada u Djakovu uspio je prištediti 66.000 kruna. U povodu njegove smrti na zgradi općine vijorila se crna zastava, a općina je priložila i krasan vijenac s hrvatskom trobojnicom.[172] Kasnije će dobiti i ulicu.

Javnih zahvala je bilo i na drugim mjestima, uglavnom kad netko umre od *dobrih kršćana*, obrtnika ili građana pa se obitelj zahvali, svima koji su ga ispratili. Počast se davala i uglednijim Židovima.[173]. Javnu zahvalu je Đakovo

169 „Prehrana školske mladeži", *HPN*, 4. 2. 1912., 3.; „Pučka kuhinja", *HPN,* 30. 3. 1912., 6.

170 „Javna zahvala", *HPN,* 1. 12. 1909., 3.; „Božićnica djakovačkoj siromaši", *HPN,* 1. 1. 1910., 5.

171 „Javne zahvale", *HPN,* 1. 2. 1910., 3.

172 „† Franjo Šedivy", *HPN,* 2. 4. 1908., 2.

173 „† Jozo Drenjančević", *HPN,* 15. 2. 1909., 3. „Javna zahvala", *HPN*, 1. 5. 1909., 3.; † Mato Šabarić"; „†Julija pl. Štriga", *HPN*, 1. 10. 1909., 2-3.; „† Gjuro i Marta Puk", *HPN,* 15. 12. 1909., 3.; „† Vendelin Kindl", *HPN*, 10. 3. 1912., 3; „Mavro Krausz", *HPN*, 1. 7. 1909., 3.

objavilo i trgovcu Hinku Brucku koji je za života razdijelio dvije tisuće kruna, u povodu pedeset godina uspješnog rada njegove trgovine. Najveću svotu je predvidio gradnji ubožišta, pet stotina kruna, ali darivao je i brojne druge zajednice i društva. Spomenimo da je Dobrotvornom izraelitičkom gospojinskom društvu namijenio dvije stotinu kruna, ali se sjetio i Dobrotvornog katoličkog gospojinskog društva kojemu je dao stotinu kruna.[174] Osim javnih zahvala bilo je i javnih pohvala, primjerice, dušobrižnik Mato Babogredac iz Slakovaca javno je preporučio rad Antuna Pavličića koji je izrađivao i prodavao u Đakovu razne liturgijske i crkvene predmete. Pavličić je pohvaljen u istom broju i od Pogrebnog društva iz Bošnjaka da im je vrlo kvalitetno izradio barjak Društva.[175] Obilježena je i smrt mlade supruge trgovca Dane Reichsmana, nekad isticane kao najljepšće odjevene Đakovčanke, dvadesetpetogodišnje dobrotvorke, Elze. Na osječkom živodskom groblju ispratila su ju sva đakovačka uglednija društva. Umjesto vijenca na odru skupio se lijep iznos od 219 kruna kojim je darivano ubožište i miraz za siromašne đakovačke nevjeste židovske vjere.[176] Dane Reichsman ml. u spomen na svoju suprugu, poklonio je i 200 kruna *gospojama* da osnuju zakladu za siromašnije žene, „u babinjama".[177] Budući da će uskoro ponovno oženiti, treba spomenuti da je sa svojom drugom suprugom osnovao zakladu „Dane i Frida Reichsman ml. za podporu siromašne djece rim. kat. vjere", a povodom rođenja trećeg sinčića darivao je i Hrvatski sokol, školarce bez razlike vjere, mjesne siromahe i slično.[178]

Pohvalno lijepa svota je prikupljena u Đakovu na blagdan svetih Ćirila i Metoda, preciznije 4. i 5. srpnja, za istoimenu istarsku Družbu, tako je da je u Opatiju poslano 501 kruna i 13 filira.[179] Popis svih darovatelja i svih iznosa objavljen je u kolovozu 1909. vrijedan je izvor multietičnosti đakovačke sredine. [180] Iduće godine na blagdan slavenskih apostola Sokol je inicirao ponovno prikupljanje pomoći. Iz Đakova je poslano 248 kruna i 80 filira.[181] Iako

174 „Javna zahvala", *HPN,* 10. 1. 1913., 3.
175 „Priznanica", *HPN,* 19. 3. 1911., 3.
176 „Elza Reichsman rodj. Frankl"; „Umjesto vijenca na odar", *HPN*, 16. 7. 1911., 2.
177 „Plemeniti dar", *HPN*, 20. 8. 1911., 2.
178 „Gosp. Dane Reichsman ml."; „Javne zahvale", *HPN*, 22. 11. 1913., 3.
179 „Darovi za družtvo sv. Ćirila i Metoda", *HPN,* 15. 7. 1909., 3.
180 „Za Družbu sv. Ćirila i Metoda", *HPN*, 15. 8. 1909., 4.
181 „Djakovo za družbu sv. Ćirila i Metoda u Istri", *HPN*, 1. 8. 1910., 3.

se prisutnost Hrvata u Istri nije često isticala, Đakovčani su se pohvalili, kako prvi nakon Zagreba održavaju javnu zabavu na kojoj će se prikupljati sredstva za Gajevo društvo koje planira podići pučku školu u Rijeci na hrvatskom jeziku, jer iste nije bilo a „talijanskih i magjarskih imade i previše".[182] Na Sušak je poslano sveukupno 767 kruna i 68 filira.[183]

Istaknut je i lijep primjer izraelićanke Katarine Neufeld, preminule 1905., koja je ostavila 100 kruna u zakladi da se od kamate iste svote svake godine obuče, odnosno „pri nastupu zime zaodjene" jedno školsko dijete židovske i jedno „ine" vjeroispovijesti. Tako je i učinjeno i u prosincu 1909.[184]

Prije dolaska u Đakovo biskup Krapac se javio iz Rogaške Slatine 9. lipnja 1910. poklonivši kao prvi dar svojoj novoj sredini iznos od 1200 kruna za školu i 6000 kruna „kao prinos za bolnicu". U povodu svog ustoličenja darovao je i „Preradović", Gospojinsko društvu, Sokol, đakovačke i semeljačke vatrogasce. [185] Krapac je darivao razna društva i u drugim prilikama.

Rijetko su se objavljivali i ženidbeni oglasi. Jedan je muškarac, star 26 godina, zaposlen, sa 120 kruna mjesečne plaće, tražio Hrvaticu, od 18 do 25 godina, „solidna života, vriedna, dobra i plemenita srca", koja bi mu uz to trebala donijeti „nešto miraza barem od 3000 – 5000 kruna". Tražio je i fotografiju.[186] Za onodobne prilike to je bio vrlo velik novac. Drugi, skromniji mladić, star 24 godine, obrtnik „inteligentan"; tražio je djevojku ne stariju od 24 godine, „bezprijekorne prošlosti, dobre kućanice", a zadovoljio bi se sa 1000 kruna miraza.[187]

Jedna je đakovačka djevojka pisala *Komarcu*, da ne spominje glavni đakovački problem, mali broj svadbi i vjenčanja. „Eto, puno Djakovo starih i ćelavih neženja, a i nas frajli ima dosta, de malo zujni i te stare neženje probudi".[188] Đakovačke gospođice su prozvane radi slabog posjećivanja rodoljubih proslava, svega su dvije prisustvovale danu Zrinskog i Frankopana u Đakovu,

182 „Za hrv. pučku školu na Rijeci", *HPN*, 22. 1. 1911., 1.

183 Dr. RIBAR, „Zabava u korist Gajevog društva na Rieci", *HPN*, 29. 1. 1911., 2.

184 „Iz zaklade Katarine Neufeld", *HPN,* 15. 12. 1909., 3.

185 „Dar Biskupa Krapca trgu Djakovu", *HPN,* 15. 06. 1910., 1.; „Biskup Krapac djakovačkim društvima", *HPN*, 1. 7. 1910., 3.

186 „Mali oglasnik", *HPN,* 1. 11. 1909., 4.

187 *HPN*, 15. 5. 1910., 4.

188 „Delija komarac", *HPN,* 15. 11. 1909., 3.

30. travnja 1910.[189] Pokrenut je i plesni tečaj u Đakovu, koji je vodila i organizirala gospođa R. Fischer.[190] Učiti plesati u Đakovu moglo se i kod gospođe Milutine Trišler, četiri puta tjedno, po prilično visokoj cijeni od 16 kruna za učenike i učenice.[191]

Iako nije svečarski proslavljeno uredništvo je kratkom napomenom podsjetilo na obljetnicu 40 godina rada đakovačkih glumaca, jedne od najstarijih diletantskih družina u Hrvatskoj.[192] U Đakovu je u promatranom razdoblju djelovalo više kina. Jedno od njih, Kozlovićev „Eletkro biskop” je bilo otvoreno cijele zime, a predstave je davalo dvaput tjedno, srijedom i četvrtkom, u dvorani svratišta kod Vimera.[193] Pohvale su išle kinematografu, samo da sadržaj bude doličan.[194] Kasnije će se redovito objavljivati repertoar. U Đakovu je došao vrtiti svoje predstave i poznati osječki kinematograf.[195] Često su gostovala i kazališta ili družine sa strane. [196] Starije se prozivalo da kartaju „preferanc i marijaš”, umjesto da se duhovno uzdižu i patriotski odgajaju.[197]

Od prvog broja reklamirao se i Janko Poznić, knjigoveža u Đakovu. Pored toga oglasa istaknut je i onaj domaćeg trgovca R.[udolfa] Boda koji prodaje željezo i mirodije, i gdje su Đakovčani mogli nabaviti razne delikatese i potrebne kućne potrepštine, od kave, čaja, južnog voća, ruma, konjaka, likera, slastica, ulja, petroleja, svijeća i sličnog. Trgovina pomodne robe Franjo Stanković opskrbljivala je Đakovčane svakovrsnim kvalitetnim tkaninima i rubljem, a i velikim izborom šešira za dame i djevojčice. On je povremeno mijenjao oglase, vjerojatno ovisno o godišnjem dobu, pa bi u listopadskom broju objavio da ima velik izbor najnovijih modela zimskih šešira za dame.[198] Novosadska umjetnička tvornica crkvene opreme „Vranić i Tausch” osnovana još 1883. čistim zlatom je obogaćivala crkveno ruho izrađeno od najfinije talijanske i francuske svile, pa su pozvani svećenici, koji to mogu da si priba-

189 „Djakovačke gospodjice”, *HPN,* 15. 5. 1910., 2.
190 „Plesna škola u Djakovu”, *HPN,* 5. 11. 1910., 3.
191 „Plesna škola Milutine Trišler”, *HPN,* 16. 7. 1911., 2.
192 „40 - godšinjica diletantskog zbora”, *HPN,* 15. 11. 1910., 3.
193 „Stalni bioskop u Djakovu”, *HPN,* 1. 12. 1910., 3.
194 „Golerov bioskop u Djakovu”, *HPN*, 15. 7. 1909., 3.
195 „Osječki Grand Elektro Bioskop u Djakovu”, *HPN,* 15. 5. 1910., 2.
196 „Hrvatsko narodno kazalište u Osieku, gostovanje u Djakovu”, *HPN*, 3. 1. 1913., 3.
197 „Posljedni Zrinski”, *HPN,* 14. 5. 1911., 2.
198 *HPN*, 2. 1. 1908., 4.; *HPN*, 22. 10. 1910., 4.

ve.[199] Trgovačkog putnika koji bi za njih prodavao plaćali su 150 kruna plus 2 % provizije i dnevnice.[200]

Mato Šarčević iz Djakova nudio je velik izbor „korenjaka” odnosno cijepljenih mladica vinove loze. Bilo je tu: Frankovke, graševine talijanske, kadarke, kraljevine, plamenke, plavca, portugisca, ružice, slankamenke i drugih vrsta.[201] Oglas je objavljivao i vinogradar i posjednik Josip Štefanović iz Iloka, za razne vrste loze. Cijena tisuću komada prvorazredne loze je bila 160 kruna, a druge klase 120 kruna.[202]

Licitar i voskar Franjo Böhmler izrađivao je raznorazne vrste svijeća.[203] Nagrađeni bolski vinar Fran Radić počeo su je u rujnu 1908. reklamirati i u „Hrvatskim pučkim novinama” da prodaje i diljem Banovine liferuje najkvalitetnije dalmatinsko vino, preporučeno i za zdravlje.[204] Od ljeta 1908. objavljuju se i mali oglas kojim se Hrvati pozivaju na kupnju žigica Družbe braće sv. Ćirila i Metoda.[205] Osim dalmatinskog, od studenoga 1909. reklamirala su se i istarska, slatka i desertna vino, koje je s Rijeke liferovao Milan pl. Puhalo iz Brloga u Lici.[206] Vatroslav Rački prodavao je Trnavačko i Lisničko bijelo i šiler vina, prve kvalitete.[207]

Veletrgovac Dane Reichsman sin je prodavao zdravu, izdašnu i posnu Kunerol [208] mast i nudio građanima osiguranje života, te protiv požara, tuče i nezgode, jer je bio zastupnik *Assicurazioni Generali* osiguranja u Đakovu. Krojač Vendelin Kindl se počeo reklamirati od veljače 1909. sa svojim dobrim izborom bečkih odijela za gospodu i najboljim izborom kaputa i hlača za seljake. Osim što je izrađivao odijela po mjeri, prodavao je i gotova odijela, košulje, kravate, šešire i slično.[209] Krojač Josip Pišl, koji se više puta oglašavao, u siječnju 1911. naveo je sebe kao „diplomiranog krojača” s Draždjan-

199 *HPN*, 16. 4. 1908., 4.
200 *HPN,* 4. 2. 1912., 3.
201 *HPN,* 16. 4. 1908., 4.
202 „Pozor”, *HPN,* 1. 12. 1910., 3.
203 *HPN,* 20. 2. 1908.; 3.
204 *HPN,* 17. 9. 1908., 4.
205 *HPN,* 16. 7. 1908., 4.
206 *HPN,* 1. 11. 1909., 4.
207 *HPN,* 1. 1. 1910., 6.
208 Kunerol mast je mast od kokosovog oraha.
209 *HPN*, 1. 2. 1909., 4.

ske[210] akademije. Posebno je smjerao prema svećenicima i izradi njihovih i njima potrebnih odijela, ali imao je i širu ponudu.[211] I krojač Tomo Kurtz izučio je svoj zanat u „velikim gradovima, u Zagrebu, Beču, Berlinu, Marienbadu", posebno je bio vješt engleskim krojevima.[212]

Đakovačka Breznica početkom 20. stoljeća

Matej Ašperger „preko puta pošte" je na veliko i malo pradavao vino iz svog vinograda „pravog i čistog Trnavca", a na istoj stranici počela se od svibnja 1909. reklamirati i nova knjigotiskara Kraljević i drug.[213] Simon Bröder, mehaničar, je popravljao i prodavao šivaće strojeve i dvokolice. U Breznici su otvorene kupke, a sezona kupanja je trajala od 1. svibnja do 1. listopada, i to se svake godine objavljivalo na naslovnici, velikim slovima. Kupke u Breznici datiraju iz 19. stoljeća, a imale su i smještajne kapacitete, gdje su odsjedali gosti koji su koristili brojne izvore sumporne i geotermalne vode. [214] U povodu ponovnog otvaranja slijedeće godine, spomenuto je da je

210 Slavenski naziv za Dresden, grad u Njemačkoj, u kojem se nalazila i poznata krojačka akademija.
211 *HPN,* 22. 1. 1911., 3.
212 *HPN*, 4. 2. 1912., 3.
213 *HPN,* 1. 5. 1909., 4.
214 „Mali oglasi", *HPN*, 15. 5. 1909., 4,; „Mali oglasnik", *HPN*, 15. 5. 1910., 4.

kupke 1909. koristilo preko tisuću osoba, što je bila dobra posjećenost.[215] Izmjene i dogradnje kupalište predviđene su 1911. Đakovčani Pavo Kraljević i Mato Šarčević uzeli su kupalište od vlastelinstva u najam na petnaest godina. Zemaljsko zdravstveno vijeće iz Zagreba je pregledalo vodu i potvrdilo njenu ispravnost i ljekovitost pa se započelo s gradnjom tridesetak „kupatila", a predviđene je i gradnja novog svratišta s uređenih 12-15 soba.[216] Svi radovi su prije sezone kupanja bili gotovi, a cijena kupki je iznosila, 40 filira za jeftinije i 80 filira za skuplje kupke.[217] Slastičarna Mate Bemlera oglasila je Đakovčanima da će od 1. lipnja držati svakodnevno svježe sladolede i druge poslastice.[218]

Prvi oglas za stanovanje objavljen je u drugom lipanjskom broju 1909. iznajmljivala se namještena soba u Preradovićevoj ulici u Đakovu.[219] Možda u istom prostoru, ubrzo će se nuditi i više soba u Preradovićevoj 15, namještenih, zračnih, suhih i pogodnih za stanovanje. U istom broju objavljen je i oglas zagrebačkog ugađača glasovira F. Uršića, koji će doći u Đakovu ugađati glasovire ako se javi dovoljno ljudi.[220]

U listopadu 1909. prvi put je dao oglas i đakovački fotograf, Viktor Pejak, koji je tražio „naučnika iz bolje kuće".[221] Naučnici su često traženi, tako brijački i kovački.[222] I poznati trgovac Reichsman je tražio naučnika „iz bolje kuće".[223] Trgovina H. Reichsmanna sinovi Djakovo tražila je i vježbenika, Mato Lay je tražio dva sedlarska naučnika, a Stjepan Beran jednog kolarskog.[224] Dva naučnika je tražila i modna i manufakturna trgovina Hinko Bruck, a jednoga pekar Leopod Bröder.[225] U rujnu 1910. javio se i pećar Milan Branković da treba naučnika, također i krojač Josip Pišl. Tad se prodavao i jedan pletaći stroj, „sasvim nov".[226] Pomoćnika i naučnika trebao je i kovač

215 „Kupalište Breznica", *HPN*, 1. 5. 1910., 7.
216 „Kupalište Breznica", *HPN*, 2. 4. 1911., 2.
217 „Kupalište Breznicu", *HPN,* 6. 8. 1911., 2.
218 „Mali oglasi", *HPN*, 1. 6. 1909., 4.
219 „Mali oglasi", *HPN,* 15. 6. 1909., 4.
220 „Mali oglasnik", *HPN,* 1. 7. 1909., 4.
221 „Mali oglasnik", *HPN,* 15. 10. 1909., 4.
222 „Mali oglasnik", *HPN,* 1. 11. 1909., 4.
223 „Mali oglasnik", *HPN,* 1. 3. 1910., 4.
224 „Mali oglasnik", *HPN*, 15. 6. 1910., 4.
225 „Mali oglasnik", *HPN,* 15. 7. 1910., 4.
226 „Mali oglasnik", *HPN,* 15. 9. 1910., 4.

Josip Varžić, kasnije će se reklamirati i kao „ispitani podkivač” iz Koritne. U Majaru se prodavao mlin, a u Đakovu trgovačka vaga s utezima i jedna glinena peć, za obje je pisalo „dobra usčuvana”.[227] Naučnika je trebao i tapetar i ličilac u Đakovu, Mato Laij.[228]

Od veljače 1910. reklamirala se i nova pletiona čarapa u Đakovu, a jedno vrijeme se prodavao i salonski kaput, „jošte sasma nov”.[229] Gostioničar Pave Koprinski u frekventnoj ulici bana Jelačića iznajmljivao je svoju gostionicu, koja je imala po četiri sobe za goste i za stanovanje, te dvije kuhinje. U dvorištu je mogao primiti dvadeset i pet kola, a u staji osigurati smještaj za dvadeset konja. Istodobno je tražio i dobrog pipničara, bez ikakvih uvjeta, samo da zna posao.[230] Baš na gostioničare kao probranu klijentelu računala je Vinogradarska udruga iz Đakova koja je prodavala vino na veliko po cijeni od 50 kruna.[231]

U studenom 1910. pojavio se i prvi oglas za prodaju „uglena” koji se mogao nabaviti kod trgovca Franja Böhma po cijeni od 2,40 za stotinu kilograma.[232] Feliks Fuks koji je držao „odpremničku radnju” proširio je svoju ponudu na međumjesne selidbe i prijevoz većih tereta.[233]

Urar i zlatar Valentin Abramović opskrbljivao je Đakovčane osim zlatnim i srebnim nakitom, i zlatnim urama i gramofonima, budilicama, optičkim predmetima i slično. Osim svih vrsta dekorativnih kovanih ograda, bravar Richard Krenn, vlasnik „radionice željezne konštrukcije”, Đakovčanima je izrađivao šporete, ali i uvodio električna zvonca, engleske klozete, vodovode, kućne telefone i slične moderne potrebe.[234] Soboslikar, ličilac i pozlatar Geza Špiller javio je većim oglasom sugrađanima da se preselio iz Poljakove u Ulicu bana Jelačića.[235] Mesar Jakob Neuman iz Đakova prodavao je u malom oglasniku bicikl s torpedom, „frajlauf -nabnom i Rüchstritt-bremsom”.[236] Ko-

227 „Mali oglasnik”, *HPN,* 1. 12. 1910., 3.; *HPN*, 10. 5. 1912., 4.
228 „Mali oglasnik”, *HPN*, 2. 7. 1911., 3.
229 „Mali oglasnik”, *HPN,* 15. 2. 1910., 4.
230 „Iznajmljujem gostionu”, *HPN,* 15. 7. 1910., 3.
231 *HPN*, 1. 9. 1910., 4.
232 „Mali oglasnik”, *HPN*, 5. 11. 1910., 4.
233 *HPN*, 30. 4. 1911., 3.
234 *HPN,* 7. 5. 1911., 3. Vidi i Krennov oglas od 10. 1. 1913.
235 *HPN*, 21. 5. 1911., 3.
236 „Mali oglasnik”, *HPN*, 6. 8. 1911., 3.

tač tj. „bicikl freilauf” prodavao se i u proljeće 1912.[237] I bravar i „uvoditelj vodovoda i plina” koji je izrađivao i baždario sve vrste vaga, Sigmund Rott iz Vinkovaca našao je svoje mjesto na stranicama novina. [238]

Jedna od rijetkih reklama koja je počela zauzimati naslovnicu bila je reklama za domaćinstvima toplo preporučenu francusku rakiju s mentolom, „Dijanu”.[239] Petar Melcher je nabavio kola za svakovrsni prijevoz pokućstva. Trangerova ljekarna k Svetom Duhu, koju je u međuvremenu preuzeo Hugo Fuchs, svojim ekstraktom i esencijama likera omogućavala je svakoj domaćici da kod kuće napravi pravi domaći Jamaica rum i slične đakonije.[240] Fuchs je sam pripravljao kremu za njegu kože lice, pod nazivom Fuchsova *Crème Viollete*. Nije bila jeftina, jednu krunu lončić.[241]

U staklani Ladislava Hagera mogao se nabaviti najfiniji porculan i servisi za likere, kavu i čaj, lampe i fenjeri, kao i razne druge potrebe. Pečar Milan Branković je obično u kasnu jesen i tijekom cijele zime davao oglas za izradu kvalitetnih glinenih peći, otpornih na vatru. Zastupnika za prodaju u Đakovštini tražila je i poznata tvornica pletećih strojeva, za najfinije i krupno pletenje svih vrsta pamuka, *Styria Universal Strickmaschine* iz Graza.[242] Ne često, no povremeno su se mogli pročitati i oglasi iz drugih krunovina u Monarhiji ili iz drugih gradova. Primjerice, oglas je objavila i Najstarija slavenska tvornica spomenika Josip Neškudla iz Olomuca. Nudio je i izvedbu zvona, ali i svjetiljki i križeva pored cesta i slično.[243] Zbog nemogućnosti naplate velika količina cipela iz Krakova prodavala se po vrlo povoljnoj cijeni, čak četiri para za 9 kruna ili iz Podgorzca 4 za 10 kruna. Moglo se okušati sreću za 13 731 000 maraka za koje jamči grad Hamburg, kupujući „loz”. [244] Trgovac Dragutin Böhm nedaleko kolodvora nudio je dobar izbor alkoholnih pića u zatvorenim bocama. Litra šljivovice je stajala jednu krunu, stara rakija

237 *HPN*, 31. 5. 1912., 4.
238 *HPN*, 21. 1. 1912., 4.
239 *HPN,* 8. 11. 1912., 1.
240 *HPN*, 10. 1. 1913., 4.
241 *HPN*, 14. 2. 1913., 4.
242 *HPN*, 24. 1. 1913., 5.
243 *HPN,* 2. 4. 1911., 3.
244 *HPN,* 22. 11. 1913., 4-5.

2 krune, žuto pivo je stajalo 30, a crno 32 filira, prodavao je i razna vina, rum, konjake, likere.[245]

Reklamirao se i liječnik i zubar, dr. Josip Stajduhar ujutro je radio kao liječnik od 8-10, a poslije podne od 14-17 kao stomatolog.[246] Kao zanimljivost spomenimo još i osobni oglas Vinka Brauna: „Upozorujem svakoga da mojoj supruzi, Viktoriji Braun rodj. Brataljenović ništa ne daje na dug, jer ja njezinih dugova ne priznajem i ne plaćam."[247]

Zaključak

„Hrvatske pučke novine", izlazile su redovito, bez većih i neuobičajenih prekida, čak i kad se mijenjala redakcija, vlasništvo i uredništvo. Teme koje su obrađivale komunalni život i svakodnevicu ondašnjih stanovnika trgovišta Đakovo i okolice, a koje su ovdje dijelom analizirane, sadržajem se nisu bitno razlikovale od početka do kraja izlaženja. Autori su bili usmjereni na dobrobit svoje sredine i često su iznosili dobro osmišljene prijedloge koji bi podigli kvalitetu života u Đakovu. Podržavali su i promicali zadrugarstvo i više puta davali seljacima praktične i primjenjive savjete. Poticali su i građanske navike i higijenske standarde. Osuđivali su razne ružne pojave, koje su narušavale sliku Đakova, prozivali prevrtljive trgovce, neuredne platiše, manjkavu gradnju, nepoštivanje propisa, političke odluke koje su štetile sredini, učitelje koji ne rade svoj posao, mještane koji ne brinu o zbrinjavanju otpada i čišćenju bunara, o potrebi valjane skrbi životinja. Promicalo se ispunjavanje obveza, poštivanje autoriteta, zdrav život, tjelovježba, školovanje, učenje, mirno rješavanje sukoba, borba protiv alkoholizma. Prozivali su mađarskim vlastima sklone političare kao krivce brojnih đakovačkih neprilika, ne uvijek opravdano. Njegovali su hrvatstvo Đakova i prihvaćali pripadnike svih vjera i nacija, ukoliko se priklone „narodnim" interesima, ali istodobno otklanjali su i sukobljavali se s mnogim radišnim i doličnim osobama koje su im bile politički protivnici. Siječanj i veljača, preciznije vrijeme prije korizme, bilo je vrijeme brojnih zabava, koncerata, plesova, nastupa i druženja u Đakovu. Prateći oglase i reklame možemo zaključiti da je Đakovo postalo moderna i

245 *HPN*, 6. 4. 1912., 3.

246 *HPN,* 12. 7. 1912., 4.

247 Nije nam poznato je li u Đakovu u to vrijeme živio samo jedan Vinko Braun (1840. - 1920.), poznati gostioničar ili je riječ o nekom drugom. *HPN*, 19. 7. 1912., 4.

za život ugodna sredina čiji su majstori, trgovci i obrtnici mogli zadovoljiti sve veće narasle potrebe svojih sugrađana. „Hrvatske pučke novine” vrijedan su izvor za istraživanje autentičnog i raznim jezičnim primjesama obogaćenog govora u Slavoniji početkom dvadesetog stoljeća.

SUMMARY

Margareta Matijević

„CROATIAN FOLKS NEWSPAPER” (1907-1913) AS A SOURCE OF EVERYDAY HISTORY OF ĐAKOVO AND THE ĐAKOVO REGION

„Croatian Folks Newspaper” was established in the year 1907 by priests from Đakovo interested in politics. It was not oriented exclusively towards religious matters, but aimed at a wider reading audience. The newspaper had a pronounced political note, it called upon the need to awaken the national consciousness as well as strengthen the Croatian people in the fields of economy and education. In the beginning of February 1909, it became a right-wing (Starčević) journal, and from 1912 it transformed to a neutral, opposition newspaper, intended for everyone who were supporting „people’s” interests. For the most part the contents of the „Croatian Folks Newspaper” was focused on the daily and political situation in the Triune Kingdom of Croatia, Slavonia and Dalmatia, and the local circumstances in Đakovo and the Đakovo region. On many occasions they were warning about the need to improve the infrastructure, invest in the roads, reform the education, introduce the sewage system, supervise the traders, prevent contagion, improve the quality of water. Many other needs of the unable people depended on the mercy and numerous humanitarian societies. Singers’ association „Preradović” preserved the good reputation of Đakovo, young people were invited to join „Sokol”, „Women Association” and others were receiving acknowledgments every now and then. The authors supported and promoted cooperatives and, on many occasions, gave practical and applicable advice to farmers. They also encouraged development of sport and education and establishment of public libraries and reading rooms, and they occasionally organised lectures on economic or social topics. They reported on the theatre scene, made suggestions regarding the literature and advertised cinematographers. Some objections that were made were petty and were related to the shortcomings in practicing religious commitments, some were partly justified and some were absolutely justified. They were warning about the dangers of alcoholism and its causal link to higher number of robberies and more serious crimes. Through examination of the advertisement and promotions we can conclude that Đakovo became a modern town pleasant to live in, whose craftsmen, tradesmen and artisans were able to satisfy the growing need of their fellow citizens.

Članice Družbe milosrdnih sestara sv. Križa rođene u Đakovu

UDK 929:2-722(497.5 Đakovo)"18/20"
Izvorni znanstveni rad

Estera Radičević
Milosrdne sestre sv. Križa, Đakovo

U članku se, na osnovu arhivske građe i druge literature, obrađuje doprinos Milosrdnih sestara sv. Križa, rođenih Đakovčanki, koje su svoje talente ugradile u napredak rodnoga grada na prosvjetnom, kulturnom, humanitarnom i religioznom području. Bilo ih je petnaest. Posljednja je umrla 2015. godine i, nažalost, već dugi niz godina nijedna djevojka iz Đakova nije ustrajala u pozivu Milosrdne sestre.

Ključne riječi: Grad Đakovo, Samostan sestara sv. Križa, humanitarni rad, prosvjeta

Uvod

Nadam se da građani Đakova ipak imaju nekoga znanja o djelovanju i radu Družbe milosrdnih sestara sv. Križa, koja je u gradu prisutna od 7. lipnja 1868. godine, kada su, na poziv biskupa Josipa Jurja Strossmayera, sestre stigle iz Švicarske. Tu su preuzele malu bolnicu biskupskoga vlastelinstva, te kada su naučile hrvatski jezik, Žensku pučku školu, Preparandiju i kasnije Višu djevojačku školu. U zajednicu su ulazile djevojke iz raznih dijelova Austrougarske monarhije - Austrije, Moravske, Mađarske, Njemačke i drugih krajeva. No, trebalo je nešto dulje vrijeme da se djevojke iz naših krajeva

odluče priključiti zajednici. Razlog tome bio je taj što je Družba imala generalnu kuću izvan granica države. Pa i sama s. M. Amadeja Pavlović u svom životopisu napisala je da nije željela doći u Đakovo, jer je kuća Matica bila u Švicarskoj.[1]

Đakovo je bilo malo mjesto, pri dolasku sestara, jedva veće selo. I s. Eugenija Weltz, koja je prva posjetila Đakovo 1857. godine, napisala je tadašnjoj generalnoj poglavarici majci M. Tereziji Scherer da se „u gradu nema puno toga vidjeti."[2] To malo mjesto, koje je do danas naraslo i broji gotovo 30 000 žitelja, osim katedrale, na koju, pri spomenu Đakova, svi odmah pomisle, skriva u svojoj povijesti tajnu života i rada preko tisuću redovničkih osoba, bez kojih današnje Đakovo ne bi tako izgledalo. Među njima je i petnaest sestara kojima je Đakovo rodno mjesto. U ovom prilogu će poimence biti obrađena svaka sestra rođena u Đakovu. Njihov doprinos razvoju zajednice i grada obradit će se na osnovu arhivskih dokumenata kao i na osnovu objavljenih članaka u pojedinim časopisima i to kronološkim redom rođenja.

Ana s. Fides Petz (1878. - 1950.)

s. Fides Petz

1 Arhiv s. M. Amadeje Pavlović, *Životopis* (rukopis).

2 RADIČEVIĆ, s. M. Estera, *Milosrdne sestre sv. Križa Hrvatske provincije, O 150. obljetnici dolaska u Đakovo (1868.-2018.)*, Đakovo, 2018., 11.

Obitelj Petz

Među sestrama iz Đakova koje su ušle u zajednicu sestara sv. Križa prva je bila Ana Petz. Stupila je u samostan 28. srpnja 1894. godine. Iz sačuvanih dokumenata sestre Fides nije bilo moguće otkriti gotovo nikakve podatke o obitelji iz koje je potekla. Nije se, nažalost, sačuvao niti njezin životopis, koji inače novakinja piše prije prvih zavjeta. Čak ni njezini osobni podatci nisu bili sasvim točno upisani, pa je trebalo tragati na drugim stranama i u drugim arhivskim knjigama. Zahvaljujem posebno gospodinu Željku Lekšiću koji mi je velikodušno pomogao i od kojega sam dobila podatke o ovoj đakovačkoj obitelji. Također hvala gospodinu Vlatku Dolančiću, arhivaru Nadbiskupijskog arhiva u Đakovu, koji mi je istražio i poslao tražene podatke, kao i mr. Luki Marijanoviću, umirovljenom profesoru.

Ana je rođena 6. studenoga 1878. godine u Đakovu kao treće, od sedmero djece Eduarda i Sabine.[3] Otac obitelji Eduard Petz rođen je 1842. godine u Požunu (danas Bratislava). Po zanimanju je bio slikar, ili kako je na nekim mjestima zapisano, dekorater, moler. U Đakovo je došao iz Beča. Prema istraživanjima Željka Lekšića Eduard je u Beču bio oženjen Magdalenom rođ. Jagenteufel i s njom imao kćer Sabinu. U Đakovo je došao kao pomoćnik Josipa Voltolinia koji je preuzeo posao dekoratera novosagrađene stolne crkve.[4] Vjerojatno je još u Beču, nakon što je ostao udovac, sklopio brak sa Sabinom (rođ. 1848.) rođ. Papstman, Pastmann ili Pabstman kako je zapisano u dokumentaciji samostanskoga arhiva.[5] Obitelj ovoga prezimena nije bila

3 Nadbiskupijski arhiv, „Kazalo krštenih Đakovo 1875.-1891." Ana je upisana pod brojem 21.

4 Usp. *Josip Juraj Strossmayer biskup bosansko-djakovački i srimeski god. 1850-1900*., Pretisak, *Matija Pavić - Milko Cepelić,* uredio i odgovara Petar Strgar*,* Priredili: Mirko Ćurić, Vlado Filić, Jasna Kalman, Anica Marelja, Blaženka Rac, Petar Strgar, Petar Šola; Đakovo, 2013., str. 337. Ovdje čitamo: „Uz Voltolinia, koji je vrlo dobro hrvatski govorio, radio je njegov sestrić Ivan Betica i Bečlija Eduardo Petz. Ovaj potonji je i nakon dovršene crkve u Djakovu ostao, pa tečajem 18 godina mnoge crkve po biskupiji dekorirao." Voltolini je s biskupom J. J. Strossmayerom sklopio ugovor glede dekoriranja cijele crkve 14. studenoga 1873. godine. U Đakovo dolazi 1874. i ostaje do dovršenja crkve. „Uz Voltolinia su radili kao pomoćnici Ivan Betizza, njegov sestrić i Eduardo Petz (...) Petz se nastanio u Djakovu, pak je do sada 18 crkava po biskupiji vrlo lijepo maljarijom ukrasio.", Isto, str. 387.; Vidi također članak „Znameniti arhitekti, kipari i slikari đakovačke katedrale" u: Vjesnik Đakovačke biskupije br. 7-8/1966., str. 130. „Petz Eduard. U Đakovo je stigao iz Beča i u njemu ostao sve do svoje smrti 24.1.1901. U đak. biskupiji je maljarijama ukrasio oko dvadeset crkava."

5 S njom je imao sedmero djece: Sabina (1873.); Eduard (1876.); Ana - s. Fides (1878.); Karolina (1881.); Stjepan (1883.); Julije (1885.); i Viktor /Vlado/ (1887.). Usp. MARKOVIĆ, Mirko, Đakovo i Đakovština, u: Zbornik Đakovštine br. 1., Centar za znanstveni rad, Vinkovci, 1976.: str. 250.-251.

nastanjena u Đakovu, a iz Matične knjige umrlih vidljivo je da je rođena u Bavarskoj. Umrla je u Đakovu 1912. godine i pokopana zajedno sa suprugom na đakovačkom groblju. Eduard je umro 1901. godine. Njihov spomenik je nažalost u prilično zapuštenom stanju. U Upravi groblja stoji da je spomenik pod zaštitom. Vapi za obnovom. Osim stolne crkve u Đakovu u đakovačkoj biskupiji E. Petz ukrasio je još 18 crkava. Da je bio vrstan dekorater i slikar zabilježeno je na nekoliko mjesta. Tako Pavić-Cepelić u svojoj knjizi posvećenoj biskupu Strossmayeru, za njegov zlatni jubilej biskupstva o Petzu pišu: „Vješta ruka dekoratera E. Petza, njegda suradnika Voltolinieva u katedrali, a sada nastanjenoga u Djakovu, lijepo i ukusno je bojadisala crkve u Semeljcima, u Djakovu (samostanu)[6], Nuštru, Mikanovcima, Indjiji, Djakovu (župna crkva), Privlaki, Ceriću, Marincima, Kaniži, Vinkovcima, Bogdanovcima, Strizivojni, Tomašancima i u Ivankovu. Sve su to radnje trajne i umjetničke vrijednosti. Osim toga ličene su s nova crkve u Aljmašu, Rumi, Drenovcima, Kopanici ...”[7]

Njegov rad je bio zapažen i nakon teškog potresa koji je zadesio Đakovo 1884. godine. „Nakon snažnog potresa, koji se dogodio 24. na 25. ožujka 1884. godine, vršeni su opsežni radovi na obnovi crkve, 1884. i 1885. godine. U toj obnovi je đakovački dekorater Eduard Petz oslikao crkvu po skici Ludovika Seitza!”[8] Da li je pri izradi fresaka u katedrali Petz, koji je pomagao u njihovoj izradbi, naslikao i svoju kćer Anu na freski *Govor na gori*, koja u plavoj haljini sjedi do Isusovih nogu? U samostanskom arhivu, sačuvana je fotografija s. Fides vjerojatno sa svojim učenicama iz godine 1943., a na poleđini je napisano da je s. Fides naslikana na ovoj freski u katedrali. (Vidi priloženu fotografiju) Mogla bi to biti istina, iako se djevojčica na freski čini nešto starija, i iako Dragan Damjanović piše „da je njegov sin završio karton

6 Ovo nije bila sadašnja samostanska crkva koja je građena 1908. godine, nego je to bila kapela u zgradi internata i škole i u kojoj je bila također i provincijalna uprava. Kapela je bila posvećena sv. Josipu.

7 PAVIĆ-CEPELIĆ. navedeno djelo, 408.; Ovdje je također zabilježeno koliko je dobio plaću za svoj rad; „ ...a decorateru Petzu (g. 1897.) za pozlaćivanje 888 forinti”. 350.

8 LEKŠIĆ, Željko, *Zgrade na nekadašnjem đakovačkom Zrinjskom trgu*,; u Zbornik Muzeja Đakovštine, br. 8., Đakovo, 2007., 119.; Vidi također: ĐURIĆ Tomislav-FELETAR, Dragutin, *Stari gradovi, dvorci i crkve Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema*, Zagreb, 2002., 273: „Crkva je dobila kasnobarokni izgled, iznutra je oslikana u maurskom stilu, što je obavio Eduardo Petz iz Beča, prema predlošcima rimskog slikara Lodovica Seitza”.

za fresku Propovijed na gori".[9] Osobno sam o tome puno puta slušala od sestara koje su poznavale s. Fides i s njom živjele. Poznato je da je slikar Ludovico Seitz na freski *Susret Marije i Elizabete* prikazao svoje sestre Helenu i Franceskinu, te svoju suprugu sa svojim sinom Angjelottom u njezinom naručju, te starijim sinom Giorgettom koji stoji uz Zakariju.[10]

s. Fides sa učenicama

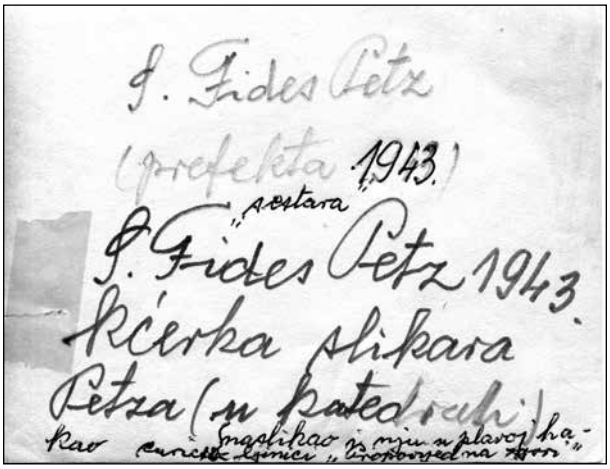

Poleđina fotografije

9 Usp. DAMJANOVIĆ Dragan, *Đakovačka katedrala,* Matica hrvatska Zagreb 2009., 317. Ako je ove godine 1873./74. završio karton, dakle nacrt, moguće je da je nakon potresa E. Petz dovršio fresku.

10 CEPELIĆ, Milko, *Stolna crkva djakovačka*, Đakovo, 1915., 54.

Život i rad s. Fides Petz

Kako se iz gornjih podataka vidi Ana je odrasla u brojnoj obitelji u kojoj sigurno nije nedostajalo radosti, međusobnog razumijevanja, pobožnosti, složnog rada. Otac je radio na ukrašavanju crkava i bilo bi nemoguće da mu je obitelj bila daleko od vjere i Crkve. Žensku pučku školu, kao i Višu djevojačku školu pohađala je Ana kod Sestara sv. Križa u rodnom gradu. Iz sačuvanih školskih izvješća vidljivo je da je svaki razred završila s odlikom. Nakon završetka škole ušla je u samostan 28. srpnja 1894. godine. Kako je bila odlična učenica, nakon jedne godine kandidature, poslana je zajedno s još dvije kandidatice u Zagreb na Učiteljsku školu kod sestara Milosrdnica sv. Vinka 1895. godine.[11] Nakon završene Učiteljske škole vraća se u Đakovo. Tu najprije završava redovničku formaciju postulature i novicijata. Prve zavjete, s imenom s. Fides, polaže 29. 8. 1899. Početkom školske godine, 1. rujna 1899. započinje rad u samostanskoj školi. Tu će doći do izražaja njezini talenti koje je nesebično ugradila u rad s djecom i u zajednicu. O njezinom nastupu u školski rad čitamo u Povijesti samostanskih škola za školsku godinu 1898./99. sljedeće: „Dosadanjem učiteljskom osoblju na toj školi pridružile su se ljetos dvije nove praktikantice naime s. Fides Petz i s. Spes Sertić, kandidatkinje puč. učiteljstva; po tom je učiteljski zbor sastojao (se) od lanjskih i pomenutih dvajuh novih članova."[12] Već je sljedeće školske godine 1899./1900. postala razrednica prvog razreda.

„Nakon položenih ispita za Više škole dolaze na našu Višu školu s. Fides Petz i s. Spes Sertić"[13] Također je radila na opetovnici.

Uz nastavničku službu, službu razrednice, rada na opetovnici, s. Fides je bila i učiteljica glasovira. Učenje glasovira bio je neobligatan predmet, ali je uvijek bilo dosta učenica - nekada jedanaest, nekada pet, osam ili više. U petom i šestom razredu Više škole predavala je prirodopis i u isto vrijeme bila učiteljica trećeg razreda niže škole, te imala 11 učenica za glasovir. Školske godine 1907./8. bila je učiteljica prvog razreda pučke škole, u petom i šestom razredu više škole predavala je prirodopis i prirodne nauke i sa s. Mihaelom

11 Arhiv provincijalne kuće u Đakovu, (dalje APKĐ), *Proširena kronika 1868. - 1917.*, 49. Tu je zabilježeno: „30. 8. 1895. polaze kandidatice Ana Petz, Fanika Sertić i Katica Alt u Zagreb na Učiteljsku školu."

12 APKĐ, *Povijest samostanskih škola*, (rukopis), 162.

13 Isto, 65.

Pinter imala 30 učenica za glasovir, te crkveno i svjetovno pjevanje.[14] Imale su i dvije pomoćnice. Tako je s. Fides zauzeto i plodonosno djelovala u samostanskim školama.

Godine 1914. premještena je u Bosanski Brod. Tamo su 1909. godine sestre sv. Križa bile pozvane da otvore pučku školu, ali zbog različitih zavrzlama i administrativnih zapreka najprije je otvorena škola za djecu njemačkoga jezika.[15] Upravu škole i brigu za zajednicu preuzela je s. Fides Petz. Njezinim zauzimanjem i trudom škola je i otvorena i dobila pravo javnosti. Radom je započela 14. rujna 1914. godine. Svi su bili izuzetno zadovoljni. Iako je škola bila smještena samo u jednoj prostoriji s. Fides je učinila sve da se nastava održava kvalitetno, po programu i propisu ministarstva. U sva četiri razreda bilo je upisano 51 dijete. S. Fides se zauzela kako bi proradila i hrvatska škola. Nakon višekratnog pismenog inzistiranja dobiva hrvatska pučka škola u Bosanskom Brodu pravo javnosti. To je bila zasluga s. Fides.

Kako je trajao Prvi svjetski rat škola je morala prestati s radom, jer je prostorije zauzela vojska, a s. Fides se vratila u Đakovo 1916. godine.

Vrativši se u provincijalnu kuću ona ponovo počinje predavati na Višoj ženskoj školi.[16] Sada uz rad u školi postaje voditeljica liturgijskog pjevanja u samostanskoj zajednici, a predaje i glazbu, te ima satove iz glasovira. Ona je bila zauzeta nastavnica te uz obaveznu školu održavala je i razna predavanja. Tako npr. šk. god. 1929./30. od 3. - 5.svibnja održavali su se u školi Dani borbe protiv tuberkuloze, te je s. Fides održala nastavnicima i djeci zapaženo predavanje o ovoj bolesti.[17]

Aktivno je sudjelovala u svim događanjima škole. Sa s. Kostkom Kovačević organizirala je i vodila na izlet učenice u Erdut i Osijek.[18] Godine 1928. 30. kolovoza imenovana je direktoricom, odnosno ravnateljicom škola. Sve su to bile obveze i dužnosti koje su tražile ne samo vrijeme, nego i zalaganje, pripreme, dodatne napore, ponekad izuzetne žrtve.

---

14 Isto,. 274.

15 Društvo „Verein der Deutschen in Bosnien und Herzegovina" zamolilo je preko predstojnika B.H. željezničarske ložione Adolfa Wettela da sestre otvore školu za njihovu djecu, što su sestre i učinile. Usp. RADIČEVIĆ, s. M. Estera, *Milosrdne sestre sv. Križa u Bosanskom Brodu (1909.-1949.),* u: U znaku Križa, List Milosrdnih sestara sv. Križa, God. XXXI., br. 125/2. 2011., 33.

16 APKĐ, *Povijest samostanskih škola,*. 340.

17 APKĐ, usp. Isto,. 392.

18 Isto, 414.

Godine 1925. imenovana je s. Fides za prefektu, voditeljicu konvikta. I tu je službu obnašala dugi niz godina, na zadovoljstvo svih - i poglavara, i nastavnika, učenica i konviktica, kao i njihovih roditelja.

Kao učiteljica i odgojiteljica u školi i internatu radila je s mnogo uspjeha. Ne samo inteligencijom i pedagoškom spremom nego još više svojom dobrotom i majčinskom ljubavi. Ona je znala učenice oduševiti, ohrabriti, podići u njima samopouzdanje i ponos. Znala ih je oduševiti za sve što je dobro, lijepo i plemenito. Odgojila je generacije uzornih djevojaka i vrijednih i dobrih majki. Učenice su se uvijek sjećale svoje učiteljice, tražile je i pitale za savjet i kada su već završile školu.

Godina 1922. donijela je s. Fides još jedno zaduženje: 3. veljače imenovana je članicom provincijalne uprave, provincijalnom savjetnicom. I na ovoj dužnosti je pokazala svoju ljubav prema sestrama i zajednici. U osvrtu na njezin život i rad nakon smrti zabilježeno je o ovoj dužnosti: „Kao provincijalna savjetnica i Prefekta sestara s. Fides djelovala je dugi niz godina i odgojila je generacije dobrih redovnica."[19]

Godine 1928. imenovana je za zamjenicu provincijalne poglavarice, sestri M. Charitas Alt. U to vrijeme ova služba je zahtijevala mnogo više nego danas. Prefekta sestara je često trebala umjesto provincijalne poglavarice, zbog njene odsutnosti ili putovanja, rješavati mnoge probleme, voditi brigu za sestre i njihove raznovrsne potrebe, kako u provincijalnoj kući tako i na filijalama. Obavljati, po nalogu provincijalne poglavarice vizitacije zajednica i mnogo drugih poslova i zaduženja. Osobito se znala ophoditi s teškim i kompliciranim naravima, što joj je olakšavalo svaki posao i kao ravnateljici škole i kao prefekti sestara. Kroz 12 godina vršila je službu provincijalne savjetnice i zamjenice provincijalne poglavarice.

Kako je to sve uspijevala? U Kronici je sestra o njoj zapisala sljedeće. „Časna sestra Fides bila je vedre naravi, vrlo inteligentna, puna ljubavi i dobrote, finoga i otmjenog ponašanja, svakomu pristupačna. Uživala je veliko povjerenje svih sestara. Svaka je sestra našla kod drage sestre Fides razumijevanja, utjehe i obodrenja. Jedna izvanredno lijepa crta njezina značaja jest ta, da je svakoga znala ispričati, svaku manu zagladiti i uvijek nečim lijepim i dobrim prikriti.

19 APKĐ, *Kronika Hrvatske provincije 1950. - 1968.*, 6.-7.

Ali isto tako znala je dubokom vjerom i predanjem u volju Božju primiti i podnijeti teške kušnje i križeve, a da to nitko nije zapazio. Nikada se nije potužila."[20]

Uz mnoge lijepe vrline bila je obdarena i umjetničkim darovima. Lijepo je crtala i vrlo voljela glazbu. Imala je satove klavira učenicama, a dugi niz godina unosila pjesmu i vedrinu u sestarsku zajednicu.

Nakon tako napornih dužnosti i dugogodišnjih obveza u upravi škola, internata i provincije s. Fides 2. veljače 1940. godine odlazi u Rijeku, na Sušak. Na njezino mjesto u upravu provincije dolazi s. M. Amadeja Pavlović. S. Fides je na Sušaku također preuzela odgovornu dužnost voditeljice djevojačkog internata. No ovdje nije ostala dugo. Po zakonima Nezavisne Države Hrvatske na vodećim mjestima su smjeli biti samo Hrvati. Zbog toga se moralo u Osijeku zamijeniti s. Mechtildis Schmitt, koja je bila njemačke narodnosti, pa je s. Fides preuzela službu odgovorne sestre u zajednici umjesto nje. Tako je još tri godine do 1944. vodila zajednicu u Osijeku, iako je već bila starija i prilično bolesna i iscrpljena. Tada se vratila u Đakovo i došla u zajednicu starijih i bolesnih sestara.

Uza sve obveze i odgovorne dužnosti koje je s. Fides obavljala stigla se baviti i prevoditeljskim radom. Prevodila je asketske knjige s njemačkoga jezika. Osobito se ovom radu posvetila na bolesničkom katu. Danas, nažalost ne znamo koja je djela prevela. Bilo je dosta sestara koje su se bavile prevoditeljskim radom, ali je rijetko zapisano što je pojedina sestra prevela. Bilo je već puno ako je bilo zabilježeno: „prevela jedna sestra sv. Križa!"

Vrativši se u Đakovo s. Fides je prešla u zajednicu bolesnih sestara. Kako je to bila teška godina u kojoj su kroz provincijalnu kuću prolazile različite vojske, uzimale dio po dio, dovozile ranjenike pa i sama vojska je ostajala u prostorijama, bilo je sve manje mjesta za sestre. Tako je tadanja provincijalna poglavarica, s. M. Amadeja, tražila gdje bi smjestila neke sestre, osobito bolesne, jer je bilo samo pitanje vremena kada će vojska zauzeti i zapadni dio kuće. Zbog toga je jedan dio bolesnih sestara 15. studenoga 1944. preselio u Bogoslovno sjemenište. Tamošnja poglavarica s. Salezija Vinković je u kronici zajednice zapisala: „15. XI. Broj sestara se povećao dobili smo još šest sestara iz samostana jer vojska koja je stalno dolazila nije poštedila ni našu

20 *Isto,* 7.

dragu samostansku kuću (...)"[21] Među tim sestrama bila je i s. Fides. Ona je bila ta koja je tješila i hrabrila sestre kada je 20. XI. bilo bombardirano Đakovo i kada su dvije granate pale u dvorište sjemeništa. Prilagodila se novonastaloj situaciji, kada su svećenici, zbog vojske u kući, zauzeli blagovaonicu sestara, a one morale tražiti mjesto gdje će objedovati. Nikada nije prigovorila. Na Badnjak je Majka Amadeja, provincijalna poglavarica, posjetila zajednicu i otpratila s. Fides u provincijalnu kuću kako bi Božić proslavila kod kuće.[22]

S. Fides je doživjela radost proslaviti svoj zlatni jubilej - pedesetgodišnjicu zavjeta 20. svibnja 1949. godine. Za tu prigodu je s. Kazimira Prakaturović napisala tekst naslovljen „U spomen časnoj s. Fides". Ovdje ću citirati samo nekoliko rečenica koje karakteriziraju osobu s. Fides: Među ostalim s. Kazimira piše: „(...) Plemenita duša časne sestre Fides bila je prožeta težnjom za ljepotom i ljubavlju. To je ono dvoje što će u vječnosti vladati. Smisao za ljepotu baštinila je po svome ocu, koji je bio slikarski umjetnik. I ona sama bila je umjetnički nadarena. Tu darovitost, kao i sve drugo, posvetila je slavi Božjoj. O tome svjedoče mnoge slike i oltarnici, što ih je ona svojim kistom ukrasila. I kad nije imala prilike da ljepotu bojama izrazi, ona ju je nastojala tonovima uskladiti. (...) U svojoj ulozi duhovne majke odlikovala se nenadmašnom dobrotom. Tim je osvajala mladež koja ju je iskreno poštovala i cijenila. Nju su resile aristokratske vrline, a neizbježive bure života smirivala je ona u vedrim poljima svoga duha. (...) U svojoj osami zadnjih godina pokazala je mnogo razumijevanja za one, koji su je pohađali, te ih je bodrila riječju i primjerom. Njen prvi i zadnji primjer bio je pogled na vječnost." [23]

S. Fides je umrla u provincijalnoj kući 28. veljače 1950. godine i pokopana na starom samostanskom groblju u blizini groba svojih roditelja.

21 APKĐ, *Kronika zajednice u Sjemeništu 1944. - 1967*., 2.

22 Usp. isto., 4.; *Kronika Hrvatske provincije sestara sv. Križa od god. 1868. - 1968*. (umnoženo ciklostilom) 91.

23 APKĐ, Fascikl dokumenti s. Fides Petz.

Kata s. M. Charitas Alt (1880. - 1948.)

Jedna od zaslužnih, ako ne i najzaslužnijih sestara i poglavarica, danas Hrvatske provincije Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu, sigurno je s. M. Charitas Alt. U „Kazalu krštenih Đakovo 1875.-1891." na str. 2, 1880., broj 3 stoji podatak: Kata Alt, rođena 1880. je kći Nikole i Lize, a u „Kazalu vjenčanih Đakovo 1877.-1932.", u 1877. godini je podatak o vjenčanju Altet[24] Nikole i Lize Schmid 27. studenoga 1877." S vremenom je obitelj vjerojatno skratila prezime u Alt[25] jer i na obiteljskom grobu na đakovačkom groblju stoji prezime Alt.

Stanovali su u Bungurevačkoj ulici br. 369. Otac joj je bio ratar, a majka Elizabeta (Liza) rođena Schmidt, domaćica. O djetinjstvu Majke Charitas se ne zna gotovo ništa, tek se zna da je njezina majka bila vrlo pobožna, uzorna kršćanka.

Školovala se u samostanskim školama u Đakovu. U školskim izvješćima nalazimo njezino ime među učenicama pučke i više škole među odlikašicama, a posljednju godinu Više škole nalazi se i među konvikticama. Nakon završene Više škole 24. kolovoza 1895. godine ušla je u kandidaturu. Poglavari su je poslali u Zagreb gdje je završila Učiteljsku školu, a godine 1898. vodi je s. Engelberta Sporčić sa još dvije kandidatice u Ingebohl, u Švicarsku. Tamo je završila postulat i novicijat te učila strane jezike - francuski, engleski i talijanski. Prve zavjete je, kao s. M. Charitas, položila 24. travnja 1900. godine u Ingenbohlu.

Nakon položenih prvih zavjeta vratila se u Đakovo i tu odmah započela raditi na Nižoj pučkoj i Višoj ženskoj školi. Uz ovaj rad već kao mladoj sestri povjerena joj je bila dužnost pomoćnice magistre novakinja. Nakon nekoliko godina imenovana je učiteljicom novakinja i punih 27 godina oduševljeno i

24 Ovo prezime postoji ponajviše u Britaniji i Irskoj, ali ga nema više u Njemačkoj.

25 Nadbiskupijski arhiv u Đakovu.

velikom revnošću odgojila generacije dobrih, požrtvovnih i svetih sestara. Godine 1907. s. Charitas je bila imenovana i za prvu provincijalnu ekonomu.

Odgojiteljski i prevoditeljski rad s. M. Charitas

Svaku dužnost koja joj je bila povjerena s. M. Charitas je radila stručno, savjesno, zauzeto, „revnošću deseterostrukom", kako stoji u Sv. Pismu (Bar 4,28).

U školi je, uz učiteljsku službu na Nižoj pučkoj školi, predavala jezike - njemački, talijanski, francuski i engleski. Uvijek je imala puno učenica - tjedno je znala imati, uz sve druge obveze i po 22 sata. Ovi jezici nisu bili obligatni predmeti, što znači da satove nije mogla održavati u vrijeme nastave. To je zahtijevalo dodatno vrijeme. Kada je godine 1928. s. Charitas preuzela službu provincijalne poglavarice, ona je upravu škola predala s. Fides Petz. Tako je s. Fides bila prva direktorica samostanskih škola. Do tada su to bile uvijek provincijalne poglavarice. S. Charitas se brinula da njezine učenice, i uopće učenice samostanskih škola, steknu što solidniju naobrazbu, poučavala ih je u svim djevojačkim vrlinama, a također vodila brigu za duhovni život učenica. Tako su svake godine učenice imale trodnevne duhovne vježbe, bile učlanjene u Marijinu kongregaciju i druge izvannastavne aktivnosti.

Odgojiteljski rad s. M. Charitas u školi ne može se odvojiti od njezinih odgojnih nastojanja i metoda u novicijatu. Kako je bila vrsna učiteljica i odgojiteljica mladeži s. M. Charitas je svoju ljubav poklonila i svakoj sestri. Godine 1914. bila je imenovana prefektom, tj. zamjenicom provincijalne poglavarice, nakon što je Majka Engelberta Sporčić preuzela službu provincijalne poglavarice. U toj službi s. M. Charitas će ostati niz godina, sve dok sama ne bude imenovana provincijalnom poglavaricom 1928. godine. Sestre su je veoma voljele i poštivale, jer joj je prvo bilo stalo do toga da svaka bude najprije prava sestra sv. Križa. To je uključivalo puno odricanja, žrtve, zauzetosti na svim područjima, osobito u duhovnom životu. U svemu tome je s. Charitas prednjačila svojim životom i primjerom i to su sestre poštovale. Njezine upute su se nosile kroz život i prenosile mlađim naraštajima, želeći da se sačuva duh utemeljitelja koji je ona živjela.

O tom njezinom radu svjedoče mnoge sestre. Tako npr. s. Alojzija Švabe, u jednom pismu piše: „Majka Karitas nam je često još kao kandidaticama

govorila: 'Djeco, ako navečer niste umorne od posla i ako umorne ne legnete u krevet, onda niste ispunile svoj dan sestre sv. Križa!'"[26] Već ova rečenica govori o duhu kojim je disala i radila. Ovdje ćemo izdvojiti samo još neka svjedočanstva, kao npr. „Kada smo polazile u Zagreb u školu, dala nam je blagoslov s riječima: 'Među dobrima budite najbolje, među marljivima najmarljivije, među pobožnima najpobožnije'. Tim nas je riječima poslala na put. Mi to nismo zaboravile. Kada smo joj saopćile kakav lijep doživljaj ili da smo što lijepo vidjele, rekla nam je: 'Idi, čini i ti tako'". Znala nas je opominjati riječima: „Ako godinama nosimo iste slabosti i s njima sebi i drugima otežavamo život, znak je da ne obrađujemo tlo svoga srca, da je naša duša kao neobrađen vrt i neuzorana njiva."

Imala je dar zapažanja i bila je vrlo pažljiva i tankoćutna, razumjela je što se događa u dušama pojedinih sestara i tako im znala na vrijeme pomoći da prebrode, često teška iskušenja Bili su to nekad „gorki lijekovi" i stroge opomene, ali to sestre nisu nikada zaboravile niti joj zamjerale, jer je majčinskom rukom zagladila strogost i uspjela otkriti često i skrivene želje sestara i ispuniti ih. Jedna sestra, još kao dijamantna jubilarka, znala se sjećati njezinih pouka na kraju duhovnih vježbi, kao npr. „Za mene je dan izgubljen ako nisam toga dana podnijela nekoju osjetljivu žrtvu", ili „Uvijek za sebe izabrati teže ... Savjetujem vam da uvijek cijenite molitvu. Neka vam je na prvom mjestu u danu!" Tako su te generacije sestara, kojima je magistra bila majka Charitas mogle izdržati na teškim i odgovornim mjestima i često u nemogućim prilikama, jer su bile zadahnute Duhom Božjim koji im je u srce ucijepila učiteljica novicijata.

I kad je deset godina boravila u Švicarskoj u pismima koje je pisala pojedinim sestrama ili Majci Amadeji nikada nije zaboravljala podsjetiti na poštivanje i vjerno održavanje pravila i konstitucija.

Ona je službu provincijalne poglavarice vršila u vrijeme kada je u provinciji bio još veliki broj sestara kojima je njemački bio materinski jezik i zato je trebalo velike mudrosti i puno ljubavi da postigne ravnotežu i uspostavi pravu sestrinsku ljubav u zajednici. Kako je raspolagala znanjem četiri jezika i kako bi sestrama Hrvaticama pomogla u razumijevanju redovničkoga duha i života prevela je na hrvatski jezik sve redovničke knjige, kao i neke druge.

26 Pismo s. Alojzije s. Miljenki Tadin prije svojih zlatnih zavjeta 1984. godine.

Tako je prevela:

Pravila Družbe,

Kažiput, prevela za Božić 1914.

Konstitucije,

Promatranja za sve dane u godini, p. Bruno Versrysse D.I., Djakovo 1922.

Promatranja za mjesečnu obnovu duha, Antun Poltz, Đakovo, 1940.

Razmatranja na čast Presvetom Srcu Isusovu za prvi petak u mjesecu. Za sestre sv. Križa napisao, p. Ferd. Baumann, Biskupijska tiskara u Đakovu, 1938.

Život Majke Marije Terezije Scherer od s. Klarise. Rutishauser, Đakovo, Božić 1935.

Životopis oca Teodozija od s. C. Rutishauser, prevela je sa francuskoga jezika, kao i rukopis. Uspomene iz novicijata. Prijevod Životopisa o. Teodozija se nije sačuvao.

Većinom je prevodila na putovanjima pišući na koljenima. O tome je u prikazu života i rada Majke Charitas, prigodom njezine smrti, pisala majka Amadeja:

„Draga je časna Gospođa bila izvrstan prevodilac. Njezini su prevodi prave književne vrijednosti, te se gotovo ne udaljuju od originala, a opet su u potpunom duhu našeg jezika. Posebno su joj lijepi prevodi 'Malog pjevača'od Dolores Wieser, knjiga izdana u Knjižnici 'Hrvatske obrane', kao Knjiga 1, Đakovo 1939., i 'Svećenik prognanika' od Wilhelma Hünermanna, Knjižnica 'Hrvatske obrane', Knjiga 5, Đakovo 1940.; kao i 'Magnificat' od René Bazina, Knjižnica 'Hrvatske obrane' Knjiga 2, Đakovo, 1939. što je također prijevod sa francuskoga jezika."[27] No niti u jednoj knjizi nema njezinoga imena kao prevoditeljice. Obično je napisano: Prevele sestre sv. Križa. Majka Charitas se također pobrinula da se otisne mala džepna knjižica-molitvenik, dvojezično hrvatsko-njemački, kako bi sve sestre razumjele preporučene molitve, te na taj način učile i njemački jezik.

Ovo je samo kratki prikaz odgojiteljskoga, kulturnoga i književnoga rada s. M. Charitas Alt. U nastavku ćemo pogledati njezino zauzimanje i rad u službi provincijalne poglavarice.

---

27 APKĐ, *Prikaz života i rada Majke Charitas povodom njezine smrti*, od Majke Amadeje Pavlović, (rukopis) 1948.

Majka Charitas - provincijalna poglavarica

Godine 1928. bila je s. M. Charitas imenovana za provincijalnu poglavaricu. Ovu je službu vršila devet godina do 1937. Dobro je poznavala prilike u provinciji, znala je s kojim brojem i sposobnostima sestara raspolaže, jer ih je većinu ona odgojila. Ovu je dužnost prihvatila s velikom ozbiljnošću i neizmjernim povjerenjem u Božje vodstvo. Za tih devet godina njezine službe znatno se povećao broj područnica - filijala, kao i broj sestara.

Već 1928. godine sestre su preuzele rad na Dječjoj klinici na Šalati u Zagrebu.

Sljedeće godine 1929. preuzimaju rad u Šumetlici, odnosno u Dječjem lječilištu na Strmcu, te rad u Privatnom sanatoriju Dr. Matanović u Novom Sadu.

Godine 1930. rad u Gradskoj bolnici u Somboru.

Sljedeće 1931. rad na tuberkuloznom sanatoriju Zeleni brijeg u Zagrebu, kao i na Radium-institutu u Zagrebu, te Ortopedskoj klinici na Šalati.

Kao nekadašnja učiteljica Majka Charitas se posebno brinula za odgoj djevojaka, te je 1930. godine otvorila Internat za djevojke u Tvrđi u Osijeku, a da nije zanemarila i odgoj dječaka šalje sestre u „Celestinin dom" u Donji Miholjac.

Godine 1929. u Slavonskom Brodu otvara obdanište i zabavište za djecu „Marijin dom".

Godine 1935. preuzele su sestre Ubožnicu za gospođe na Orlovcu-Ksaver u Zagrebu, te iste godine rad u ubožnici u Slavonskom Brodu.

Godine 1936. otvara Majka Charitas Domaćinsku školu u Osijeku u Pejačevićevoj ulici.

Na srcu Majke Charitas bila je posebno briga za duhovnost ženskoga svijeta, te je unatoč velikim materijalnim žrtvama kupila kuću u Zagrebu, na Vrhovcu i tu sagradila prvi Dom duhovnih vježbi za ženski svijet u Hrvatskoj.

U Sloveniji u Maloj Loki također se pobrinula da se otvori Dom duhovnih vježbi za žene, kao i u Ponikvama, gdje je otvorila i Domaćinsku školu - seljačkog karaktera.

Obilazeći sestre na radu u bolnicama shvatila je koliko je važno da sestre budu školovane za poslove koje obavljaju. Zato je podržala otvorenje vlastite

Bolničarske škole Milosrdnih sestara sv. Križa s pravom javnosti, koja je kroz deset godina od 1934. do 1944. godine, odškolovala veliki broj sestara ne samo vlastite družbe, nego su ovu školu pohađale i sestre drugih zajednica, pa i drugih vjera.

Godine 1934. pobrinula se da se sagradi nova školska zgrada u Bosanskom Brodu. Sve je to iziskivalo velike materijalne žrtve i hrabrost u ostvarivanju ovih pothvata.

Kako sestre ne bi morale gubiti vrijeme odlazeći na sv. Misu u druge crkve ona se izborila, na nekim mjestima veoma teško, da svaka zajednica ima svoju vlastitu kapelicu ili barem molitveni prostor u klauzuri.

Veoma se brinula za školovanje kandidatica, pa je od 1929. do 1936. na školovanje u Kuću maticu poslala osam kandidatica.

Za vrijeme njezine službe otišle su prve dvije misionarke na pripremu za misijski rad u kuću Maticu - 1935. s. Edigna Benić i 1936. s. Angelika Kaufman. Obje su 1937. otputovale u Indiju i tamo radile do kraja života.

Sve ove filijale osobno je otvorila i vrlo često sama posjećivala ili delegirala provincijalne savjetnice da obave provincijalnu vizitaciju.

Nešto što uopće nije poznato o Majci Charitas je njezina briga za siromahe. Bila su to teška vremena između dva rata i velike ekonomske krize kada je sve više ljudi oskudijevalo u materijalnim dobrima, pa čak i oni koji su bili imućni. Sestre su diskretno i pažljivo dijelile odjeću i obuću, a Majka Charitas se pobrinula da u samostanu dnevno stotinjak odraslih i djece dobije topli obrok. Bila je uređena posebna prostorija koja se zimi grijala i u koju se moglo ući direktno izvana gdje su siromasi mogli kroz dan doći, ugrijati se, dobiti nešto toplo za popiti i blagovati, zadržati se. Sestre su se dobrovoljno odricale i nužnoga kako bi se moglo pomoći siromasima. Našlo se ipak i dobrih ljudi koji su u ovoj situaciji izišli ususret sestrama i preko njih pomogli siromasima.[28] Sve je to mogla učiniti jer je znala da su sestre spremne odricati

28 APKĐ, Usp. *Kronika I.,*. 86; U knjizi *Tagebuch, 1868. - 1951*., na str. 215 zabilježeno je: „8. XII. Im Monate Dezember bestimmte „socijalna skrb" aus Osijek eine gewisse Summe um 33 Volksschulkindern die recht arm sind täglich das Mittagessen zu geben. Das Kloster gab ein kleines Zimmerchen zu diesem Zwecke, kochte das Essen und Lehrerinen hatten die Aufsicht." i dalje pod nadnevkom 12. XII. „Bereiteten die Schwestern Lehrerinen mit der Schuljugend ein recht schönes Spiel, um welches sie vom Frauenverein geleiten wurde. Da Reingewinn ist für die Armenkindern von Diakovo bestimmt. Von diesem Gelde wurden 100 Kinder Knaben und Mädchen angekleidet. Die Kleider für die Mädchen nähten ebenfals die Schwestern". U knjizi

se i zajedno s njom pomagati potrebnima. U ovoj sobici sestre su djecu poučavale vjeronauk i lijepom vladanju, a kako nije bilo (za ono vrijeme) odgojno da ova siromašna djeca imaju dodira sa školskom djecom, nastojanjem gđe Nine Predmerski otvorena je dječja kuhinja pri ženskoj osnovnoj školi. Ručak za djecu kuhala je s. Lucila Garvanović, a sestre učiteljice su poslije školske obuke pomagale dijeliti hranu.[29]

Glavna životna djela majke Charitas bila su: rad na izgradnji Kristova kraljevstva i spas duša. Zbog toga njezina briga za otvaranje centara - domova za održavanje duhovnih vježbi i obnova, kao i velika briga za duhovnu izgradnju sestara, učenica i konviktica. Ona je rado dopuštala da se preko ljeta, kad nije bilo škole, u prostorijama internata održavaju duhovne vježbe za žene i djevojke, a u gimnastičkoj dvorani konferencije za muškarce. Izvrsno je surađivala sa svećenicima na tom području. Kako se brinula za izobrazbu sestara, tako je vodila veliku brigu da sestre učiteljice sudjeluju na stručnim skupovima koji su bili za njih organizirani, pa i u inozemstvu.

Majka Charitas nakon završetka službe provincijalne poglavarice

Godine 1937. završio je devetogodišnji mandat njezine službe provincijalne poglavarice te je pošla u Zagreb, na Vrhovac, gdje je preuzela službu kućne poglavarice. Ovaj dio njezinoga života i daljnjih deset godina do smrti obavijen je velom tajne. U Zagrebu je s. M. Charitas ostala vrlo kratko. O tim godinama zabilježila je Majka Amadeja sljedeće: „Nakon svršetka svoje službe, godine 1937. djelovala je draga časna Gospođa neko vrijeme na Vrhovcu kao nadstojnica. Majčinskom ljubavi i brigom brinula se za naš podmladak, kao i za sestre bolničarke. Ali upravo je tamo proživjela najteže dane svoga života. U siječnju 1938. otišla je u kuću Maticu. Zadnjega je dana rekla: ‘Moja mila provincija bit će mi uvijek u srcu i draga.’ (...) i u kući Matici mislila je na nas. Naše radosti bile su njezine radosti i naše boli bile su njezine boli”[30].

Chronik-Zapisi na str. 129 također je zabilježeno da je gđa Nina Predmerski sestrama pomogla i materijalno i savjetom u ovoj situaciji. Sve je to zasluga majke Charitas i njezine brige za siromahe.

29 Usp. APKĐ, *Povijest hrvatske provincije I. dio*, rukopis, 77.

30 Majka Amadeja, povodom smrti majke Charitas 1948.

U Švicarskoj je majka Charitas kroz deset godina vodila knjigovodstvo u Institutu Theresianum. Njezina pisma iz toga vremena odišu brigom i bolom za sestre u Đakovu i drugim filijalama. U jednom pismu je napisala i rečenicu: „Ne usuđujem se ni jabuku pojesti znajući koliko vi oskudijevate". Zaista je živjela za svoju provinciju. Željela se vratiti kući, ali umrla je naglo 2. studenoga 1948. godine. U svom pismu - obavijesti sestrama o njezinoj smrti majka Amadeja je napisala: „Drage naše sestre! Znadem, da će svaka od vas biti duboko pogodjena i ožalošćena, jer svaka od nas predobro znade, što je draga Pokojnica bila, što sve gubi s njome cijela naša Provincija, čitava naša Kongregacija i svaka pojedina od nas. (...) Ja sam skoro uvjerena, da je njezina plemenita duša primila u vječnosti nagradu za svoj neumorni i nesebični rad oko vodstva, izgradjivanja i napretka naše drage Provincije. Još više, za majčinsko vodstvo njezinih, njoj uvijek dragih kćeri na putu duhovnog života. Napose za one teške žrtve, pregaranja i boli, koji su prolazili njezinom profinjenom i patničkom dušom dijeleći s nama tešku sudbinu današnjice.[31]

Dugi niz godina čekala je povratak u svoje ljubljeno Đakovo. Švicarske sestre su se čudile što sestre iz Hrvatske, dolazeći u kuću Maticu, prvo posjete grob majke Charitas. Od svojih sestara iz Đakova nije nikada bila zaboravljena. Tako je došlo vrijeme da se vrati kući. Njezini posmrtni ostaci ekshumirani su 2. ožujka 1999. godine i 9. ožujka preneseni u Đakovo. Bila je to velika radost za sestre koje su je poznavale i kojima je bila učiteljica i brižna majka. Danas počiva zajedno sa ostalim provincijalnim poglavaricama u grobnici na samostanskom groblju u Đakovu.

Marija (Micika) s. Huberta Vujković (1894. - 1960.)

Krsnim imenom Marija, od milja su je zvali Micika, rođena je u Đakovu 14. listopada 1894. godine. Bila je jedino dijete oca Ladislava, poreznog činovnika i majke Berte, rođene u poznatoj glazbenoj obitelji Trišler.[32] Sama s. Huberta piše o svom djetinjstvu: „Otac moj Ladislav bijaše grčko-istočne vjere; majka moja Berta rođena Trišler usađivala je u mene, jedinici svojoj, već zarana ljubav prema svetoj vjeri katoličkoj.[33] Kad je imala deset godina umire

31 APKĐ, *Arhiv majke Amadeje Pavlović.*

32 Usp. TRISCHLER Erwin, *Glazbenička obitelj Trišler (Trischler) u Đakovu 1830. - 1986.*, u: Zbornik Muzeja Đakovštine, 12, Đakovo, 2015., 115.

33 APKĐ, VUJKOVIĆ, s. Huberta, *Životopis* (rukopis).

joj majka, a kako se otac zbog posla neprestano selio iz mjesta u mjesto, nije se baš brinuo za Mariju. U školu je pošla u Osijeku, drugi razred je završila u Našicama, a onda ju je uzela k sebi teta, sestra njezine majke Irma, koja je živjela u Beču te je tamo odvela i Mariju. O tim danima je ona zabilježila: „(...) Tako sam eto dospjela i u Beč, da nastavim školu. U Beču živjela sam u posve bezvjerskoj okolini, ali i uživala sam sve, što veliki grad djeci ugodnoga pružiti može. Tetka mi je ispunjavala svaku želju, ljubila me kao majka. Uza sve to, što je imala sve što svijet ugodnoga pružiti može uvidila sam da sretna nije, što vjere nema; to je i mene ponukalo da težim za plemenitijim načinom života".[34]

s. Huberta s učenicama šk. god. 1939./40.

Vrativši se u Đakovo Marija je školu završila u Samostanu sestara sv. Križa. Tu je ušla u sasvim drugo okruženje, drugi način života, druge odnose. Sve je to utjecalo da je nakon nekog vremena počela razmišljati ne bi li i ona mogla postati redovnica. No u ostvarenju svoje odluke naišla je na veliko protivljenje i oca i svoje tete. Kada su se konačno pomirili s njezinom odlu-

34 Isto.

kom, Marija je požurila i ostvariti ju. Na sam Badnjak 24. 12. 1909. stupila je u samostan. Kao kandidaticu poslali su ju poglavari u Eger u Češku,[35] gdje su sestre sv. Križa imale izvrsnu učiteljsku školu, koju je i Marija završila. Godine 1913. položila je ispit zrelosti i vratila se u Đakovo, ušla u novicijat i kao s. Huberta 24. 8. 1914. položila prve zavjete. Odmah je bila dodijeljena za rad na pučkoj djevojačkoj školi u Đakovu. Tako će s. Huberta gotovo cijeli svoj redovnički život provesti u provincijalnoj kući. U školi je predavala više predmeta - hrvatski, povijest, zemljopis, pouku o građanskom pravu, higijenu i kućanstvo, pjevanje. Bila je izuzetno glazbeno nadarena. Sve talente ulagala je u nastavnički poziv i savjesno i zauzeto, dušom i srcem radila s djecom. Tako je npr. sa s. Alfonzinom Eichinger vodila je škol. god. 1929./30., od 20. do 28. lipnja 16 učenica na ekskurziju u Zagreb - Ljubljanu - Bled i Bohinj. U Zagrebu im je dr. Vlado Petz (brat s. Fides) bio na usluzi te im je omogućio da razgledaju kazalište i neke muzeje.[36]

Godine 1932. s. Huberta je bila imenovana prefektom, tj. voditeljicom konvikta. Bila je to još jedna obveza koja je zahtijevala cijelu osobu. S. Huberta je i ovu dužnost vršila zdušno, savjesno i sa puno ljubavi prema djevojkama koje su stanovale u internatu.

Uz rad u školi, vođenje pjevanja u školi i u samostanu, s. Huberta je godinama vodila brigu za održavanje duhovnih obnova i duhovnih vježbi za žene i muževe i savjesno bilježila ove susrete. Kako u samostanu nije bilo prostora za održavanje ovih duhovnih susreta, oni su se odvijali u vremenu školskih praznika, kada su konviktice otišle kući. Sustavno održavanje duhovnih vježbi počinje 1920. i traje sve do 1940. godine. Vode ih oci isusovci, a u Glasniku đakovačke biskupije su uvijek bile najavljene. Za svu organizaciju, brinula se s. Huberta Vujković i veoma savjesno je vodila. Tako znamo za podatke o broju polaznica, o voditeljima, o mjestima iz kojih su dolazile djevojke i žene, o sadržaju, o dnevnom redu, o ozračju koje je vladalo tih dana, o plodovima susreta.[37] Pripremala je prostorije, za susrete, dogovarala s voditeljima dnevni red pojedinih turnusa, jer to su bili staleški susreti i trebalo se prilagoditi

35 APKĐ, *Tagebuch, 1868. - 1949.*, 76.

36 APKĐ, *Povijest samostanskih škola*, (rukopis) 394.

37 APKĐ, *Kronika duhovnih vježbi i staleških konferencija održanih u Zavodu sestara Svetoga Križa u Đakovu.*

mentalitetu i obrazovnom statusu pojedinih grupa.[38] Dogodilo se da je nekada bio veliki broj sudionica, te voditelj nije mogao osobno voditi cijelu grupu. Tada je s. Huberta preuzimala pojedina predavanja, razmatranja, meditacije. Ona je i nakon duhovnih vježbi kontaktirala sa sudionicama, bila s njima u pismenom kontaktu, pratila na neki način njihov život.

Osim ovih dužnosti s. Huberta je svako ljeto na imanju Josipovac pomagala kod žetve žita. Tako je na sve moguće načine sudjelovala u životu zajednice. O ovoj njezinoj zauzetosti zpisala je sestra u slijedeće: „(...) Sada je vidimo baš u žetvi. Stoji pred punim kamionom žita. I kao da je čujemo kako govori: o našoj zadnjoj žetvi na Josipovcu, o zlatnim klasovima, koji nigdje nisu tako lijepi kao naši. (...) O tom dragom polju kojega više neće obradjivati ruke dobrih sestara ...”[39]

Kada su sestrama bile oduzete škole, s. Huberta je najprije od 1943. do 1951. godine vodila kroniku provincije, a zatim je u Donjem Miholjcu vršila službu kućne poglavarice, bila sakristanka i imala privatne satove iz glasovira. Kako je već pobolijevala godine 1958. vratila se u Đakovo te ovdje također imala privatne satove. U Donjem Miholjcu je ponovo trebalo preuzeti poslove sakristanke te je 28. siječnja 1960. opet došla s. Huberta. Ovo je bilo njezino posljednje radno mjesto. Tu je darovala svoje posljednje sile. Još je svojim jasnim i zvonkim glasom molila molitvu Križnoga puta, da bi se kod 14 postaje onesvijestila. Prebačena je u osječku bolnicu, a zatim u provincijalnu kuću. Nitko nije očekivao tako brzi kraj. Umrla je 25. lipnja 1960. godine.

Na posljednji počinak, uz rodbinu, ispratilo ju je mnoštvo njezinih bivših učenica, mnogo djevojaka i žena kojima je ona služila kada su dolazile u duhovne vježbe, kojima je bila učiteljica u školi, za koje se brinula u konviktu, kojima je imala privatne satove. Ostavila je duboko upisane tragove dobrote u povijesti provincije i rodnoga grada.

---

38 O tome vidi više, RADIČEVIĆ, s. M. Estera, *Doprinos Milosrdnih sestara Sv. Križa apostolatu duhovnih vježbi u Đakovu od 1921. - 1940. godine,* u: Vjesnik Đakovačko - osječke nadbiskupije, lipnja 2018., 13 s.

39 APKĐ, *Povijest Hrvatske provincije družbe sestara sv. Križa I. dio*, (rukopis), 81.

Marija Behring[40] s. M. Sebastija (1896. - 1979.)

Obitelj Behring imala je šestero djece - tri sina i tri kćeri. Marija je bila druga po starini i piše da je obitelj bila siromašna, ali su roditelji bili čestiti i dobri ljudi. Otac Matija bio je tesar, a majka Barbara rođena Wagner domaćica. U Matici krštenih župe Svih Svetih u Đakovu u knjizi VII. na str. 153. zabilježeno je da je Marija rođena 1. siječnja 1896. godine. „Od osme godine do trinajste polazila sam pučku školu. Poslije sam tri mjeseca učila ručni rad u samostanu časnih sestara svetoga Križa. Jednu godinu sam bila kod kuće i radila ručni rad i kućni posao!"[41] Pomagala je majci oko odgoja braće i sestara i veoma je rado radila poljske poslove, brinula se za blago i obrađivala vrt. Zanimljivo, nije se željela uključiti u susrete svojih vršnjakinja, pa tako nikad nije željela ići na ples, nego je s jednom prijateljicom odlazila nedjeljom na popodnevne propovijedi i za to trpjela ruganja i poniženja. No, tada uopće nije razmišljala o samostanu. Kada je ipak počela razmišljati što će učiniti sa svojim životom, došla je na misao da bi njezin put ipak bio put sestre sv. Križa. Iako je obitelj bila pobožna i djeca odgojena u vjeri roditelji su se žestoko usprotivili njezinoj odluci, jer bila im je ona desna ruka u kući i prva pomoć na koju su se mogli osloniti.

Ipak se Marija izborila za svoj poziv i ušla u samostan 8. 8. 1912. godine. U samostanu je osposobljena za učiteljicu i nakon položenih prvih zavjeta 3. 10. 1915. godine, kao s. M. Sebastija, bila poslana u Donji Miholjac kao učiteljica na osnovnoj školi. Ovdje će provesti dugi niz godina i veoma savjesno i s ljubavlju raditi s djecom. U dva navrata, od 1929. - 1935., te od 1941. - 1943. vršila je i službu kućne poglavarice. U tim vremenima to je bilo vrlo zahtjevno. Veoma odgovornu dužnost dobit će s. Sebastija u provincijalnoj

40 Na nekim mjestima prezime je pisano bez „h" samo Bering.

41 APKĐ, BERING, s. Sebastija *Životopis* (rukopis).

kući kada će biti imenovana za voditeljicu kandidatica (Postulatsleiterin) od 1943. - 1948. u veoma teškim danima rata i poraća. Osobito je bilo teško za živežne namirnice. Umiralo je tada puno mladih sestara od tuberkuloze, a kandidaticama su poglavari predložili da odu svojim roditeljima dok se situacija ne smiri. No, nijedna to nije željela. Radije su gladovale sa sestrama. Ako se zna da su svi mogli dobiti tzv. točkice za hranu, a sestrama ih tadašnja vlast nije dala, onda se samo može diviti ovim djevojkama koje su bile spremne na svaku žrtvu. Sestra Sebastija se morala na sve načine domišljati kako kandidaticama osigurati minimalnu opskrbu.[42]

Nakon ove službe s. Sebastija je bila premještena u Trnavu, na ekonomiju, i tu vršila službu poglavarice od 1948. - 1954., pa zatim u Vinkovce u istom svojstvu. Nama se danas možda teško uživjeti u situaciju jedne učiteljice osnovne škole i učiteljice kandidatica koja odjednom mora preuzeti vodstvo jedne ekonomije, voditi brigu o vinogradu, o stoci, obrađivanju zemlje i k tome još brinuti za svaku sestru - za njezino tjelesno, duhovno i duševno zdravlje. To potvrđuje da su starije generacije sestara bile puno izdržljivije od današnjih. Ne čudi da je zdravlje s. Sebastije popustilo i da je bila premještena u provincijalnu kuću. Tu je od 1956. pa sve do smrti 1979. vršila različite poslove.

Iako je većinu svoga života provela u drugim mjestima, a ne u rodnom gradu, ne može se zanemariti njezina zauzetost ni za svoje rodno mjesto, gdje su joj bili roditelji, braća, a njezina mlađa sestra Doroteja također je ušla u samostan sestara sv. Križa i o njoj u nastavku ovoga teksta pišem nekoliko riječi.

42 Podsjeća nas ovo na prošlogodišnju (2020.) situaciju, kada je također, od strane i generalne i provincijalne uprave, kandidaticama i novakinjama bilo predloženo, da, dok ne prođe pandemija korone - virusa, odu svojim roditeljima. No, kao i tada, nijedna od njih nije željela otići. Njihov odgovor je glasio: „Kako bude sestrama, biti će i nama!"

Dorotea s. M. Josefa Behring (1904. - 1963.)

Doroteja je od svoje sestre Marije bila mlađa osam godina, rođena u Đakovu 23. siječnja 1904. godine. Osam razreda škole završila je kod sestara sv. Križa. Sa 17 godina ušla je i ona u samostan i u novicijatu dobila ime s. M. Josefa. Nije bila obdarena takvim sposobnostima kao njezina starija sestra, ali je bila veoma poslušna i požrtvovna sestra. Uglavnom je bila pomoćnica sestrama koje su radile u školi ili zabavištima u Herceg Novom, sirotištu u Vukovaru, Donjem Miholjcu i nekim drugim mjestima. Nije bila ni jako čvrstoga zdravlja pa je i to bio razlog njezinih mijenjanja poslova i mjesta djelovanja. Bila je među prvim sestrama na župi u Levanjskoj Varoši, od 1949. - 1951., a zatim je u provincijalnoj kući radila ručni rad. Umrla je u Đakovu 28. studenoga 1963. godine.

Matilda Aurelija s. Alojzija Švabe (1913. - 1990.)

Još jedna rođena Đakovčanka, Matilda Aurelija Schwabe[43], svoj život je započela u Đakovu i završila u rodnom gradu. Rođena je 20. siječnja 1913. godine, od oca Julija i majke Marije rođene Ziegler. Otac je bio po zanimanju soboslikar i u obitelji je bilo petero djece - 3 kćeri i dva sina.[44] Otac je imao vlastitu radionicu i nekoliko naučnika. „Kao najmlađa svi su me rado imali, tetošili i mazili, a najviše tata. Lako je pogoditi kako je takav postupak djelovao na moj razvoj. Razvila sam se u malog

43 U dokumentima - rodnom i krsnom listu piše ovo prezime, ali u kasnijim spisima piše obično - Švabe.

44 APKĐ, ŠVABE, s. Alojzija, *Životopis,* (rukopis).

prkosnog kolerika koji bi rado bio zapovijedao svima. Najbolje se to očitovalo kad je tata otišao u rat, tada sam se smatrala dužnom da zapovijedam naučnicima."[45]

Zabavište, pučku i građansku školu polazila je kod sestara sv. Križa. Kada je imala osam godina umire joj majka i to je bio prijelomni trenutak u životu male Matilde. Otac je još iste godine sklopio novi brak, ali s maćehom, ili kako je ona govorila pomajkom, Matilda nije mogla uspostaviti povjerljivi odnos, te je postajala melankolična, nepovjerljiva, povučena osamljena.

Kada su se njezine kolegice opredjeljivale za životne pozive Matilda je shvatila da je njezino mjesto u samostanu. Ali kako je bila prema svima nepovjerljiva nije znala na koji način bi svoju odluku prenijela ocu koji nije htio ni čuti za to, ali je više problema bilo s pomajkom. Ipak su se konačno oboje smirili i Matilda je stupila u samostan 14. 8. 1927. godine. Odmah je bila poslana u Zagreb gdje je završila učiteljsku školu i 1932. godine vratila se u Đakovo, završila formaciju i 17. ožujka 1934. godine, kao s. Alojzija, položila prve zavjete.

Prvih deset godina s. Alojzija je bila učiteljica na osnovnoj školi u Bosanskom Brodu, a zatim je 1943. godine došla u Đakovo i ovdje također preuzela učiteljsku službu na osnovnoj školi, sve dok sestrama nisu bile oduzete škole 1945. godine. Tako je na neki način vratila rodnome gradu ono što je u obitelji i školi primila.

Nakon što su sestrama bile oduzete škole počele su se otvarati župe, te je s. Alojzija pošla u Privlaku pokraj Vinkovaca gdje je bila kućna poglavarica i sakristanka. Uspostavila je dobar odnos s djevojkama i s njima uredila crkvu koja je bila prilično zapuštena, a osobito se pobrinula za crkveno ruho. U Privlaci je bila do 1952. godine, a onda je premještena u svojstvu katehistice u Osijek, u Tvrđu. Kada je biskup Bäuerlein u Đakovu osnovao Dijecezanski katehetski ured u njega je došla raditi, uz s. Emiliju i s. Beatisimu i s. Alojzija. Sestre su pripremale materijale za katehizaciju a kako nije bilo nikakvih pomagala, sve su morale načiniti same. Kako bi se olakšalo katehisticama predavanje vjeronauka, godine 1967./68. s. Alojzija je provela na tečaju u Ingenbohlu, u Švicarskoj i tu kod s. Oderisie Knechtle naučila kako djeci po-

45 Isto; Usp. također: *U svjetlu Križa očekuju dan uskrsnuća, Nekrolozi Milosrdnih sestara sv. Križa (1980. - 2004.),* priredila FILIPOVIĆ, s. Marija Stela, Đakovo, 2006., 299.

moću simbola prenijeti vjerske istine. Vrativši se kući prenosila je sestrama stečeno znanje, tako da su mnoge sestre ovaj „simbol-odgoj", kako su ga sestre katehistice nazivale, uklapale u svoja predavanja, neke i danas to koriste.

Od godine 1968. do 1987. s. Alojzija je u Zagrebu gdje ispomaže kod kandidatica i sestrama pomaže u razumijevanju Biblije koju je posebno proučavala. Bila je u tome nesebična i prenosila znanje na mlađe. Kako je sama bila veoma marljiva, to je tražila i od drugih. Osobito je bila zahtjevna u urednosti. Posljednje tri godine provela je na bolesničkom krevetu u provincijalnoj kući. U Đakovu je i završila svoj život. Umrla je 4. srpnja 1990. godine.

Marija s. M. Margareta Schmidt (1899. - 1936.)[46]

Obitelj Franje Schmidta, ratara i njegove supruge Elizabete, rođene Wagner, bila je brojna. Imali su sedmero djece, među njima i naša s. Margareta. Ona je rođena u Đakovu 21. siječnja 1899. godine. Kuća im je bila preko puta samostana, pa su djeca od rođenja bila usmjerena na sestre. Marija bilježi neke pojedinosti iz života svoje obitelji pa tako kaže da je majka bila veoma pobožna žena, koja je djecu odgajala u poštenju, bogobojaznosti i marljivosti. Svako ih je jutro i večer skupljala na zajedničku molitvu, a nedjeljom ih je vodila u samostansku crkvu na misu.[47]

Sa osam godina Marija polazi u samostansku školu, ali, kako sama kaže, nije bila baš osobito marljiva i škola joj nije išla. Jedna zanimljivost iz toga razdoblja koju opisuje u svome životopisu: „Nedaleko od naše kuće je samostanski vrt. Kad god sam imala vremena popela bi se na tavan i gledala u

46 Danas, kada se osobe koje su se opredijelile za duhovni poziv iz Đakova, mogu izbrojiti gotovo na prste jedne ruke, pretpostavljam da rijetko tko zna da je iz đakovačke obitelji Schmidt, što šire - što uže, bilo desetak ženskih i muških redovničkih i svećeničkih zvanja. Među njima su i dvojica uvaženih isusovaca i jedan pripadnik Družbe Božje riječi - verbit, jedan tajnik kardinala Augustina Bee i kard. Johanesa Wilebrandsa, jedan misionar u Kini, a jedan misionar u Indiji. Tako su njih trojica ime i slavu svoga rodnoga grada pronijeli cijelim svijetom.

47 APKĐ, SCHMIDT, s. Margareta, *Životopis*, (rukopis).

samostanski vrt kako (sestre) marljivo rade. Na taj način se u mojoj duši budi želja da bi se i ja na taj način mogla Bogu posvetiti."[48]

Uz obiteljski odgoj i školovanje kod sestara nije bilo teško donijeti odluku. Tako Marija ulazi u samostan 5. lipnja 1914. godine. Nakon formacije polaže prve zavjete 1917. godine i dobiva ime s. M. Margareta. Cijeli je svoj život provela u Đakovu radeći kućne poslove. Od svoga zavjetovanja do 1931. boravila je u zajednici na Josipovcu.[49] Zdravlje s. Margarete je od mladosti bilo dosta slabo, a sada neke napore nije mogla izdržati. Od 1931. do 1936. boravila je u provincijalnoj kući radeći neke male poslove i strpljivo noseći svoju bolest. Umrla je 4. srpnja 1936. godine u 37. godini života.

Iz druge obitelji Schmidt, također Franje i njegove supruge Marije rođene Papratović, potječe čak pet duhovnih zvanja, četiri kćeri i sin. Danas od ove obitelji nitko više ne živi u Đakovu. Potomci su se naselili u drugim mjestima - od Osijeka, Zagreba do Njemačke. Porijeklo se obitelji može pratiti sve do otprilike pedesetih godina 19. stoljeća. Potomci su se doselili iz Njemačke, ali su kasnije generacije s ponosom isticale da su Hrvati. No, ovdje nam nije ni bitno obiteljsko stablo. Franjo Schmidt i Marija rođena Papratović sklopili su brak 15. svibnja 1906. godine. Stanovali su u Đakovu na kućnom broju 547.,

48 Isto.

49 „Josipovac je udaljen od Đakova jedva dva kilometra. Leži na oniskom brežuljku sa lijepo uređenim voćnjakom i služi kao odmaralište sestrama i drago izletište učenica naših škola." - tako bilježi samostanska kronika. U blizini se nalaze ruševine rimske Certise kamo su učenice jako rado odlazile. Imanje je provincijalna uprava kupovala komad po komad, od miraza sestara, dok nije bila u mogućnosti kupiti veći dio zemlje. Posjednik Gerstner ponudio je na prodaju 25 jutara zemlje te je provincija prihvatila ovu ponudi i 1917. godine posjed je bio zaokružen na 120 jutara. Posjed je na temelju 16 kupoprodajnih ugovora bio upisan u gruntovnicu u Budrovcima. Posljednji ugovor datiran je 1938. godine. Na imanju se nalazila mala seoska kućica sa gospodarskom zgradom i stajom. Godine 1924. sagrađena je nova kuća, koja postoji još i danas i u njoj se nalazi upravna zgrada tvornice Meteor. Na Josipovcu je bio smješten veći broj djece iz Hercegovine i Bosne, kada je tamo 1918. godine harala glad. Sestre su obrađivale zemlju, gajile stoku. Za to vrijeme to je bila najbolje uređena ekonomija u ovom dijelu Slavonije. Zemlja se obrađivala poljoprivrednim strojevima. Tada su to bili najmoderniji strojevi. No zakonom o agrarnoj reformi imanje je 21. 2. 1946. oduzeto provinciji. U rujnu iste godine je uprava grada Đakova tražila da se preda i cjelokupna žetva. Tako su sestre ostale bez zrna žita. Kako je Josipovac bio uređen i imao nekoliko izvora i jezero ovamo su kasnije dolazila djeca na izlet posebno za prvomajske praznike. Zemljište je bilo razdijeljeno na mnogo vlasnika i nije svaki isto brinuo za svoj dio, pa su dijelovi postali zapušteni. No vremena se mijenjaju, pa je i zakonom o denacionalizaciji Republike Hrvatske ovo zemljište vraćeno prvotnom vlasniku Samostanu milosrdnih sestara sv. Križa, 11. 3. 2002. godine.

u blizini samostana. Po zanimanju Franjo je bio ratar, a supruga domaćica. U svom braku imali su 14 djece. Šestero ih je umrlo u dječjoj dobi, a ostali su na životu dva sina i šest kćeri. Od njih šestero pet ih je stupilo u samostan Sestara sv. Križa. Otac Franjo je imao dva brata redovnika - jedan isusovac Mijo i jedan verbita Ivan,[50] jednu rođenu sestru u samostanu sestara sv. Križa,

50 Budući da o ovim Đakovčanima gotovo ništa nije poznato, ovdje ću veoma kratko pribilježiti nekoliko crtica iz njihovoga života. Mijo Šmit rodio se u Đakovu 21. 8. 1886. godine. Put ga je od rodnoga grada vodio u Budimpeštu i Beč gdje je radio kao sedlar, a zatim je stupio u Družbu Isusovu 6. 8. 1909. godine. U prvom svjetskom ratu borio se u istoj pukovniji u kojoj se borio i Alojzije Stepinac. Iza rata brat Mijo se vratio u zajednicu i od 1920. - 1927. godine bio kao brat laik zadužen za imanje isusovačkog kolegija u Travniku. Tada ga poglavari poslaše u misije, u Indiju. Tu je na imanju kolegija sv. Marije u Indiji u Kurseongu, na pola uspona prema Himalaji, proveo 28 godina radeći poljoprivredne poslove i učeći ljude kako obrađivati zemlju, uzgajati stoku, brinuo se da ih pouči u vjeri. Iscrpljen i izrađen na teškim poslovima umro je u Indiji 19. 3. 1961. godine. Bio je ponosan na svoju domovinu i rodni grad te nikada nije propustio naglasiti odakle dolazi i gdje je odrastao.

Mijin rođeni brat, Ivan Šmit, rođen također u Đakovu 5. 2. 1894. godine. Pučku školu je završio u Đakovu i u Vukovaru izučio stolarski zanat. Radio je kao pomoćnik u raznim mjestima u domovini i u inozemstvu. Tako se našao u Grazu, u Austriji. Ovdje je upoznao redovničku zajednicu Družbe Božje Riječi, verbite. Prvi svjetski rat proveo je na fronti kao telefonista. Poslije rata donosi odluku da uđe u Družbu Božje riječi što je i učinio 1920. godine. Ovdje je dobio ime Polikarp. Prije nego će poći u misije pošalju ga poglavari kući u Đakovo da se pozdravi s roditeljima. Odatle se javio svome bratu Isusovcu da polazi u misije. Sam piše da mu se bilo veoma teško oprostiti od rodnoga grada, teže nego što je očekivao. S drugom subraćom krenuo je u misije u Kinu. Svoj put u Kinu opisao je u nekoliko članaka u misijskom časopisu Katoličke misije, 1927. - 1928. U tom časopisu opisan je i njegov odlazak u misije, a u br. 3/1929. i izvještaj o njegovoj preranoj smrti. U Kini je proveo samo dvije godine, a zatim je na putu prema jednoj misijskoj postaji obolio od tifusa i za nekoliko dana umro u najboljim godinama svoga života.

Treći redovnik iz ove obitelji je također isusovac dr. Stjepan Schmidt, (ili kako se sam potpisivao Šmit). Dvojica prethodno spomenutih redovnika su njegovi stričevi - braća njegovoga oca Franje. Stjepan se rodio u Đakovu, 1914. godine. Ovdje je završio osnovnu školu, prva četiri razreda gimnazije u Travniku, a ostala četiri razreda i maturu u Zagrebu na Šalati. U Družbu Isusovu ušao je 1932. godine. Trogodišnji filozofski studij završio je u Pullachu (u Bavarskoj). Teologiju je studirao na Gregorijani u Rimu. Za svećenika je zaređen 1943. godine, a zatim se posvetio specijalnim biblijskim studijima na Biblijskome institutu u Rimu. Godine 1959. obranio je doktorsku disertaciju iz Sv. Pisma o temi „Božja pravednost u Poslanici Rimljanima". U to vrijeme imenovan je tajnikom kardinala Augustina Bee, pročelnika Tajništva za jedinstvo kršćana i to je ostao sve do 1968. godine, do kardinalove smrti. Godine 1970. imenovan je posebnim tajnikom kardinala Johanesa Willebrandsa, također pročelnika istoga Tajništva. Govorio je osim hrvatskoga još talijanski, njemački, francuski, engleski, španjolski i latinski jezik, uz dobro poznavanje biblijskih jezika. Bio je čovjek vjere, intelektualac par excellence, ali duboko ponizan i uvijek spreman dati drugima mjesto u Crkvi i Družbi. Nikada nije propustio, iako je obitelj bila njemačkog porijekla, da istakne: „Hrvat sam iz Đakova!" Umro je u Rimu 5. studenoga 2006. godine.

s. Margaretu i tri sestrične, također u našoj zajednici. To su bile s. M. Charitas Alt, s. Sebastija i s. Josefa Behring. U obitelji je vladala strogo kršćanska atmosfera. Svaki dan je obitelj zajednički molila, a nedjeljna sveta misa bila je obavezna. Kako im je crkva bila blizu majka je često i običnim danima bila na misi, te je uvijek povela i koje dijete. Tako nije nikakvo čudo da su se djeca redom opredjeljivala za samostanski način života.

Obitelj Schmidt iz Đakova

Prva kćer koja je stupila u samostan sestara u Đakovu bila je ELIZABETA - LIZA SCHMIDT. Rođena je 1915. godine, a u samostan je ušla 1931. Kako je započela pučku školu od kuće, nastavila je i završila građansku školu u samostanu, a zatim je bila poslana u Zagreb, gdje je pohađala bolničarsku školu sestara sv. Križa s pravom javnosti.[51] Nju je također završila, ali nažalost iste godine, 15. lipnja 1936. je umrla od tuberkuloze. Bila je to velika

51 Kako bi sestre koje su radile u bolnicama dobile i teoretsko znanje, jer su izvrsno svladale njegu bolesnika, godine 1934. otvorila je Provincija vlastitu bolničarsku školu s pravom javnosti na kojoj su predavali uvaženi liječnici i sveučilišni profesori, a pohađale su je redovnice drugih Družbi pa i drugih vjeroispovijesti. Vidi o tome: RADIČEVIĆ, s. M. Estera, *Milosrdne sestre sv. Križa Hrvatske provincije, O 150.-obljetnici dolaska u Đakovo*, Đakovo, 2018., 40.

žalost za sve, i roditelje, ali i poglavare koji su od ove kandidatice jako puno očekivali.

Antonija s. M. Ismelda Schmidt (1917. - 1999.)

Druga koja je iz ove obitelji ušla u samostan sestara sv. Križa u Đakovu bila je Antonija, koja je ušla u kandidaturu godinu dana iza svoje sestre Lize - 1932. Kako je u obitelji bilo puno djece uvijek je vladala vesela atmosfera, a za sve nestašluke bila je na neki način, „pretplaćena" i odgovorna Antonija, odnosno Tonka kako su ju zvali u kući.[52] Ona je, za razliku od svoje braće i sestara bila posebno radosne i optimistične naravi. Kada je 1932. došla i rekla roditeljima da želi u samostan, oni to nisu ozbiljno shvatili baš zbog njezine nestašne ćudi. Kada je i starija kćerka Liza otišla u samostan, otac se zaputio na razgovor kod provincijalne poglavarice, ne bi li se s njom posavjetovao o odlukama svojih kćeri, jer nije mogao vjerovati da je to volja Božja, a ne njihovi mladenački hirovi. Tada je na tom odgovornom mjestu bila majka Charitas Alt, njegova sestrična, te je ona kao iskusna i dugogodišnja odgojiteljica i poglavarica, u razgovoru s ocem i Antonijom shvatila da se ovdje radi o pravom pozivu, te je tako Antonija ušla u samostan 11. rujna 1932. godine. Već od početka je njezin životni put u samostanu bio veoma interesantan. Započela je kandidaturu u osječkoj Tvrđi, u internatu za djevojke koje su išle u srednju školu i ovdje stanovale. Nakon godinu dana pošla je u Zagreb na Očnu kliniku, a zatim je bila pozvana da nastavi formaciju u postulatu 1935. No, nakon kraćeg vremena prekida postulat, i pohađa bolničarsku školu u Zagrebu, na Vrhovcu. Zatim je pošla u Veliki Bečkerek, danas Zrenjanin, sirotište za djecu bez roditelja, odakle je pozvana u postulat. Prve je zavjete položila, nakon godine novicijata, dobivši ime s. M. Ismelda 29. 3. 1939. godine. Prvo radno mjesto mlade sestre bilo je na Očnoj klinici u Zagrebu, koja se tada nalazila u Kukovćevoj ulici. Tu je radila do 1944., a zatim prešla u kliniku u Draškovićevoj ulici i tu u svojstvu instrumentarke radila na Kirurškoj klinici. Godine 1948. prelazi na Rebro, ali za samo nekoliko mjeseci, jer su sestre dobile otkaz jer nisu željele odložiti redovničku uniformu. Tako se s. Ismelda vraća u rodni grad i tu nakon kratkog vremena dobiva novu

52 APKĐ, *Životopis s. Ismelde Schmidt*, (rukopis).

dužnost. Vrijeme je to kada sestre nisu mogle od tadašnjih vlasti dobiti tzv. krušne karte, iako su imale na njih pravo, a trebalo je prehraniti sestre koje su iz bolnica dobivale otkaz i dolazile u provincijalnu kuću.[53] Stoga je Majka Amadeja Pavlović, tadanja provincijalna poglavarica, tražila mogućnosti zaposlenja sestara. U dogovoru s nadb. Alojzijem Stepincem i biskupom Antunom Akšamovićem, poslala je sestre na župe.[54] Tako je s. Ismelda bila poslana u župu sv. Katarine u Nijemce. Vodila je brigu za zajednicu, uređivala crkvu i vodila zbor djevojaka. Uz to je obilazila bolesnike u mjestu i okolnim selima, jer u krugu šezdeset kilometara nije bilo nikakve zdravstvene ustanove. Bilo je to veoma naporno, ali Božja providnost je spašavala s. Ismeldu iz mnogih poteškoća i nekada je doživjela čudesne zahvate u svom radu i odnosu prema ljudima. Treba se sjetiti da je to vrijeme neposredno iza rata, kada su u selima ljudi znali tko je bio na kojoj strani, što je učinio i čime se u ratu bavio. Bilo je nerazumljivo da sestra ne gleda na takve stvari i mnogi su joj zamjerali što se trudi biti jednaka prema svima.

Godine 1950. sestre su otišle dvoriti bolesnike u dvije vojne bolnice u Beograd na Vojno medicinsku akademiju (VMA) i u Vojnu bolnicu u Skopje. Za daleko Skopje je bila određena s. Ismelda. Nije joj bilo lako napustiti svoju Slavoniju i otići „na kraj svijeta". No kad je u pitanju redovnička poslušnost nema premišljanja. Ovdje je ostala sve do isteka ugovora između bolnice i Samostana 1960. godine. Zatim je došla u VMA u Beograd do 1963. Ove su bolnice bile veoma zahtjevne i sestre su bile pod velikim pritiskom kako bi uskladile sve svoje obveze. Vesela narav s. Ismelde je na ovim mjestima zagladila mnogu poteškoću i pomogla pojedinim sestrama da prebrode krize. Sljedeće mjesto njezina djelovanja bila je Gradska bolnica u Bijeljini. Preuzimanje ovoga rada bilo je ravno čudu. U to doba u Bosni nijedna redovnička kongregacija nije smjela nositi redovničko odijelo. No sestre sv. Križa su to smjele. Brigu za zajednicu preuzela je s. Ismelda. Bijeljina je bila višenacionalna i višekonfesionalna sredina i trebalo je mnogo mudrosti, dovitljivosti pa i prave hrabrosti da sve prođe u miru. Ovdje je došla do izražaja prava ljudskost i iskrena kršćanska ljubav svih sestara, a pogotovo s. Ismelde koja

53 Usp. APKĐ, *Kronika* (tiskana ciklostilom) 85 s.

54 Bio je to veliki izazov i velika hrabrost majke Amadeje. Do tada su ljudi sestre susretali samo u crkvi ili u školskom radu, a sada su svirale, uređivale crkvu, kasnije imale vjeronauk. Osim toga sestre su morale odlaziti čak i u nadnice kako bi si priskrbile živežne namirnice, obrađivale vrt, radile ručni rad, obilazile bolesnike. Usp. APKĐ, Arhiv Majke Amadeje.

je bila odgovorna. Njezine uspomene iz tih dana pune su različitih doživljaja, i dobrote drugih ljudi prema sestrama.[55]

Nakon odlaska iz Bijeljine s. Ismelda je tri godine radila u Domu starih u Visu, ali podneblje nije odgovaralo njezinom zdravlju. Zato je pošla u Njemačku u Unterpfaffenhofen, nedaleko Münchena, gdje su sestre radile u staračkom domu. S. Ismleda se ovdje vrlo brzo zdravstveno oporavila i ovdje ostala do 1986. godine. Odavde je svaka tri mjeseca morala putovati u domovinu jer nije imala dozvolu trajnog boravka. Na ovim svojim putovanjima s. Ismelda je imala bezbroj uglavnom lijepih doživljaja. Uvijek je putovala noćnim vlakom kada su putovali Turci svojim kućama, jer tada ih je tamo dolazilo jako puno. Oni su imali veći broj djece koja su se uvijek okupljala oko s. Ismelde, a carinici su mislili da je ona njihova i da putuje dalje te nisu nikada provjeravali što nosi. Tako je u doba kada se u Jugoslaviji nije mnogo toga moglo kupiti s. Ismelda znala dobaviti stvari, osobito što se tiče liturgijskih predmeta i potrebnih crkvenih stvari.

Iscrpljena i bolesna došla je u zajednicu „Marijin dom" u Zagrebu i tu radila poslove koje je još mogla, među ostalima plela je za siromahe i za misije. Tu je i umrla 7. kolovoza 1999. a pokopana u svom rodnom gradu, Đakovu 9. 8. 1999.

Gdje god je bila i gdje god je radila s. Ismelda je uvijek s ponosom govorila da je rođena Đakovčanka, te onima koji nisu nikada čuli za ovo mjesto, srcem i dušom objašnjavala gdje je Đakovo, tko je biskup Strossmayer, kako su sestre došle. Bila je zahvalna sugovornica, svoje rečenice je znala oblikovati sažeto i zanimljivo, pa su je svi rado slušali.

55 Tako npr. s. Ismelda je spasila od smrti jednu kaluđericu, koja nije imala nikakvo zdravstveno osiguranje, a trebala je hitnu operaciju slijepog crijeva. Njezina igumanija ju je dovezla i ostavila u bolnici. Nakon zahvata sestre su je uzele u svoj stan, kako bi smanjile troškove bolnice. No njezine sestre nisu uopće dolazile po nju niti se raspitivale kako je. Jednoga dana su ih sestre susrele na tržnici. Kada su ih pitale zašto ne dođu po sestru, ostale su iznenađene i začuđeno pitale: „Zar je ona još živa?" U međuvremenu je s. Ismelda učila ovu sestru pisati i poklonila joj je Bibliju. Kada su došle po nju, zaprežnim kolima, naravno, dovezle su sestrama puna kola živežnih namirnica tako da su sestre opskrbile i sve medicinsko osoblje bolnice. Ovo se prijateljstvo nastavilo sve do odlaska sestara iz Bijeljine. Bilo je sličnih takvih primjera i sa muslimanima. Usp. APKĐ, *Uspomene s. Ismelde Schmidt,* (rukopis).

Terezija s. M. Mihelina Schmidt (1921. - 1954.)

Od spomenutih kćeri obitelji Schmidt u samostan je ušla 2. listopada 1939. godine i Terezija. Nažalost je umrla mlada, no ipak nešto starija od svoje sestre Lize koja je imala samo 21 godinu, a Terezija je umrla u 34. godini života. Svaki čovjek je original. To je osobito vrlo interesantno promatrati u obitelji gdje ima više djece. Za razliku od svoje sestre Tonke, s. Ismelde, koja je bila veoma vesele naravi, Terezija, s. Mihelina je bila prilično šutljiva, zatvorena, otresita i nepristupačna, pomalo opore ćudi. No iza ove grube vanjštine krilo se zlatno srce. Kako je govorila malo i nerado, bila je za sve „zatvorena knjiga" i trebalo se dobro potruditi da ju se otvori. Bila je u riječima tako škrta da poglavarica nije znala što misli, pa je nekada znala kazati: „No sada zaista ne znam hoćete li to ili ne", jer na naloge nije dala odgovora. No, postepeno se njezina narav mijenjala. Na njoj se vidjelo da jako puno radi na izgradnji svoga karaktera, tako te su sestre znale kazati: „Na s. Mihelini se zaista vidi da se mijenja". Nije bila podložna taštini, a njezina nepristupačna narav očuvala ju je u životu od mnogih nevolja. Ušla je u samostan 2. listopada 1939. godine, a prve zavjete položila 1943.

Dvije godine radila je u bolnici u Virovitici, a kako je već pobolijevala morala je mijenjati radna mjesta, pa je tako prešla u Zagreb na Rebro. Ovdje je bila i bliže odgovarajućoj medicinskoj skrbi koja joj je bila potrebna. Na Rebru je promijenila nekoliko odjela. Svagdje je radila vrlo marljivo i zauzeto. Veoma ljubazno se odnosila prema osoblju s kojim je radila, tako da, kada su čuli da je umrla svi su zaplakali i kazali: „O šteta, ona nije nikada nikoga uvrijedila!"[56]

Već teško bolesna vratila se u provincijalnu kuću i 23. listopada 1954. godine umrla. Može se samo pretpostaviti kako je bilo njezinoj majci kada je i drugu kćer u cvijetu mladosti morala pokopati.

56 APKĐ, *Registar pokojnih sestara*; Theodosia, br. 1/1956., 187 - 188.

Barbara s. M. Charitas[57] Schmidt (1926. - 2015.)

Najmlađa od djece iz obitelji Franje i Marije Schmidt bila je Barbara. Iako je bila najmlađa željela je imati najvažniju ulogu, kako je to u svom životopisu napisala. Barbara je pohađala zabavište u samostanu i tu mnogo toga naučila, kako je sama znala pričati. Tako je već od najranije dobi upoznavala sestre i njihov život. U samostanu je također pohađala pučku i građansku školu. Nakon završene građanske škole ušla je 1941. godine i ona u kandidaturu, jer su već njezine tri sestre bile u samostanu, a jedna je već kao kandidatica bila umrla. Kako je imala odlične svjedodžbe Barbara je odmah poslana u Zagreb gdje je 1945. godine završila učiteljsku školu kod sestara Milosrdnica. Ona je bila među posljednjim sestrama koje su završile ovu izobrazbu. Nakon novicijata položila je prve zavjete 1947. godine, dobivši ime, vjerojatno po svojoj teti koja je tada bila u Ingenbohlu, s. M. Charitas.

Tri rođene sestre iz obitelji Schmidt s. Mihelina, s. Ismelda i s. Karitas

Kako više nije mogla raditi kao učiteljica s. Charitas je pošla u Vukovar gdje je u našoj bolnici radila u uredu. Tu je, također kao posljednja generacija, završila i šestomjesečni tečaj za bolničarke, koji su novi vlasnici dopustili da se održi. S. Charitas je bila živi svjedok nasilnog oduzimanja naše bolnice u Vukovaru i o tim bolnim i teškim danima pričala je mlađim sestrama sve do smrti. Nakon odlaska iz Vukovara još je godinu dana radila u laboratoriju na Rebru, ali je bila premještena u provincijalnu kuću i tu kod s. Rafaele Franc počela učiti sviranje. Kako je imala izuzetan glazbeni talent vrlo je brzo svladala sviranje, toliko da je mogla zamijeniti s. Rafaelu u katedrali na orgu-

57 Ovdje ime pišem kako je napisano u dokumentima, iako se sestra potpisivala obično fonetski - s. Karitas Šmit.

ljama. To nije bila mala stvar. U Privlaci na župi bila je u dva navrata - 1949. i od 1954. - 1958. godine. Vremena su bila takva da su zahtijevala brze i temeljite prilagodbe. Tako je s. Charitas došla u biskupijski ekonomat 1958. godine i tu deset godina savjesno radila poslove za koje nije bila školovana, ali je bila izuzetno točna i savjesna. Njezino zdravstveno stanje nije bilo dobro, te je bila premještena u provincijalnu kuću i ovdje radila sve poslove administracije i pomagala s. Kasildi u vođenju samostanske kronike. Ljubomorno je čuvala sve što je dolazilo u arhiv i uvijek govorila: „To treba čuvati za buduća pokoljenja." Kao rođena Đakovčanka mnogo je znala o povijesti rodnoga grada, samostana i naroda, a pratila je revno i sadašnjost sve do konca života. Sve do u duboku starost obavljala je za sestre sve poslove u gradskim uredima. Govorila je: „Uvijek imam pred očima da ja predstavljam cijelu zajednicu, mene će zaboraviti, ali samostan neće. Hodala sam tako s krunicom u ruci od policijskih do općinskih i katastarskih ureda; nailazila sam u uredima i na neprijazna lica, ali sam uvijek prema svima u svom ophođenju nastojala zadržati ozbiljnost i dostojnu distancu".[58] Tako je s. Charitas u svojim poslovima prohodala ulice rodnoga grada, ne jednom, nego tisuću puta i posvetila molitvom krunice. Vjerujem da je mnogi još uvijek pamte kako sabrano, ponosno korača ulicama Đakova, ne obazirući se ni lijevo ni desno, ali zamjećujući svaku osobu. Bila je osebujne naravi i za razliku od svoje rođene sestre Ismelde, bila je uvijek ozbiljna i teško je razumijevala nova vremena koja zahtijevaju i neke promjene. Rijetko je tko tako volio svoju Domovinu kao s. Charitas. Ništa nije propustila što se događalo u Hrvatskoj i teške trenutke je osobito bolno proživljavala. Bila je ponosna što je Hrvatica, iako je potekla iz obitelji njemačkog podrijetla. Svome gradu i domovini vratila je, svojim životom i radom, ono što je od njega i svoje obitelji dobila i baštinila. Umrla je u Đakovu 17. siječnja 2015. godine.

58 PERKOVIĆ, s. M. Blaženka, *Nekrolog povodom smrti s. Charitas Schmidt*, u: U znaku Križa, br. 1/2015., 75. Autorici ovoga članka pričao je službenik u Općini o s. Charitas sljedeće: „A vi ste zamijenili prijašnju sestru? Znate kadgod je došla nekim poslom, a ja ju nisam mogao odmah uslužiti, ponudio sam joj da sjedne i pričeka. Međutim, nikada, ali baš nikada, nije sjela, nego je uvijek uspravno stojeći pričekala da završim posao i da riješim njezine potrebe. Čudio sam se, jer posljednjih godina, kada je već teže hodala, nije bilo lako stajati deset do petnaestak minuta i čekati, a ponekad nisam mogao prekidati posao. No, to je bila njezina odluka koje se ustrajno držala".

Ana s. M. Polikarpa Paitz (1911. - 1929.)

Još jedan mladi život ugrađen je u povijest grada. U Đakovu je 18. svibnja 1911. godine rođena Ana Paitz. Otac joj je bio Antun, po zanimanju stolar, rodom iz Vinkovaca, a majka Helena, rođena Schmidt. Krstio ju je župnik i dekan Pavao Gjelatović. Vjerojatno zbog očeve službe Ana je u Vukovaru završila Žensku stručnu školu, a u Đakovu pohađala Žensku građansku školu. U samostan je stupila 21. srpnja 1926. godine. Kao kandidatica nastavila je srednju školu, ali ju je na iznenađenje svih, pa i sebe same, morala prekinuti. Podmukla bolest razarala je njezin organizam. Prihvatila ju je kao poziv Božanskoga Spasitelja i potpuno se predala u njegove ruke. Iako je bila tako teško bolesna primljena je bila u novicijat. Dobila je ime s. Polikarpa, jer tako se zvao njezin ujak koji je bio redovnik Družbe Božje Riječi i kao misionar u Kini tamo i umro. (Vidi ovdje bilješku br. 44). Umrla je 20. veljače 1929. godine.

Osim ovih sestara u samostan su stupile još tri djevojke također rođene Đakovčanke, ali su nakon položenih zavjeta istupile iz Reda. Navest ću ovdje samo njihove osnovne podatke, jer svojim životom, ne samo u samostanu nego i kasnije, zadužile su svoj rodni grad. To su:

Zora-Justina Schön, **s. PANKRATIA**
rođena 27. 8. 1887. u Đakovu
ušla u samostan 2. 7. 1903.;
prve zavjete položila 28. 8. 1907. Istupila 20. 4. 1921.

Juliana Kramoster **s. M. WILHELMINE**
rođena 13. 7. 1887. u Đakovu
ušla u samostan 2. 8. 1903. Otpuštena 4. 7. 1909.

Marija Alt **s. M. EUFRASIA**
rođena 10. 9. 1910. u Đakovu
ušla u samostan 25. 11. 1932 .
prve zavjete položila 30. 10. 1935. Istupila 20. 11. 1952.

Zaključak

Čovjek se rađa i živi određeni broj godina u mjestu rođenja. Kod nekih osoba je to veoma kratko, dok se drugi cijeli život „ne maknu" iz rodnoga mjesta. Kako smo vidjeli iz ovoga prikaza većina od ovih 14 Đakovčanki je svoj život provela daleko od rodnoga grada, ali nikada ga nije zaboravila. Većini sugrađana ostale su potpuno nepoznate, kao i trojica redovnika.

Zanimljivo da su sva ova duhovna zvanja potekla iz obitelji koje su njemačkoga porijekla. Nije to ništa neobično kada se uzme u obzir da je Družba milosrdnih sestara sv. Križa također stigla iz inozemstva, iz Švicarske, da se dugi niz godina u provinciji uglavnom govorilo njemački, da je sva korespondencija sa kućom Maticom, sve do šezdesetih godina prošloga stoljeća, pisana njemačkim jezikom, da je veliki broj sestara bio rodom iz austro-ugarskih zemalja te da im je materinski jezik bio njemački. Zato se ovim djevojkama bilo lakše odlučiti ući u zajednicu. No, svaka se uvijek predstavljala da je Hrvatica iz Đakova, pa su i prezimena pisale hrvatskim alfabetom.

U stopedeset godina postojanja Hrvatske provincije kroz đakovački samostan prošlo je više od tisuću i pol sestara, te ako se tome pridodaju kandidatice koje su dolazile i odlazile, bilo je gotovo dvije tisuće djevojaka koje su dulje ili kraće vrijeme boravile u Đakovu. Svaka od njih, a pogotovo ove nepoznate Đakovčanke, ugradila je svoj život u dobrobit ovoga grada. Svaka je dio svoga života darovala ovome gradu. U ovih desetak Đakovčanki uključena je svaka, bez obzira je li ustrajala u zvanju ili krenula drugim putem.

Zašto se više nijedna djevojka iz Đakova nije opredijelila za život Milosrdne sestre sv. Križa, ostaje tajna. Možda budućnost donese i takva iznenađenja.

SUMMARY

Estera Radičević

SISTERS OF MERCY OF THE HOLY CROSS BORN IN ĐAKOVO

Based on archival materials and other literature the article presents the contribution of the Sisters of Mercy of the Holy Cross who were born in Đakovo. They utilized their talents to contribute to the prosperity of their hometown in the field of culture, humanitarianism and religion. There were fifteen sisters, and the last one died in 2015. Sadly, for a long time there weren't any girls from Đakovo that felt the call to be a Sister of Mercy.

Đakovo i Đakovština u danima Travanjskoga rata i uspostave Nezavisne Države Hrvatske: o žrtvama Đakovča na i Đakovštinaca i o njihovim sudbinama u historiografiji, publicistici i žrtvoslovima

UDK 355.48(497.5 Đakovo)"1941"
Izvorni znanstveni rad

Vladimir Geiger
Hrvatski institut za povijest, Zagreb
Branko Ostajmer
Hrvatski institut za povijest, Zagreb

U radu se na temelju izvora, novinstva i literature razmatraju događaji u Đakovu i Đakovštini u vrijeme Travanjskoga rata te uspostavljanja Nezavisne Države Hrvatske, uz poseban osvrt na đakovačke žrtve tih događaja te na pristup historiografije, publicistike i žrtvoslova tim događajima i žrtvama. Posrijedi su događaji koji su do sada nedostatno bili zastupljeni u historiografiji i publicistici, odnosno događaji o kojima ne postoji, ili barem zasad nije poznato obilnije izvorno dokumentarno gradivo. Uz takvu oskudnost izvornih dokumenata istraživači su često oslonac nalazili u suvremenim novinskim napisima i(li) memoarskim zapisima koji su, s

jedne strane, dragocjeni u rekonstrukciji događaja, dok su, s druge strane, počesto nepouzdani i kao takvi izvor raznovrsnih netočnosti. Takve netočnosti su u međuvremenu počesto postale općim mjestima u historiografiji, publicistici i žrtvoslovima.

Ključne riječi: Đakovo, Đakovština, Nezavisna Država Hrvatska, Travanjski rat, žrtve, historiografija

Đakovština u Travanjskom ratu 1941.

Tema, koja je predmet ovoga rada, bila je do sada u đakovačkoj zavičajnoj historiografiji i publicistici razmjerno slabo zastupljena. Kratak prikaz ponudio je Stjepan Brlošić u članku „Đakovo i okolica u 1941. godini", objavljenom 1964. godine u četvrtom svesku zbornika *Ustanak naroda Jugoslavije*, potom u članku „NOB u Đakovštini od 1941. do 1945. godine" u *Zborniku Đakovštine* 1., objavljenom 1976., te naposljetku u svojoj knjizi *Đakovština u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941 – 1945.*, objavljenoj 1986. godine.[1]

Sljedeći nezaobilazan izvor jesu sjećanja suvremenika tih događaja, odvjetnika dr. Mije Šalkovića „Đakovo u Travanjskom ratu 1941. (ulomak iz neobjavljenih Sjećanja)", objavljena u svibnju 2001. godine u *Đakovačkom glasniku.*[2] Članak Zvonka Benašića „Njemačka vojska zauzela je Đakovo 11. travnja 1941.", objavljenom prvotno u *Đakovačkom glasniku* u rujnu 2001., a zatim kao poglavlje pod naslovom „1941. Njemačka vojska zauzela je Đakovo" i u njegovoj knjizi *Đakovački spomendani*, objavljenoj 2003. i 2010. godine, napisan je na temelju Brlošićevih i Šalkovićevih podataka, ali znatnim dijelom i osobnih sjećanja i onoga što se je u Đakovu o travanjskim događajima 1941. godine i sudionicima tih događaja znalo i manje ili više točno kasnije prepričavalo.[3]

---

1 Usp. Stjepan Brlošić, „Đakovo i okolica u 1941. godini", u: *Ustanak naroda Jugoslavije*. *Zbornik*, Knjiga četvrta, gl. ur. Milinko Đurović (Beograd: Vojnoizdavački zavod JNA „Vojno delo", 1964.), str. 875.; Stjepan Brlošić, „NOB u Đakovštini od 1941. do 1945. godine", u: *Zbornik Đakovštine*, 1., ur. Marijan Matković, Teodor Varićak i Dionizije Švagelj (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad Vinkovci, 1976.), str. 352-353.; Stjepan Brlošić, *Đakovština u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941 – 1945.* (Đakovo: Skupština općine Đakovo, 1986.), str. 49-50.

2 Mijo Šalković, „Đakovo u Travanjskom ratu 1941. (ulomak iz neobjavljenih Sjećanja)", *Đakovački glasnik* (Đakovo), god. VII., br. 155, 24. V. 2001., str. 8.

3 Usp. Zvonko Benašić, „Njemačka vojska zauzela je Đakovo 11. travnja 1941.", *Đakovački gla-*

Ukratko je o događajima u Đakovu u danima Travanjskoga rata 1941. godine i uspostave Nezavisne Države Hrvatske (dalje: NDH) na temelju podataka koje donosi Šalković pisao i Mirko Ćurić u članku „U XX. stoljeću se tri puta ratovalo na đakovačkim ulicama", objavljenom u *Đakovačkom glasniku* u rujnu 2001. godine,[4] da bi napokon, u članku „Kraljevska vojska granatirala je đakovačku katedralu 11. travnja 1941." objavljenom u *Glasu Slavonije* u travnju 2016. godine, i koristeći ponajprije podatke i iz tiska NDH i Šalkovićevih sjećanja, na iste događaje podsjetila i Maja Muškić.[5] Nekoliko podataka i kratkih navoda o Đakovu i Đakovštini u vrijeme Travanjskoga rata 1941. godine i uspostave NDH nalazimo i u zavičajnim đakovštinskim monografijama.[6]

O Đakovu i Đakovštini u vrijeme Travanjskoga rata 1941. godine nekoliko podataka, i ukratko, spominje se i u hrvatskoj historiografiji i publicistici[7], zatim tek ukratko u njemačkim zavičajnim knjigama za Đakovštinu[8], i nešto

snik (Đakovo), god. VII., br. 162, 27. IX. 2001., str. 21. i Zvonko Benašić, *Đakovački spomendani* (Đakovo: Matica hrvatska Ogranak Đakovo i Zvonko Benašić, 2003.), str, 156-158. i Zvonko Benašić*, Đakovački spomendani*. *Drugo dopunjeno izdanje* (Đakovo: Matica hrvatska Ogranak Đakovo i Zvonko Benašić, 2010.), str. 200-202.

4 Usp. Mirko Ćurić, „U XX. stoljeću se tri puta ratovalo na đakovačkim ulicama", *Đakovački glasnik* (Đakovo), god. VII., br. 161, 13. IX. 2001., str. 2.

5 Usp. Maja Muškić, „Kraljevska vojska granatirala je đakovačku katedralu 11. travnja 1941.", *Glas Slavonije* (Osijek), god. 96., br. 30143, 12. IV 2016., str. 20.

6 Usp. Zdenko Šarčević (Miškov), *Novi Perkovci* (Novi Perkovci: Udruga Šokaca Đakovštine; Matica hrvatska – Ogranak Đakovo, 2016.), str. 95.

7 Usp. Vladimir Geiger, „Nijemci Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu (1941.-1945.)", *Časopis za suvremenu povijest* (1996.), br. 3: 399-340 i Vladimir Geiger, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest i Dom i svijet, 2001.), str. 141.; Ivan Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država (XXIX.). Srpski zločini od početka Travanjskoga rata 1941. do uspostave vlasti Nezavisne Države Hrvatske", *Politički zatvorenik*, god. XV., br. 174 (Zagreb, rujan 2006.), str. 22. ili Ivan Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", http://shp.bizhat.com/A.Stepinac1.html, pristupljeno 3. srpnja 2021. ili [nepotpisano] „Zločini Jugo-vojske u Travnju 1941.", https://zupanjac.net/zloini-jugo-vojske-u-travnju-1941, pristupljeno 3. srpnja 2021. i Ivan Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država* (Zagreb: Vlastita naklada, 2007.), str. 306-307.

8 Usp. *Heimatbuch Satnitz (Djakovačka Satnica). Eine gemischtprachige Gemeinde in Slawonien/ Jugoslawien*, Hrsg. von Stefan Stader (Kaiserslautern: [Eigenverlag], 1972.), str. 63.; Johann Possert, *Viškovci Heimatbuch. Zur Erinnerung an ein kleines Bauerndorf* (Lieboch: Eigenverlag, 1989.), str. 96.; *Heimatbuch Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje. Unvergessene Heimat Donauschwaben. Großgemeinde Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje in Slawonien* Red. Stefan Sehl (Reutlingen: Heimatortsgemeinschaft der Großgemeinde Drenje, 1994.), str. 86., 385.; Wilhelm Andreas Zimmermann, *Dorfchronik Wutschewzi 1850 – 1945* (Grünstadt: [Eigenverlag], 2001.), str. 138.

opširnije u njemačkoj/folksdojčerskoj historiografiji i publicistici[9] te ukratko i u srbijanskoj historiografiji i publicistici.[10]

*

U Travanjskom ratu 1941. godine i danima uspostave Nezavisne Države Hrvatske većih borbi i sukoba u Đakovu i Đakovštini nije bilo. Jedinice kraljevske jugoslavenske vojske (Bosanske i Vrbaske divizije) pri povlačenju u Bosnu, prolazeći kroz Đakovštinu, sukobile su se 11. travnja 1941. u Đakovu s mjesnim pripadnicima Mačekove zaštite[11] i Kulturbunda[12], koji su ih namje-

---

9 Usp. *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band I, *Ortsberichte über die Verbrechen an den Deutschen durch das Tito-Regime in der Zeit von 1944-1948*, Bearbeitet von Josef Beer, Georg Wildmann, Valentin Oberkersch, Ingomar Senz, Hans Sonnleitner, Hermann Rakusch (München; Sindelfingen: Donauschwäbische Kulturstiftung, 1991.), str. 760., 763., 765-766., 772., 774., 777., 778.

10 Usp. Милан Весовић, Коста Николић, „Открића. Заблуда на Гори. Зашто Равногорци славе 13. мај, дан комунистичке полиције, када је Дражa Михаиловић на Равну гору дошао 11. маја?", *НИН* (Београд), бр. 2314, 5. 5. 1995., str. 18.; Милан Симендић, „Дражa Михаилович и Равногорски покрет", https://ravnagora.weebly.com/105610401042105310541043105410561057105010 48-105510541050105610451058.html, pristupljeno 10. lipnja 2021. i „Дражин пут од Сарајева до Равне Горе", http://www.ravnagorachetniks.org/drazin_put.html, pristupljeno 10. lipnja 2021.

11 Hrvatska seljačka zaštita i Hrvatska građanska zaštita, poluvojne postrojbe HSS-a, od 1936. do 1941. Nazivane su od naroda i Mačekova zaštita (po predsjedniku HSS-a dr. Vladku Mačeku). Glavni cilj im je bio zaštita hrvatskog seljaštva od žandarskog nasilja te napada srpskih četnika, kao i komunista. Zaštita je istodobno bila i dio HSS-ovih napora da suzbije utjecaj ustaškoga pokreta. Trebala je biti i zametak buduće hrvatske vojske u Banovini Hrvatskoj. Njezino djelovanje simptom je bezakonja u Kraljevini Jugoslaviji. Usp. Sabrina P. Ramet, „Vladko Maček and the Croatian Peasant Defence in the Kingdom of Yugoslavia", *Contemporary European History* (2007.), Vol. 16, Issue 2: 215-231. ili Sabrina P. Ramet, „Vladko Maček i Hrvatska seljačka zaštita u Kraljevini Jugoslaviji", *Časopis za suvremenu povijest* (2011.), god. 43, br. 1: 137-154. i Željko Karaula, *Mačekova vojska. Hrvatska seljačka zaštita u Kraljevini Jugoslaviji* (Zagreb: Despot Infinitus d.o.o., 2015.). Karaula u svojoj opsežnoj monografiji o Hrvatskoj seljačkoj i Građanskoj zaštitu HSS-a, u poglavlju „Hrvatska seljačka zaštita u travanjskim danima 1941.", str. 441.-455., djelovanje Mačekove zaštite u Đakovu i Đakovštini u Travanjskom ratu 1941. i danima uspostave NDH, koja je u tim događajima imala značajnu, a mjesni pripadnici Kulturbunda tek posrednu ulogu, uopće ne spominje.

12 Kulturbund (Schwäbisch-deutscher Kulturbund) – „Švapsko-njemački kulturni savez", njemačko manjinsko udruženje u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslaviji, osnovano 1920. u Novom Sadu radi očuvanja nacionalnoga i kulturnoga identiteta jugoslavenskih Nijemaca. Kulturbund se razvija u izrazito središte djelovanja njemačke manjine u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca / Jugoslaviji. Prolazi razne faze razvoja, a nekoliko je puta bio zabranjivan i obnavljan, ovisno o politici koju su prema nacionalnim manjinama te Austriji i Njemačkoj (poslije Njemačkom Reichu) vodile pojedine jugoslavenske vlade. Pojavom nacionalsocijalizma u Njemačkoj Kulturbund se postupno, no sve više, politizira i radikalizira. Nakon napada Njemačkoga Re-

ravali razoružati. Jedinice jugoslavenske vojske pružile su otpor i u Đakovu ubile nekoliko građana. Uz to, nekoliko je osoba u Đakovu jugoslavenska vojska uhitila i povela kao taoce, što se je dogodilo i u Piškorevcima i Velikoj Kopanici, selima prema Savi i nakon nekoliko dana ubila ih u Bosanskoj Posavini.

*

Nezaobilazni i najvažniji izvori za povijest Đakova u danima Travanjskog rata i uspostave NDH sjećanja su Ratka Martinovića (Banja Luka, 1915. – Beograd, 1993.)[13] i dr. Mije Šalkovića (Satnica Đakovačka, 1894. – Keyport, New Jersey, Sjedinjene Američke Države, prosinac 1980.)[14].

Zanimljiv prikaz događaja u Đakovu i okolici 11. travnja 1941. iznosi starojugoslavenski oficir, inženjerijski poručnik, zatim četnik - pripadnik Jugoslovenske vojske u Otadžbini, a potom partizan - pripadnik Narodnooslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije/Jugoslavenske armije i u poraću oficir, general-major te general-potpukovnik, Jugoslavenske narodne armije Ratko Martinović, u svojoj knjizi uspomena *Od Ravne gore do Vrhovnog štaba* objavljenoj 1979.[15] Opisujući povlačenje 33. pješadijskog puka Vrbaske divizije jugoslavenske vojske od Našica preko Đakovu i Bosanskog Šamca u Bosnu do Ravne Gore u zapadnoj Srbiji i osnivanja Jugoslovenske vojske u Otadžbini, i daljnje događaje u njegovom ratnom i vojničkom životopisu, Ratko Martinović, u povijesti Ravnogorskog pokreta zabilježen kao prvi koji je pustio kosu i bradu i zbog toga bio prekoren od nadređenog mu Dragoljuba M. Mihailovića, u svojim sjećanjima na događaje iz travnja 1941. u Đakovu i okolici navodi:

---

icha na Kraljevinu Jugoslaviju u travnju 1941. prestaje djelovanje Kulturbunda jer su Nijemci u novostvorenim državama (Nezavisna Država Hrvatska) ili na okupiranim područjima ili područjima pripojenim drugim državama (Njemački Reich, Mađarska) organizirani u njemačke narodne skupine. Tako je 13. travnja 1941. osnovana i Njemačka narodna skupina u NDH. Usp. „Kulturbund", u: *Hrvatska enciklopedija*, sv. 6, Kn – Mak, gl. ur. August Kovačec (Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža", 2004.), str. 341.

13 Usp. „Ratko Martinović", https://sr.wikipedia.org/sr-el/Ратко_Мартиновић, pristupljeno 9. srpnja 2021.

14 Usp. Vladimir Geiger, „Znameniti i zaslužni Đakovčani/Đakovštinci. Dr. Mijo Šalković (Đakovačka Satnica, 1894. - Keyport, N. J., SAD, 1980.). Biografija u kojoj se ocrtavaju sve mijene XX. stoljeća", *Đakovački glasnik* (Đakovo), god. VII., br. 155, 24. V. 2001., str. 8.

15 Ratko Martinović, *Od Ravne gore do Vrhovnog štaba* (Beograd: Izdavačka radna organizacija „Rad", 1979.), str. 23-24.

Braneći komoru i raščišćavajući gužve, ujutro 11. aprila [1941.], *našao sam se na začelju puka sa vodom pukovske protivtenkovske čete. Komandir voda je bio aktivni narednik Bogdan Končar, dobro sam ga poznavao jer smo bili zajedno neko vreme u mitraljeskoj četi 1. bataljona 33. pešadijskog puka* [Vrbaske divizije].

Prišao sam mu i krenuli smo zajedno. Razgovarali smo o protivtenkovskim topovima M 38, kalibra 47 mm. Ulazili smo u Đakovo. Kuće zatvorene, na prozorima kapci. Odjednom, na jednoj raskrsnici dočeka nas mitraljeska vatra. Bez komande, kako je ko stigao, uzimali smo zaklone. Posle kratkotrajnog iznenađenja i nekoliko mitraljeskih rafala video sam da sa zvonika Đakovačke katedrale mitraljez bije po nama. Povukao sam se do [Bogdana] *Končara, a on me upita da nije to neka greška. Možda misle da smo Nemci. Ubrzo smo se uverili da to nije bila greška, već su to bili „frankovci"* [16]*. Mitraljez je i dalje kosio duž ceste. Da mi njega skinemo, čiji je da je, a već smo uz put čuli da su dosta vojnika razoružali „frankovci". Osmotrili smo dvogledom i utvrdili da je mitraljesko gnezdo na prozoru zvonika.*

[Bogdan] *Končar je brzo postavio protivtenkovac i nanišanio. Jak pucanj i Končarova psovka. Na prozoru tornja oblačić belkastog dima.*

Više nije bilo mitraljeske vatre, ali [Bogdan] *Končar, za svaki slučaj, opali još jedan metak. Granata se rasprsnu na zidu ispod prozora. Nismo gađali protivtenkovskim granatama. Čuvali smo ih ako naiđu tenkovi.*

Prikupio sam vojnike. Bili su, sem nekoliko kadrovaca, svi rezervisti, uglavnom iz podgrmečkih sela. Pogledah još jedanput na katedralu[17]*, i kolona produži raskaljanim putem ka Bosanskom Šamcu.*

---

16 Frankovci – isprva naziv za pripadnike Čiste stranke prava, hrvatske nacionalističke političke stranke osnovana 1895. godine nakon raskola u Stranci prava, kojeg je izazvala struja na čelu s Josipom Frankom (1844. - 1911.). Žestoko su se protivili stvaranju južnoslavenske države, a nakon 1918. okupljaju se u okviru Hrvatske stranke prava koja je raspuštena uvođenjem diktature 1929. godine. Članovi stranke nakon toga odlaze u emigraciju (Ante Pavelić, Mile Budak i dr.) ili djeluju ilegalno.

17 U bilješci Martinović spominje: „Ustaška uprava u Đakovu, odmah po preuzimanju vlasti izdala je proglas, raspisujući nagradu za onoga ko prokaže lice koje je 11. aprila [1941.] gađalo Đakovačku katedralu."

Uskoro smo dostigli kolonu puka. Bila je to komora, iako komora treba da bude na čelu pri odstupanju. [...] *Uskoro se uopšte nije moglo ići putem koji je bio potpuno zakrčen vozilima i zapregama. Neke grupe, pa i čitave kolone, dolazile su iz suprotnog pravca, govoreći da će posesti položaje kod Đakova. Oficira gotovo da nije bilo sa vojskom.* [...] *Sa* [pukovskom protutenkovskom] *četom sam se probijao kraj puta da bismo sustigli puk. To nam je uspelo tek u zoru 12. aprila* [1941.], *kada smo prolazili kroz* [Bosanski] *Šamac*. [...]

Ratko Martinović

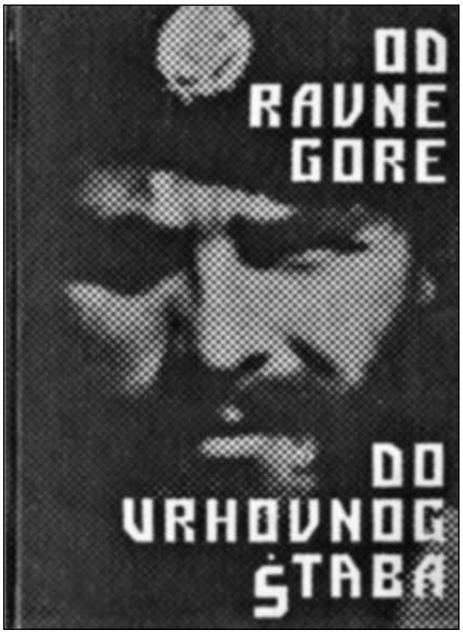

Znatno drugačiji prikaz događaja u Đakovu u danima Travanjskog rata i uspostave NDH nudi u svojim sjećanjima [izvorno u rukopisu naslovljenim „Narod od 1941." odnosno kasnije dopisano „Đakovački ustanak 1941."] dr. Mijo Šalković đakovački odvjetnik, tada (bivši) zapovjednik Kotarske i Mjesne zaštite Hrvatske seljačke stranke u Đakovu[18]:

18 M. Šalković, „Đakovo u Travanjskom ratu 1941. (ulomak iz neobjavljenih Sjećanja)", str. 8.

[...] *Kada je 27. ožujka 1941. Simovićev* [general vojske Kraljevine Jugoslavije Dušan T. Simović] *puč srušio tu sporazumašku zgradu* [Banovinu Hrvatsku], *hrvatski je narod bio jedinstven i jak spremno čekajući zapovijed.*

Ali – komanda nije dolazila. [Dr. Vladko] *Maček, koji je* [ministra prometa Kraljevine Jugoslavije dr. Bogoljuba] *Jeftića ogrebao, prepao se i pustio narod.*

U tim danima bijahu i večeri i noći svugdje po Hrvatskoj budne. Ljudi se sastajahu pretresajući događaje, slušajući radio viesti, zabrinuto čekajući uzalud što misli i što radi Vodstvo...

Nad ponorom [Kraljevine] *Jugoslavije do koga je dovela beogradska vlada stajaše i* [Dr. Vladko] *Maček ne mogavši se raskrstiti neiskrenih saveznika...*

Na Veliki Tjedan u Đakovu.

Kod Tome Švende, gostioničara i trgovca u njegovoj kući[19] *sastajali smo se nas više skoro svake večeri slušajući viesti sa radija. Došao je i 10. travnja* [1941.], *kada na večer čusmo proglašenje Hrvatske Samostalnosti* [proglašenje Nezavisne Države Hrvatske] *i poziv na opći ustanak. Bijasmo: ja, Švenda Tomo, Matais Pavo, Brgles Josip, Pišl Karla, Bassi Jeronim, Švenda Julka, Wiener Salamon i još neki.*

U mjestu (Đakovu) se nalazila komanda jugosl.[avenske] *armije, mnogo vojnika i opskrbni odjel (tren) sa kolima punima ratne spreme. Nije bila šala poslušati poziv na ustanak. Bijasmo jednodušni u tome, da bi Đakovo trebalo pozivu da se odazove. Svi pogledi bijahu uprti u mene, jer sam ja bio bivši zapovjednik Kotarske Zaštite, a do jučer Mjesne Građanske Zaštite* [HSS-a]. *Razumio sam da traže moju odluku i ja sam promislivši rekao: Dobro braćo. Vi ste za to, da se dignemo. Ali mi nemamo oružja. Ovdje je vojska i proći će ovuda više / Izaći na ulice kao zaštita bez oružja bilo bi smiješno. Znači, mi moramo to oružje naći i uzeti... Ljudi, zaključimo ovo naše sjedenje i 'ajdemo kući da se ispavamo. Ja ću na mojoj kući*[20] *u 8 sati izvjesiti hrvatski barjak kako znak za ustanak. Pozive ću razaslati na zaštitnike* [HSS-a] *trideset, jer toliko imadem zaštitnih šešira, da dođu na*

19 Tada u Ulici Ljudevita Gaja, danas Ulica Stjepana Radića.

20 Tada Školski sokak, danas Ulica kralja Tomislava.

zbor u Vatrogasno Spremište[21]*, a vi ćete biti zapovjednici pojedinih grupa...*

Sutradan na Veliki Petak 11. travnja [1941.] *izvješen je barjak na mojoj kući u osam sati. Moji pisari (bijah advokat) Šilac Mato i Anđelko Šalković, Zlatko Lasić raznijeli su pozive. Točno u 10 sati do podne svi pozvani bijahu na okupu u Vatrogasnom Spremištu. Razdijelivši zaštitne šešire, postrojio sam 30 ljudi, udijelio u četiri grupe, svakoj imenovao vođu. Bijahu ovi: Brgles Josip, Brdarić Ivan, Pišl Karla, Matais Pavo. Postrojenoj četi izložio sam stvar ovako:*

Braćo Hrvati, Zaštitnici!

Vama je svima već poznato, da je u Zagrebu proglašena Hrvatska samostalnom državom. Sav hrvatski narod je pozvan na ustanak tj. da preuzme vlast u svoje ruke. Đakovo nije nikada u povijesti Hrvatske bilo izuzeto ni zadnje, a unazad deset godina je i prednjačilo. Ne smije dakle izostati ni sada. Ja sam se kao zapovjednik zaštite [HSS-a] *posavjetovao* [*sam*] *sa predsjednikom mjesne HSS Pavom Matais, te sa članovima odbora Bassi Jerkom, Pišl Karlom, Tomom Švendom i nekim članovima* [Hrvatske] *Seljačke Stranke, te smo se složili da i mi Đakovčani svoju dužnost prema Hrvatskoj iskupimo. Vi vidite u Mjestu je jugoslavenska armija i tren. Glavni štab se nalazi u hotelu Central*[22]*, a po ulicama je i po dvorištima ukonačena vojna kolona ratnog i vojnog materijala. Vojska* [Kraljevine Jugoslavije] *treba, da dade otpor Hitlerovoj navali koja je uslijedila. Nema dvojbe da će jugoslavenska* [vojska] *uzmaći pred njemačkom vojnom snagom, tim više jer Hrvati ne će Jugoslavije. I ta uzmičuća vojska će prolaziti kroz Đakovo cestom na jug. Da se ne bi dogodilo kao što se desilo 1918., te su oružane grupe i pojedinci pljačkali i harali narod i imovinu, dužnost je naše* [mjesne] *zaštite da to spriječi i da pruži narodu sigurnost i pomoć. Mi oružja nemamo. Moramo ga stvoriti. I ja izdajem slijedeću zapovjed:*

Prvi odjel zauzeti će poštu[23] *i onemogućiti svaku telefonsku i telegrafsku vezu jugoslavenskoj vojsci. Drugi i treći odjel će se raspo-*

21 Tada u ulici Kraljice Marije, danas ulica Matije Gupca.

22 Tada na Zrinjskom trgu, danas Ulica bana Jelačića.

23 Tada na Zrinjskom trgu, danas Trg Franje Tuđmana.

rediti po ulicama, sredine mjesta, obavijestiti narod naročito one sa sela, da se požure kućama, da jave osnutak Hrvatske države [Nezavisne Države Hrvatske] *i izvijeste što se u Đakovu dešava, a ja idem sa jednim odjelom u općinu*[24] *i kotar*[25] *da uzmemo oružja koliko ga ima i da obavijestim i općinu i kotar da je zaštita* [HSS-a] *preuzela odgovornost za mir i red. Oružana lica u službi jugoslavenske vojske treba pozvati da predadu oružje, jer je nastala nova* [hrvatska] *država, ali izbjegavati oružani sukob. Kola sa vojnom i ratnom spremom uputiti u dva slagališta i to za lakše oružje i ratni materijal Vatrogasno Spremište, a za teže i topovsko Stubeova pustara*[26]*. Kod slagališta postaviti našu stražu.*

Tako je po prilici glasila moja zapovjed.

Općinski načelnik Tomica Jelasić je sa radošću primio na znanje da sam preuzeo odgovornost za mir i red i pozvao redarstvo da mene imade slušati. Nešto pušaka smo dobili, a on je obzirom na blagdan i događaje raspustio činovništvo kući. Mi smo postavili stražu pred općinom i tu se je odmah sabiralo oružje i vojna sprema od razoružanih [jugoslavenskih] *vojnika na cesti.*

Upraviteljem kotara [Đakovo] *bijaše* [Antun] *Delač, kotarski pristav. Njemu sam slično izložio kao i u općini i on je odmah o tom obavijestio žandarmeriju. Dao nam je oružja, ostavio u nadzornoj službi dva činovnika, a ostalo i sam, udaljilo se kućama.*

Omladina đakovačka je tada spontano obišla kuće i pozvala građanstvo da izvjese hrvatske barjake, pa je pred podne cijelo mjesto bilo pod zastavama.

Štab jugoslavenske vojske, kome je prekinuta svaka telefonska i telegrafska veza putem pošte, ugledavši Đakovo pod barjacima i zaštitnike [HSS-a] *na ulicama, nestao je iz mjesta.*

Pred podne [11. travnja 1941,] *stizahu prvi odjeli jug*.[oslavenske] *vojske na uzmaku. U nastaloj situaciji ne samo da su vojnici predavali dobrovoljno oružje, već se odmah jedan kapetan Hrvat sa četiri*

24 Tada Ulica kralja Aleksandra, danas Ulica pape Ivana Pavla II.

25 Tada u Pašeničkoj ulici, danas Ulica Ante Starčevića.

26 Riječ je o pustari Pavla Stubbea (ranije Kohnova pustara), smještenoj na sjevernom dijelu grada (danas vojarna 3. gardijske brigade „Kune”).

oružana vojnika postavio pred općinu i bezobzirno stao razoružavati. To je stvorilo među njima još veću zabunu. Prvi tank [tenk] *je stigao na uzmaku pred općinu. Zaštitnik* [Josip] *Brgles skočio mu je na kapu i pozvao da izađe van, ali se ovaj pokrio zapalio motor i digao topovsku cijev pa počeo iz nje pucati kroz ulice krčeći si put naprijed za Bosnu.*

Đakovo se praznilo od svijeta na ulicama... Zaštitnici [HSS-a] *su pozvali trgovce i obrtnike da svoje radnje zatvore, a narod sa sela neka požuri kućama.*

Ostala je na ulici samo zaštita [HSS-a] *i vojska.*

Dojavnici jugoslav.[enske] *vojske na konjima i motorima vraćahu se javljajući svojim pretpostavljenim o razoružavanju u Đakovu. Tako je u uzmičućoj* [jugoslavenskoj] *vojsci nastala zabuna, jer su pretpostavljali da se u Đakovu nalaze njemački padobranci...*

Ispred Đakova vidjelo se rastepene vojske po poljima i šumi, gdje zastaje izbjegavajući prolaz kroz Đakovo.

Istom što je tank [tenk] *u mjestu izbacio nekoliko tanadi iz svog topa počela je topovska paljba uzmičuće* [jugoslavenske] *vojske na Đakovo. Krovovi kuća letjeli su rastepeni, zaprašile su granate po katedrali. Situacija bijaše za mjesto ozbiljna. Da se ne bi bijes uzmičuće* [jugoslavenske] *vojske još jače iskalio na grad izdao sam nalog da se zastave na kućama uvuku, dok* [jugoslavenska] *vojska nestane. To je odmah provedeno.*

Ulice su ostale potpuno prazne, samo je zaštita [HSS-a] *i žandarmerija krstarila. Oko 1 sat po podne ulazila je pješadija jugoslavenske vojske držeći se zidova kuća i neprestano pucajući ispred sebe kroz ulice, da osiguraju prolaz. Tom zgodom su dva građana platila životom*[27]*, jer se nisu sa ulice uklonili.*

Sve kuće uzduž ceste Našice-Đakovo-Šamac i dvorišta bila su zaposjednuta od regularnih [jugoslavesnih] *vojnika, koji su imali osigurati ostacima jugoslavenske vojske uzmak... Zaštita* [HSS-a] *se povukla u zaklone...*

Posljednji odredi odbjegle [jugoslavenska] *vojske nestali su iz Đa-*

27 Riječ je o Pavlu (Pavi) Jurkoviću, podvorniku u općini i Milanu Labusu, poštaru.

kova iza 4 sata po podne uzevši sa sobom iz kotara nadzorne službenike Vinković Josipa [ispravno bi bilo Mirka] *pisara i Dr.* [Pavla] *Löbla liječnika, koju obojicu zaklaše kod* [Bosanskog] *Šamca na Savi i baciše u vodu. To su bili srbski četnici... Oni su i činili glavninu bježećih vojnika jugosl.*[avenske*] armije koja se sklonila u Bosnu.*

Zaštita [HSS-a] *je zatim po kućama i dvorištima sabirala ratni materijal, a po ulicama zaostale podvoze i kola uputila u određena skladišta.*

Već u mrak, po zapadu sunca stizali su prvi motorizirani odredi njemačke vojske. Vidjevši da je mjesto mirno, da je na ulicama zaštita [HSS-a]*, žandarmerija i policija, tražili su obavijest od mene. Kad sam im rekao da vršimo dužnost u ime novo stvorene Hrvatske države* [NDH]*, nisu se ni malo zadržavali već su odmah nastavili progon bježeće jug.*[oslavenske] vojske.

Naš pothvat bijaše okrunjen značajnim uspjehom.

Utvrđeno je da se jugosl.[avenska] *vojska uredno povlačila sve do Đakova. Te se je raspršila. Hrvati su je listom napustili, a i drugi iz hrvatskih strana. Ostali su oni iz južnih krajeva i srpski četnici žureći da se domognu bosanskih brda.* [...]

Na veliku subotu [12. travnja 1941.] *u 10 sati bijah pozvan u kotar radi naročite obavijesti. Tamo sam našao upravitelja kotara* [Antuna] *Delača, kolegu, Dr. Marka Vučetića, odvjetnika i nekog izaslanika iz Zagreb. U prisuću ovih lica mi je dotični izaslanik saopćio, da ja treba da predam dužnost, jer je za ovu po vladi NDH određen Dr. Marko Vučetić, pošto ja nisam ustaša.*

Pokazana mi je neka poruka Dr. [Vladka] *Mačeka, kojim se zaštitnici* [HSS-a] *pozivaju da se stave na raspolaganje novoj ustaškoj vlasti...*

Primio sam to na znanje, sakupio zaštitnike i saopćio im, da sam dužnosti riešen po novoj vlasti, pa kao zapovjednik zaštite [HSS-a] *ih raspuštam, ali da im je od volje hoće li se novom zapovjedniku odazvati.*

Kako ustaša u Đakovu gotovo ne bijaše, to su zaštitnici [HSS-a] *neko vrieme još kao takovi bili na dužnosti.* [...]

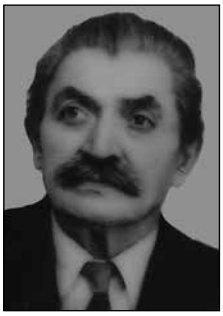

Mijo Šalković

O događajima u Đakovu u vrijeme Travanjskoga rata 1941. godine i uspostave NDH objavio i dr. Zvonko Benašić (Đakovo, 1931. – Osijek, 2013.)[28] svojevrsna kratka sjećanja. Iako se pojavljuje kao suvremenik i neposredni očevidac (živio je u Ulici Luke Botića, u „sjeni katedrale", kako je sam često naglašavao), njegova su sjećanja protkana i podatcima iz ranijih napisa Stjepana Brlošića i dr. Mije Šalkovića, kao i usmenom predajom o tim događajima koja je desetljećima kolala i još uvijek kola među Đakovčanima. Benašić spomenute događaje opisuje na sljedeći način:[29]

> Njemačke vojne jedinice iz pravca Virovitice i Našica zauzele su 11. travnja 1941. Đakovo.
>
> *Pred nadiranjem njemačkih vojnih jedinica bez većeg otpora povlačila se Bosanska i Vrbovska divizija* [ispravno bi bilo: Vrbaska divizija] *Jugoslavenske vojske. Uz te jedinice povlačili su se i dijelovi artiljerijskih jedinica kao i nekoliko tenkova. Put povlačenja vodio ih je 10 i 11. travnja* [1941.] *preko Đakova u pravcu Bosne.*
>
> *Mjesna gradska zaštita na čelu sa zapovjednikom dr. Mijom Šalkovićem imala je zadatak spriječiti Jugoslavensku vojsku da prilikom*

28 Usp. Borislav Bijelić, „In memoriam / Zvonko Benašić", *Zbornik Muzeja Đakovštine* (2013.), 11: 406-408.

29 Usp. Z. Benašić, „Njemačka vojska zauzela je Đakovo 11. travnja 1941.", str. 21.; Isti, *Đakovački spomendani*, str. 156-158.; Isti, *Đakovački spomendani*. *Drugo dopunjeno izdanje*, str. 200-202.

povlačenja pljačka i ubija narod. Ta malobrojna Zaštita (pretežito su to bili članovi Hrvatske seljačke stranke) bila je vrlo slabo naoružana jer su tek nešto oružja preuzeli od žandara, a kasnije i od mnogih vojnika koji su se dobrovoljno predavali. Na kućama u gradu izvješene su hrvatske zastave.

Neke vojne jedinice saznavši da je u Đakovu organizirana naoružana Zaštita zaobilazile su Đakovo krečući se poljskim putevima. Veći dio Hrvata koji su bili u sastavu tih Jugoslavenskih vojnih jedinica došao je u Đakovo i predao oružje. To su učinili i seljaci koji su konjskim zapregama pratili vojne kolone vozeći oružje i opremu. Svi su nakon predaje oružja pušteni i otšli su svojim kućama.

Artiljerijske jedinice Jugoslavenske vojske otvorile su 10 travnja [1941.] [sic!][30] *topovsku paljbu po Đakovu. Glavna meta bila im je katedrala te su granate pogodile nekoliko stambenih zgrada u ulici Luke Botića. A jedna sjevernu apsidu katedrale blizu ulaza u kriptu.*

U općinskoj zgradi vojnici Jugoslavenske vojske zatekli su gradonačelnika Jelačića na čijem je stolu bila strojnica. Iako nitko iz zgrade nije pružao otpor, iz općinske zgrade je izvedeno nekoliko službenika i postrojeno pod zid tadašnje zgrade suda. Sve je bilo spremno da se ti nedužni ljudi streljaju. Hrabri Đakovčanin Zvonko Draženović stojeći iza betonskog kioska (bude) kraj župne crkve zapucao je iz strojnice (češke Zbrojovke). To je poplašilo vojnike i oficire koji su pobjegli ne ostvarivši svoju zlu namjeru.[31]

U gradu je „patroliralo" nekoliko malih tenkova koji su, nakon što su ih napali članovi Zaštite, nekoliko puta zapucali, a zatim se po naređenju njihovog zapovjednika predali. Zapovjednik te tenkovske jedinice bio je Đakovčanin Viktor Sokola. Četiri zarobljena tenka ostala su duže vremena u Đakovu u krugu biskupskog mlina „Štediša".

---

30 Riječ je o netočnom navodu i trebalo bi pisati: 11. travnja 1941.

31 Zvonko Draženović (Brinje, 1904. – Đakovo, 1971.), u poraću, 6. srpnja 1945. osuđen je od Vojnog suda na 5 godina zatvora zbog tog čina, koji je proglašen pomaganjem oružanim snagama NDH, a u svibnju 1946. kazna mu je smanjena na 3 godine zatvora, što je odslužio. Usp. *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, prir. Mato Lukačević, Mladen Đaković, Stjepan Jakab i Ivo Tubanović (Đakovo: Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osijek – Ogranak Đakovo, 2007.), str. 330.

Jedinice Jugoslavenske vojske napustile su Đakovo 11. travnja [1941.] *oko 16 sati i sa sobom su poveli dva kotarska službenika (Josipa* [ispravno bi bilo: Mirka] *Vinkovića, pisara i liječnika* [Pavla] *Löbla. Ta dva „taoca" su kod* [Bosanskog] *Šamca zaklali i bacili u Savu. Prolaskom kroz Piškorevce uhitili su i poveli sa sobom još 6 osoba, a iz Velike Kopanice dvojicu. Iako je većina njih bila nedužna, ubili su ih srpski vojnici.*

Pred večer 11. travnja [1941.] *(bilo je to dan pred Uskrs – Velika subota) bez otpora ušla je u Đakovo njemačka vojska. Saznavši da je u gradu u ime nove države NDH organizirana Zaštita i uvjerivši se da vlada red napustili su Đakovo bez zadržavanja.*

U centru grada (ispred današnje trgovine „Peko" i ljekarne) pretežito građani njemačke narodnosti radosno su dočekivali njemačke vojnike nudeći im hranu i piće (pripremljeno za Uskrsne blagdane). Njemačke vojne jedinice su prošle kroz Đakovo bez ijednog incidenta, a vlast u gradu su preuzeli dužnosnici novo stvorene države.

dr. Zvonko Benašić

Kiosk (buda) iza kojega je na nadolazeću jugoslavenski vojsku 11. travnja 1941. iz strojnice pucao Zvonko Draženović.

Njemačka vojska ušla je bez otpora u Đakovo u večernjim satima 11. travnja 1941. (izvor: https://www.facebook.com/djakovozanostalgicne/photos/a.414234025268976/414234438602268/?type=3&theater)

**

O travanjskim događanjima u Đakovu i Đakovštini u 1941. i ljudskim žrtvama i materijalnim štetama izvijestio je u niz navrata u travnju i svibnju 1941. godine, te u veljači 1942., i onodobni đakovački, osječki i zagrebački tisak. Posrijedi su mahom veoma zanimljivi i sadržajni napisi - u većini slučajeva izvorni dopisi nastali u Đakovu - koji su do sada tek djelomično bili predmetom interesa povjesničara i publicista.[32] Ti tekstovi omogućavaju cjelovitije sagledavanje dramatičnih đakovačkih zbivanja u travnju 1941., te stoga prijepis najilustrativnijih donosimo u daljnjem tekstu.

32 Usp. „Žrtve u borbi za hrvatsku slobodu", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 105 (7165), 16. IV. 1941., str. 12.; „Srbi pucali iz topa na đakovačku katedralu. Posljednji izljev bijesa nemoćnih", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 107 (7167), 18. IV. 1941., str. 6.; „Četiri žrtve oslobođenja u Đakovu. Četnici pucali iz tenkova i topova – Ogorčena borba ustaša s četnicima – Doček njemačke vojske – Promjene u općini", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 108 (7168), 19. IV. 1941., str. 5.; M. N., „Vandalsko bombardiranje djakovačke katedrale. Zvjerstva Srba pri povlačenju", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 66, 19. IV. 1941., str. 5.; „Nove žrtve srpskog zvjerstva. Kod Modriča Srbi su grozno mučili i umorili dra Pavla Löbla, liječnika iz Gorjana, i Mirka Vinkovića, kot. činovnika iz Đakova, te dva mladića iz Velike Kopanice", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 111 (7171), 22. IV. 1941., str. 6.; „Iz oslobodjene Djakovštine. Promjene u đakovačkoj općini - novi nazivi ulica - žrtve nečovječnog mučenja", *Hrvatski glas* (Zagreb), god. I., br. 70, 24. IV. 1941., str. 13.; „Krivci za bombardiranje đakovačke katedrale. Prije ulaska u grad Srbi su otvorili paljbu na katedralu", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 72, 25. IV. 1941., str. 5.; „Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu", *Hrvatska obrana* (Đakovo), god. XXII., br. 14, 27. IV. 1941., str. 4.; „Uhićen velik broj četnika i bivših političara u hrvatskoj pokrajini. Medju ostalim uhićeni su i oni ljudi, koji su topovima pucali na katedralu u Djakovu", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 76, 29. IV. 1941., str. 6.; „Hrvatski ustaški stan u Đakovu. Povjerenik za đakovački kotar. – Vjenčanje ustaše. – Žrtva četnika", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 150 (7180), 1. V. 1941., str. 13.; „Vasilije Krlježa pucao iz topa na katedralu u Đakovu. Uhićen je poznati zločinac, na kojeg pada sumnja, da je ubio ustašu Ivu Ribarića u Osijeku", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 86, 9. V. 1941., str. 10.; „Posljednja srpska razaranja u Hrvatskoj. Barbarski pokušaj razorenja djakovačke katedrale", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 88, 11. V. 1941., str. 6.; „Uhvaćen Vasilije Krklješa", *Hrvatska obnova* (Đakovo), god. I. (XXII.), br. 1 (15), 11. V. 1941., str. 8.; „Popravak stolne crkve", *Hrvatska obnova* (Đakovo), god. I. (XXII.), br. 3 (17), 25. V. 1941., str. 8.; „Popravci u katedrali", *Hrvatska obnova* (Đakovo), god. I. (XXII.), br. 12 (26), 3. VIII. 1941., str. 8.; „Hrvatski ustaški pokret. Naše žrtve u prvim danima slobode", *Nezavisna Država Hrvatska* (Zagreb), god. II., br. 7 (40), 12. II. 1942., 3.

Četiri žrtve oslobođenja u Đakovu

Četnici pucali iz tenkova i topova – Ogorčena borba ustaša s četnicima – Doček njemačke vojske – Promjene u općini[33]

ĐAKOVO, 17. travnja [1941.]. Raspršena srpska vojska prolazila je kroz Đakovo gdje su zaštitnici[34], ustaše i članovi Kulturbunda vršili razoružanje. Na trgu se pred općinom nalazilo i nekoliko tankova [tenkova], te je iz jednoga neki četnik otvorio paljbu na skupljeno građanstvo. Zbog toga je zavladala panika među svijetom, što su iskoristili ostali četnici i uhapsili 20 Đakovčana zadržavši ih kao taoce, dok ne prođe kroz Đakovo sva srpska vojska. Ipak je zarobljenike uspjelo osloboditi pucnjavom na čuvare, koji su polijegali, a Đakovčani se razbježali. Na bijegu je ubijen od četnika Pavao Jurković, opć.[inski] podvornik, star 42 godine, otac četvero djece. Četnici su tada nastavili pucnjavom iz tankova [tenkova] kroz glavne ulice i na taj način oštetili gotovo sve kuće. Na pucnjavu strojnih pušaka i tankova [tenkova] počela je i paljba na Đakovo iz topova, koji su bili skriveni po okolnim šumama. Od topovskih taneta oštećena je na dva mjesta i stolna crkva, jer su nju Srbi namjeravali razrušiti. Od jednog komada topovske granate ubijen je listonoša Milan Labos [ispravno bi bilo Labus], i to baš u času kad je iz pošte bježao u sigurnije sklonište. Osim Jurkovića i Labosa [Labusa] ubijena su još dva vojnika, koje su također ubili srpski četnici. Sve četiri žrtve sahranjene su na Veliku subotu na đakovačkom groblju uz brojno sudjelovanje đakovačkoga građanstva. Nad grobom pok.[ojnog] Pave Jurkovića, koji je pao kao žrtva za slobodu, govorio je u ime hrv.[atskih] ustaša g.[ospodin] dr. Marko Vučetić, a u ime uhapšenih 20 taoca g.[ospodin] Fratrić. Sprovod žrtava obavio je mjesni kapelan vlč. g.[ospodin] Matija Pavić. Đakovo se i ovaj puta pokazalo dovoljno jako, da se i uz cijenu žrtava otrese zadnje srpske tiranije, protiv koje su se borili svijesni hrvatski ustaše Đakova, koje je solunski dobrovoljac [ban Banovine Hrvatske dr. Ivan] Šubašić bio nedavno strpao u tamnicu.

Proklamacija slobodne i nezavisne Države Hrvatske primljena je u Đakovu s velikim oduševljenjem i manifestacijama. Cijelo je mjesto okićeno hrvatskim zastavama. Njemačka vojska dočekana je u Đakovu također s najvećim

33 „Četiri žrtve oslobođenja u Đakovu. Četnici pucali iz tenkova i topova – Ogorčena borba ustaša s četnicima – Doček njemačke vojske – Promjene u općini", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 108 (7168), 19. IV. 1941., str. 5.

34 Riječ je o pripadnicima Građanske zaštite HSS-a u Đakovu.

oduševljenjem. Kroz sve ove dane brojno građanstvo čini špalir njemačkoj vojsci, koju neprestano pozdravlja. Pojedini automobili vojske zaustavljaju se na Strossmayerovom trgu, a časnici i vojnici ulaze u stolnu crkvu, koju razgledavaju s velikim interesom.

U Đakovu je osnovan stožer đakovačke satnije, koji kao mjesno vojno zapovjedništvo vrši svu vlast u mjestu. Zapovjednikom stožera imenovan je natporučnik g. Aleksandar Tropsch. - Danas je stožer izdao poziv svim pričuvnim časnicima i podčasnicima i vojnicima, da se svaki dan prijave u Hrvatskom domu radi evidencije i upisa u hrvatsku vojsku. - U Đakovo neprestano stižu vojnici iz svih krajeva, koji su bili u bivšoj jugoslavenskoj vojsci, a sada se vraćaju svojim kućama. Za ove vojnike uređeno je konačište i prehrana u vatrogasnom spremištu u Pejačevićevoj ulici.[35] - Hrvatski ustaški stan nalazi se u pučkoj školi.[36]

Mjesno vojno zapovjedništvo raspustilo je dosadanji općinski odbor i razriješilo dužnosti općinskog načelnika g. Tomislava Jelešića. Novim načelnikom trgovišta Đakovo imenovan je ustaški prvak g. dr. Marko Vučetić, odvjetnik iz Đakova. Ujedno je općinskim blagajnikom u Đakovu postavljen g. Josip Đaković, prijašnji dugogodišnji opć.[inski] blagajnik, koji je nedavno morao seliti u Drenje. S tim u vezi razriješen je dužnosti opć.[inskoga] blagajnika g. Josip Hulak, voditelj opć.[inskog] potrošarinskog ureda.

VANDALSKO BOMBARDIRANJE DJAKOVAČKE KATEDRALE ZVJERSTVA SRBA PRI POVLAČENJU[37]

Na Veliki Petak oko 10 sati prije podne, došle su srpske čete, koje su bile na povlačenju u Djakovo ali su pred Djakovom postavili topovske baterije i ispalili oko 15 hitaca na Djakovo. Tom je zgodom stradala glasovita djako-

35 Zapravo se ulica službeno zvala Ulica kraljice Marije (do Marsejskog atentata Pejačevićeva), a danas je to Ulica Matije Gupca (usp. bilj. 21).

36 Tada Školski sokak, danas Ulica kralja Tomislava.

37 M. N., „Vandalsko bombardiranje djakovačke katedrale. Zvjerstva Srba pri povlačenju", Hrvatski narod (Zagreb), god. III., br. 66, 19. IV. 1941., str. 5.

vačka katedrala sa dva pogotka, a biskupski dvor je prorešetan hitcima. Osim toga stradala je kuća g.[ospodina] Morbera, Slatkoga, Lukića (dvije kuće) izravnim pogodcima, kao i jedna mala kuća iza kolodvora, koja je bila u plamenu. Jedan tank je stao pred djakovačkom vijećnicom i pucao na sve strane. Iz općine su bili odvedeni svi prisutni i postavljeni pred bajunete kao taoci. Tom zgodom je ubijen općinski ovrhovitelj [Pavo] Jurković, opće poznati hrvatski nacionalista i ustaša, koji ostavlja dvoje neopskrbljene djece. Pred trgovinom Jakševac postavljena je straža, koja je dočekivala pridolazeće vojnike sa ceste od Osijeka i sve je uhapsila i stavila pred strojne puške. Tom je zgodom ubijen jedan vojnik, koji je išao iz Osijeka svojoj kući, budući je vojska bila raspuštena. Ubio ga je iz revolvera jedan mali major, čije ime nismo mogli saznati. Taj je major bio prosijed i na sebi je imao vojničku kišnu kabanicu. On je komandirao cijelim ratnim operacijama u Djakovu, a bio je okružen sa tzv. 'šiftarima', koji su imali ručne strojne puške.

Kao taoci iz Djakova su odvedeni u lance svezani i batinani od vojnika: Dr. [Pavao] Löbl, [?] Berc učitelj, [Mirko] Vinković, kancelista iz kotara i [?] Šnidarić opć.[inski] ovrhovoditelj. Za njihovu sudbinu se ne zna. Koliko sam mogao saznati, naročito su se isticali uz tog majora svojom brutalnošću i Gjorgjević Ranko kap.[etan] I. kl.[ase] I. bat[erije] 40 puka i kapetan ili major 30. dopunskog ratnog puka neki Popović (visok i snažan čovjek).

Ustaše su bili otvorili vatru na tu razularenu masu vojnika, ali su radi taoca morali obustaviti paljbu, jer bi svi bili ubijeni.

Kao taoci vojnici, koji su došli iz Osijeka bili su: Milan Novoselović, prof. iz Zagreba, Luka Vidaković, seljak iz Svilaja, Luić N. seljak iz Topolja, Lukačević N. seljak iz Trnave sa još dvadesetoricom vojnika, čija imena nisu poznata. U Djakovu je ubijen kod crkve[38] od granate, koja se odbila, djakovački poštar Laboš [Labus] Milan i još jedan vojnik čiji se identitet nije mogao ustanoviti.

Kad je vojska otišla, Ustaše su pod vodstvom svojih zapovjednika pokupili mrtve, koji su bili na svečani način sahranjeni na groblju u subotu poslije podne. Putem prema Vrpolju bježali su naši vojnici, gdje im se pružila prilika, a u Svilaju je nastao takav metež da su i vojnici 30. puka pobjegli glavom bez obzira.

U Djakovu inače vlada red i mir koji nadzire Ustaški satnik g.[ospodin] [Aleksandar] Tropš [Tropsch] sa četom dobrih ustaša.

38 Riječ je o katedrali.

Srpska horda ostavila je oko 4 vagona municije i preko nekoliko stotina kola sa blagom u Djakovu i u bližoj okolici. Ti isti vojnici su odveli iz [Starih] Mikanovaca četiri naša oružnika, koje su strahovito tukli i mučili cijelim putem.

Nove žrtve srpskog zvjerstva
Kod Modriča Srbi su grozno mučili i umorili dra Pavla Löbla, liječnika iz Gorjana, i Mirka Vinkovića, kot. činovnika iz Đakova, te dva mladića iz Velike Kopanice[39]

ĐAKOVO, 19. travnja. Prije nekoliko dana stigla je vijest stožeru đakovačke satnije, da su kod Modriča u Bosni nađena četiri umorena čovjeka, zakopana u zemlju, koji su prije smrti grozno mučeni. Pošto se traga za mnogim nestalim Đakovčanima, to je u Modriče poslan ustaški automobil s nekoliko ustaša. Na licu mjesta uspjelo je Đakovčanima prepoznati kotarskog činovnika iz Đakova Mirka Vinkovića i dra Pavla Löbla, liječnika iz Gorjana, koji je rodom iz Đakova. Tjelesa svih četiriju žrtava bila su iznakažena i izmrcvarena, da su se jedva mogla raspoznati. Krvoždni Srbi uhvatili su nevine hrvatske žrtve i zvjerski ih mučili na najgore načine, dok nijesu bijednici u mukama izdahnuli. Na rukama pok. Vinkovića bilo je svezano debelo uže, i to tako kruto, da mu je formalno presjeklo obje ruke. Gotovo sve kosti na tijelu isprebijane su od udaraca. Također su na dosada nezapamćen način mučene i ostale žrtve. Na licu dra Löbla odbijen je jedan cijeli komad obraza, te ga je bilo teško prepoznati.

U subotu poslije podne obavljen je u Đakovu ukop pok. Vinkovića, kojeg je na grob ispratilo cijelo Đakovo i brojni seljaci iz okolice, te jedan odred vojnika đakovačke satnije zajedno s časnicima i zapovjednikom stožera natporučnikom g. Tropschom. Na grobu održao je govor povjerenik općine trgovišta Đakova g. dr. Marko Vučetić. Pokojnik, kojemu je bilo tek 27 godina,

---

39 „Nove žrtve srpskog zvjerstva. Kod Modriča Srbi su grozno mučili i umorili dra Pavla Löbla, liječnika iz Gorjana, i Mirka Vinkovića, kot. činovnika iz Đakova, te dva mladića iz Velike Kopanice", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 111 (7171), 22. IV. 1941., str. 6.

ostavlja stare roditelje i mladu ženu s kojom se tek prošle jeseni vjenčao. - Danas je obavljen ukop druge žrtve pok. dra Pavla Löbla, kojeg je također ispratilo brojno građanstvo i predstavnici vojske. Nad grobom oprostio se od pokojnika vojni časnik, a ujedno i kotarski liječnik g. dr. Stanko Roje iz Đakova. Dr. Löbl umro je u 36. godini života. - Ostale dvije žrtve bila su dva mladića iz Vel.[ike] Kopanice, koji su također prevezeni svojoj kući. Tako Vel.[ika] Kopanica broji sada već četiri žrtve za slobodu Hrvatske. - Neka je slava i vječni mir hrvatskim žrtvama!

IZ OSLOBODJENE DJAKOVŠTINE
PROMJENE U DJAKOVAČKOJ OPĆINI – NOVI NAZIVI ULICA – ŽRTVE NEČOVJEČNOG MUČENJA[40]

Đakovo, 23. travnja. Na đakovačkom groblju sahranjen je jučer dr. Pavao Löbl, liječnik iz Gorjana star 36 godina, a prekjučer sahranjen je Mirko Vinković, kotar.[ski] činovnik iz Đakova star 27. godina. Oni su obojica ubijeni kod Modriča u Bosni, kamo su ih odvukli srpski vojnici i grozno mučili, dok nisu u mukama obojica umrla. Nakon što su Srbi umorili svoje žrtve oni su ih zakopali u zemlju zajedno s još dva mladića iz Velike Kopanice, koji su takodjer podnijeli mučeničku smrt. Poslije osam dana pronadjena su tjelesa u zemlji i ustaškim automobilom prevezena u rodni kraj, gdje su sahranjeni. Nad grobom pok.[ojnog] [Mirka] Vinkovića govorio je đak.[ovački] načelnik g.[ospodin] dr. Marko Vučetić, a nad grobom dra [Pavla] Löbla g.[ospodin] dr. Stanko Roje kotarski liječnik. Do sada je sahranjeno na đakovačkom groblju šest žrtava koji su pali za domovinu. Počivali u miru!

40 „Iz oslobodjene Djakovštine. Promjene u đakovačkoj općini - novi nazivi ulica - žrtve nečovječnog mučenja", *Hrvatski glas* (Zagreb), god. I., br. 70, 24. IV. 1941., str. 13

KRIVCI ZA BOMBARDIRANJE ĐAKOVAČKE KATEDRALE

PRIJE ULASKA U GRAD SRBI SU OTVORILI PALJBU NA KATEDRALU[41]

ZAGREB, 24. IV. [1941.] U povodu našega članka u broju 66 od 19. travnja o. g. o vandalskom bombardiranju đakovačke katedrale u kojem su iznesene glavne pojedinosti i sam tok razaranja katedrale, jedan očevidac daje nam sada i glavne krivce u tom podhvatu.

Prije ulaska u grad bez naredjenja, otvorio je paljbu iz teških topova komandir 3. baterije 40. topničkog puka kapetan II. klase Ostoja Bondžulić iz Požarevca, s aktivnim podnarednikom Krklješa [ispravno bi bilo Krklješ] Vasiljem iz okoline Knina, koji je gadjao na katedralu. Uz njih su se istakli vojnici iz okoline Nove Gradiške i Pakraca, koji su se već u jedinicama još prije pokreta istakli denuncijacijama hrvatskih vojnika. Naročito su se istakli kaplari Kosovac Ignjatije iz Novske i Branislav Jagun, državni lugar iz Djakovca kod Virovitice. Kod zvjerskih ubijanja nevinih ljudi i hrvatskih Ustaša, koji su se vraćali kućama, istakao se je naročito redov Nenadović Lazar iz sela Rogulja kod Pakraca, koji je s puškom u ruci tjerao i kundačio razoružane vojnike koji su se vraćali svojim kućama. Tjerali su ih u Bosnu, a nekolicinu su putem ubili.

Kod prebacivanja trupa pontonima preko Save u Bosnu, ti isti oficiri su se istakli u ubijanju i nagovaranju četnika, da ubiju svakoga koji napusti svoje jedinice i koji su iz hrvatskih krajeva.

41 „Krivci za bombardiranje đakovačke katedrale. Prije ulaska u grad Srbi su otvorili paljbu na katedralu", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 72, 25. IV. 1941., str. 5.

Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu[42]

Na Veliki petak prigodom povlačenja srpske vojske kroz Đakovo došlo je do vatrenog napadaja oružjem na Đakovo i đakovčane. Od pol 11 sati prije podne do pol 5 sati popodne prolazila je đakovačkim ulicama raspršena srpska vojska. Neki je tank prolazeći ulicama pucao iz strojne puške i teško oštetio mnoge krovove i zidove. Tako je oštećena zgrada bogoslovnog sjemeništa i biskupskog dvora. Premda je mnogo metaka udarilo u dvor, pa i u neposrednoj blizini [kipa] Majke Božje, koji se nalazi nad ulazom u [biskupski] dvor, ipak je kip čudom ostao posve neoštećen. Na mnogim su kućama razbijena prozorska stakla. Na nekoliko kuća bačene su i ručne granate. Razbijena vojska nije poštedila ni našu katedralu, koju je oštetila s dva topovska pogotka. U času kada je topovska granata udarila u zid kripte katedrale nalazio se u blizini listonoša Milan Labos [Labus] i on je na mjestu ubijen. Pred općinskom zgradom ubili su srpski vojnici opć.[inskog] podvornika Pavu Jurkovića, oca četvero djece. U borbi pred općinskom vijećnicom također su poginula još dva vojnika i to od ruku svojih drugova. Jednog je vojnika na očigled naroda ubio njegov časnik. Sve četiri žrtve sahranjene su na Veliku subotu na đakovačkom groblju uz brojno učestvovanje građanstva. Od topovskih metaka srušeni su krovovi na nekoliko kuća u Đakovu, dok su mnoge kuće znatno oštećene pogodcima iz strojnih pušaka. – Prošle sedmice prevezeni su u Đakovo na ukop Mirko Vinković, kot.[arski] činovnik iz Đakova i dr Pavao Löbl, liječnik iz Gorjana. Oni su na zvjerski način mučeni i umoreni kod Modriče u Bosni, gdje su bili zakopani u zemlji bez lijesa skoro osam dana. I ove je mučenike na grob ispratilo skoro cijelo Đakovo zajedno s predstavnicima vojske Nezavisne Države Hrvatske. Na grobu pok.[ojnog] M.[irka] Vinkovića govorio je povjerenik đak.[ovačke] općine g.[ospodin] dr Marko Vučetić, a na grobu pok.[ojnog] dra Löbl g.[ospodin] dr Stanko Roje, kot.[arski] liječnik. Neka je laka hrvatska zemlja hrv.[atskim] žrtvama! Počivali u miru.

42 „Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu", *Hrvatska obrana* (Đakovo), god. XXII., br. 14, 27. IV. 1941., str. 4.

Srbi pucali iz topa na đakovačku katedralu

Posljednji izljev bijesa nemoćnih[43]

Na Veliki Petak dopodne, prigodom povlačenja srpske vojske kroz Đakovo, dao je jedan srpski oficir, na službi kod osječke topničke jedinice, ispaliti dva topovska hica neposredno u đakovačku katedralu. Oba su hica pogodila.

Na slici vidi se oštećeni zid katedrale, pogođen granatom poljskog topa.[44]

43 „Srbi pucali iz topa na đakovačku katedralu. Posljednji izljev bijesa nemoćnih", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 107 (7167), 18. IV. 1941., str. 6.

44 Dječak na fotografiji je Zvonko Benašić.

UHIĆEN VELIK BROJ ČETNIKA

i bivših političara u hrvatskoj pokrajini

MEDJU OSTALIM UHIĆENI SU I ONI LJUDI, KOJI SU TOPOVIMA PUCALI NA KATEDRALU U DJAKOVU[45]

Zagreb, 28. travnja

Noćas je ustaško redarstvo izvršilo brojna uhićenja u pokrajini. Uhićeni su brojni četnici, a medju ostalima i oni, koji su topovima pucali na katedralu u Djakovu. Uhićenja su vršena u Križevcima, Vojkovcima, Pakracu, Sv. Ivan Žabnu i Grubišnom Polju. Osim četnika uhičeno je i nekoliko bivših istaknutih političara iz doba Živkovićeve diktature. Prilikom preslušavanja ponašali su se kao prave kukavice. Svi uhićeni dopraćeni su jutros rano u Zagreb.

Hrvatski ustaški stan u Đakovu

Povjerenik za đakovački kotar. – Vjenčanje ustaše. – Žrtva četnika[46]

ĐAKOVO, 29. travnja. [1941.] – [...]

[...]

Ovdje je obavljena ekshumacija pok. Lazara Barbasovića koji je kao vojnik poginuo u Đakovu na Veliki petak za vrijeme srpskog napadaja na Đakovo. Pokojnik nije htio pucati na građanstvo, pa je poginuo od ruke jednog

45 „Uhićen velik broj četnika i bivših političara u hrvatskoj pokrajini. Medju ostalim uhićeni su i oni ljudi, koji su topovima pucali na katedralu u Djakovu", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 76, 29. IV. 1941., str. 6.

46 „Hrvatski ustaški stan u Đakovu. Povjerenik za đakovački kotar. – Vjenčanje ustaše. – Žrtva četnika", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 150 (7180), 1. V. 1941., str. 13.

bezdušnog četnika. Sahranjen je s ostale tri žrtve na đak.[ovačkom] groblju, a sada je prevezen u svoje rodno mjesto Menđelos [ispravno bi bilo Manđelos] kod Mitrovice. Oplakuju ga mlada žena i troje djece. Počivao u miru.

[...]

UHVAĆEN VASILIJE KRKLJEŠA[47]

Osječko je redarstvo primilo službenu obavijest iz Zagreba, da je tamo uhvaćen podnarednik srpske vojske Vasilije Krklješa [Krklješ], rodom iz Biograda na moru, koji je na Veliki Petak pucao iz topa na đakovačku katedralu. Na Krklješu je pala također sumnja da je ubio ustašu Ivana Ribarića[48]. Krklješa [Krklješ] će biti prvim vlakom dopraćen pod stražom u Osijek.

VASILIJE KRLJEŽA PUCAO IZ TOPA NA KATEDRALU U ĐAKOVU

UHIĆEN JE POZNATI ZLOČINAC, NA KOJEG PADA SUMNJA, DA JE UBIO USTAŠU IVU RIBARIĆA U OSIJEKU[49]

Zagreb, 8. svibnja

---

47 „Uhvaćen Vasilije Krklješa", *Hrvatska obnova* (Đakovo), god. I. (XXII.), br. 1 (15), 11. V. 1941., str. 8.

48 O pogibiji Ivana Ribarića usp. „Žrtve u borbi za hrvatsku slobodu", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 105 (7165), 16. IV. 1941., str. 12. Ribar je bio postolarski pomoćnik, star 25 godina, i kao „zaštitnik" (Građanska zaštita) bio je zadužen za čuvanje kolnog mosta preko Drave, pa poginuo u okršaju s jugoslavenskom vojskom.

49 „Vasilije Krlježa pucao iz topa na katedralu u Đakovu. Uhićen je poznati zločinac, na kojeg pada sumnja, da je ubio ustašu Ivu Ribarića u Osijeku", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 86, 9. V. 1941., str. 10.

Ovih je dana uhićen Vasilije Krlješa [Krklješ], srpski četnik, za kojeg je ustanovljeno, da je na Veliki petak pucao iz topa na katedralu u Djakovu. Vasilije Krlješa [Krklješa] poznat je zločinac, koji je takodjer osumnjičen, da je izvršio više umorstava. Tako na njega pada temeljita sumnja, da je ubio ustašu Ivu Ribarića u Osijeku. Svojedobno je zbog toga osječko redarstvo izdalo tjeralicu za Krlješom [Krklješom]. Vasilije Krlješa [Krklješa] nalazi se u zatvoru zagrebačkog redarstva, a čim istraga bude dovršena, bit će predan redarstvu u Osijeku.

POSLJEDNJA SRPSKA RAZARANJA U HRVATSKOJ

BARBARSKI POKUŠAJ RAZORENJA DJAKOVAČKE KATEDRALE[50]

DJAKOVO; 10 svibnja. Na sam Veliki Petak pokušala je razularena srpska soldateska, kad je već vidjela, da se približuje čas njezine propasti razoriti divnu djakovačku katedralu. Iz poljskog topništva ispalili su srpski četnici na katedralu više metaka, od kojih je jedan pogodio crkvu i oštetio je. Na slici se vidi mjesto, gdje je udarila granata načinivši štetu na zidu. Srećom ostali metci nisu pogodili, pa je ova naša divna crkva sačuvana.

50 „Posljednja srpska razaranja u Hrvatskoj. Barbarski pokušaj razorenja djakovačke katedrale", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 88, 11. V. 1941., str. 6.

Popravak stolne crkve[51]

Na sjednici stolnog kaptola, kojoj je predsejdao preuzv.[išeni] g.[ospodin] biskup Dr A.[ntun] Akšamović opširno je pretresano pitanje svih popravaka stolne crkve. Prigodom poznatih događaja oštećeno je više prozora, mali toranj na kupoli i jedan pokrajnji zid. Pristupit će se odmah izmjeni razlupanog stakla na prozorima, a za popravak tornjića i rupe na zidu bit će najprije nabavljen prvorazredni građevni materijal, a potom će se pristupiti samim popravcima. Za sve su popravke već osigurana materijalna sredstva, tako da će svi radovi biti izvršeni tokom slijedećih mjeseci.

Popravci u katedrali[52]

Popravci u katedrali lijepo napreduju. Izmijenjena su razlupana stakla na prozorima, a sada se radi na zidanju porušenog tornjića na kupoli. Uskoro će biti zazidan i oštećeni dio zida povrh kripte. Radovima rukovodi arh.[itektonski] ing. Ivan Domes iz Osijeka.

HRVATSKI USTAŠKI POKRET
NAŠE ŽRTVE U PRVIM DANIMA SLOBODE[53]

[...]

ZLOČINAČKI NAPADAJ NA DJAKOVO

Hrvatski Veliki Petak odigravao se je i u drugim krajevima. Na sam Veliki Petak oko 10 sati prije podne, došle su rulje srpskih vojnika u slavonsko

51 „Popravak stolne crkve", *Hrvatska obnova* (Đakovo), god. I. (XXII.), br. 3 (17), 25. V. 1941., str. 8.

52 „Popravci u katedrali", *Hrvatska obnova* (Đakovo), god. I. (XXII.), br. 12 (26), 3. VIII. 1941., str. 8.

53 „Hrvatski ustaški pokret. Naše žrtve u prvim danima slobode", *Nezavisna Država Hrvatska* (Zagreb), god. II., br. 7 (40), 12. II. 1942., str. 3.

mjesto Djakovo. Iz topova su otvorili paljbu na Djakovo. Tom je zgodom stradala glasovita djakovačka katedrala, a biskupski dvor bio je prerešatan hitcima. Slično se dogodilo s mnogim kućama u mjestu. Ubijen je općinski ovrhovoditelj [Pavo] Jurković, poznati djakovački ustaša. Nešto kasnije ubili su Srbi jednog hrvatskog vojnika. To zvjersko djelo počinio je jedan srpski major. Kao taoci odvučeni su iz Djakova Dr. [Pavao] Löbl, [?] Berc, [Mirko] Vinković i [?] Šnidarić. Bilo je još nekoliko žrtava, a medju njima jedan vojnik i djakovački poštar Milan Laboš [Labus], koji su poginuli od srpske granate, kod djakovačke katedrale. Sve ove žrtve kasnije su svečano sahranjene. U okolici Djakova i po okolnim selima desilo se još mnogo sličnih srpskih zvjerstava. Nekoliko Hrvata je bilo strahovito mučeno i na koncu ubijeno. Tako je na pr.[imjer] iz [Starih] Mikanovaca odvedeno nekoliko hrvatskih oružnika, koje su Srbi na putu strašno mučili i tukli.

[...]

VANDALSKO BOMBARDIRANJE DJAKOVAČKE KATEDRALE

ZVJERSTVA SRBA PRI POVLAČENJU

Na Veliki Petak oko 10 sati prije podne došle su srpske čete, koje su bile na povlačenju u Djakovo ali su pred Djakovom postavili topovske baterije i ispalili oko 15 hitaca na Djakovo. Tom je zgodom stradala glasovita djakovačka katedrala sa dva pogodka, a biskupski dvor je prorešetan hitcima. Osim toga stradala je kuća g. Morbera, Slatkoga, Lukića (dvije kuće) izravnim pogodcima, kao i jedna mala drvena kuća iza kolodvora, koja je bila u plamenu. Jedan tank je stao pred djakovačkom vijećnicom i pucao na sve strane. Iz općine su bili odvedeni svi prisutni i postavljeni pred bajunete kao taoci. Tom zgodom je ubijen općinski ovrhovoditelj **Jurković**, opće poznati hrvatski nacionalista i ustaša, koji ostavlja dvoje neopskrbljene djece. Pred trgovinom **Jakševac** postavljena je straža, koja je dočekivala pridolazeće vojnike sa ceste od Osijeka i sve je uhapsila i stavila pred strojne puške. Tom je zgodom ubijen jedan vojnik, koji je išao iz Osijeka svojoj kući, budući je vojska bila raspuštena. Ubio ga je iz revolvera jedan mali major, čije ime nismo mogli saznati. Taj je major bio prosijed i na sebi je imao vojničku kišnu kabanicu. On je komandirao cijelim operacijama u Djakovu, a bio je okružen sa tzv. »šiftarima«, koji su imali ručne strojne puške.

Kao taoci iz Djakova su odvedeni u lance svezani i batinani od vojnika: **Dr. Löbl, Berc učitelj, Vinković, kancelista iz kotara i Šnidarić opć. ovrhovoditelj.** Za njihovu sudbinu se ne zna. Koliko sam mogao saznati, naročito su se isticali uz tog majora svojom brutalnošću i Gjorgjević Ranko kap. I. kl. I. bat 40 puka i kapetan ili major 30. đopunskog ratnog puka neki Popović (visok i snažan čovjek).

Ustaše su bili otvorili vatru na tu razularenu masu vojnika, ali su radi taoca morali obustaviti paljbu, jer bi svi bili ubijeni.

Kao taoci vojnici, koji su došli iz Osijeka bili su: Milan Novoselović, prof. iz Zagreba, Luka Vidaković, seljak iz Svilaja, Lučić N. seljak iz Topolja, Lukačević N. seljak iz Trnave sa još dvadesetoricom vojnika, čija imena nisu poznata. U Djakovu je ubijen kod crkve od granate, koja se odbila, djakovački poštar Laboš Milan i još jedan vojnik, čiji se identitit nije mogao ustanoviti.

Kad je vojska otišla, Ustaše su pod vodstvom svojih zapovjednika pokupil: mrtve, koji su bili na svečani način sahranjeni na groblju u subotu poslije podne. Putem prema Vrpolju bježali su naši vojnici, gdje im se pružila prilika, a u Svilaju je nastao takav metež da su i vojnici 30. puka pobjegli glavom bez obzira.

U Djakovu inače vlada red i mir koji nadzire Ustaški satnik g. Tropš sa četom dobrih ustaša.

Srpska horda ostavila je oko 4 vagona municije i preko nekoliko stotina kola sa blagom u Djakovu i u bližoj okolici. Ti isti vojnici su odveli iz Mikanovaca četiri naša oružnika, koje su strahovito tukli i mučili cijelim putem. **M. N.**

Hrvatski narod, br. 66 (Zagreb, 19. travnja 1941.)

Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu

Na Veliki petak prigodom povlačenja srpske vojske kroz Đakovo došlo je do vatrenog napadaju oružjem na Đakovo i đakovčane. Od pol 11 sati prije podne do pol 5 sati popodne prolazila je đakovačkim ulicama raspršena srpska vojska. Neki je tank prolazeći ulicama pucao iz strojne puške i teško oštetio mnoge krovove i zidove. Tako je oštećena zgrada bogoslovnog sjemeništa i biskupskog dvora. Premda je mnogo metaka udarilo u dvor, pa i u neposrednu blizinu Majke Božje, koji se nalazi nad ulazom u dvor, ipak je kip čudom ostao posve neoštećen. Na mnogim su kućama razbijena prozorska stakla. Na nekoliko kuća bačene su i ručne granate. Razbijena vojska nije poštedila ni našu katedralu, koju je oštetila s dva topovska pogotka. U času kada je topovska granata udarila u zid kripte katedrale nalazio se u blizini listonoša Milan Labos i on je na mjestu ubijen. Pred općinskom zgradom ubili su srpski vojnici opć. podvornika Pavu Jurkovića, oca četvero djece. U borbi pred općinskom vijećnicom također su poginula još dva vojnika i to od ruku svojih drugova. Jednog je vojnika na očigled naroda ubio njegov časnik. Sve četiri žrtve sahranjene su na Veliku subotu na đakovačkom groblju uz brojno učestvovanje građanstva. Od topovskih metaka srušeni su krovovi na nekoliko kuća u Đakovu, dok su mnoge kuće znatno oštećene pogodcima iz strojnih pušaka. — Prošle sedmice prevezeni su u Đakovo na ukop Mirko Vinković, kot. činovnik iz Đakova i dr Pavao Löbl, liječnik iz Gorjana. Oni su na zvjerski način mučeni i umoreni kod Modriča u Bosni, gdje su bili zakopani u zemlji bez lijesa skoro osam dana. I ove je mučenike na grob ispratilo skoro cijelo Đakovo zajedno s predstavnicima vojske Nezavisne Države Hrvatske. Na grobu pok. M. Vinkovića govorio je povjerenik đak. općine g. dr Marko Vučetić, a na grobu pok. dra Löbla g. dr Stanko Roje, kot. liječnik. Neka je laka zemlja hrv. žrtvama! Počivali u miru.

Hrvatska obrana, br. 14 (Đakovo, 27. travnja 1941.)

Materijalne štete u Đakovu nastale dođađajima 11. travnja 1941. godine

Ivan Rogić u predgovoru drugom izdanju svoje knjige *Katedrala u Đakovu. Povijesni osvrt, prikaz arhitekture, skulpture i slikarstva*, objavljenom 1964. godine, podsjeća: „Đakovačka je katedrala za vrijeme drugog svjetskog rata teško oštećena, naročito izvana na pročelju i tornjima te kupoli, a također i u ponutrici. Najnužniji popravci odmah su izvršeni, dok se temeljiti popravci sada izvršuju.”[54] – Naime, katedrala je pogođena na nekoliko mjesta,

54 Ivan Rogić, *Katedrala u Đakovu. Povijesni osvrt, prikaz arhitekture, skulpture i slikarstva* (Đakovo: Uz odobrenje Biskupskog Ordinarijata u Đakovu knjigu izdaje Katedrala u Đakovu, 1964.), str. 12.

s vanjske strane, ali je tada oštećena i freska u unutrašnjosti, sa koje je otpala žbuka i boja.

Prema kustosu katedrale, mons. Luki Strgaru, katedrala je 11. travnja 1941. pogođena, te je „uništena freska Isusova krštenja[55], a poslije ju je, […] prema fotografiji obnovila jedna časna sestra. Ono što vidite na fasadi katedrale, gdje su svjetlije opeke, to su sve ratne rane. Sve je to obnavljano ’66., ’67. godine, kada je bila stogodišnjica početka njezine gradnje. Na glavnom portalu, na jubilarnim vratima, cijeli dio lijevog trokuta je novi, u dvorištu stoji stari oštećeni dio. Na zvoniku kraj dvora vide se svjetlije površine.”[56]

Mirko Ćurić piše da je jugoslavenska vojska i 11. travnja 1941. „posebno na meti” imala katedralu i „teško” je oštetila.[57]

55 O toj freski čiji je autor Ljudevit Seitz, usp. I. Rogić, *Katedrala u Đakovu. Povijesni osvrt, prikaz arhitekture, skulpture i slikarstva*, str. 107-109.

56 M. Muškić, „Kraljevska vojska granatirala je đakovačku katedralu 11. travnja 1941.”, str. 20.

57 Usp. M. Ćurić, „U XX. stoljeću se tri puta ratovalo na đakovačkim ulicama”, str. 2.

U topovskom granatiranju 11. travnja 1941. bila je u đakovačkoj katedrali oštećena freska Isusovo krštenje

Je li bilo mitraljeza na katedrali?

Ratko Martinović u knjizi *Od Ravne gore do Vrhovnog štaba* piše da ih je u Đakovu, „na jednoj raskrsnici dočeka" „mitraljeska vatra". – „Bez komande, kako je ko stigao, uzimali smo zaklone. Posle kratkotrajnog iznenađenja i nekoliko mitraljeskih rafala video sam da sa zvonika Đakovačke katedrale mitraljez bije po nama. Povukao sam se do [narednika Bogdana] Končara, a on me upita da nije to neka greška. Možda misle da smo Nemci. Ubrzo smo se uverili da to nije bila greška, već su to bili 'frankovci'. Mitraljez je i dalje kosio duž ceste. Da mi njega skinemo, čiji je da je, a već smo uz put čuli da su dosta vojnika razoružali 'frankovci'. Osmotrili smo dvogledom i utvrdili da je mitraljesko gnezdo na prozoru zvonika. Končar je brzo postavio protivtenkovac i nanišanio. Jak pucanj i Končarova psovka. Na prozoru tornja oblačić belkastog dima. Više nije bilo mitraljeske vatre, ali Končar, za svaki slušaj, opali još jedan metak. Granata se rasprsnu na zidu ispod prozora."[58]

58 Martinović, *Od Ravne gore do Vrhovnog štaba*, 23-24.

Nije razjašnjeno jesu li ovi Martinovićevi navodi točni. Naime, onodobni novinski članci iz travnja i svibnja 1941. i iskazi Đakovčana ne spominju da je bilo mitraljeskog ili kakvog drugog oružja na tornju katedrale.

Draža Mihailović u Đakovu

Generalštabni pukovnik Dragoljub M. Mihailović[59], načelnik operativnog odjeljenja 2. armije Vojske Kraljevine Jugoslavije, boravio je u vrijeme Travanjskoga rata 1941, godine i u Đakovu, od navečer 7. do ujutro 10. travnja 1941. godine, kada se je povukao u Bosnu. Glavni štab 2. armije bio je smješten u hotelu „Central" u Đakovu. Kao generalštabni pukovnik jugoslavenske vojske Mihailović je bio, prema navodima srbijanskih povjesničara, smješten u Đakovačkoj biskupiji. Naime, Vojni odsjek bio je u biskupijskim kurijama.

Đakovačka ulična i birtijska prepričavanja najčešće vezana uz dane Travanjskoga rata 1941. godine i uspostavu NDH spominju, da bi priča bila zanimljivija i vjerojatno upečatljivija, da je Draža Mihailović (Dragoljub M. Mihailović) na dan osnutka NDH boravio u Đakovu. Podatak o boravku Draže Mihailovića u Đakovu na dan proglašenja NDH postala je i urbana legenda. – Maja Muškić u članku „Kraljevska vojska granatirala je đakovačku katedralu 11. travnja 1941.", objavljenom u *Glasu Slavonije* u travnju 2016., pozivajući se na đakovačke priče i neke srbijanske portale piše da je u Đakovu od večeri 7. do jutra 10. travnja 1941. godine boravio i pukovnik Draža Mihailović, kada se je povukao u Bosnu („Na dan proglašenja NDH iz Đakova u Bosnu otišao je Draža Mihailović").[60]

Navedeni podatak nije netočan, no da bi sve bilo preciznije i manje dramatično treba naglasiti da Dragoljub (Draža) Mihailović nije bio u Đakovu u vrijeme proglašenja NDH, 10. travnja 1941. godine, jer proglas o osnutku NDH pročitan je na radiju u 16 sati 10. travnja 1941. godine, a Draža Mihailović tada je već bio prešao Savu kod Bosanskog Šamca.

59 Usp. „Draža Mihailović", https://en.wikipedia.org/wiki/Draža_Mihailović, pristupljeno 10. srpnja 2021.

60 Usp. M. Muškić, „Kraljevska vojska granatirala je đakovačku katedralu 11. travnja 1941.", str. 20.

Generalštabni pukovnik Dragoljub M. Mihailović,
načelnik operativnog odjeljenja 2. armije Vojske Kraljevine Jugoslavije.

Mihailovićevo kretanje u tim dramatičnim danima precizno je rekonstruirano u novijim radovima srbijanske historiografije i publicistike. Ti prikazi mjestimično sadrže i hagiografske elemente, ali u osnovi svi donose vjerodostojne, međusobno uvelike slične podatke o Mihailovićevu prolasku kroz Đakovo i povlačenju prema Savi, tj. Bosni. Na stranicama *NIN*-a 1995. godine Mihailovićev put opisali su Milan Vesović i Kosta Nikolić na sljedeći način:

„Априлски рат 1941. године затекао је генералштабног пуковника Драгољуба М. Михаиловића на дужности начелника Оперативног одељења 2. армије, која је по ратном распореду бранила део граничног фронта према Мађарској, на одсеку Дунав – Вировитица. Први покрет 6. априла био је према Ђакову. Штаб 2. армије сместио се 7. априла у ђаковачкој бискупији. У Ђакову се Михаиловић сусрео са расулом у Југословенској краљевској војсци и издајом хрватских официра и војника. После приоглашења НДХ, Врховна команда наредила је повлачење 2. армије јужно од Саве, ради стабилизације фронта. Михаиловић је прешао Саву код [Босанског] Шамца и босанском страном стигао у Брчко 11. априла. Сутрадан

12. априла, вођене су прве борбе са усташама на путу Винковци – Брчко. Истога дана, тачно у подне, по Михаиловићевом наређењу, дигнут је у ваздух мост на Сави. Веза са Врховном командом изгубљена је 12. априла, па је од тада Михаиловић самостално доносио одлуке. Поподне истога дана, штаб 2. армије отишао је у Модричу и даље за Грачаницу. Михаиловић је од људства 41. и 72. пешадисјког пука формирао Брзи одред са задатком да контролише ситуацију на правцу Добој – Дервента – Босански Брод. Први задатак било је гушење усташке побуне у Дервенти. Као претходница, упућена је чета пешадије, вод борних кола, вод противавионских митраљеза. Борба је трајала врло кратко. Један одред упућен је у правцу Прњавора, а други ка Босанском Броду. Овај други сукобио се 15. априла, код станице Шеварлије, са Немцима који су имали 12 мртвих. Михаиловић је стигао у Добој 15. априла. Ту се завршило његово учешће у априлском рату."[61]

O ljudskim gubicima Đakova i Đakovštine u Travanjskom ratu 1941. godine

U historiografiji i publicistici o Đakovu i Đakovštini postoje različiti brojčani navodi o Đakovčanima i Đakovštincima koji su u danima Travanjskoga rata 1941. godine i uspostave NDH izgubile život.

Stjepan Brlošić najprije u svojem članku „Đakovo i okolica u 1941. godini", objavljenom 1964. godine u četvrtom svesku zbornika *Ustanak naroda Jugoslavije*, piše tek ukratko da su „jedinice bivše vojske na prolazu kroz Đakovo uhapsile nekoliko ustaša i zaštitara, koji su ih htjeli razoružati i prilikom povlačenja prema Savi ubile su dvojicu-trojicu uhapšenih".[62] Zatim, na

61 М. Весовић, К. Николић, „Открића. Заблуда на Гори. Зашто Равногорци славе 13. мај, дан комунистичке полиције, када је Дража Михаиловић на Равну гору дошао 11. маја?", str. 18. Slične opise, uz ponešto spomenutih hagiografskih elemenata, vidjeti u: Милан Симендић, „Дража Михаилович и Равногорски покрет", https://ravnagora.weebly.com/105610401042105310541043105410561057105010 48-105510541050105610451058.html; „Дражин пут од Сарајева до Равне Горе", http://www.ravnagorachetniks.org/drazin_put.html

62 S. Brlošić, „Đakovo i okolica u 1941. godini", str. 875.

temelju podataka objavljenih u travnju 1941. godine u tisku (osječki *Hrvatski list*) i zapisa iz matičnih knjiga umrlih za Đakovo, Drenje i Semeljce, u svojem članku „NOB u Đakovštini od 1941. do 1945. godine", objavljenom 1976. godine u *Zbornik Đakovštine*, 1.[63] te i u u svojoj knjizi *Đakovština u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941 – 1945.*, objavljenoj 1986. godine, donosi brojčane pokazatelje o ljudskim gubicima: „[…] Na putu za Bosnu ove jedinice [vojske Kraljevine Jugoslavije] su povele nekoliko bjegunaca stare jugoslavenske vojske koje su uhapsili u Đakovu i u nekim selima. Tada su uhapšene 2 osobe u Đakovu, 6 u Piškorevcima i 2 u [Velikoj] Kopanici. Od njih je 7 strijeljano i to 2 u Piškorevcima, 1 u Slavonskom Šamcu i 4 u Bosni. Za čitavo vrijeme povlačenja jugoslavenske vojske kroz Đakovštinu i do dolaska Nijemaca uhapšeno je s ovog područja oko 10 osoba, od kojih je 5 strijeljano: 2 iz Đakova, 1 iz Piškorevaca i 2 iz Velike Kopanice. U isto vrijeme na drugim dijelovima fronta poginula su i 3 vojnika jugoslavenske vojske iz Đakovštine kod Karanca u Baranji, gdje su mađarske jedinice, prilikom okupacije, strijeljale više vojnika a među njima i po 1 iz Širokog Polja, Semeljaca i Mandićevca."[64]

Vladimir Geiger u svojem članku „Nijemci Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu (1941.-1945.)", objavljenom 1996. u *Časopis za suvremenu povijest* i zatim u svojoj knjizi *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, objavljenoj 2001. godine, o događajima u Đakovu i Đakovštini u danima Travanjskoga rata 1941. i uspostave NDH pozivajući se na tisak (đakovačka *Hrvatska obrana*) i podatke koje donosi Brlošić, piše tek ukratko, i iskazuje također samo neke brojčane pokazatelje o ljudskim gubicima: „Jedinice kraljevske jugoslavenske vojske (Bosanske i Vrbaske divizije) pri povlačenju preko Save u Bosnu, prolazeći kroz Đakovštinu, sukobile su se u Đakovu s Mačekovom zaštitom i mjesnim pripadnicima Kulturbunda, koji su ih namjeravali razoružati. Jedinice jugoslavenske vojske pružile su otpor i u Đakovu su ubile dvojicu građana. Nekoliko je osoba ubijeno ili uhićeno i u Piškorevcima i u Velikoj Kopanici."[65]

---

63 S. Brlošić, „NOB u Đakovštini od 1941. do 1945. godine", str. 352-353.

64 S. Brlošić, *Đakovština u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941 – 1945.*, str. 49-50.

65 V. Geiger, „Nijemci Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu (1941.-1945.)", str. 399-340. i V. Geiger, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, str. 141.

Usto, u njemačkoj/folksdojčerskoj historiografiji/publicistici postoji navod da su u Travanjskome ratu 1941. godine dva Nijemca iz Đakovštine (po jedan iz Gorjana i Krndije) poginula kao jugoslavenski vojnici u borbi s njemačkom vojskom.[66]

Poimenične pak podatke o osobama iz Đakova i Đakovštine koje su u Travanjskom ratu 1941. godine izgubile život nalazimo ponajprije u matičnim knjigama umrlih i u onodobnom tisku (đakovačka *Hrvatska obrana/Hrvatska obnova*, osječki *Hrvatski list* i zagrebački *Hrvatski narod*).[67]

Nezaobilazna su i sjećanja đakovačkog odvjetnika dr. Mije Šalkovića, jednog od glavnih sudionika događaja u Đakovu 11. travnja 1941., objavljena u *Đakovačkom glasniku* u svibnju 2001. godine.[68] A znakovito je da Ratko Martinović u svojim sjećanjima u knjizi *Od Ravne gore do Vrhovnog štaba* uopće ne spominje da je u razmjeni vatre u Đakovu bilo poginulih na obje strane, a niti spominje taoce odvedene iz Đakova i okolnih sela i njihovu sudbinu.

Potrebno je konzultirati i različite popise ljudskih gubitaka – žrtvoslove, i one nastale u vrijeme Drugoga svjetskog rata i kasnije popise ljudskih gubitaka, žrtvoslove nastale sve do naših dana. – Za podatke o osobama iz Đakova i Đakovštine koje su u Travanjskom ratu 1941. godine izgubile život, i kao vojnici i kao civili, uputno je ponajprije koristiti Popis Komisije za popis žrtava rata Saveznog izvršnog vijeća SFR Jugoslavije iz 1964. godine, i izvorni popis koji je objavio Savezni zavod za statistiku SR Jugoslavije 1992. godine, ali i taj popis s kasnijim ispravcima i dopunama Muzeja žrtava genocida u

---

66 Usp. *Heimatbuch Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje. Unvergessene Heimat Donauschwaben. Großgemeinde Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje in Slawonien*, str. 86. i *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band I, *Ortsberichte über die Verbrechen an den Deutschen durch das Tito-Regime in der Zeit von 1944-1948*, str. 760.

67 Usp. „Četiri žrtve oslobođenja u Đakovu. Četnici pucali iz tenkova i topova – Ogorčena borba ustaša s četnicima – Doček njemačke vojske – Promjene u općini", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 108 (7168), 19. IV. 1941., str. 5.; M. N., „Vandalsko bombardiranje djakovačke katedrale. Zvjerstva Srba pri povlačenju", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 66, 19. IV. 1941., str. 5.; „Iz oslobodjene Djakovštine. Promjene u đakovačkoj općini - novi nazivi ulica - žrtve nečovječnog mučenja", *Hrvatski glas* (Zagreb), god. I., br. 70, 24. IV. 1941., str. 13.; „Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu", *Hrvatska obrana* (Đakovo), god. XXII., br. 14, 27. IV. 1941., str. 4.; „Hrvatski ustaški pokret. Naše žrtve u prvim danima slobode", *Nezavisna Država Hrvatska* (Zagreb), god. II., br. 7 (40), 12. II. 1942., str. 3.

68 M. Šalković, „Đakovo u Travanjskom ratu 1941. (ulomak iz neobjavljenih Sjećanja)", str. 8.

Beogradu iz 2009. i 2016. godine.[69] Korisne podatke o osobama iz Đakovštine koje su u Travanjskom ratu 1941. godine izgubile život donose i žrtvoslovi pripadnika Njemačke narodne skupine objavljivani u vrijeme NDH u *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien.*[70] – Poimenične podatke o poginulim Nijemcima iz Đakovštine u Travanjskom ratu 1941. nalazimo i u žrtvoslovu jugoslavenskih Nijemaca za Drugi svjetski rat i poraće *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band IV, *Menschenverluste - Namen und Zahlen zu Verbrechen an den Deutschen durch das Tito - Regime in der Zeit von 1944-1948*, objavljen 1994. godine, a koji je dostupan i online.[71] Također je korisno konzultirati i njemačke zavičajne knjige za Đakovštinu, *Heimatbuch Tomaschanzi – Gorjani*, objavljena 1974., *Krndija Heimatbuch,* objavljena 1987., *Heimatbuch Semelzi und Keschinzi*, objavljena 1992. i *Heimatbuch Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje,* objavljena 1994. godine.[72]

---

69 *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske* (Beograd: Savezni zavod za statistiku, 1992.); *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* I (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2009.) i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2016.)

70 „Die Todesopfer der Deutschen Volksgruppe in Kroatien", u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1943* ([Osijek]: Hrsg. Die Volksgruppenführung der Deutschen Voksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, Essegg, s.a. [1942.]), s.p. i „Die Todesopfer der Deutschen Volksgruppe in Kroatien", u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1944* ([Osijek]: Hrsg. Die Volksgruppenführung der Deutschen Voksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, Essegg, s.a. [1943.]), s.p.

71 *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band IV, *Menschenverluste - Namen und Zahlen zu Verbrechen an den Deutschen durch das Tito - Regime in der Zeit von 1944-1948*, Bearbeitung und Gestaltung: Karl Weber (München; Sindelfingen: Donauschwäbische Kulturstiftung, 1994.) ili

Das Totenbuch der Donauschwaben, http://www.donauschwaben.at/das%20totenbuch%20der%20donauschwaben.html, pristupljeno 10. srpnja 2021.

72 Josef Werni, Konrad Reiber i Josef Eder, *Heimatbuch Tomaschanzi – Gorjani. Zur Erinnerung an unsere einstige Heimat in Slawonien* (Ruit bei Stuttgart: [Heimatortsgemeinschaft (HOG) Tomaschanzi – Gorjani], 1974.); Matthias Stolz, *Krndija Heimatbuch. Slawoniendeutsches Dorf ausgelöscht* (Graz: Komitee der Heimatortsgemeinschaft Krndija, 1987.); Anton Utri, Johann Schnapper, *Heimatbuch Semelzi und Keschinzi, Slawonien. Zur Erinnerung an unsere einstigen Heimatdörfer* (Graz; Linz: Eigenverlag, 1992.) i *Heimatbuch Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje. Unvergessene Heimat Donauschwaben. Großgemeinde Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje in Slawonien*, Red. Stefan Sehl (Reutlingen: Heimatortsgemeinschaft der Großgemeinde Drenje, 1994.).

DIE TODESOPFER DER DEUTSCHEN VOLKSGRUPPE IN KROATIEN

I. Durch Mörderhand starben, weil sie zum Deutschtum zurückgefunden hatten:

Vor- und Zuname	Geburtsort	Alter	Todestag
1. Marx Johann . .	Ladimirevci	18. 4. 1908	25. 8. 1935
2. Kühbauch Johann .	Čačinci	— — —	15. 11. 1936
3. Zäh Anton . . .	ominovci	— — —	9. 5. 1937
4. Huck Stefan . . .	Tenja	25. 11. 1919	24. 11. 1937
5. Bonecker Franz . .	Essegg	— — —	8. 1. 1939
6. Messing Stefan . .	Tenja	20 Jahre alt	28. 5. 1939
7. Schladt Heinrich .	Čačinci	42 Jahre alt	30. 4. 1939
8. Klemm Martin . .	Nuštar	32 Jahre alt	9. 5. 1940
9. Puchinger Franz .	Miljanovac	26 Jahre alt	19. 5. 1940
10. Matheis Georg . .	Rajevo Selo	— — —	25/26. 2. 1941
11. Zangeist Josef . .	Beketinci	— — —	28. 5. 1941

II. Opfer eines aufgepeitschten Nationalhasses:

Vor- und Zuname	Geburtsort	Alter	Todestag
1. Hardtmann Stefan .	Vel. Kopanica	1894	12. 4. 1941
2. Schnepf Elisabeth .	Krčedin	10. 6. 1910	28. 9. 1941
3. Schnepf Philipp . .	Krčedin	9. 7. 1934	28. 9. 1941
4. Schnepf Adam . .	Krčedin	27. 8. 1936	28. 9. 1941
5. Schnepf Johann , .	Krčedin	31. 3. 1939	28. 9. 1941
6. Deringer Peter . .	Beschka	17. 9. 1898	16. 10. 1940
7. Blenich Karl . . .	Beschka	24. 1. 1901	14. 4. 1941
8. Schmidt Jakob . .	Drenj. Slatinik	24. 7. 1906	16. 4. 1941
9. DM-Stf. Kreuzer Rich.	Sirač	1896	23. 6. 1942

III. Als Geiseln wurden hingeschlachtet:

Vor- und Zuname	Geburtsort	Alter	Todestag
1 Ewinger Franz . .	Dobanovci	27. 11. 1904	7. 4. 1941
2. Horwath Johann .	Franztal	22. 3. 1902	7. 4. 1941
3. Speer Josef . . .	Franztal	18. 9. 1920	7. 4. 1941
4. Flohr	Neu-Pasua		4. 1941

IV. Im gepreßten Waffendienst gegen das eigene Volk gefallen:

Vor- und Zuname	Geburtsort	Alter	Todestag
1. Hubert Josef . . .	Cerić	15. 12. 1907	1941
2. Klaus Jakob . . .	Beschka	1. 7. 1919	7. 4. 1941
3. Kapeller Josef . .	Putinci	22. 10. 1903	4. 1941
4. Seebauer Josef . .	Bapska Novak	14. 9. 1909	14. 4. 1941
5. Schleis Mathias . .	Gorjani	12. 7. 1914	9. 4. 1941

Podatke o osobama iz Đakovštine koje su u Travanjskom ratu 1941. godine izgubile život donose i žrtvoslovi pripadnika Njemačke narodne skupine objavljivani u vrijeme NDH u Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, 1943. i 1944. godine

Nekoliko podataka o ljudskim gubicima Đakova i Đakovštine u Travanjskom ratu 1941. godine donose i popisi ljudskih gubitaka – žrtvoslovi: „Jevreji zdravstveni radnici u Jugoslaviji 1941-1945. godine. Žrtve fašističkog terora i učesnici u narodno-oslobodilačkom ratu", objavljen u *Zborniku Jevrejskog istorijskog muzeja* 1973.[73], „Žrtvoslov Nijemaca Slavonskog Broda i Brodskog Posavlja. Drugi svjetski rat i poraće", objavljen u *Scrinia slavo-*

73 Jaša Romano, „Jevreji zdravstveni radnici u Jugoslaviji 1941-1945. godine. Žrtve fašističkog terora i učesnici u narodno-oslobodilačkom ratu", *Zbornik Jevrejskog istorijskog muzeja,* 2 (Beograd: Savez jevrejskih opština Jugoslavije, 1973.), str. 73-207.

nica 2008.[74] i „Žrtvoslov Malog Nabrđa – Drugi svjetski rat i poraće. Pokušaj revizije podataka o ljudskim gubitcima nestalog i zaboravljenog slavonskog sela", objavljen u *Scrinia slavonica* 2017. godine.[75]

Naposljetku, neophodno je konzultirati i žrtvoslove: *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, objavljeno 2007.,[76] i *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, objavljeno 2021. godine.[77]

Poginuli u Đakovu 11. travnja 1941.

Jurković, Pavao (Pavo)

Pogibiju općinskog podvornika Pavla Jurkovića 11. travnja 1941. u Đakovu spominje osječki *Hrvatski list* i zagrebački *Hrvatski narod* od 19. travnja 1941. i *Nezavisna Država Hrvatska* od 12. veljače 1942. te i đakovačka *Hrvatska obnova* od 27. travnja 1941. godine.[78] – Jurković je pokopan na Gradskom groblju u Đakovu. Na nadgrobnom spomeniku koji je Pavi i njegovoj supruzi Mariji novo podignula njihova kćerka prije petnaestak godina, natpis je za Pavla bez pojedinosti, okolnosti i nadnevka, njegove smrti: „Pavo 1899. – poginuo 1941." Što je ranije, na starom nadgrobnom spomeniku, pisalo za Pavla Jurkovića nije nam poznato.

Popis Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, objavljen 1992. godine ne spominje Pavla Jurkovića kao žrtvu rata. Ne spominju ga ni kasniji

---

74 Vladimir, Geiger, „Žrtvoslov Nijemaca Slavonskog Broda i Brodskog Posavlja. Drugi svjetski rat i poraće", *Scrinia slavonica* (2008.), sv. 8., 440-461.

75 Vladimir Geiger i Pero Šola, „Žrtvoslov Malog Nabrđa – Drugi svjetski rat i poraće. Pokušaj revizije podataka o ljudskim gubitcima nestalog i zaboravljenog slavonskog sela", *Scrinia slavonica* (2017.), sv. 17: 291-378.

76 *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, prir. Mato Lukačević, Mladen Đaković, Stjepan Jakab i Ivo Tubanović (Đakovo: Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osijek – Ogranak Đakovo, 2007.)

77 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, prir. Marko Krznarić, Anto Pavlović, Josip Semialjac, Pero Šola i Ivo Tubanović (Osijek: Studio HS internet d.o.o.; Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osječko-baranjska, 2021.)

78 Usp. „Iz oslobodjene Djakovštine. Promjene u đakovačkoj općini - novi nazivi ulica - žrtve nečovječnog mučenja", *Hrvatski glas* (Zagreb), god. I., br. 70, 24. IV. 1941., str. 13.; „Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu", *Hrvatska obrana* (Đakovo), god. XXII., br. 14, 27. IV. 1941., str. 4.

revidirani popisi Muzeja žrtava genocida popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, I, objavljen 2009. i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, objavljen 2016. godine.

Prema žrtvoslovu *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, „Jurković, Pavao, rođen 7.2.1899. u Jarugama, Hrvat, supruga Marija r.[ođ.] Francem, općinski namještenik, ustrijeljen u borbi s partizanima [sic!] 11.4.1941. u Đakovu."[79] Prema pak žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, „Jurković, Pavao (otac Valentin, majka Magda r.[ođ.] Risović), rođen 7.2.1899. u Jarugama kod Slavonskog Broda, supruga Marija r.[ođ.] Francem, općinski namještenik, ustrijeljen 11.4.1941. u Đakovu u borbi s partizanima [sic!]".[80]

U Matičnoj knjizi umrlih Đakovo, upisan je 11. travnja 1941. godine „Pavao Jurković, općinski namještenik, muž, [supruga] Marija Francem, r.[ođen] u Jaruge ž.[upa] Sikirevci, rkt., 7. II. 1899., Ustrijeljen prigodom vojničkih borbi po ulicama Đakova" Pokopan je na groblju u Đakovo 12. travnja 1941. godine.[81]

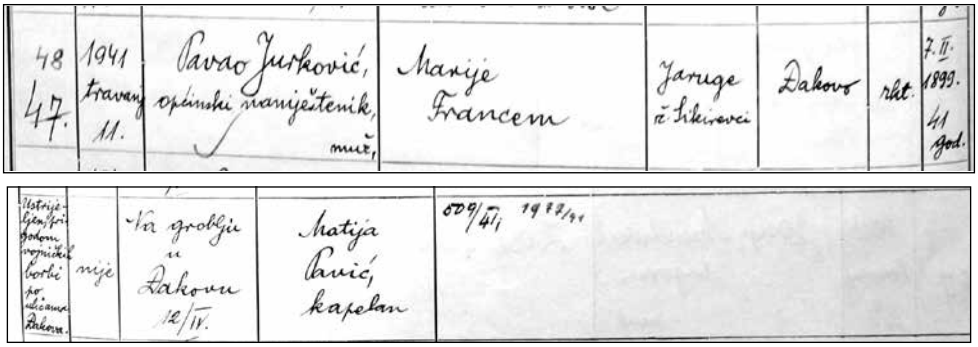
48 47. 1941 travanj 11. Pavao Jurković, općinski namještenik, muž, Marije Francem Jaruge ž. Sikirevci Đakovo rkt. 7. II. 1899. 41 god.
Ustrijeljen prigodom vojničkih borbi po ulicama Đakova. nije Na groblju u Đakovu 12/IV. Matija Pavić, kapelan 609/41, 1972/41

Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Matični ured Đakovo, – Matična knjiga umrlih Đakovo, 1938. - 1948.

Prema svim vjerodostojnim pokazateljima općinski podvornik Pavao Jurković, rođen je 7. veljače 1899. u Jarugama kod Slavonskog Šamca, i po-

79 *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, str. 31.

80 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, str. 208.

81 Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Matični ured Đakovo, – Matična knjiga umrlih Đakovo, 1938. - 1948.

ginuo je 11. travnja 1941. godine u Đakovu. No nije „ustrijeljen 11. 4. 1941. u Đakovu u borbi s partizanima", kako to navode žrtvoslovi *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, i zatim žrtvoslov *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, jer to je besmislica, nego ga je (nije jasno u kojim okolnostima) ubila jugoslavenska vojska, tada regularna vojska Kraljevine Jugoslavije. U popisu Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, Pavao Jurković nije naveden kao žrtva rata. No to nije začuđujuće. Ako je vjerovati tisku NDH, Jurković je bio „opće poznati hrvatski nacionalista i ustaša"[82], a popis 1964. godine nije popisivao ljudske gubitke na „neprijateljskoj" strani. Ali Jurkovića nema ni u kasnijim ispravcima i dopunama tog popisa koje je radio Muzej žrtava genocida, a revizija je uz ispravke i dopune podataka o upisanim osobama podrazumijevala popis i ljudskih gubitaka na „neprijateljskoj" strani.

Grob Pavla (Pave) Jurkovića na Gradskom groblja u Đakovu

82 Usp. M. N., „Vandalsko bombardiranje djakovačke katedrale. Zvjerstva Srba pri povlačenju", str. 5.

Labus, Milan

Popis Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, objavljen 1992. godine, ne spominje Milana Labusa kao žrtvu rata. No spominju ga revidirani popisi Muzeja žrtava genocida iz 2009. i 2016., popisi Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, I, objavljen 2009. i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, objavljen 2016. godine, ali netočno navode prezime, i usto nije navedena točna okolnost njegove smrti odnosno kada i tko je prouzročitelj smrti, nego neodređeno i nejasno: „Lobus (Laza) Milan, rođen 1914. Srbin, poginuo 1941. prilikom borbi ili bombardovanja, Đakovo [broj upisnika] (2207031054).”[83]

Žrtvoslov *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću* ne spominje Milana Labusa. Prema žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, „Labos, Milan, rođen u Đakovu, živio u Vinkovcima, poginuo 17.4.1945. [sic!] u Đakovu od topovske granate ispaljene od strane četnika [sic!].”[84]

Pogibiju đakovačkog poštara Milana Labusa 11. travnja 1941. spominje osječki *Hrvatski list* i zagrebački *Hrvatski narod* od 19. travnja 1941. i *Nezavisna Država Hrvatska* od 12. veljače 1942. te i đakovačka *Hrvatska obnova* od 27. travnja 1941. godine.[85] – Labus je pokopan u Đakovu, a nadgrobni spomenik mu je podigao brat Vujo. Na nadgrobnom spomeniku Milana Labusa na pravoslavnom dijelu Gradskog groblja u Đakovu je natpis: „Ovdje počiva u miru Božjem Milan Labus poštar *1914. u Vel.[ikoj] Popini †11.IV.1941. u Djakovu [...]”

Prema svim vjerodostojnim pokazateljima đakovački poštar Milan Labus, rođen je 1914. u Velikoj Popini kod Gračaca u Lici, a ne u Đakovu kako to navodi žrtvoslov *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, i poginuo je 11. travnja 1941., a ne 14. travnja 1941.

---

83 Usp. *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* I, str. 240. i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, str. 240.

84 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, str. 211.

85 Usp. „Četiri žrtve oslobođenja u Đakovu. Četnici pucali iz tenkova i topova – Ogorčena borba ustaša s četnicima – Doček njemačke vojske – Promjene u općini”, *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 108 (7168), 19. IV. 1941., str. 5.; M. N., „Vandalsko bombardiranje djakovačke katedrale. Zvjerstva Srba pri povlačenju”, *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 66, 19. IV. 1941., str. 5.; „Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu”, *Hrvatska obrana* (Đakovo), god. XXII., br. 14, 27. IV. 1941., str. 4.; „Hrvatski ustaški pokret. Naše žrtve u prvim danima slobode”, *Nezavisna Država Hrvatska* (Zagreb), god. II., br. 7 (40), 12. II. 1942., 3.

kako to navodi isti žrtvoslov, i topovsku granatu ispalila je jugoslavenska vojska, tada regularna vojska Kraljevine Jugoslavije, a ne „četnici" kako to opet pogrešno navodi isti žrtvoslov, koji usto i Labusovo prezime netočno piše kao Lobus. Znakovita je, ponavljamo, i (ne)preciznost revidiranih popisa Muzeja žrtava genocida popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., u kojima je prezime Labus netočno zapisano kao Lobus, točnije vrijeme (nadnevak) smrti nije navedno nego tek 1941. godina, a o kakvoj „borbi ili bombardovanju" je riječ i između koga te tko je prouzročitelj smrti Milana Labusa nije spomenuto. – Na koncu nejasno je, jer ako Milana Labusa spominju revidirani popisi Muzeja žrtava genocida iz 2009. i 2016. popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine, *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, I i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, iz kojih je razloga Labus naveden u žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, jer očito nije bio „prešućen", u ranijim popisima ljudskih gubitaka – žrtvoslovima.

Grob Milana Labusa na pravoslavnom dijelu Gradskog groblja u Đakovu

*

Ujedno, kako je moguće, kada je jasno (i to nedvojbeno potvrđuju mnogobrojni izvori) da su Jurković i Labus poginuli isti dan, 11. travnja 1941. godine u Đakovu, nedugo jedan za drugim, Jurković kod općine, Labus kod tadašnje pošte, da je prema žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, Jurković „ustrijeljen 11.4.1941. u Đakovu u borbi s partizanima [sic!]", a da je Labus „poginuo 17.4.1945. [sic!] u Đakovu od topovske granate ispaljene od strane četnika [sic!]".

JURKOVIĆ, PAVAO (otac Valentin, majka Magda r. Risović), rođen 7. 2. 1899. u Jarugama kod Slavonskog Broda, supruga Marija r. Francem, općinski namještenik, ustrijeljen 11. 4. 1941. u Đakovu u borbi s partizanima.

Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije, prir. Marko Krznarić, Anto Pavlović, Josip Semialjac, Pero Šola i Ivo Tubanović (Osijek: Studio HS internet d.o.o.; Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osječko-baranjska, 2021.), str. 208.

LABOS, MILAN, rođen u Đakovu, poštar, živio u Vinkovcima, poginuo 17. 4. 1945. u Đakovu od topovske granate ispaljene od strane četnika.

Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije, prir. Marko Krznarić, Anto Pavlović, Josip Semialjac, Pero Šola i Ivo Tubanović (Osijek: Studio HS internet d.o.o.; Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osječko-baranjska, 2021.), str. 211.

*

Koliko je jugoslavenskih vojnika poginulo u Đakovu 11. travnja 1941.?

Uz Pavla Jurkovića i Milana Labusa, u Đakovu je 11. travnja 1941. bilo i drugih ljudskih gubitaka – žrtava, konkretno među među vojnicima Vojske Kraljevine Jugoslavije.

Prema pisanju osječkoga *Hrvatskog lista* od 19. travnja 1941., u Đakovu su 11. travnja 1941. poginula dva jugoslavenska vojnika: „Osim Jurkovića i Labosa [Labusa] ubijena su još dva vojnika, koje su također ubili srpski četnici. Sve četiri žrtve sahranjene su na Veliku subotu na đakovačkom groblju uz brojno sudjelovanje đakovačkoga građanstva."[86] I prema pisanju *Hrvatskog naroda* od 19. travnja 1941., u Đakovu su 11. travnja 1941. poginula dva jugoslavenska vojnika: „Pred trgovinom Jakševac postavljena je straža, koja je dočekivala pridolazeće vojnike sa ceste od Osijeka i sve je uhapsila i stavila pred strojne puške. Tom je zgodom ubijen jedan vojnik, koji je išao iz Osijeka svojoj kući, budući je vojska bila raspuštena. Ubio ga je iz revolvera jedan mali major, čije ime nismo mogli saznati. [...] U Djakovu je ubijen kod crkve od granate, koja se odbila, djakovački poštar Laboš [Labus] Milan i još jedan vojnik čiji se identitet nije mogao ustanoviti."[87] Također i prema pisanju *Hrvatske obrane* od 27. travnja 1941., u Đakovu su 11. travnja 1941. poginula dva jugoslavenska vojnika: „U borbi pred općinskom vijećnicom također su poginula još dva vojnika i to od ruku svojih drugova. Jednog je vojnika na očigled naroda ubio njegov časnik. Sve četiri žrtve sahranjene su na Veliku subotu na đakovačkom groblju uz brojno učestvovanje građanstva.".[88] Prema pisanju *Nezavisne Države Hrvatske*, od 12. veljače 1942.: „Na sam Veliki Petak oko 10 sati prije podne, došle su rulje srpskih vojnika u slavonsko mjesto Djakovo. Iz topova su otvorili paljbu na Djakovo. Tom je zgodom stradala glasovita djakovačka katedrala, a biskupski dvor bio je prerešatan hitcima. Slično se dogodilo s mnogim kućama u mjestu. Ubijen je općinski ovrhovoditelj [Pavao] Jurković, poznati djakovački ustaša. Nešto kasnije ubili su Srbi jednog hrvatskog vojnika. To zvjersko djelo počinio je jedan srpki major." i „Bilo je još nekoliko žrtava, a medju njima jedan vojnik i djakovački poštar Milan Laboš [Labus], koji su poginuli od srpske granate, kod djakovačke katedrale. Sve ove žrtve kasnije su svečano sahranjene."[89]

---

86 „Četiri žrtve oslobođenja u Đakovu. Četnici pucali iz tenkova i topova – Ogorčena borba ustaša s četnicima – Doček njemačke vojske – Promjene u općini", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 108 (7168), 19. IV. 1941., str. 5.

87 M. N., „Vandalsko bombardiranje djakovačke katedrale. Zvjerstva Srba pri povlačenju", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 66, 19. IV. 1941., str. 5.

88 „Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu", *Hrvatska obrana* (Đakovo), god. XXII., br. 14, 27. IV. 1941., str. 4.

89 „Hrvatski ustaški pokret. Naše žrtve u prvim danima slobode", *Nezavisna Država Hrvatska* (Zagreb), god. II., br. 7 (40), 12. II. 1942., str. 3.

U Matičnoj knjizi umrlih Đakovo upisani su kao poginuli 11. travnja 1941. Pavle Jurković i „Nepoznati vojnik, navodno katoličke vjere, poginuo prigodom vojničkog puškaranja po đakovačkim ulicama.” Pokopan je na groblju u Đakovo 12. travnja 1941. godine.[90]

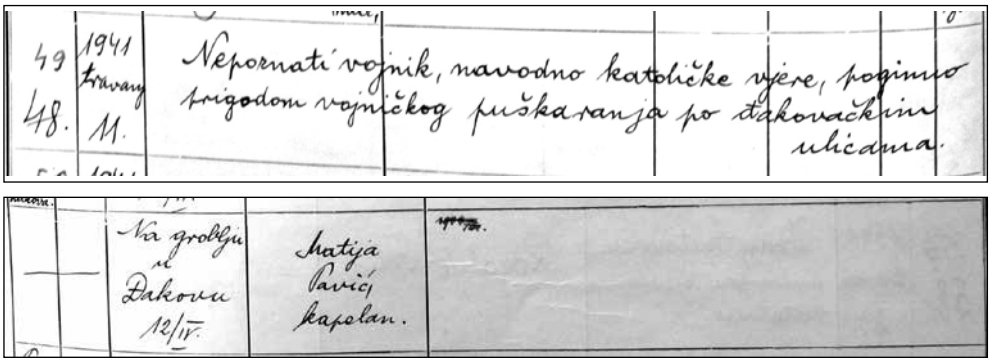
49 1941 travanj 11. Nepoznati vojnik, navodno katoličke vjere, poginuo prigodom vojničkog puškaranja po đakovačkim ulicama.
48.
Na groblju u Đakovu 12/IV. Matija Pavić kapelan.

Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Matični ured Đakovo, – Matična knjiga umrlih Đakovo, 1938. - 1948.

Prema pisanju *Hrvatskog lista* od 1. svibnja 1941., „Ovdje je obavljena ekshumacija pok. Lazara Barbasovića koji je kao vojnik poginuo u Đakovu na Veliki petak za vrijeme srpskog napadaja na Đakovo. Pokojnik nije htio pucati na građanstvo, pa je poginuo od ruke jednog bezdušnog četnika. Sahranjen je s ostale tri žrtve na đak.[ovačkom] groblju, a sada je prevezen u svoje rodno mjesto Menđelos [ispravno bi bilo Manđelos] kod Mitrovice. Oplakuju ga mlada žena i troje djece. Počivao u miru.”[91] – No riječ je o netočno navedenom prezimenu poginulog vojnika. Prezime Barbasović nije manđelosko prezime, a niti postoji u tom kraju. – Prema popisu Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., u Đakovu je u Travanjskom ratu 1941. godine iz Manđelosa kod Sremske Mitrovice poginuo Laza Nikole Baraksadić: „Baraksadić (Nikola) Laza, rođen 1913. Srbin, poginuo 1941. u aprilskom ratu 1941 god., Đakovo-srbija [sic!] [broj upisnika] (0599059012).”[92]

90 Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Matični ured Đakovo, – Matična knjiga umrlih Đakovo, 1938. - 1948.

91 „Hrvatski ustaški stan u Đakovu. Povjerenik za đakovački kotar. – Vjenčanje ustaše. – Žrtva četnika”, *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 150 (7180), 1. V. 1941., str. 13.

92 *Žrtve rata 1941-1945. Vojvodina* (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2016.), str. 446.

Kasnije je netočnost iz *Hrvatskog lista* preuzimana i u publicistici. Primjerice, Ivan Gabelica u svojem članku „Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država (XXIX.). Srpski zločini od početka Travanjskoga rata 1941. do uspostave vlasti Nezavisne Države Hrvatske", objavljenom 2006. u *Političkom zatvoreniku* i zatim svojoj knjizi *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, objavljenoj 2007. godine, piše: „U Đakovu su srpski vojnici 11. travnja 1941. topovskim hitcima oštetili đakovačku katedralu i ubili Pavla Jurkovića, općinskoga ovrhovoditelja, i poštara Milana Laboša, te dva vojnika, nepoznata imena, od kojih se je jedan vraćao kući nakon što mu se je jedinica raspala. Ubili su također i Lazara Barbasovića, Hrvata [sic!] iz Manđelosa, kod Srijemske Mitrovice, koji je služio u jugoslavenskoj vojsci, ali nije htio pucati u nenaoružane ljude."[93] Gabelica netočno spominje da su u Đakovu 11. travnja 1941. poginula trojica jugoslavenskih vojnika, dva „nepoznata imena", dok poginulog „Lazara Barbasovića" (Lazara Baraksadića) iz Manđelosa identificira kao Hrvata. Jer eto logično se čini da jugoslavenski vojnik Hrvat „nije htio pucati na građanstvo, pa je poginuo od ruke jednog bezdušnog četnika". Ali Lazar (Laza) je Srbin iz Srijema. I istini za volju nije riječi o „nenaoružanim ljudima", „građanstvu", kako piše Gabelica, nego o naoružanim civilima koji su presreli i kanili razoružati vojsku. Drugi pak poginuli jugoslavenski vojnik 11. travnja 1941. u Đakovu neutvrđenog je imena i zavičaja, i tek je pretpostavka, kako bilježi Matična knjiga umrlih, da je „katoličke vjere".

Prema svim vjerodostojnim pokazateljima u Đakovu su 11. travnja 1941. poginula dva vojnika Vojske Kraljevine Jugoslavije, Laza (Lazar) Baraksadić, Srbin iz Manđelosa i „Nepoznati vojnik, navodno katoličke vjere".

Odvedeni iz Đakova 11. travnja 1941. kao taoci jugoslavenske vojske i ubijeni u Bosni

U đakovačkom tisku i publicistici tek u najnovije vrijeme ukratko je pisano o sudbinama Đakovčana, liječnika dr. Pavla Löbla i kotarskog činovnika Mirka Vinkovića, koje je 11. travnja 1941. kao taoce odvela i zatim u Bosni

93 I. Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država (XXIX.). Srpski zločini od početka Travanjskoga rata 1941. do uspostave vlasti Nezavisne Države Hrvatske", str. 22. ili Ivan Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", http://shp.bizhat.com/A.Stepinac1.html ili „Zločini Jugo-vojske u Travnju 1941.", https://zupanjac.net/zloini-jugo-vojske-u-travnju-1941. i I. Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, str. 306-307.

ubila vojska Kraljevine Jugoslavije. – Ponajprije riječ je o sjećanjima dr. Mije Šalkovića „Đakovo u Travanjskom ratu 1941. (ulomak iz neobjavljenih Sjećanja)", koja su objavljena u *Đakovačkom glasniku* u svibnju 2001. godine.[94]

Mirko Ćurić u članku „U XX. stoljeću se tri puta ratovalo na đakovačkim ulicama", objavljenom u *Đakovačkom glasniku* u rujnu 2001. godine ukratko na temelju objavljenih sjećanja dr. Šalkovića navodi da se je iz Đakova jugoslavenske vojska povukla „uzevši sa sobom iz kotara nadzornog službenika Vinkovića Josipa [ispravno bi bilo Mirka] pisara i Dr. [Pavla] Löbla liječnika, koju obojicu zaklaše kod Šamca na Savi i baciše u vodu. [...]."[95]

Zvonko Benašić u članku „Njemačka vojska zauzela je Đakovo 11. travnja 1941.", objavljenom u *Đakovačkom glasniku* u rujnu 2001. zatim i u svojoj knjizi *Đakovački spomendani*, objavljenoj 2003. i 2010. godine, nešto opširnije, na temelju objavljenih sjećanja dr. Šalkovića i novinskih članaka iz travanjskih dana 1941. godine, opisuje događaje u Đakovu u vrijeme uspostave NDH te navodi: „Jedinice Jugoslavenske vojske napustile su Đakovo 11. travnja [1941.] oko 16 sati i sa sobom su poveli dva kotarska službenika (Josipa [ispravno bi bilo Mirka] Vinkovića, pisara i dr. [Pavla] Löbla). Ta dva taoca su kod Šamca zaklali i bacili u Savu. [...]"[96]

I Ćurić i Benašić preuzimaju od dr. Šalkovića i objavljuju neke netočnosti: pogrešno ime kotarskog činovnika Vinkovića – dr. Šalković, pa i Ćurić i Benašić pišu Ivan, a ustvari riječ je o Mirku. Dr. Šalković ne navodi ime liječnika dr. Löbla, Pavle, pa njegovo ime ne spominju ni Ćurić ni Benašić. Dr. Šalković piše da „obojicu zaklaše kod [Bosanskog] Šamca na Savi i baciše u vodu." Da su dr. Löbla i Vinkovića nakon sto su ih zaklali bacili u Savu, iako je to netočno, pišu i Ćurić i Benašić, ali pripadnike jugoslavenske vojske za razliku od dr. Šalkovića ne nazivaju „četnicima". Usput, nije jasno o kakvom je „otporu" jugoslavenskoj vojsci u Travanjskom ratu 1941. godine u Đakovu riječ, kako to piše Ćurić.

U hrvatskoj pak publicistici sudbinu Đakovčana odvedenih kao taoci 11. travnja 1941. od jugoslavenske vojske prikazuje, na temelju podataka iz tiska NDH, Ivan Gabelica: „Kao taoce, odveli su sa sobom dr. Pavla Loebla, liječ-

94 M. Šalković, „Đakovo u Travanjskom ratu 1941. (ulomak iz neobjavljenih Sjećanja)", str. 8.

95 Usp. M. Ćurić, „U XX. stoljeću se tri puta ratovalo na đakovačkim ulicama", str. 2.

96 Usp. Z. Benašić, „Njemačka vojska zauzela je Đakovo 11. travnja 1941.", str. 21. i Z. Benašić, *Đakovački spomendani*, str. 156-158. i Z. Benašić*, Đakovački spomendani*. *Drugo dopunjeno izdanje*, str. 200-202.

nika, i Mirka Vinkovića, općinskoga službenika, i još nekoliko Đakovčana, putem su ih strahovito zlostavljali i ponižavali, a onda su u Modriči, u Bosni, Lobla i Vinkovića likvidirali."[97]

Löbl, Pavao

Pogibiju odnosno ubojstvo gorjanskog liječnika dr. Pavla Löbla, kojeg je 11. travnja 1941. zajedno s Mirkom Vinkovićem kao taocima iz Đakova odvela jugoslavenska vojska, spominje đakovačka *Hrvatska obrana* od 27. travnja 1941., zagrebački *Hrvatski glas* od 24. travnja 1941. te osječki *Hrvatski list* od 22. travnja 1941.[98] Prema zagrebačkom *Hrvatskom glasu* dr. Löbl ubijen je zajedno s Vinkovićem „kod Modriča u Bosni, kamo su ih odvukli srpski vojnici i grozno mučili, dok nisu u mukama obojica umrla. [...] Poslije osam dana pronadjena su tjelesa u zemlji i ustaškim automobilom prevezena u rodni kraj, gdje su sahranjeni. [...] nad grobom dra [Pavla] Löbla [govorio je] g. dr. Stanko Roje kotarski liječnik. Do sada je sahranjeno na đakovačkom groblju šest žrtava koji su pali za domovinu. Počivali u miru!" Prema pisanju *Hrvatske obrane*, „Prošle sedmice prevezeni su u Đakovo na ukop Mirko Vinković, kot.[arski] činovnik iz Đakova i dr Pavao Löbl, liječnik iz Gorjana. Oni su na zvjerski način mučeni i umoreni kod Modriče u Bosni, gdje su bili zakopani u zemlji bez lijesa skoro osam dana. I ove je mučenike na grob ispratilo skoro cijelo Đakovo zajedno s predstavnicima vojske Nezavisne Države Hrvatske. Na grobu pok.[ojnog] M.[irka] Vinkovića govorio je povjerenik đak.[ovačke] općine g. dr Marko Vučetić, a na grobu pok.[ojnog] dra Löbl g. dr Stanko Roje, kot.[arski] liječnik. Neka je laka hrvatska zemlja hrv.[atskim] žrtvama! Počivali u miru." Osječki Hrvatski list donosi sličan opis, ali uz poneke drukčije detalje: „Na licu mjesta uspjelo je Đakovčanima pre-

97 I. Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država (XXIX.). Srpski zločini od početka Travanjskoga rata 1941. do uspostave vlasti Nezavisne Države Hrvatske", str. 22. ili Ivan Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", http://shp.bizhat.com/A.Stepinac1.html ili „Zločini Jugo-vojske u Travnju 1941.", https://zupanjac.net/zloini-jugo-vojske-u-travnju-1941. i I. Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, str. 306-307.

98 Usp. „Iz oslobodjene Djakovštine. Promjene u đakovačkoj općini - novi nazivi ulica - žrtve nečovječnog mučenja", *Hrvatski glas* (Zagreb), god. I., br. 70, 24. IV. 1941., str. 13.; „Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu", *Hrvatska obrana* (Đakovo), god. XXII., br. 14, 27. IV. 1941., str. 4.; „Nove žrtve srpskog zvjerstva. Kod Modriča Srbi su grozno mučili i umorili dra Pavla Löbla, liječnika iz Gorjana, i Mirka Vinkovića, kot. činovnika iz Đakova, te dva mladića iz Velike Kopanice", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 111 (7171), 22. IV. 1941., str. 6.

poznati kotarskog činovnika iz Đakova Mirka Vinkovića i dra Pavla Löbla, liječnika iz Gorjana, koji je rodom iz Đakova. Tjelesa svih četiriju žrtava bila su iznakažena i izmrcvarena, da su se jedva mogla raspoznati. […] Na licu dra Löbla odbijen je jedan cijeli komad obraza, te ga je bilo teško prepoznati. […]"[99]

Sudbinu dr. Pavla Löbla u svojim sjećanjima spominje i dr. Mijo Šalković: „Posljednji odredi odbjegle [jugoslavenska] vojske nestali su iz Đakova iza 4 sata po podne uzevši sa sobom iz kotara nadzorne službenike Vinković Josipa [ispravno bi bilo Mirka] pisara i Dr. [Pavla] Löbla liječnika, koju obojicu zaklaše kod [Bosanskog] Šamca na Savi i baciše u vodu. […]"[100]

Dr. Pavao Löbl je pokopan na Židovskom groblju u Đakovu 22. travnja 1941. godine. – Na nadgrobnom spomeniku dr. Löblu je natpis: „Dr. Pavle Löbl liječnik rodjen 31. VIII. 1905. poginuo mučeničkom smrću 16. IV 1941."

Popis Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, objavljen 1992. godine navodi pod Đakovo dr. Löbla kao žrtvu rata. Ali navod o počinitelju zločina i napose okolnostima i vremenu smrti dr. Löbla je grubo netočan: „Lobl (Leopold) Pavle, rođen 1908. Jevrej, ubijen od četnika 1945. u direktnom teroru, Modriča - B i B [Bosna i Hercegovina] [broj upisnika] (2305018017)."[101] Kasniji 2009. i 2016. godine revidirani popisi Muzeja žrtava genocida popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, I i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, navode pod Gorjani iste podatke za dr. Löbla, ali ne pod Đakovo, nego pod Gorjane.[102] Yad Vashem – The World Holocaust Remembrance Center, Jerusalem, Izrael – The Central Database of Shoah Victims' Names[103] preuzima netočne podatke o vremenu i okolnosti smri dr. Pavla Löbla, pozivajući se na Popis Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine.

---

99 „Nove žrtve srpskog zvjerstva. Kod Modriča Srbi su grozno mučili i umorili dra Pavla Löbla, liječnika iz Gorjana, i Mirka Vinkovića, kot. činovnika iz Đakova, te dva mladića iz Velike Kopanice", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 111 (7171), 22. IV. 1941., str. 6.

100 M. Šalković, „Đakovo u Travanjskom ratu 1941. (ulomak iz neobjavljenih Sjećanja)", str. 8.

101 *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske* (Beograd: Savezni zavod za statistiku, 1992.), str. 519.

102 Usp. *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* I (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2009.), str. 244.; *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2016.), str. 244.

103 Yad Vashem – The World Holocaust Remembrance Center, Jerusalem, Izrael – The Central Database of Shoah Victims' Names.

No grubim netočnostima ovdje nije kraj. U jugoslavenskoj historiografiji navedena je netočnost, štoviše izmišljotina, o okolnosti i počinitelju smrti dr. Pavla Löbla, na što je 2003. godine u zborniku *Dijalog povjesničara – istoričara* upozorila povjesničarka Marica Karakaš. Naime, Jaša Romano u svojem članku „Jevreji zdravstveni radnici u Jugoslaviji 1941-1945. godine. Žrtve fašističkog terora i učesnici u narodno-oslobodilačkom ratu", objavljenom 1973. godine u *Zbornik Jevrejskog istorijskog muzeja*, navodi da je dr. Pavle Löbl u Travanjskom ratu 1941. godine „napadnut od ustaške rulje" nedaleko Gorjana te ubijen. („Lebl (Lobl) dr Pavao, opštinski lekar u Gorjanima (Đakovo). Rođen 1905. Medicinski fakultet završio 1928. u Zagrebu. Aprila 1941. prilikom raspada jugoslovenske vojske bio je napadnut od ustaške rulje kod Gorjana i ubijen.")[104] (Znakovito je da Jaša Romano u svojoj opsežnoj knjizi *Jevreji Jugoslavije 1941 – 1945. Žrtve genocida i učesnici NOR*, objavljenoj 1980. godine, dr. Pavla Löbla ni ne spominje. Moguće je da je Romano shvatio da je riječ o netočnom, izmišljenom, navodu o Löblovom ubojstvu „od ustaške rulje kod Gorjana", ali nije jasno zašto ga uopće ne navodi kao žrtvu rata.[105]) Karakaš u osvrtu na podatak o sudbini dr. Pavla Löbla objavljen u *Zborniku Jevrejskog istorijskog muzeja* napominje da su liječnik dr. Löbl i kotarski činovnik Mirko Vinković kao taoci odvedeni iz Đakova 11. travnja 1941. od vojske Kraljevine Jugoslavije i ubijeni kod Modriče u Bosni. „Štoviše, nakon osam dana pokopani su u Đakovu pred brojnim građanima i predstavnicima vojske NDH."[106] Boris Blau pak u svojoj knjizi *Studenti Židovi Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu,* objavljenoj 2006. godine, piše da je Pavle Löbl, sin Adolfa, rođen 1905. u Pančevu, „liječnik iz Gorjana, žrtva holokausta".[107]

---

104 Jaša Romano, „Jevreji zdravstveni radnici u Jugoslaviji 1941-1945. godine. Žrtve fašističkog terora i učesnici u narodno-oslobodilačkom ratu", *Zbornik Jevrejskog istorijskog muzeja,* 2 (Beograd: Savez jevrejskih opština Jugoslavije, 1973.), str. 155.

105 Usp. Jaša Romano, *Jevreji Jugoslavije 1941 – 1945. Žrtve genocida i učesnici NOR* (Beograd: Jevrejski istorijski muzej; Savez jevrejskih opština Jugoslavije, 1980.)

106 Marica Karakaš, „Medicinsko osoblje i zdravstveno-higijenski uvjeti u logoru Jasenovac", *Dijalog povjesničara – istoričara*, 8, ur. Hans-Georg Fleck i Igor Graovac (Zagreb: Friedrich Naumann Stiftung, 2003.), 395.

107 Boris Blau, *Studenti Židovi Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Pregled upisanih studenata te popis apsolvenata i diplomanata od osnutka fakulteta do II. svjetskog rata (1917. – 1941.)* (Zagreb: Židovska općina Zagreb, 2006.), str. 51.

Lebl (Löbl) dr Pavao, opštinski lekar u Gorjanima (Đakovo). Rođen 1905. Medicinski fakultet završio 1928. u Zagrebu. Aprila 1941. prilikom raspada jugoslovenske vojske bio je napadnut od ustaške rulje kod Gorjana i ubijen.

Jaša Romano, „Jevreji zdravstveni radnici u Jugoslaviji 1941-1945. godine. Žrtve fašističkog terora i učesnici u narodno-oslobodilačkom ratu", Zbornik Jevrejskog istorijskog muzeja, 2 (Beograd: Savez jevrejskih opština Jugoslavije, 1973.), str. 155.

Lobl (Leopold) Pavle, rođen 1908. Jevrej, ubijen od četnika 1945. u direktnom teroru, Modrica-b i h (2305018017)

Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske (Beograd: Savezni zavod za statistiku, 1992.), str. 519. i . Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska I (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2009.), str. 244. i Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2016.), str. 244.

Prema žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, „Löbl, dr. Pavao, rođen 1905. u Đakovu, liječnik u Gorjanima, kao taoc odveden 12.4.1941. [sic!] iz Đakova od četnika i ubijen 19.4.1941. kod Modriče, BiH [Bosna i Hercegovina]."[108]

Nejasno je, jer ako dr. Pavla Löbla spominje popis Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine, a i kasniji revidirani popisi Muzeja žrtava genocida iz 2009. i 2016. popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine, *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, I i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, a i drugi žrtvoslovi ovdje spomenuti, iz kojih je razloga dr. Löbl naveden u žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, jer očito nije bio „prešućen", u ranijim popisima ljudskih gubitaka – žrtvoslovima. Usto, grube netočnosti koje su u niz navrata napisane o sudbini dr. Pavla Löbla u žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije* i nisu ispravljene, i napisane su nove netočnosti, koje neupućene zbunjuju. Jer ako je jugoslavenska vojska otišla iz Đakova 11. travnja 1941. godine, kako to spominje dr. Šalković u svojim sjećanjima iza 16 sati, a isti su dan u sumrak u Đakovo pristigli su prvi odredi njemačke vojske, kako je moguće,

108 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, prir. Marko Krznarić, Anto Pavlović, Josip Semialjac, Pero Šola i Ivo Tubanović (Osijek: Studio HS internet d.o.o.; Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osječko-baranjska, 2021.), str. 212.

da je dr. Löbl „kao taoc odveden 12.4.1941. iz Đakova od četnika" i „ubijen 19.4.1941. kod Modriče, BiH.", ako na nadgrobnom spomeniku dr. Löblu piše: „[...] poginuo mučeničkom smrću 16. IV 1941." I usput, dr. Löbl i Vinković nisu iz Đakova 11. travnja 1941. odvedeni od „četnika", koliko god to tvrditi i napisati *uvjerljivo* bilo, nego od tada regularne jugoslavenske vojske.

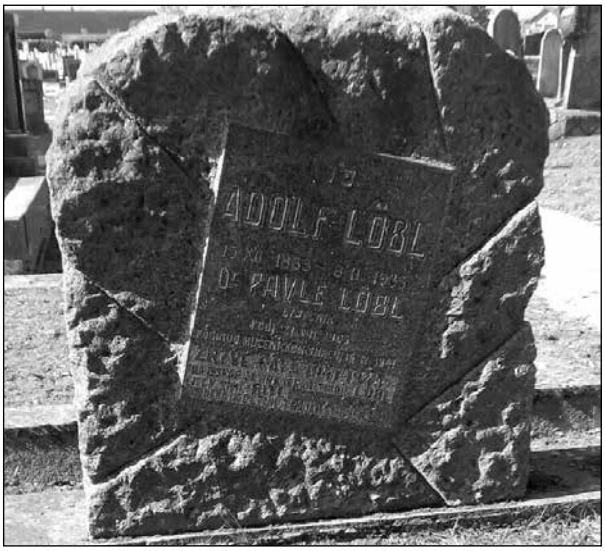

Grob dr. Pavla Löbla na Židovskom groblju u Đakovu

Vinković, Mirko

Pogibiju odnosno ubojstvo Mirka Vinkovića, kojeg je 11. travnja 1941. zajedno s dr. Pavlom Löbl kao taocima iz Đakova odvela jugoslavenska vojska, spominje đakovačka *Hrvatska obrana* od 27. travnja 1941. i Hrvatski list od 22. travnja 1941.[109] Sudbinu Mirka Vinkovića u svojim sjećanjima spominje i dr. Mijo Šalković.[110] A kako je ranije spomenuto prema njegovim navodima pišu i Ćurić i Benašić.

109 Usp. „Iz oslobodjene Djakovštine. Promjene u đakovačkoj općini - novi nazivi ulica - žrtve nečovječnog mučenja", *Hrvatski glas* (Zagreb), god. I., br. 70, 24. IV. 1941., str. 13; „Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu", *Hrvatska obrana* (Đakovo), god. XXII., br. 14, 27. IV. 1941., str. 4.; „Nove žrtve srpskog zvjerstva. Kod Modriča Srbi su grozno mučili i umorili dra Pavla Löbla, liječnika iz Gorjana, i Mirka Vinkovića, kot. činovnika iz Đakova, te dva mladića iz Velike Kopanice", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 111 (7171), 22. IV. 1941., str. 6.

110 M. Šalković, „Đakovo u Travanjskom ratu 1941. (ulomak iz neobjavljenih Sjećanja)", str. 8.

Prema zapisu u Matičnoj knjizi umrlih Đakovo, „[nadnevak i mjesto smrti] 1941. travanj 14., Mirko Vinković, činovnik u Kotaru, muž, [supruga] Rerezija Lebović, [rođen u] Malo Nabrđe, opć.[ina] Gašinci, [stanuje] Đakovo Kralja Petra 55, rkt., [rođen] 28. VIII. 1913 28 god.[ina], Nastrijeljen i proboden kroz prsa bajonatom. […], [pokopan] Na groblju u Đakovu 19/IV. [1941.], [...] Nađen na drumu između Šamca i Modrića. Zakopan u Đakovu 19/IV. [1941.] [...]”[111] – A na nadgrobnom spomeniku Mirku Vinkoviću na Gradskom groblju u Đakovu je natpis: „Ovdje počiva hrvatski mučenik Mirko Vinković poginio 12. IV. 1941. u 27. godini.”

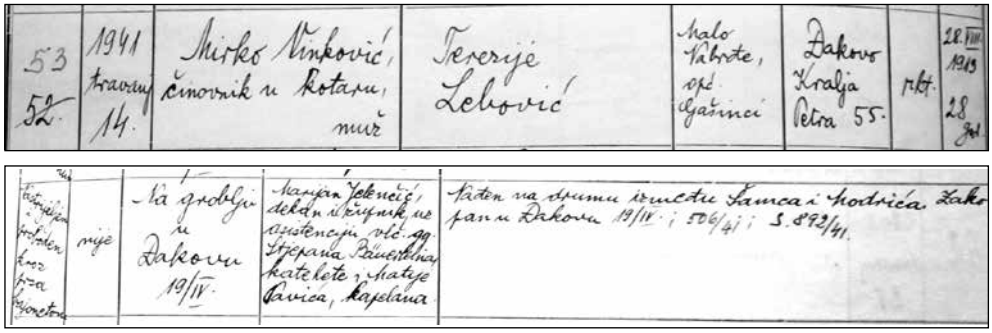
53 52. 1941 travanj 14. Mirko Vinković, činovnik u Kotaru, muž Rerezije Lebović Malo Nabrđe, opć. Gašinci Đakovo Kralja Petra 55. rkt. 28. VIII 1913 28 god.
nije Na groblju u Đakovu 19/IV. Nađen na drumu između Šamca i Modrića Zakopan u Đakovu 19/IV. i 506/41 i S. 892/41.

Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Matični ured Đakovo, – Matična knjiga umrlih Đakovo, 1938. - 1948.

Grob Mirka Vinkovića na Gradskom groblju u Đakovu

111 Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Matični ured Đakovo, – Matična knjiga umrlih Đakovo, 1938. - 1948.

Mirko Vinković

Sudbina Mirka Vinkovića ogledni je primjer nepouzdanosti popisa ljudskih gubitaka prema iskazima svjedoka. – U gradivu Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava RH u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu [Kartoni ratne - poratne žrtve II. svjetskog rata], Mirko Vinković upisan je uz različite, pa i netočne podatke, dva puta: „Vinković Mirko, otac Đuro, majka Ana [rođ.] Butković, rođen 12. prosinca 1910. u Malom Nabrđu, Hrvat, oženjen, dvoje [djece], seljak, prebivalište Malo Nabrđe, pripadnik Mačekove zaštite, 10. travnja 1941. ubijen od jugoslavenske vojske u povlačenju kao civil, Đakovo. Sahranjen u Đakovu"[112] te i: „Vinković Mirko, otac Đuro, majka Ana rođ. Brataljenović, rođen 28. kolovoza 1913. u Malom Nabrđu, Hrvat, oženjen, jedno [dijete], činovnik, vojni referent u Kotaru Đakovo, prebivalište Đakovo, pripadnik Njemačke vojske [sic!], 19. travnja 1941. ubili ga četnici [sic!] [Vojska Kraljevine Jugoslavije], nastreljen i proboden kroz prsa bajonetom, [Bosanski] Šamac - Modriča (cesta), BiH. Sahranjen u Đakovu."[113] – I u poimeničnom popis Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava Republike Hrvatske [baza podataka] Mirko Vinković naveden je uz različite, pa i netočne podatke, dva puta: „Vinković Mirko, sin Đure i Ane r.[ođ.] Butković, rođen u Gašincima 12.12.1910., Hrvat, katolik, oženjen 2 djece, prebivalište Gašinci, ubili ga četnici [sic!] [Vojska Kraljevine Jugoslavije] izvan borbe 10.04.1941. u Đakovu, pokopan u Đakovu" te i „Vinković Mirko, sin Đure i Ane r.[ođ.] Brataljenović, rođen 28.8.1913. kod Đakova, Hrvat, katolik, oženjen 1 dijete, službenik, ubili ga četnici [sic!] [Vojska Kraljevine Jugoslavije] izvan borbe 19.4.1941. u Đakovu."[114]

Prema pak žrtvoslovu *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, „Vinković, Mirko (otac Đuro, majka Ana r.[ođ.] Brataljenović), rođen 28.8.1913. u Malom Nabrđu, Hrvat, otac 1 djeteta, činovnik u Kotaru Đakovo, ubijen 19.4.1941. na cesti Bosanski Šamac – Modriča, BiH."[115]

---

112 Hrvatski državni arhiv, Zagreb, – fond 1944 – Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, – Karton ratne - poratne žrtve II. svjetskog rata [svjedok Stjepan Josipović, Đakovo], kut. 181. [Đakovo, svežanj Gašinci]).

113 Hrvatski državni arhiv, Zagreb, – fond 1944 – Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava, – Karton ratne - poratne žrtve II. svjetskog rata [svjedok Terezija Vinković, Vrpolje] kut. 182. [Đakovo]).

114 Hrvatski institut za povijest, Zagreb, – Poimenični popis [baza podataka] - Republika Hrvatska Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava.

115 *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, str. 44.

Vladimir Geiger i Pero Šola u članku „Žrtvoslov Malog Nabrđa – Drugi svjetski rat i poraće. Pokušaj revizije podataka o ljudskim gubitcima nestalog i zaboravljenog slavonskog sela", objavljenom u časopisu *Scrinia slavonica* 2017. godine napominju za Mirka Vinkovića, da „Ne postoji upis u popisu Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, Savezni zavod za statistiku, Beograd, 1992., a ni u revidiranim popisima Muzeja žrtava genocida iz 2009. i 2016. popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, I, Muzej žrtava genocida, Beograd, 2009. i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, Muzej žrtava genocida, Beograd, 2016. [baza podataka]." Usto, ukazuju na netočnosti o Mirku Vinkoviću u gradivu Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava RH u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu [Kartoni ratne - poratne žrtve II. svjetskog rata] te i poimeničnom popisu Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava Republike Hrvatske [baza podataka]. Također, spominju i različite izvore, zapis u Matičnoj knjizi umrlih Đakovo, i novinske članke u *Hrvatskom narodu* i *Hrvatskoj obrani*, kao i natpis na nadgrobnom spomeniku Mirku Vinkoviću na Gradskom groblju u Đakovu, i ukazuju na različitost podataka u njima o vremenu smrti Mirka Vinkovića.[116]

Žrtvoslov *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, za Vinkovića donosi neke netočne podatke, primjerice nadnevak smrti i mjesto prebivanja: „Vinković, Mirko (otac Đuro, majka Ana r. Brataljenović), rođen 28.8.1913. u Malom Nabrđu, Hrvat, oženjen i otac jednog djeteta, činovnik u kotaru Đakovo, ubili su ga četnici 19.4.1941. na cesti Bosanski Šamac – Modriča, BiH."[117]

Ali Vinković nije ubijen 19. travnja 1941. kako piše u žrtvoslovima *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću* i *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*. Tada je, jasno je iz zapisa u Matičnoj knjizi umrlih Đakovo, pokopan na groblju u Đakovu.

Unatoč različitim navodima o vremenu, mjestu i okolnostima smrti Mirka Vinkovića, moguće je zaključiti: Mirka Vinkovića, kotarskog činovnika u

116 V. Geiger i P. Šola, „Žrtvoslov Malog Nabrđa – Drugi svjetski rat i poraće. Pokušaj revizije podataka o ljudskim gubitcima nestalog i zaboravljenog slavonskog sela", str. 370-372.

117 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, prir. Marko Krznarić, Anto Pavlović, Josip Semialjac, Pero Šola i Ivo Tubanović (Osijek: Studio HS internet d.o.o.; Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osječko-baranjska, 2021.), str. 463.

Đakovu, rođenog 1913. u Malom Nabrđu, ubila je Vojska Kraljevine Jugoslavije 12. travnja 1941. kod Modriče u Bosni i Hercegovine, do kuda je iz Đakova 11. travnja 1941. odveden kao talac.

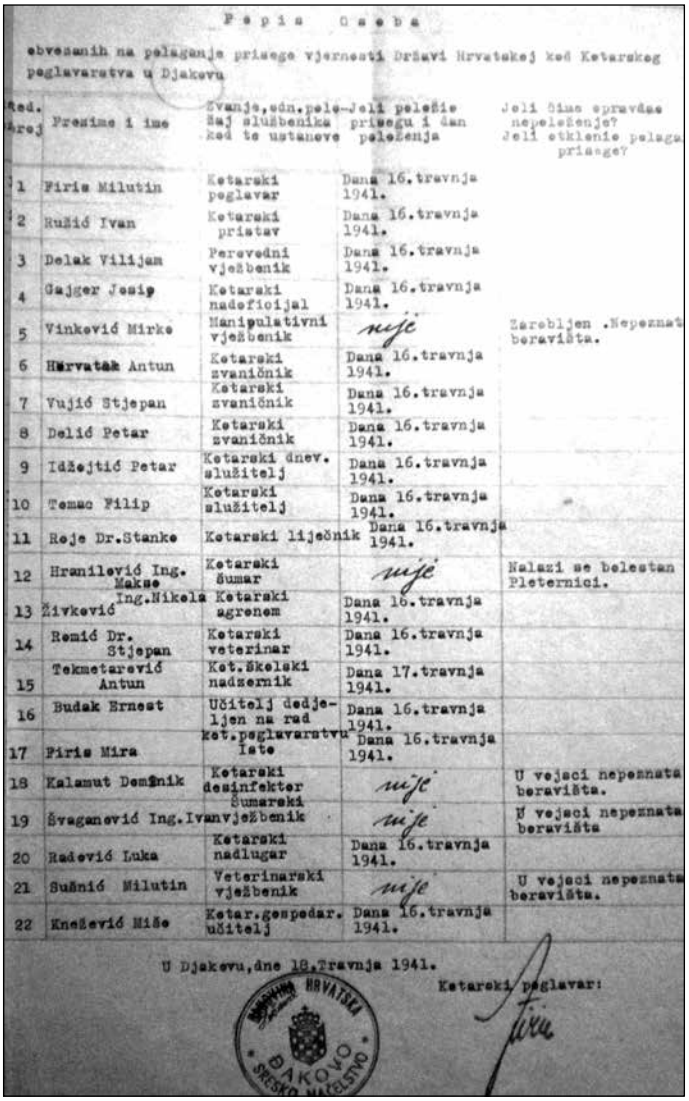

Popis Osoba

obveznih na polaganje prisege vjernosti Državi Hrvatskoj kod Kotarskog poglavarstva u Djakovu

Red. broj	Prezime i ime	Zvanje, odn. položaj službenika kod te ustanove	Jeli položio prisegu i dan položenja	Jeli čime opravdao nepoloženje? Jeli otklonio polaganje prisege?
1	Firis Milutin	Kotarski poglavar	Dana 16. travnja 1941.	
2	Ružić Ivan	Kotarski pristav	Dana 16. travnja 1941.	
3	Delak Vilijam	Perovodni vježbenik	Dana 16. travnja 1941.	
4	Gajger Josip	Kotarski nadoficijal	Dana 16. travnja 1941.	
5	Vinković Mirko	Manipulativni vježbenik	nije	Zarobljen. Nepoznato boravište.
6	Hrvatak Antun	Kotarski zvaničnik	Dana 16. travnja 1941.	
7	Vujić Stjepan	Kotarski zvaničnik	Dana 16. travnja 1941.	
8	Delić Petar	Kotarski zvaničnik	Dana 16. travnja 1941.	
9	Idžejtić Petar	Kotarski dnev. služitelj	Dana 16. travnja 1941.	
10	Temac Filip	Kotarski služitelj	Dana 16. travnja 1941.	
11	Reje Dr. Stanko	Kotarski liječnik	Dana 16. travnja 1941.	
12	Hranilović Ing. Makso	Kotarski šumar	nije	Nalazi se bolestan Pleternici.
13	Živković Ing. Nikola	Kotarski agronom	Dana 16. travnja 1941.	
14	Remić Dr. Stjepan	Kotarski veterinar	Dana 16. travnja 1941.	
15	Tekmetarević Antun	Kot. školski nadzornik	Dana 17. travnja 1941.	
16	Budak Ernest	Učitelj dodjeljen na rad kot. poglavarstvu	Dana 16. travnja 1941.	
17	Firis Mira	Isto	Dana 16. travnja 1941.	
18	Kalamut Dominik	Kotarski desinfektor	nije	U vojsci nepoznato boravište.
19	Švaganović Ing. Ivan	Šumarski vježbenik	nije	U vojsci nepoznato boravište
20	Radović Luka	Kotarski nadlugar	Dana 16. travnja 1941.	
21	Sušnić Milutin	Veterinarski vježbenik	nije	U vojsci nepoznato boravište.
22	Knežević Miše	Kotar. gospodar. učitelj	Dana 16. travnja 1941.	

U Djakovu, dne 18. Travnja 1941.

Kotarski poglavar:

HRVATSKA ĐAKOVO SRESKO NAČELSTVO

Državni arhiv u Osijeku, fond 1256 – Kotarska oblast Đakovo
„Popis osoba obveznih na polaganje prisege vjernosti Državi Hrvatskoj kod Kotarskog poglavarstva u Djakovu", U Djakovu dne 18. Travnja 1941., - uz ime Mirka Vinkovića, manipulativnog vježbenika, čija sudbina još u Đakovu nije bila poznata, stoji opaska da prisegu nije položio te: „Zarobljen. Nepoznatog boravišta".

Žrtve iz Velike Kopanice, civilne osobe

U tisku NDH, sjećanjima suvremenika događaja te publicistici i historiografiji spominje se da je u vrijeme Travanjskoga rata 1941. bilo civilnih žrtava i u Velikoj Kopanici. Navodi o broju tih žrtava su različiti.[118] – Također i u popisima ljudskih gubitaka – žrtvoslovima podaci o tim žrtvama i njihovim sudbinama ponekad su i različiti.

Hartman, Stjepan / Har(d)tman(n), Stefan

U njemačkim (folksdojčerskim) žrtvoslovima iz vremena Drugoga svjetskog rata, *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1943* i *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1944*, za Stjepana Hartmana (Stefan Hartmann, Stefan Hardtmann), Nijemca iz Velike Kopanice, rođenog 1894., kao vrijeme smrti naveden je 12. travnja 1941., ali mjesto i okolnost smrti nisu navedeni. U žrtvoslovu *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band IV, navedena je pak samo godina rođenja i smrti 1941., bez mjesta i okolnosti smrti.[119]

U hrvatskoj publicistici navodi se da su „11. travnja [1941.], u Modriči [su], zajedno s dr. [Pavlom] Loeblom i [Mirkom] Vinkovićem [iz Đakova],

118 Usp. „Iz oslobodjene Djakovštine. Promjene u đakovačkoj općini - novi nazivi ulica - žrtve nečovječnog mučenja", *Hrvatski glas* (Zagreb), god. I., br. 70, 24. IV. 1941., str. 13.; S. Brlošić, *Đakovština u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941 – 1945.*, str. 50.; V. Geiger, „Nijemci Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu (1941.-1945.)", str. 399. i V. Geiger, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, str. 141.; Z. Benašić, „Njemačka vojska zauzela je Đakovo 11. travnja 1941.", str. 21. i Z. Benašić, *Đakovački spomendani*, str, 157. i Z. Benašić, *Đakovački spomendani*. *Drugo dopunjeno izdanje*, str. 201.; I. Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država (XXIX.). Srpski zločini od početka Travanjskoga rata 1941. do uspostave vlasti Nezavisne Države Hrvatske", str. 22. ili Ivan Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", http://shp.bizhat.com/A.Stepinac1.html ili „Zločini Jugo-vojske u Travnju 1941.", https://zupanjac.net/zloini-jugo-vojske-u-travnju-1941. i I. Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, str. 306-307.

119 Usp. „Die Todesopfer der Deutschen Volksgruppe in Kroatien", u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1943* ([Osijek]: Hrsg. Die Volksgruppenführung der Deutschen Voksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, Essegg, s.a. [1942.]), s.p. i „Die Todesopfer der Deutschen Volksgruppe in Kroatien", u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1944* ([Osijek]: Hrsg. Die Volksgruppenführung der Deutschen Voksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, Essegg, s.a. [1943.]), s.p. te i *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band IV, *Menschenverluste - Namen und Zahlen zu Verbrechen an den Deutschen durch das Tito - Regime in der Zeit von 1944-1948* Bearbeitung und Gestaltung: Karl Weber (München; Sindelfingen: Donauschwäbische Kulturstiftung, 1994.), str. 955. ili *Das Totenbuch der Donauschwaben*, http://www.donauschwaben.at/das%20totenbuch%20der%20donauschwaben.html, pristupljeno 10. srpnja 2021.

srpski vojnici umorili Stjepana Hradtmana [!] i Fabijana Vukovca" iz Velike Kopanice.[120] – Prema žrtvoslovu *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, „Hartman(n), Stjepan (Stefan), rođen 1894. u Osijeku, Nijemac, supruga Anka r. Kovačić, poginuo kao civil 12. 4. 1941. u BiH. [Bosni i Hercegovini]"[121] Vladimir Geiger u „Žrtvoslov Nijemaca Slavonskog Broda i Brodskog Posavlja. Drugi svjetski rat i poraće", navodi također da je „Har(d)tman(n) Stefan (Stjepan), 1894., u Travanjskom ratu ubijen kao civil u Bosni 12. IV. 1941."[122] – Usput, nije jasno iz kojih je razloga Stjepan Hartman (Stefan Hartmann, Stefan Hardtmann) naveden u žrtvoslovu *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, jer očito je nije „prešućena" žrtva, naime spomenut je kao žrtva Travanjskoga rata 1941. godine ranije nekoliko puta, u ovdje spomenutim njemačkim/folksdojčerskim žrtvoslovima, nekim dostupnim i online.

Kablarić, Franjo

U hrvatskoj publicistici postoji navodi da je Kablarića kao pripadnika Hrvatske seljačke zaštite ubili pripadnicu jugoslavenske vojske prilikom povlačenja Bosnu i prolaska kroz Veliku Kopanicu: „Franju Kablarića su ubili 12. travnja 1941., kad je, kao član Hrvatske seljačke zaštite, patrolirao po selu, pa je potrčao prema Vrpolju, odakle se je čula pucnjava."[123] – Prema pak žrtvoslovu *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, „Kablarić, Franjo, rođen 1908. u Velikoj Kopanici, Hrvat, supruga Marija, poginuo kao stražar u općini 12.4.1941."[124]

---

120 I. Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država (XXIX.). Srpski zločini od početka Travanjskoga rata 1941. do uspostave vlasti Nezavisne Države Hrvatske", str. 22. ili Ivan Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", http://shp.bizhat.com/A.Stepinac1.html ili „Zločini Jugo-vojske u Travnju 1941.", https://zupanjac.net/zloini-jugo-vojske-u-travnju-1941. i I. Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, str. 306-307.

121 *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, str. 165.

122 Usp. Vladimir Geiger, „Žrtvoslov Nijemaca Slavonskog Broda i Brodskog Posavlja. Drugi svjetski rat i poraće", *Scrinia slavonica* (2008.), sv. 8: 457.

123 I. Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država (XXIX.). Srpski zločini od početka Travanjskoga rata 1941. do uspostave vlasti Nezavisne Države Hrvatske", str. 22. ili Ivan Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", http://shp.bizhat.com/A.Stepinac1.html ili „Zločini Jugo-vojske u Travnju 1941.", https://zupanjac.net/zloini-jugo-vojske-u-travnju-1941. i I. Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, str. 306-307.

124 *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, str. 165.

Vukovac, Fabijan

U hrvatskoj publicistici spominje se da su 11. travnja 1941. u Modriči, zajedno s dr. Pavlom Löblom i Mirkom Vinkovićem iz Đakova i Stjepanom Hardtmanom iz Velike Kopanice „srpski vojnici umorili" iz Velike Kopanice i Fabijana Vukovca.[125] – Prema žrtvoslovu *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, „Vukovac, Fabijan (otac Mato, majka Anka), rođen 20.1.1919. u Velikoj Kopanici, Hrvat, ubila ga vojska Kraljevine Jugoslavije 12.4.1941. u BiH. [Bosni i Hercegovini]"[126]

*

Postoje navodi da je iz Velike Kopanice u Travanjskom ratu 1941. godine kao vojnik, rezervist jugoslavenske vojske, život izgubio Stjepan Vukovac.

No treba napomenuti da Franju Kablarića, Stjepana Hartmana, Fabijana Vukovca i Stjepana Vukovca iz Velike Kopanice među žrtvama Drugoga svjetskog rata ne spominje Slavica Hrečkovski u svojoj knjizi *Slavonski Brod u NOB i socijalističkoj revoluciji 1941 – 1945.*, objavljenoj 1982. godine[127], jer u priloženom žrtvoslovu popis je samo poginulih „boraca NOR-a" i „žrtava fašističkog terora". – Usto, popis Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine, a i kasniji revidirani popisi Muzeja žrtava genocida iz 2009. i 2016. popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine, *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, I i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*,ne spominju uopće Franju Kablarića, Stjepana Hartmana, Fabijana Vukovca iz Velike Kopanice, i kao žrtva Travanjskoga rata 1941. godine iz Velike Kopanice spomenut je samo Stjepan Vukovac.

125 I. Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država (XXIX.). Srpski zločini od početka Travanjskoga rata 1941. do uspostave vlasti Nezavisne Države Hrvatske", str. 22. ili Ivan Gabelica, „Blaženi Alojzije Stepinac u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", http://shp.bizhat.com/A.Stepinac1.html ili „Zločini Jugo-vojske u Travnju 1941.", https://zupanjac.net/zloini-jugo-vojske-u-travnju-1941. i I. Gabelica, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država*, str. 306-307.

126 *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, str. 167.

127 Usp. Slavica Hrečkovski, *Slavonski Brod u NOB i socijalističkoj revoluciji 1941 – 1945.* (Slavonski Brod: Historijski institut Slavonije i Baranje, 1982.).

Đakovštinci poginuli kao jugoslavenski vojnici u Travanjskom ratu 1941. godine

U razmatranju žrtava Đakovčana i Đakovštinaca u Travanjskom ratu nezabilazni su i oni koji koji su poginuli izvan prostora Đakovštine poginuli kao vojnici kraljevske jugoslavenske vojske.

*

Kata Eržić iz Širokog Polja prijavila je Velikoj župi Baranja u Osijeku „da su njezin muž Eržić Nikola iz Širokog Polja, općina Vuka, kotar Djakovo, rodjen 1911 g.[odine] po narodnosti Hrvat, rimokatoličke vjere, Dimnjašević Andrija iz Semeljaca, kot.[ar] Djakovo, rodjen 1916 g.[odine] vjere rimokatoličke, po narodnosti Niemac, Posavec Slavko iz Stare Jošave, općina Našice, kot.[ar] Našice, rodjen 1917 g.[odine] vjere rkt, Hrvat i Gačić Jozo iz Mandićevca, općina Drenje, kot.[ar] Djakovo, rodj.[en] 1908 g.[odine] vjere rkt., narodnosti hrvatske, prema njezinom saznanju prigodom raspada Jugoslavije kod povlačenja jugoslavenske vojske u mjestu Karanac, kot.[ar] Darda, po magjarskoj vojsci na lažnu obtužbu Djure Dadića, tadanjeg seoskog kneza iz Karanca uhvaćeni, bez dokaza na smrt osudjeni, na livadi do sela Karanca strieljani i dana 12.IV.1941. god.[ine] na oranici kalvinskog župnika pokopani.” Velika župa Baranja saslušala je nakon primitka ove prijave nekoliko svjedoka iz Osijeka, Donje Motičine i Razbojišta, koji su dali svoje iskaze i viđenje događaja 12. travnja 1941. u selu Karancu. O tome je Velika župa Baranja izvijestila početkom srpnja 1942. Ministarstvo unutarnjih poslova NDH, koje je zatim potkraj srpnja 1942. godine preko Ministarstva vanjskih poslova NDH zamolilo Poslanstvo NDH u Budimpešti da „diplomatskim putem ovaj slučaj izvidi i utvrdi pravo stanje stvari”.[128] – Kakve su rezultate dali ti daljnji izvidi o sudbini rezervista jugoslavenske vojske koje je u Travanjskom ratu 1941. u Karancu u Baranji navodno zarobila i ubila mađarska vojska nije poznato.

Od spomenutih trojice jugoslavenskih vojnika rodom iz Đakovštine, koje je zarobila mađarska vojska i navodno strijeljala kao ratne zarobljenike u Karancu 12. travnja 1941. godine kasniji jugoslavenski, njemački i hrvatski

128 Vojni arhiv, Beograd, Republika Srbija, – fond Nezavisna država Hrvatska, K. 249, f 4, d 15, - Nezavisna Država Hrvatska Ministarstvo vanjskih poslova – Zagreb, Broj: Pod. 6601, Primljeno dne: 13. VII 1942, pod brojem 5216, datum 9/VII [1942.], Predmet: Eržić Nikola i dr ubijeni.

popisi ljudskih gubitaka – žrtvoslovi spominju Andriju Dimnjaševića iz Semeljaca i Nikolu Eržića iz Širokog Polja.

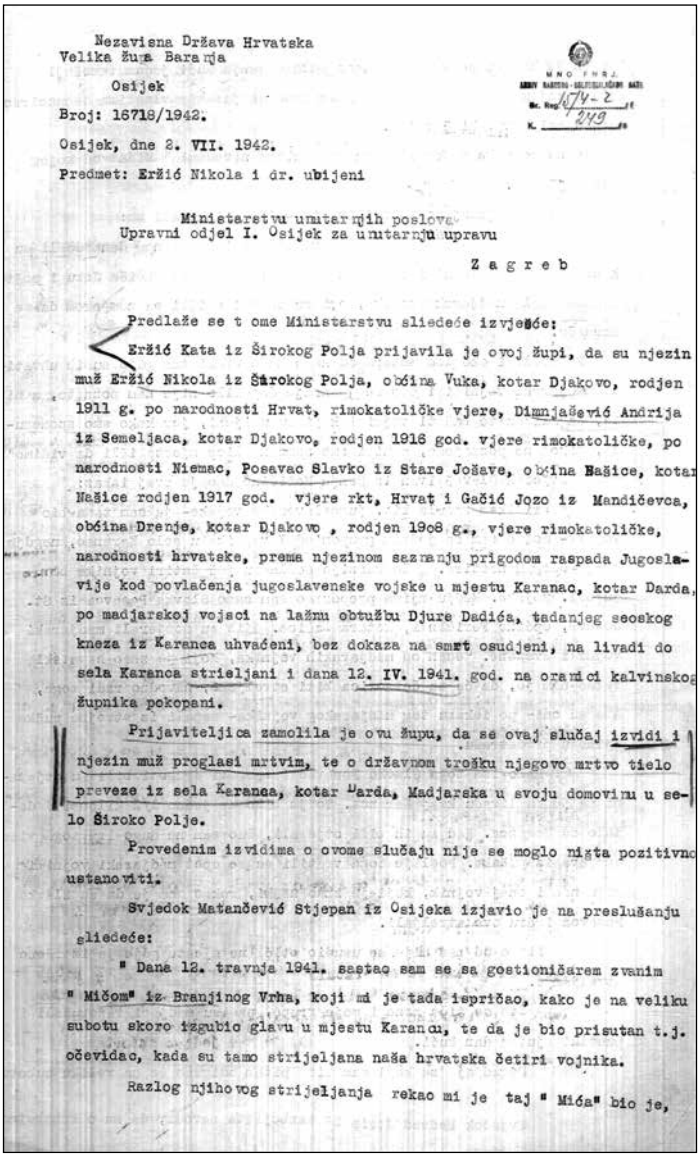

Nezavisna Država Hrvatska
Velika župa Baranja
Osijek

Broj: 16718/1942.

Osijek, dne 2. VII. 1942.

Predmet: Eržić Nikola i dr. ubijeni

Ministarstvu unutarnjih poslova
Upravni odjel I. Osijek za unutarnju upravu

Zagreb

Predlaže se t ome Ministarstvu sliedeće izvješće:

Eržić Kata iz Širokog Polja prijavila je ovoj župi, da su njezin muž Eržić Nikola iz Širokog Polja, obćina Vuka, kotar Djakovo, rodjen 1911 g. po narodnosti Hrvat, rimokatoličke vjere, Dimnjašević Andrija iz Semeljaca, kotar Djakovo, rodjen 1916 god. vjere rimokatoličke, po narodnosti Niemac, Posavac Slavko iz Stare Jošave, obćina Našice, kotar Našice rodjen 1917 god. vjere rkt, Hrvat i Gačić Jozo iz Mandičevca, obćina Drenje, kotar Djakovo, rodjen 1908 g., vjere rimokatoličke, narodnosti hrvatske, prema njezinom saznanju prigodom raspada Jugoslavije kod povlačenja jugoslaveneke vojske u mjestu Karanac, kotar Darda, po madjarskoj vojsci na lažnu obtužbu Djure Dadića, tadanjeg seoskog kneza iz Karanca uhvaćeni, bez dokaza na smrt osudjeni, na livadi do sela Karanca strieljani i dana 12. IV. 1941. god. na oranici kalvinskog župnika pokopani.

Prijaviteljica zamolila je ovu župu, da se ovaj slučaj izvidi i njezin muž proglasi mrtvim, te o državnom trošku njegovo mrtvo tielo prevoze iz sela Karanca, kotar Darda, Madjarska u svoju domovinu u selo Široko Polje.

Provedenim izvidima o ovome slučaju nije se moglo nigta pozitivno ustanoviti.

Svjedok Matančević Stjepan iz Osijeka izjavio je na preslušanju sliedeće:

" Dana 12. travnja 1941. sastao sam se sa gostioničarem zvanim " Mićom" iz Branjinog Vrha, koji mi je tada ispričao, kako je na veliku subotu skoro izgubio glavu u mjestu Karancu, te da je bio prisutan t.j. očevidac, kada su tamo strijeljana naša hrvatska četiri vojnika.

Razlog njihovog strijeljanja rekao mi je taj " Mića" bio je,

Vojni arhiv, Beograd, Republika Srbija, – fond Nezavisna država Hrvatska, K. 249, f 4, d 15, - Nezavisna Država Hrvatska Ministarstvo vanjskih poslova – Zagreb, Broj: Pod. 6601, Primljeno dne: 13. VII 1942, pod brojem 5216, datum 9/VII [1942.], Predmet: Eržić Nikola i dr ubijeni.

Dimnjašević, Andrija iz Semeljaca

Revidirani popisi Muzeja žrtava genocida iz 2009. i 2016. popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine, *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, I i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*,, kao žrtvu Travanjskoga rata 1941. godine iz Semeljaca spominje Andriju Dimnjaševića: „Dimnjašević (Andrija) Andrija, rođen 1916. Hrvat, poginuo 1941. u aprilskom ratu 1941 god., Nepoznato [broj upisnika] (2305024057)"[129] Izvorni Popis Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, pak za Dimnjaševića navodi da je „poginuo 1941. godine u borbama do 7. jula 1941. [broj upisnika] (2305024057)"[130]

Žrtvoslov *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije* navodi Dimnjaševića, ali bez spomena da je poginuo kao vojnik odnosno pripadnik jugoslavenske vojske: „Dimnjašević, Andrija (otac Andrija, majka Marija r. Čenk), rođen 28. 1. 1916. u Semeljcima, supruga Kata r. Sajer, Hrvat, ubila ga mađarska vojska 12. 4. 1941. kod Karanca u Baranji."[131]

U njemačkim (folksdojčerskim) žrtvoslovima objavljivanim u vrijeme Drugoga svjetskog rata u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1943* i *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1944* Dimnjašević nije spomenut među žrtvama. Također ni u žrtvoslovu jugoslavenskih Nijemaca *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band IV, *Menschenverluste - Namen und Zahlen zu Verbrechen an den Deutschen durch das Tito - Regime in der Zeit von 1944-1948,* objavljenom 1994. godine, Dimnjaševića nema, jer ustvari ne donosi popis ljudskih gubitaka za Semeljce. Ali zavičajna knjiga za Semeljce *Heimatbuch Semelzi und Keschinzi*, objavljena 1992. godine, uvrštava u popis poginulih Nijemaca vojnika iz Semeljaca i Andriju Dimnjaševića: „Dimnjaschewich Andreas 1919, 1941 gefallen in Jugoslawien." Štoviše, Dimnjaševića (Dimnjaschewitsh) navode u popisu Nijemaca u Semeljcima.[132] Tako je

129 *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* I (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2009.), str. 258. i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2016.), str. 258.

130 *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske* (Beograd: Savezni zavod za statistiku, 1992.), str. 540.

131 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, str. 796.

132 Anton Utri, Johann Schnapper, *Heimatbuch Semelzi und Keschinzi, Slawonien. Zur Erinnerung an unsere einstigen Heimatdörfer* (Graz; Linz: Eigenverlag, 1992.), str. 43 i 185.

nedvojbeno da su semeljački Nijemci Andriju Dimnjaševića (Andreas Dimnjaschewitsch) držali svojim sunarodnjakom, jer je bio oženjen Nijemicom, a i majka mu je bila Njemica, i vjerojatno je bio „ponjemčen".

Nije jasno iz kojih je razloga Andrija Dimnjašević naveden u žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, jer očito je nije „prešućena" žrtva, i spomenut je kao žrtva Travanjskoga rata 1941. godine ranije nekoliko puta, i u Popisu Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, a zatim i u revidiranom popisu Muzeja žrtava genocida iz 2016. Popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine, *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* te i u zavičajnoj knjizi *Heimatbuch Semelzi und Keschinzi.*

Eržić, Nikola iz Širokog Polja

Revidirani popisi Muzeja žrtava genocida iz 2009. i 2016. popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine, *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, I i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*,, kao žrtvu Travanjskoga rata 1941. godine iz Širokog Polja spominje Nikolu Eržića: „Eržić (Nikola) Nikola, rođen 1911. Hrvat, poginuo 1941. u aprilskom ratu 1941 god.[ine], Karanac [broj upisnika] (2333048013)"[133] Izvorni Popis Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, pak za Eržića navodi da je „poginuo 1941. godine u borbama do 7. jula 1941. Karanac [broj upisnika] (2333048013)"[134]

Žrtvoslov pak *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije* navodi: „Eržić, Nikola (otac Nikola, majka Eva r. Blažanović), rođen 24. 5. 1911. u Širokom Polju, supruga Kata r. Šušak, Hrvat, vojnik Kraljevine Jugoslavije, ubila ga mađarska vojska 12. 4. 1941. kod Karanca."[135] Riječ je o nedvojbeno hvalevrijednim dopunama, na temelju iskaza Kate Eržić i upisa u Matičnoj knjizi umrlih Vuka, onoga što je o vremenu i okolnosti smrti Nikole Eržića objavljeno u ranijim jugoslavenskim popisima

133 *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* I (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2009.), str. 259. i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2016.), str. 259.

134 *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske* (Beograd: Savezni zavod za statistiku, 1992.), str. 542.

135 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, str. 834.

ljudskih gubitaka – žrtvoslovima, ali je i očito da i Eržić nije bio „prešućena" žrtva rata.

Miowitz, Anton iz Krndije

Prema *Krndija Heimatbuch*, objavljenoj 1987. godine, u Travanjskom ratu 1941. godine poginuo je u Slavonskom Brodu kao jugoslavenski vojnik Anton Miowitz iz Krndije: „Miowitz Anton (13.9.1903. – gef.[allen] April 1941., Sl.[avonski] Brod, Jug.[oslawien]")[136] U žrtvoslovu jugoslavenskih Nijemaca *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band IV, *Menschenverluste - Namen und Zahlen zu Verbrechen an den Deutschen durch das Tito - Regime in der Zeit von 1944-1948,* objavljenom 1994. godine, naveden je samo kao poginuli vojnik („Soldatenopfer") 1941. u Jugoslaviji.[137] No nedvojbeno je da je Miowitz poginuo kao jugoslavenski vojnik u Travanjskom ratu 1941. godine.

No u hrvatskim je najnovijom žrtvoslovima netočno navedeno da je poginuo kao „njemački vojnik". – Prema žrtvoslovu *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, „Miowitz, Anton, rođen 1905., Nijemac, poginuo kao njemački vojnik [sic!] 1941. u Jugoslaviji."[138] A prema žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, „Miowitz, Anton, rođen 1905., Nijemac, njemački vojnik [sic!], poginuo 1941. u Jugoslaviji."[139]

Anton Miowitz iz Krndije nije kao žrtva bio „prešućen", i naveden je i u *Krndija Heimatbuch* i u njemačkim/folksdojčerskim žrtvoslovima, dostupnim i online. Usto, navodi o Antonu Miowitzu u žrtvoslovima *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću* i *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, dijelom su nepotpuni, a dijelom netočni.

---

136 Usp. Matthias Stolz, *Krndija Heimatbuch. Slawoniendeutsches Dorf ausgelöscht* (Graz: Komitee der Heimatortsgemeinschaft Krndija, 1987.), str. 14, 312.

137 Usp. *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band IV, *Menschenverluste - Namen und Zahlen zu Verbrechen an den Deutschen durch das Tito - Regime in der Zeit von 1944-1948*, str. 931. ili *Das Totenbuch der Donauschwaben*, http://www.donauschwaben.at/das%20totenbuch%20der%20donauschwaben.html.

138 *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, str. 100.

139 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, str. 413.

Schleis(s) (Schleiß), Mat(t)hias iz Gorjana

Prema njemačkim/folksdojčerskim popisima ljudskih gubitaka – žrtvoslovima pripadnika njemačke manjine u Hrvatskoj odnosno Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u Travanjskom ratu 1941. godine poginuo je kao jugoslavenski vojnik Schleis(s) Mathias (Schleiß Matthias) iz Gorjana (12.7.1914. – 9.4.1941.)[140] Iako je poginuo u borbi s njemačkom vojskom [ili kako je to u folksdojčerskim žrtvoslovima nastalim u vrijeme Drugoga svjetskog rata navedeno: „Im gepressten Waffendienst gegen das eigene Volk gefallen"], u hrvatskim je najnovijom žrtvoslovima netočno navedeno da je poginuo kao „njemački vojnik". – Prema žrtvoslovu *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, „Schleiss, Matthias, rođen 12.7.1914., Nijemac, poginuo kao njemački vojnik [sic!] 9.4.1941. u Jugoslaviji."[141] A prema žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, „Schleiss, Matthias, rođen 12.7.1914., Nijemac, njemački vojnik [sic!] poginuo 9.4.1941. u Jugoslaviji."[142]

Usto, nije jasno iz kojih je razloga Matthias Schleiß naveden u žrtvoslovima *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću* i *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, jer očito je nije „prešućena" žrtva, i naveden je u nekoliko navrata u njemačkim/folksdojčerskim žrtvoslovima, nekim dostupnim i online te i u zavičajnoj knjizi *Heimatbuch Tomaschanzi – Gorjani*.

---

140 „Die Todesopfer der Deutschen Volksgruppe in Kroatien", u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1943* ([Osijek]: Hrsg. Die Volksgruppenführung der Deutschen Voksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, Essegg, s.a. [1942.]), s.p. i „Die Todesopfer der Deutschen Volksgruppe in Kroatien", u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1944* ([Osijek]: Hrsg. Die Volksgruppenführung der Deutschen Voksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, Essegg, s.a. [1943.]), s.p. te i Josef Werni, Konrad Reiber i Josef Eder, *Heimatbuch Tomaschanzi – Gorjani. Zur Erinnerung an unsere einstige Heimat in Slawonien* (Ruit bei Stuttgart: [Heimatortsgemeinschaft (HOG) Tomaschanzi – Gorjani], 1974.), str. 189. Usp. *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band I, *Ortsberichte über die Verbrechen an den Deutschen durch das Tito-Regime in der Zeit von 1944-1948*, str. 928. ili *Das Totenbuch der Donauschwaben*, http://www.donauschwaben.at/das%20totenbuch%20der%20donauschwaben.html, pristupljeno 10. srpnja 2021.

141 *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, str. 82.

142 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, str. 297.

Šmit (Schmidt), Jakob (Jakov) iz Slatinika Drenjskog

U Travanjskom ratu 1941. godine poginuo je i Jakob (Jakov) Šmit (Schmidt) iz Slatinika Drenjskog. Podaci o njegovoj sudbini su različiti, a navodi u žrtvoslovima ponekad i kontradiktorni, jer postoje navodi da je civilna žrtva, ali i navodi da je život izgubio kao vojnik.

Prema njemačkim/folksdojčerskim popisima ljudskih gubitaka pripadnika njemačke manjine u Hrvatskoj odnosno Nezavisnoj Državi Hrvatskoj u Travanjskom ratu 1941. godine ubijen je kao civil: „Schmidt Jakob, Drenj.[ski] Slatinik, 24. 7. 1906, Todestag 16. 4. 1941" [uz navod: „Opfer eines aufgepeitschten Nationalhasses"][143] U žrtvoslovu jugoslavenskih Nijemaca *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band IV, *Menschenverluste - Namen und Zahlen zu Verbrechen an den Deutschen durch das Tito - Regime in der Zeit von 1944-1948*, naveden je pod Drenje i kao civilna žrtva („Zivilopfer") 1941. u Jugoslaviji, bez podatka o mjestu i okolnosti smrti.[144] *Heimatbuch Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje*, objavljena 1994. godine, navodi samo da je Jakob Schmidt iz Slatinika Drenjskog, rođen 24. 7. 1906. poginuo („gef.[allen]") 16. 4. 1941., bez podataka o mjestu i okolnosti gubitka života.[145]

Prema smrtovnici koju je u lipnju 1942. godine za Jakoba Šmita izdao Kotarski sud u Đakovu (Smrtovnica: II O 268/42-i), „Šmit Jakov, kovač, rkt. 36 godina st.[ar] / 15. travnja 1941. u Visokom-Bosna – ubijen od Srbske vojske prigodom povlačenja".[146] – No ostaje nejasno je li Šmit izgubio život kao civilna osoba ili kao vojnik.

---

143 „Die Todesopfer der Deutschen Volksgruppe in Kroatien", u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1943* ([Osijek]: Hrsg. Die Volksgruppenführung der Deutschen Voksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, Essegg, s.a. [1942.]), s.p. i „Die Todesopfer der Deutschen Volksgruppe in Kroatien", u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1944* ([Osijek]: Hrsg. Die Volksgruppenführung der Deutschen Voksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, Essegg, s.a. [1943.]), s.p.

144 Usp. *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Band IV, *Menschenverluste - Namen und Zahlen zu Verbrechen an den Deutschen durch das Tito - Regime in der Zeit von 1944-1948*, str. 955. ili *Das Totenbuch der Donauschwaben*, http://www.donauschwaben.at/das%20totenbuch%20der%20donauschwaben.html, pristupljeno 10. srpnja 2021.

145 *Heimatbuch Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje. Unvergessene Heimat Donauschwaben. Großgemeinde Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje in Slawonien* Red. Stefan Sehl (Reutlingen: Heimatortsgemeinschaft der Großgemeinde Drenje, 1994.), str. 75. i 194.

146 Državni arhiv u Osijeku, fond 0972 - Kotarski sud Đakovo, 1942., (233…457), - Smrtovnica: II O 268/42-i, Šmit Jakov, kovač, rkt. 36 godina st.[ar] / 15. travnja 1941. u Visokom-Bosna - ubijen od Srbske vojske prigodom povlačenja.

Ali u žrtvoslovu *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, naveden je pod Drenjski Slatinik: „Šmit, Jakob, rođen 1906. u Drenjskom Slatiniku, Nijemac, pripadnik Oružanih snaga NDH, poginuo u borbi s partizanima 1941. u bosanskoj Posavini."[147] A u žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, naveden je dva puta, i to s različitim sudbinama, pod Drenje: „Schmidt, Jakob (otac Mijo, majka Liza r. Velfl), rođen 24. 7. 1906. u Drenju, supruga Kata r. Vučko, civil, ubijen 15. 4. 1941. u Visokom, BiH. [Bosna i Hercegovina]"[148] i pod Slatinik Drenjski: :„Šmit, Jakob (otac Mijo, majka Liza r. Velfl), rođen 24. 7. 1906. u Drenjskom Slatiniku, Nijemac, pripadnik Oružanih snaga NDH, poginuo 1941. u bosanskoj Posavini u borbi s partizanima."[149]

SCHMIDT, JAKOB (otac Mijo, majka Liza r. Velfl), rođen 24. 7. 1906. u Drenju, supruga Kata r. Vučko, Nijemac, civil, ubijen 15. 4. 1941. u Visokom, BiH.

Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije, prir. Marko Krznarić, Anto Pavlović, Josip Semialjac, Pero Šola i Ivo Tubanović (Osijek: Studio HS internet d.o.o.; Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osječko-baranjska, 2021.), str. 193.

ŠMIT, JAKOB (otac Mijo, majka Liza r. Velf), rođen 24. 7. 1906. u Slatiniku Drenjskom, Nijemac, pripadnik Oružanih snaga NDH, poginuo 1941. u bosanskoj Posavini u borbi s partizanima.

Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije, prir. Marko Krznarić, Anto Pavlović, Josip Semialjac, Pero Šola i Ivo Tubanović (Osijek: Studio HS internet d.o.o.; Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osječko-baranjska, 2021.), str. 807.

Najvjerojatnije je, uvažavajući ponajprije navode u njemačkim/folksdojčerskim žrtvoslovima i zapis u Matičnoj knjizi umrlih Drenje, da je Jakob Schmidt Nijemac iz Slatinika Drenjskog poginuo/ubijen kao civil 15. ili 16. travnja 1941. u Visokom u Bosni i Hercegovini.

147 *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću*, str. 62.

148 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, str. 193.

149 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, str. 807.

Jakob Šmit (Schmidt) iz Slatinika Drenjskog nije kao žrtva bio „prešućen", i naveden je u nekoliko navrata u njemačkim/folksdojčerskim žrtvoslovima, nekim dostupnim i online. No njegovo uvrštavanje u žrtvosvlove *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću* i *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, donekle je opravdano ako se zatvorimo u uže okvire, jer ga raniji jugoslavenski i hrvatski popisi ljudskih gubitaka – žrtvoslovi nisu spominjali. Na koncu, jedina je nevolja što navodi o okolnostima smrti Jakoba Šmita u žrtvoslovima *Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću* i *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, vjerojatno nisu točni.

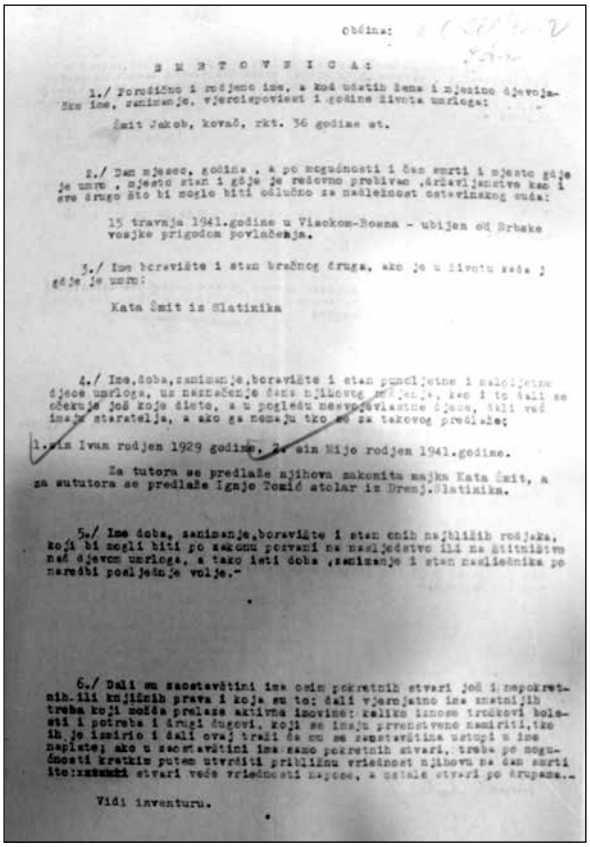

obćina:

S M R T O V N I C A :

1./ Poradično i rodjeno ime, a kod udatih žena i njezino djevojačko ime, zanimanje, vjeroispoviest i godine života umrloga:

Šmit Jakob, kovač, rkt. 36 godina st.

2./ Dan mjesec, godina , a po mogućnosti i čas smrti i mjesto gdje je umro , mjesto stan i gdje je redovno prebivao ,državljanstvo kao i sve drugo što bi moglo biti odlučno za nasleđnost ostavinarnog suda:

15 travnja 1941.godine u Visokom-Bosna - ubijen od Srbske vojske prigodom povlačenja.

3./ Ime boravište i stan bračnog druga, ako je u životu kada i gdje je umro:

Kata Šmit iz Slatinika

4./ Ime,doba,zanimanje,boravište i stan punoljetne i nedoljetne djece umrloga, uz naznačenje čas njihovog rodjenja, kao i to dali se očekuje još koje dijete, a u pogledu nesvojevlastne djece, dali već imaju staratelja, a ako ga nemaju tko se za takovog predlaže:

1.sin Ivan rodjen 1929 godine, 2. sin Mijo rodjen 1941.godine.

Za tutora se predlaže njihova zakonita majka Kata Šmit, a za sututora se predlaže Ignjo Tomić stolar iz Drenj.Slatinika.

5./ Ime doba, zanimanje,boravište i stan svih najbližih rodjaka, koji bi mogli biti po zakonu pozvani na nasljedstvo ili na štitništvo nad djecom umrloga, a tako isti doba ,zanimanje i stan nasljednika po naredbi posljednje volje.-

6./ Dali su zaostavštini ima osim pokretnih stvari još i nepokretnih ili knjižnih prava i koja su to; dali vjerojatno ima sretnijih treba koji možda prelaze aktivne imovine; veliko iznose troškovi bolesti i potrebe i drugi dugovi, koji se imaju prvenstveno namiriti,tko ih je izmirio i dali ovaj traži da su se zaostavštini ustopi u ime naplate; ako u zaostavštini ima samo pokretnih stvari, treba po mogućnosti kratkim putem utvrditi približnu vrijednost njihovu na dan smrti ito:~~xxxxxx~~ stvari veće vrijednosti kapse, a ostale stvari po grupama..

Vidi inventuru.

Državni arhiv u Osijeku, fond 0972 - Kotarski sud Đakovo, 1942., (233…457), - Smrtovnica: II O 268/42-i, „Šmit Jakov, kovač, rkt. 36 godina st.[ar] / 15. travnja 1941. u Visokom-Bosna - ubijen od Srbske vojske prigodom povlačenja".

Vragolović, Ivan iz Strizivojne

Prema zapisu u Matičnoj knjizi umrlih Đakovo, u Travanjskom ratu 1941. godine poginuo je i Ivan Vragolović iz Strizivojne: „Ivan Vragolović, ratar, [roditelji] pok.[ojni] Marko Vragolović ratar i Marija Jakobović, Strizivojna, rkt, 30 g.[odina], ubijen u ratu […] Ubijen u Potnjanima od njemačkih četa i prevežen u Strizivojnu." Pokopan je na groblju u Strizivojni 13. travnja 1941.[150] – Iz zapisa u Matičnoj knjizi umrlih nije jasno je li Vragolović život izgubio kao vojnik ili civilna osoba.

Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Matični ured Đakovo, – Matična knjiga umrlih Đakovo, 1938. - 1948.

Popis Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, a i kasniji revidirani popisi Muzeja žrtava genocida iz 2009. i 2016. popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine, *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, I i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, kao žrtvu Travanjskoga rata 1941. iz Strizivojne spominju Ivana Vragolovića: „Vragolović (Marko) Ivan, rođen 1910. Hrvat, ubijen 1941. godine u direktnom teroru, Đakovačka Satnica [broj upisnika] (2396145001)."[151]

150 Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Matični ured Đakovo, – Matična knjiga umrlih Đakovo, 1938. - 1948.

151 *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, str. 2305.; *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska* I, str. 2057. i *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska*, str. 2057.

Žrtvoslov *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, objavljen 2021. godine, donosi o Vragoloviću niz netočnosti: „Vragolović, Ivan – Đurin (otac Marko, majka Marija r.[ođena] Jakobović), rođen 1921. u Strizivojni, Hrvat, civil, ubijen 14. 4. 1944. u Potnjanima kod Đakova."[152]

VRAGOLOVIĆ, IVAN - ĐURIN (otac Marko, majka Marija r. Jakobović), rođen 1921. u Strizivojni, Hrvat, civil, ubijen 14. 4. 1944. u Potnjanima kod Đakova.

Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije, prir. Marko Krznarić, Anto Pavlović, Josip Semialjac, Pero Šola i Ivo Tubanović (Osijek: Studio HS internet d.o.o.; Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osječko-baranjska, 2021.), str. 818.

U navedenom zapisu netočno je umalo sve, prije svega godina rođenja (1921.) i nadnevak i godina smrti (14. 4. 1944.), jer ispravno bi bilo da je rođen 1911. i da je poginuo/ubijen 11. 4. 1941. Zapis u Matičnoj knjizi umrlih je nedvojben. - Usto, nije jasno iz kojih je razloga Ivan Vragolović naveden u žrtvoslovu *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, jer očito je nije „prešućena" žrtva, s obzirom da je naveden kao žrtva Travanjskoga rata 1941. u Popisu Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, a zatim i u revidiranom popisu Muzeja žrtava genocida iz 2016. Popisa Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964. godine, *Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska.* – Usto, nije spomenuto da je ubijen od njemačke vojske, kako je jasno zabilježeno u Matičnoj knjizi umrlih. Ako je razlog uvrštavanja Vragolovića u žrtvoslov *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije* bio dopuna i ispravak dotadašnjih podataka o njemu Popisu Komisije za popis žrtava rata SIV-a SFR Jugoslavije iz 1964., *Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske*, trebalo je to učiniti valjano; naprotiv, šlampavim „baš me briga" pristupom, navođenjem nepotpunih i štoviše potpuno netočnih podataka, učinjena je nova zbrka.

152 *Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije*, str. 818.

Zaključna razmatranja

Na koncu, moguće je nedvojbeno zaključiti: nije poznato niti je točno utvrđeno koliko je Đakovčana i Đakovštinaca u Travanjskome ratu 1941. godine izgubilo život. Posebna nepoznanica je koliko je među tim ljudskim gubicima bilo vojnika. Jer dostupni su samo i uglavnom zapisi u rimokatoličkim matičnim knjigama, što nije slučaj s pravoslavnim i židovskim matičnim knjigama. Bilo je, također, i Đakovčana i Đakovštinaca koji su kao pripadnici jugoslavenske vojske zarobljeni u Travanjskome ratu 1941. te završili kratkotrajno u Njemačkome Reichu u ratnom zarobljeništvu. Hrvati i folksdojčeri jugoslavenski vojnici ubrzo su iz ratnog zarobljeništva pušteni, izuzev onih koji su i dalje iskazivali odanost Kraljevini Jugoslaviji i nisu bili suglasni sa svojom repatrijacijom.

„Vojnici Kraljevine Jugoslavije, Hrvati, u zarobljeničkom logoru u Rostoku u Njemačkom Reichu, u ljeto 1941., – među njima i Đakovčani zarobljeni u Travanjskom ratu 1941. godine kao pripadnici jugoslavenske vojske: 8. u 2. redu iza ploče Ivica Novak, 13. u 2. redu Vinko (šef računovodstva Pastuharne) i 8. u 1. redu, leži s lulom Đuro Kovačević." (izvor: https://www.facebook.com/djakovozanostalgicne/photos/a.414234025268976/414234178602294)

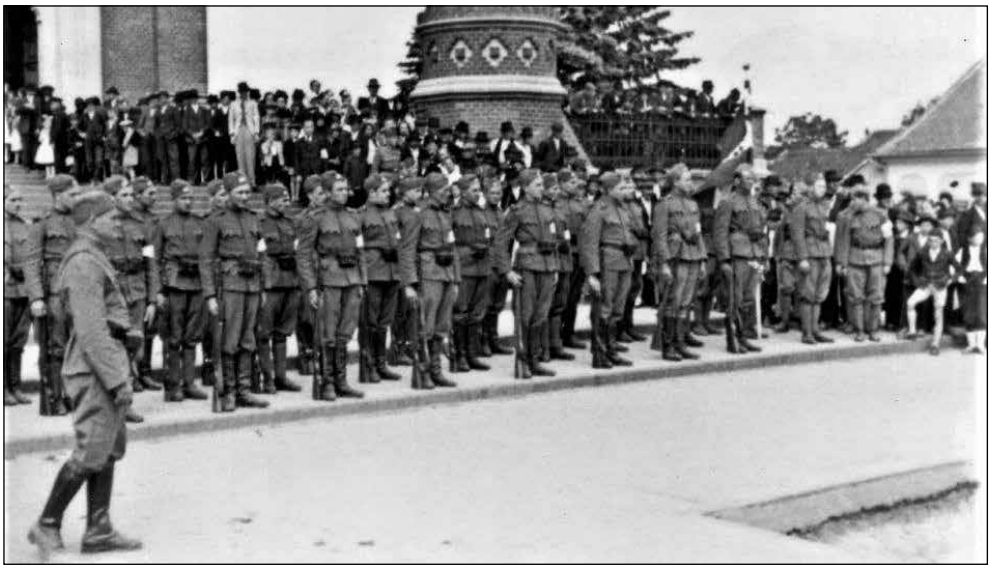

„26. 4. 1941. starojugoslavenski vojnici prelaze u Domobransku vojsku."
https://www.facebook.com/djakovozanostalgicne/
photos/a.414234025268976/414234338602278,

Prikazu ljudskih gubitaka u Drugom svjetskom ratu pristupa se često svjetonazorski jednostrano i politički uvjetovano te stoga ograničeno u prikazu. Pritom mnogi od onih koji se upuštaju u izradu popisa ljudskih gubitaka – žrtvoslova nemaju ni elementarnih znanja o događajima o kojima pišu te su nerijetko skloni netočnim podatcima i dalekosežnim, najčešće netočnim zaključcima.

Ogledni primjer navedenoga su i popisi ljudskih gubitaka – žrtvoslovi koji se odnose na prostor Đakova i Đakovštine u Travanjskom ratu 1941. godine. Niz navoda, tvrdnji i zaključaka o vremenu, mjestu i okolnostima smrti pojedine osobe donesen je „na prvu", napamet, bez provjere podataka, pa nije ni začudno da se susrećemo s mnoštvom netočnosti, nepreciznosti i nejasnoća. Nepoštivanje temeljnih viktimoloških pravila, zanemarivanje raznih dostupnih podataka i neprovjeravanje nepouzdanih podataka prečesto su odlike rada onih koji ne shvaćaju o koliko ozbiljnoj i osjetljivoj zadaći je riječ. Polazište pri svakom bavljenju žrtvama ratova, pa tako i onoga iz travnja 1941., trebala bi biti dobra volja te određeno znanje i kritičnost, ali to raznim amaterima i diletantima nije jasno ili ih jednostavno nije briga.

*

Ovaj članak i prikaz događaja u Đakovu i Đakovštini u danima Travanjskoga rata 1941. godine i uspostave NDH bio bi znatno manjkaviji da nije bilo uputa i pomoći u prikupljanuu izvora i literature te opaski u čemu su nam pripomogli Željko Lekšić i Pero Šola, obojica iz Đakova. Stoga koristimo i ovu priliku i iskazujemo im zahvalnost.

Izvori i literatura:

Hrvatski državni arhiv, Zagreb
– fond 1944 – Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava

Hrvatski institut za povijest, Zagreb
– Poimenični popis [baza podataka] - Republika Hrvatska Komisija za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava.

Državni arhiv u Osijeku
– fond 1256 – Kotarski oblast Đakovo
– fond 0972 - Kotarski sud Đakovo (1941. - 1945.)

Ured državne uprave u Osječko-baranjskoj županiji, Matični ured Đakovo – Matična knjiga umrlih Đakovo, 1938. - 1948.

Vojni arhiv, Beograd, Republika Srbija
– fond Nezavisna država Hrvatska

Yad Vashem – The World Holocaust Remembrance Center, Jerusalem, Izrael – The Central Database of Shoah Victims' Names

Benašić, Zvonko, „Njemačka vojska zauzela je Đakovo 11. travnja 1941.", *Đakovački glasnik* (Đakovo), god. VII., br. 162, 27. IX. 2001., str. 21.

Benašić, Zvonko, *Đakovački spomendani* (Đakovo: Matica hrvatska Ogranak Đakovo i Zvonko Benašić, 2003.) i *Đakovački spomendani*. *Drugo dopunjeno izdanje* (Đakovo: Matica hrvatska Ogranak Đakovo i Zvonko Benašić, 2010.)

Bijelić, Borislav, „In memoriam / Zvonko Benašić", *Zbornik Muzeja Đakovštine* (2013.), 11: 406-408.

Blau, Boris, *Studenti Židovi Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Pregled upisanih studenata te popis apsolvenata i diplomanata od osnutka fakulteta do II. svjetskog rata (1917. – 1941.)* (Zagreb: Židovska općina Zagreb, 2006.)

Brlošić, Stjepan, „Đakovo i okolica u 1941. godini", u: *Ustanak naroda Jugoslavije*. *Zbornik*, Knjiga četvrta, gl. ur. Milinko Đurović (Beograd: Vojnoizdavački zavod JNA „Vojno delo", 1964.), str. 875-889.

Brlošić, Stjepan, „NOB u Đakovštini od 1941. do 1945. godine", u: *Zbornik Đakovštine*, 1., ur. Marijan Matković, Teodor Varićak i Dionizije Švagelj (Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Centar za znanstveni rad Vinkovci, 1976.), str. 351-385.

Brlošić, Stjepan, *Đakovština u narodnooslobodilačkoj borbi i socijalističkoj revoluciji 1941 – 1945.* (Đakovo: Skupština općine Đakovo, 1986.)

Ćurić, Mirko, „U XX. stoljeću se tri puta ratovalo na đakovačkim ulicama", *Đakovački glasnik* (Đakovo), god. VII., br. 161, 13. IX. 2001., str. 2.

„Četiri žrtve oslobođenja u Đakovu. Četnici pucali iz tenkova i topova – Ogorčena borba ustaša s četnicima – Doček njemačke vojske – Promjene u općini", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 108 (7168), 19. IV. 1941., str. 5.

Das Totenbuch der Donauschwaben, http://www.donauschwaben.at/das%20totenbuch%20der%20donauschwaben.html, pristupljeno 10. srpnja 2021.

„Die Todesopfer der Deutschen Volksgruppe in Kroatien", u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1943* ([Osijek]: Hrsg. Die Volksgruppenführung der Deutschen Voksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, Essegg, s.a. [1942.]), s.p.

„Die Todesopfer der Deutschen Volksgruppe in Kroatien", u: *Jahrbuch der Deutschen Volksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien 1944* ([Osijek]: Hrsg. Die Volksgruppenführung der Deutschen Voksgruppe im Unabhängigen Staate Kroatien, Essegg, s.a. [1943.]), s.p.

„Draža Mihailović", https://en.wikipedia.org/wiki/Draža_Mihailović, pristupljeno 10. srpnja 2021.

„Дражин пут од Сарајева до Равне Горе", http://www.ravnagorachetniks.org/drazin_put.html, pristupljeno 10. lipnja 2021.

„26. 4. 1941. starojugoslavenski vojnici prelaze u Domobransku vojsku", https://www.facebook.com/djakovozanostalgicne/photos/a.414234025268976/414234338602278, pristupljeno 29. srpnja 2021.

Gabelica, Ivan, „Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država (XXIX.). Srpski zločini od početka Travanjskoga rata 1941. do uspostave vlasti Nezavisne Države Hrvatske", *Politički zatvorenik*, god. XV., br. 174 (Zagreb, rujan 2006.), str. 18-26.

Gabelica, Ivan, „Blaženi Alojzije Stepinac u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj", http://shp.bizhat.com/A.Stepinac1.html, pristupljeno 3. srpnja 2021.

Gabelica, Ivan, *Blaženi Alojzije Stepinac i hrvatska država* (Zagreb: Vlastita naklada, 2007.)

Geiger, Vladimir, „Nijemci Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu (1941.-1945.)", *Časopis za suvremenu povijest* (1996.), br. 3: 399-424.

Geiger, Vladimir, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini* (Zagreb: Hrvatski institut za povijest i Dom i svijet, 2001.)

Geiger, Vladimir, „Znameniti i zaslužni Đakovčani/Đakovštinci. Dr. Mijo Šalković (Đakovačka Satnica, 1894. - Keyport, N. J., SAD, 1980.). Biografija u kojoj se ocrtavaju sve mijene XX. stoljeća", *Đakovački glasnik* (Đakovo), god. VII., br. 155, 24. V. 2001., str. 8.

Geiger, Vladimir, „Žrtvoslov Nijemaca Slavonskog Broda i Brodskog Posavlja. Drugi svjetski rat i poraće", *Scrinia slavonica* (2008.), sv. 8: 440-461.

Geiger Vladimir, Šola Pero, „Žrtvoslov Malog Nabrđa – Drugi svjetski rat i poraće. Pokušaj revizije podataka o ljudskim gubitcima nestalog i zaboravljenog slavonskog sela", *Scrinia slavonica* (2017.), sv. 17: 291-378.

Heimatbuch Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje. Unvergessene Heimat Donauschwaben. Großgemeinde Drenje – Slatinik – Manditschevac – Pridvorje in Slawonien Red. Stefan Sehl (Reutlingen: Heimatortsgemeinschaft der Großgemeinde Drenje, 1994.)

Heimatbuch Satnitz (Djakovačka Satnica). Eine gemischtprachige Gemeinde in Slawonien/Jugoslawien, Hrsg. von Stefan Stader (Kaiserslautern: [Eigenverlag], 1972.)

Hrečkovski, Slavica, *Slavonski Brod u NOB i socijalističkoj revoluciji 1941 – 1945.* (Slavonski Brod: Historijski institut Slavonije i Baranje, 1982.)

„Hrvatski ustaški pokret. Naše žrtve u prvim danima slobode", *Nezavisna Država Hrvatska* (Zagreb), god. II., br. 7 (40), 12. II. 1942., str. 3.

„Hrvatski ustaški stan u Đakovu. Povjerenik za đakovački kotar. – Vjenčanje ustaše. – Žrtva četnika", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 150 (7180), 1. V. 1941., str. 13.

„Iz oslobodjene Djakovštine. Promjene u đakovačkoj općini - novi nazivi ulica - žrtve nečovječnog mučenja", *Hrvatski glas* (Zagreb), god. I., br. 70, 24. IV. 1941., str. 13.

Karakaš, Marica, „Medicinsko osoblje i zdravstveno-higijenski uvjeti u logoru Jasenovac", *Dijalog povjesničara – istoričara*, 8, ur. Hans-Georg Fleck i Igor Graovac (Zagreb: Friedrich Naumann Stiftung, 2003.), str. 387-407.

Karaula, Željko, *Mačekova vojska. Hrvatska seljačka zaštita u Kraljevini Jugoslaviji* (Zagreb: Despot Infinitus d.o.o., 2015.)

„Krivci za bombardiranje đakovačke katedrale. Prije ulaska u grad Srbi su otvorili paljbu na katedralu", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 72, 25. IV. 1941., str. 5.

„Kulturbund", u: *Hrvatska enciklopedija*, sv. 6, Kn – Mak, gl. ur. August Kovačec (Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža", 2004.), str. 341.

Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien, Band I, *Ortsberichte über die Verbrechen an den Deutschen durch das Tito-Regime in der Zeit von 1944-1948*, Bearbeitet von Josef Beer, Georg Wildmann, Valentin Oberkersch, Ingomar Senz, Hans Sonnleitner, Hermann Rakusch (München; Sindelfingen: Donauschwäbische Kulturstiftung, 1991.)

Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien, Band IV, *Menschenverluste - Namen und Zahlen zu Verbrechen an den Deutschen durch das Tito - Regime in der Zeit von 1944-1948*, Bearbeitung und Gestaltung: Karl Weber (München; Sindelfingen: Donauschwäbische Kulturstiftung, 1994.)

Martinović, Ratko, *Od Ravne gore do Vrhovnog štaba* (Beograd: Izdavačka radna organizacija „Rad", 1979.)

M. N., „Vandalsko bombardiranje djakovačke katedrale. Zvjerstva Srba pri povlačenju", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 66, 19. IV. 1941., str. 5.

Muškić, Maja, „Kraljevska vojska granatirala je đakovačku katedralu 11. travnja 1941.", *Glas Slavonije* (Osijek), god. 96., br. 30143, 12. IV 2016., str. 20.

„Popravak stolne crkve", *Hrvatska obnova* (Đakovo), god. I. (XXII.), br. 3 (17), 25. V. 1941., str. 8.

„Popravci u katedrali", *Hrvatska obnova* (Đakovo), god. I. (XXII.), br. 12 (26), 3. VIII. 1941., str. 8.

Possert, Johann, *Viškovci Heimatbuch. Zur Erinnerung an ein kleines Bauerndorf* (Lieboch: Eigenverlag, 1989.)

„Posljednja srpska razaranja u Hrvatskoj. Barbarski pokušaj razorenja djakovačke katedrale", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 88, 11. V. 1941., str. 6.

Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraću, prir. Mato Lukačević, Mladen Đaković, Stjepan Jakab i Ivo Tubanović (Đakovo: Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osijek – Ogranak Đakovo, 2007.)

Prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i poraća Osječko-baranjske županije, prir. Marko Krznarić, Anto Pavlović, Josip Semialjac, Pero Šola i Ivo Tubanović (Osijek: Studio HS internet d.o.o.; Hrvatsko društvo političkih zatvorenika Podružnica Osječko-baranjska, 2021.)

Ramet, Sabrina P., „Vladko Maček and the Croatian Peasant Defence in the Kingdom of Yugoslavia", *Contemporary European History* (2007.), Vol. 16, Issue 2: 215-231.

Ramet, Sabrina P., „Vladko Maček i Hrvatska seljačka zaštita u Kraljevini Jugoslaviji", *Časopis za suvremenu povijest* (2011.), god. 43, br. 1: 137-154.

„Ratko Martinović", https://sr.wikipedia.org/sr-el/Ратко_Мартиновић, pristupljeno 9. srpnja 2021.

Rogić, Ivan, *Katedrala u Đakovu. Povijesni osvrt, prikaz arhitekture, skulpture i slikarstva* (Đakovo: Uz odobrenje Biskupskog Ordinarijata u Đakovu knjigu izdaje Katedrala u Đakovu, 1964.)

Romano, Jaša, *Jevreji Jugoslavije 1941 – 1945. Žrtve genocida i učesnici NOR* (Beograd: Jevrejski istorijski muzej; Savez jevrejskih opština Jugoslavije, 1980.)

Romano, Jaša, „Jevreji zdravstveni radnici u Jugoslaviji 1941-1945. godine. Žrtve fašističkog terora i učesnici u narodno-oslobodilačkom ratu", *Zbornik Jevrejskog istorijskog muzeja,* 2 (Beograd: Savez jevrejskih opština Jugoslavije, 1973.), str. 73-207.

Симендић, Милан, „Дража Михаилович и Равногорски покрет",

https://ravnagora.weebly.com/105610401042105310541043105410561057105010481055105410501056104510 58.html, pristupljeno 10. lipnja 2021.

Spisak žrtava rata 1941 - 1945 rođenih na teritoriji Hrvatske (Beograd: Savezni zavod za statistiku, 1992.)

„Srbi pucali iz topa na đakovačku katedralu. Posljednji izljev bijesa nemoćnih", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 107 (7167), 18. IV. 1941., str. 6.

Stolz, Matthias, *Krndija Heimatbuch. Slawoniendeutsches Dorf ausgelöscht* (Graz: Komitee der Heimatortsgemeinschaft Krndija, 1987.)

Šalković, Mijo, „Đakovo u Travanjskom ratu 1941. (ulomak iz neobjavljenih Sjećanja)", *Đakovački glasnik* (Đakovo), god. VII., br. 155, 24. V. 2001., str. 8.

Šarčević (Miškov), Zdenko, *Novi Perkovci* (Novi Perkovci: Udruga Šokaca Đakovštine; Matica hrvatska – Ogranak Đakovo, 2016.)

„Uhvaćen Vasilije Krklješa", *Hrvatska obnova* (Đakovo), god. I. (XXII.), br. 1 (15), 11. V. 1941., str. 8.

„Uhićen velik broj četnika i bivših političara u hrvatskoj pokrajini. Medju ostalim uhićeni su i oni ljudi, koji su topovima pucali na katedralu u Djakovu", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 76, 29. IV. 1941., 6.

„ulazak njemačke vojske u Đakovo 11. 4. 1941", https://www.facebook.com/djakovozanostalgicne/photos/a.414234025268976/414234438602268/?type=3&theater, pristupljeno 29. srpnja 2021.

Utri Anton i Schnapper Johann, *Heimatbuch Semelzi und Keschinzi, Slawonien. Zur Erinnerung an unsere einstigen Heimatdörfer* (Graz; Linz: Eigenverlag, 1992.)

„Vasilije Krlježa pucao iz topa na katedralu u Đakovu. Uhićen je poznati zločinac, na kojeg pada sumnja, da je ubio ustašu Ivu Ribarića u Osijeku", *Hrvatski narod* (Zagreb), god. III., br. 86, 9. V. 1941., str. 10.

Весовић Милан, Николић Коста, „Открића. Заблуда на Гори. Зашто Равногорци славе 13. мај, дан комунистичке полиције, када је Дража Михаиловић на Равну гору дошао 11. маја?", *НИН* (Београд), бр. 2314,.5.5.1995., str. 18-19.

„[Vojnici Kraljevine Jugoslavije, Hrvati, u zarobljeničkom logoru u Rostoku u Njemačkom Reichu, u ljeto 1941., – među njima i Đakovčani zarobljeni u Travanjskom ratu 1941. godine kao pripadnici jugoslavenske vojske: 8. u 2. redu iza ploče Ivica Novak, 13. u 2. redu Vinko (šef računovodstva Pastuharne) i 8. u 1. redu, leži s lulom Đuro Kovačević"], https://www.facebook.com/djakovozanostalgicne/photos/a.414234025268976/414234178602294, pristupljeno 20. srpnja 2021.

Werni Josef, Reiber Konrad i Eder Josef, *Heimatbuch Tomaschanzi – Gorjani. Zur Erinnerung an unsere einstige Heimat in Slawonien* (Ruit bei Stuttgart: [Heimatortsgemeinschaft (HOG) Tomaschanzi – Gorjani], 1974.)

Zimmermann, Wilhelm Andreas, *Dorfchronik Wutschewzi 1850 – 1945* (Grünstadt: [Eigenverlag], 2001.)

„Zločini Jugo-vojske u Travnju 1941.", https://zupanjac.net/zloini-jugo-vojske-u-travnju-1941, pristupljeno 3. srpnja 2021.

Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska I (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2009.)

Žrtve rata 1941-1945. Hrvatska (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2016.)

Žrtve rata 1941-1945. Vojvodina (Beograd: Muzej žrtava genocida, 2016.)

„Žrtve u borbi za hrvatsku slobodu", *Hrvatski list* (Osijek), god. XXII., br. 105 (7165), 16. IV. 1941., str. 12.

„Žrtve za slobodu Domovine u Đakovu", *Hrvatska obrana* (Đakovo), god. XXII., br. 14, 27. IV. 1941., str. 4.

SUMMARY

Vladimir Geiger, Branko Ostajmer

ĐAKOVO AND THE ĐAKOVO REGION IN THE PERIOD OF THE AXIS INVASION OF YUGOSLAVIA (APRIL WAR) AND THE ESTABLISHMENT OF THE INDEPENDENT STATE OF CROATIA: ON THE CASUALTIES AMONG THE INHABITANTS OF ĐAKOVO AND THE ĐAKOVO REGION AND ON THEIR FAITHS ACCORDING TO THE HISTORIOGRAPHY, JOURNALISM AND VICTIMOLOGY

Based on the sources, newspaper and literature, this paper reflects on the events in Đakovo and the Đakovo Region during the Axis invasion of Yugoslavia and the establishment of the Independent State of Croatia, with a special focus on the casualties from Đakovo arisen from these events and the approach taken in historiography, journalism and victimology towards these events and casualties. It is about events that so far haven't been presented in historiography and journalism, i.e., events on which there is no extensive documentary material, or it is not known so far. Due to the lack of original documents, the researchers have often relied on the contemporary newspaper headlines and/or memoirs, which are on the one hand priceless when it comes to reconstructing events, but, on the other hand, often unreliable, and as such a source of many inaccuracies. In the meantime, such inaccuracies have found their place in the historiography, journalism and victimology.

GRAĐA

Doseljavanje u Đakovštinu iz Gradišća u drugoj polovici 19. stoljeća

UDK 314.15-024.61(436.3=163.42)"18"
Prethodno priopćenje

Željko Lekšić
Đakovo

U ovom radu autor donosi svoja saznanja o do sada nepoznatoj migraciji, doseljavanju Gradišćanskih Hrvata, a i drugih narodnosti, u Đakovštinu iz sela sa područja Gradišća (Burgenland), koje se nalazi u pograničnim dijelovima država Austrije i Mađarske.

Ključne riječi: Đakovo, Gradišće, Gradišćanski Hrvati

Potkraj XV. i tijekom XVI. st. pred osmanskim prodorima Hrvati su se iseljavali iz područja Like, Krbave, zapadne Bosne, Korduna, Banovine, Gorskoga kotara i Slavonije i useljavali se u zapadne županije Ugarske, te u Kranjsku, Korušku, Štajersku, Slovačku i Moravsku. Hrvati iz tih krajeva iseljavali su se zbog osmanske opasnosti kao i zbog obećanja da će dobiti posjede u sigurnijim krajevima Monarhije. Kasnije su prozvani Gradišćanskim Hrvatima po austrijskoj pokrajini Gradišće (Burgenland), a u širem smislu naziv obuhvaća i Hrvate na susjednim područjima zapadne Mađarske i južne Slovačke.[1] Kad se spominje raseljavanje Hrvata pred Osmanlijama, nije

1 Više o povijesti Gradišćanskih Hrvata vidjeti u: Mirko Valentić, Gradišćanski Hrvati od XVI stoljeća do danas, Zagreb 1970.; Povijest i kultura Gradišćanskih Hrvata, gl. ur. Ivan Adamček, Zagreb 1995.; Božena Vranješ-Šoljan, Gradišćanski Hrvati. Između tradicije i suvremenosti, Zagreb 2005., i ondje navedena literatura.

naodmet napomenuti da je iseljavanje išlo i u drugim smjerovima, uključujući Italiju (Moliški Hrvati).

Prelistavajući matične knjige vjenčanih i umrlih iz druge polovice 19. i početka 20. stoljeća za Rimokatoličku župu Đakovo[2], u koju su spadala naselja Đakovo (sa Piskom), Satnica[3], Selci i Viškovci, ustanovili smo da postoji podosta upisa za vjenčane i umrle osobe koje su rođene u Gradišću (Burgenlandu). Uvjerenja smo da sve te osobe nisu bili Hrvati, već da je među njima bilo Nijemaca i Mađara, ali da su ipak većina bili Gradišćanki Hrvati. Takvih upisa u đakovačkoj župi ima najviše u Satnici, pa u Đakovu sa Piskom, dok nisu zabilježeni u Selcima i Viškovcima. Prelistali smo i prijepis Matične knjige vjenčanih za Rimokatoličku župu Drenje[4], u koju su spadala naselja Borovik, Bračevci, Bučje, Drenje, Gašinci, Kućanci, Mandićevac, Malo Nabrđe, Veliko Nabrđe, Paljevina, Potnjani, Preslatinci, Pridvorje i Slatinik. Te smo podatke ponekad uspoređivali sa Matičnom knjigom vjenčanih Rimokatoličke župe Drenje.[5] Iz nekih drugih izvora poznato nam je da su se doseljenici iz Gradišća naseljavali i u neka druga mjesta u Đakovštini. Ne bi se moglo reći da je ovo naseljavanje poprimilo oblik kolonizacije. Do sada se nigdje nije moglo pročitati, odnosno autor nije našao rad, o ovakvom naseljavanju, te o njegovom uzroku možemo samo graditi pretpostavke. Vjerojatni uzrok je prenapučenost i nedovoljno zemljišta. Na mapama mjesta iz Gradišća uočavaju se brojne parcele vrlo usitnjene, uske i dugačke, prilično nepovoljne za obradu, a koje su nastale nakon mnogih dioba posjeda.[6] Drugi vjerojatni uzrok naseljavanja je u niskoj cijeni zemljišta u Slavoniji. Osim toga, bilo je posla u krčenju šuma. Dolazili su i Mađari, Slovaci i drugi. Me-

2 Matična knjiga vjenčanih, Rimokatolička župa Đakovo 1856. - 1900. (dalje: MKV Rkt. župa Đakovo), Matična knjiga umrlih Rimokatolička župa Đakovo 1856. - 1891. i Matična knjiga umrlih Rimokatolička župa Đakovo 1892.-1911. (Dalje: MKU Rkt. župa Đakovo).

3 Još od vremena Austro-Ugarske Monarhije naziv naselja se iskazivao kao Satnica ili Đakovačka Satnica. Međutim, nakon donošenja Zakona o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj (Narodne novine broj 10/1997.), naselje se iskazuje kao Satnica Đakovačka. Za naselje navodimo naziv Satnica, koji se koristio u vrijeme naseljavanja, a također se koristio i u matičnim knjigama iz kojih donosimo podatke.

4 Pfarrgemeinde Drenje, Heiraten - vjenčani 1856. - 1944., in der Đakovština (Djakovština) Slawonien-Kroatien von Stefan Stader (Dalje: Drenje Heiraten-vjenčani 1856. - 1944.).

5 Dalje: MKV Rkt. župa Drenje.

6 Željko Holjevac, Naselja gradišćanskih Hrvata u zapadnoj Mađarskoj na katastarskim planovima iz 1857. godine, Ekonomska i ekohistorija, Vol. 1, br. 1, str. 63-84, 2005. [Online]. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/49974.

đutim, Gradišćanski Hrvati su imali izvjesnih prednosti. Naime, poznavali su jezik u novom zavičaju. Mada ne može se reći da je u Đakovštini bilo poteškoća u komunikaciji i na drugim jezicima, kao što su mađarski ili njemački zbog naseljenosti stanovništva toga govora.

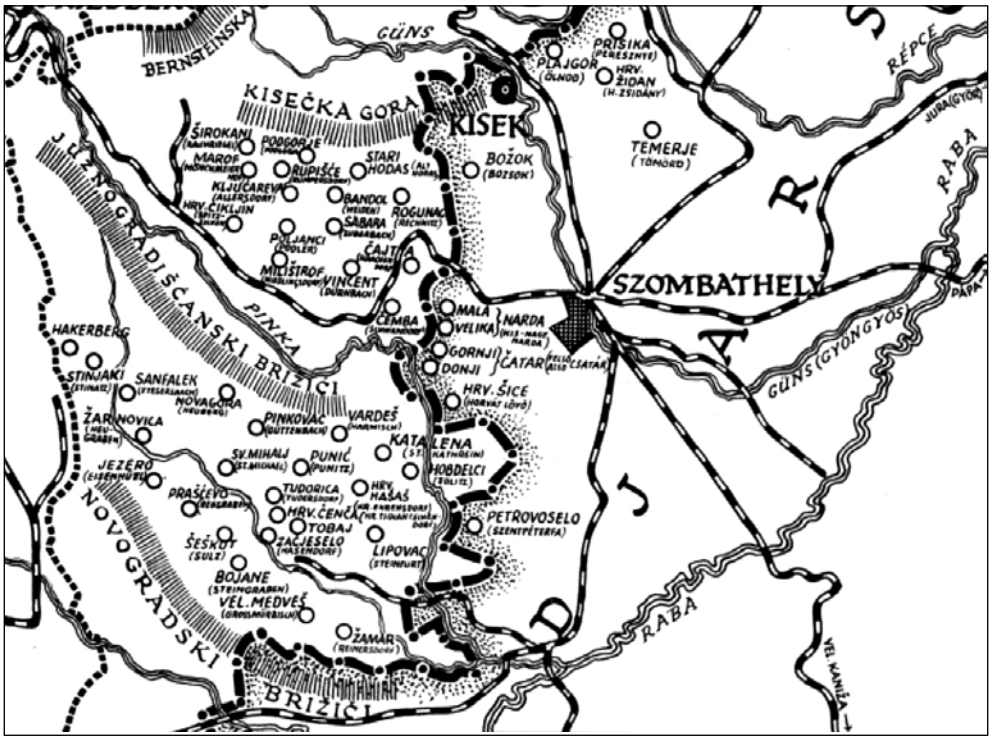

Mapa dijela Gradišća. (Iz: Mate UJEVIĆ, Gradišćanski Hrvati i naše veze s njima, u: Obzor. Spomen knjiga 1860-1935, Zagreb, 1936., str. 97.)

Nije nam poznato naseljavanje Gradišćanskih Hrvata u druge dijelove tadašnje Slavonije pa ni Hrvatske. Zato se pitamo zašto baš u Đakovštinu? Možda je nekakva institucija, kao npr. neka banka, pomogla takvo naseljavanje. O naseljavanju Slovaka i Nijemaca u Đakovštinu nam je poznato da ih je biskup Josip Juraj Strossmayer (biskup 1850. - 1905.) naseljavao krajem 19. stoljeća i osnovao tri sela: Krndija (Nijemci i Slovaci), Josipovac (Slovaci) i Jurjevac (Slovaci). Početkom 19. stoljeća je biskup Antun Mandić (biskup 1805. - 1815.) naselio u Đakovo Nijemce, jer je trebao obrtnika.

Doseljenici o kojima pišemo su uglavnom iz područja gdje su hrvatska naselja oko Petrovog Sela (Szentpéterfa) na mađarskoj strani: Hrvatske Šice (Horvátlövő), Gornji Četar (Felsőcsatár), Narda (Narda), a na austrijskoj stra-

ni Pinkovac (Güttenbach), Nova Gora (Neuberg), Čemba (Schandorf), Čajta (Schachendorf), Vincjet (Dürnbach). Također i iz nešto sjevernijih naselja: Pilgersdorf (Pilištrof), Deutsch Gerisdorf, Bubendorf i Langeck.

Valja napomenuti da su Felső Csatár i Alsó Csatár (Gornji Četar i Donji Četar) bila dva posebna sela, a 1932. godine su spojena u jedno, i danas se zove Felsőcsatár (Gornji Četar).

Naseljavanje iz Gradišća autoru je odavno poznato iz obiteljske priče, obzirom da se i jedan od njegovih predaka doselio iz Velike Narde u Gradišću.

Mnogo je primjera da su doseljenici sklapali brakove s partnerima iz ranijeg zavičaja. Zanimljiv je primjer sklapanja brakova 23. 6. 1878. u Satnici, kada su se vjenčali udovac Antun Plateis sa udovicom Marijom Bilacz rođ. Vlašić, te isti dan i Antunov sin Ignjat Plateis sa Anom Bilacz, kćerkom Marije Bilacz.

Dalje donosimo popise osoba za koje je upisano u matičnim knjigama da su rođene na području Gradišća. Nazivi naselja rođenja navedeni su u nominativu. Također ističemo da popis nije potpun, već su navedena ona imena koja smo pronašli.

Tabla na ulazu mjesta Gornji Četar

Doseljenici na područje Rkt. župe Đakovo

Doseljenici u Đakovo

Baličević, Terezija rođ. Verhas, rođena u Četar, udova pok. Stjepana B., umrla 29. 4. 1916. u Đakovu, u dobi od 54 god.

Habetler, Benedikt, rođen u Hrvatske Šice 16. 3. 1872., sin Ferdinanda H., iz Đak. Piska. Sa suprugom i troje djece odselio 1912. u Sjedinjene Američke Države (SAD), a nakon nekog vremena u Kanadu.[7]

Habetler, Ferdinand, rođen u Hrvatske Šice, udovac pok. Veronike, iz Piska, umro 21. 6. 1905. u dobi od 67 god.

Hatvagner, Franjo, rođen u Čajta, kirijaš, sin Ivana i Ane H., suprug Kate rođ. Hujak, umro 19. 8. 1926. u dobi od 60 god. Prvi puta se vjenčao 3. 2. 1889. u Đakovu sa Marijom, kćerkom Gašpara Drobine, rodom iz Stanišića. Drugi puta se vjenčao 28. 8. 1898. u Đakovu sa Katom, kćerkom Josipa Hujak i pok. Veronike rođ. Fekete rodom iz Đakova.

Hatvagner, Ivan, rođen u Čajta, udovac pok. Ane rođ. Vendelin, umro 5. 5. 1906. u Đakovu u dobi od 78 god.

Hatvanger, Mihajlo, rođen u Čajta, sin Ivana H. i Ane rođ. Basenhofer, umro 17. 6. 1893. u Đakovu 563, u dobi od 16 god.

Heiling, Bartol, rođen u Čemba, udovac pok Elizabete rođ. Orović, umro 6. 6. 1933. u Đakovu u dobi od 70 god.

Heiling, Liza rođ. Orović, rođena u Čemba, supruga Bartola H., umrla 21. 11. 1911. u Đakovu 425 u dobi od 45 god. Za nju je zanimljiv podatak da je 30. 9. 1895. rodila trojke.

Mur, Franjo, rođen u Čemba, sin Stjepana M. i Agneze rođ. Benčić, u dobi od 23 god. vjenčao se 25. 1. 1898. u Đakovu sa Terezijom (18 god.), kćerkom Karla Markovića i Klare rođ. Wehman. Mirko Marković navodi da je Franjo Mur stanovao u Đakovu u Pavićevoj ulici.[8]

---

7 Dio podataka autor je dobio od Ray Herman Habetler iz Kanade, s kojim je autor stupio u kontakt 2011. god. On je Benediktov praunuk. Usp. arhiv useljeničkog ureda Ellis Island, nekoć http://www.ellisisland.org, a sada https://heritage.statueofliberty.org.

8 Usp. Mirko Marković, Đakovo i Đakovština, Zbornik Đakovštine br. 1, JAZU, Centar za znanstveni rad Vinkovci, knj. III., Zagreb, 1976., str. 260.

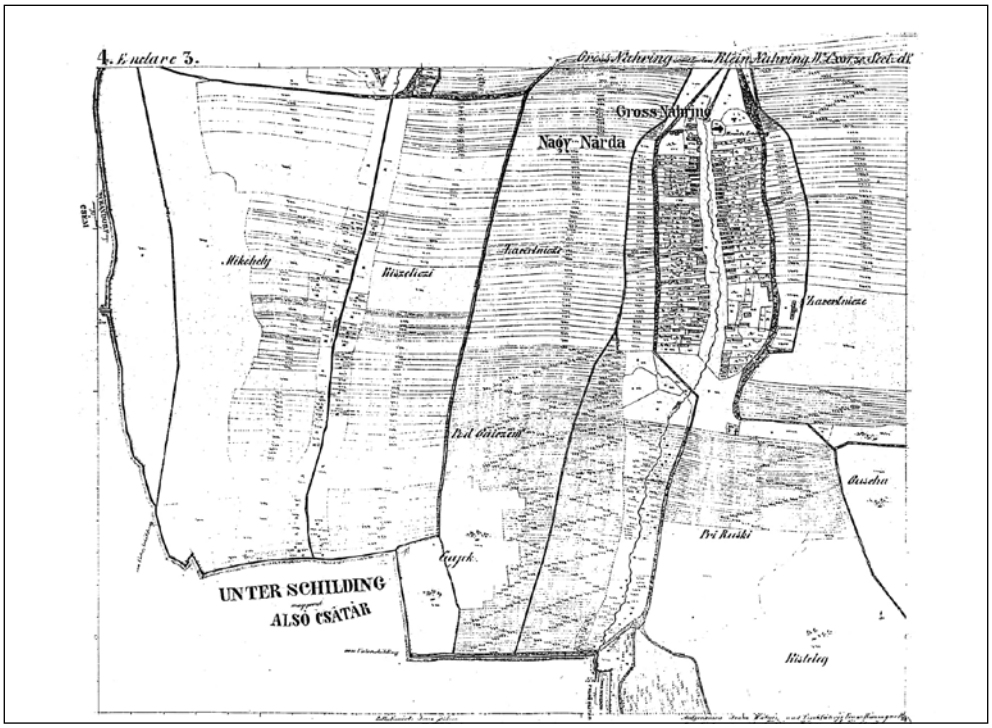

Velika Narda na katastarskoj mapi iz 1857. godine. Primjećuje se da je mnogo parcela i to usitnjenih zbog mnogih dioba. (Iz: Željko Holjevac, Naselja gradišćanskih Hrvata u zapadnoj Mađarskoj na katastarskim planovima iz 1857. godine, Ekonomska i ekohistorija, Vol. 1, br. 1, 2005., str. 72.)

Mur, Karlo-Dragutin, rođen u Velika Narda, sin Stjepana M. i pok. Agneze rođ. Benčić, u dobi od 24 god. vjenčao se 24. 11. 1895. Marijom (19 god.), kćerkom Antuna Knebl i pok. Kate iz Đakova, a poslije njezine smrti vjenčao se 15. 2. 1898. u Đakovu sa Marijom (20 god.), kćerkom pok. Ivana Gratzer i Eve rođ. Galo iz Đakova. Umro je u Đakovu 14. 4. 1954. godine. Grob mu postoji na đakovačkom groblju.

Mur, Marija, rođena u Velika Narda, kći Stjepana Muhra i pok. Agneze rođ. Benčić, umrla 6. 3. 1895. u dobi od 15 godina.

Mur[9]**, Stjepan**, rođen u Velika Narda, udovac pok. Agneze rođ. Benčić, umro je 1. 8. 1920. u dobi od 79 god. Grob mu još postoji na đakovačkom

9 Kao prezime navodi se: „Muhr". Usp. MKU Rkt. župa Đakovo.

groblju.[10] Stjepan Mur je sa obitelji najprije doselio u Satnicu, gdje je 1886. kupio prvo zemljište, te pretpostavljamo da je u to vrijeme i doselio. Sljedeće godine kupuje kuću u Satnici u sokaku Sarevci. Nakon njezine prodaje preselio je krajem 19. st. u Đakovo. U obitelji postoji legenda da su zajedno doselile obitelji Mur, Jani i Bilac.

Schmidt, Marija, rođena u Mala Narda, kći Friedricha Schmidt i Katarine iz Đakova, u dobi od 22 god. vjenčala se 24. 1. 1899. u Đakovu sa Josipom Grobarčik (25 god.), kočijašem, sin Josipa i Veronike.

Verhas, Janko, rođen u Gornji Četar, udovac, u dobi od 28 god. vjenčao se 11. 11. 1894. u Đakovu sa Elizabetom (25 god.), kćerkom Hinka Amana i Bare iz Đakova.

Doseljenici u Satnicu

Bajer, Marija, rođena u Čemba, kći Pavla B. iz Pridvorja 77, u dobi od 18 god. vjenčala se 3. 11. 1898. sa Ivanom Kaul (24 god.), rodom iz Mohača, sin Petra K. iz Satnice 50. Jedan od kumova je bio Franjo Bajer, zasigurno također doseljenik iz Gradišća.

Benčić, Andrija, rođen u Gornji Četar, suprug Elizabete B., umro 28. 5. 1889. u dobi od 69 godina.

Bilac, Janko, rođen u Velika Narda, iz Satnice 132, suprug Marije rođ. Šafler, umro 23. 5. 1900. u dobi od 58 god.

Bilacz, Ana, rođena u Četar, kći Ivana B., u dobi od 18 god. vjenčala se 23. 6. 1878. sa Ignjatom Plateis (19 god.), sin Antuna P. Drugi puta se vjenčala 10. 2. 1886. sa Karlom Takasc (23 god.), rođen u Čemba, sin Franje T. i Marije rođ. Plateis.

Bilacz, Marija, rođena u Gornji Četar, kći pok. Terezije B. iz Satnice 20, umrla 21. 12. 1887. u dobi od 17 god.

Bilacz, Rozina, rođena u Gornji Četar, kći Ivana Bilacza iz Satnice 132, u dobi od 22 god. vjenčala se 3. 2. 1892. sa udovom Matom Pataki (44 god.) rodom iz Velika Narda, iz Preslatinaca.

Frühwirth, Liza, rođena u Četar, kći Mije F., u dobi od 21 god. vjenčala se 10. 11. 1886. sa Stjepanom Toth (25 god.), rođen u Raár, vincilirom, sinom Ignjata T. iz Piškorevaca.

---

10 Iako je davno umro, grob je opstao zahvaljujući zalaganju njegovog praunuka Stjepana Mura (1941. - 2009.).

Frühwirth, Mihail, rođen u Uglenarics („u željeznoj župan.") suprug Terezije rođ. Petij umro 17. 12. 1880. u dobi od 46 godina.

Frühwirth, Terezija, rođena u Četar, kći Mije F. u dobi od 30 godina vjenčala se 1. 11. 1893. sa udovcem Mijom Lenszér kovačem rodom iz Bödöge.

Glavanić, Terezija, rođena u Donji Četar, kći Janka G. iz Satnice 42, u dobi od 24 god. vjenčala se 24. 1. 1888. sa Jakobom Antes (24.), rodom iz Vukovara, sin Jakoba A. iz Satnice 73.

Habetler, Marija, rođena u Hrvatske Šice, kći Ferdinanda H., iz Drenja, u dobi od 23 god. vjenčala se 9. 2. 1893. sa Đurom Lakić (28), sinom Luke L. iz Satnice.

Illetić, Ana, rođena u Velika Narda, kći Karla I. iz Satnice, u dobi od 18 god. vjenčala se 29. 1. 1888. sa Martinom Posavac (31 god.), rodom iz Sveti Petar, sin Andrije P. i Dore rođ. Lukinović iz Tomašanaca.

Illetić, Liza rođ. Bilacz, rođena u Četar, supruga Karla I. iz Satnice (Sarevci), umrla 7. 1. 1888. u dobi od 37 godina.

Jani, Josip, rođen 28. 1. 1861. u Narda, sin Mije J. i Roze rođ. Takač iz Satnice, vjenčao se 3. 2. 1913. u Rkt. župi Drenje sa Katom Papšić, kći Moje P.[11]

Jani, Ljudevit, rođen 22. 2. 1890. u Četar, sin Mije J. i Rozalije rođ. Takač iz Satnice, vjenčao se 11. 2. 1918. u Rkt. župi Drenje sa Ružom Mesaroš, kći Martina M. i Jule rođ. Karolji iz Drenja.[12]

Mur, Agneza rođ. Benčić, rođena u Velika Narda, supruga Stjepana M. iz Satnice 107, umrla 31. 7. 1887. u dobi od 40 godina.

Mur, Ana, rođena u Velika Narda, kći Stjepana M., u dobi od 21 god. vjenčala se 10. 11. 1886. sa Ivanom Verhas (25 god.) rođen u Četar, sin Mate V. i Reze rođ. Marlošić iz Satnice. Umrla je 3. 11. 1894.

Platajs, Marija rođ. Vlašić, rođena u Četar[13], kao udova pok. Ivana Bilacza u dobi od 58 god. vjenčala se sa Antunom Plateis (47 god.) rođen u Četar, iz Satnice 20. Umrla je 10. 3. 1898. u dobi od 78 god.

---

11 Drenje Heiraten-vjenčani 1856. - 1944.

12 Isto.

13 Kao mjesto rođenja u Matičnoj knjizi vjenčanih upisano je: „Fëlsö Csatar", a u Matičnoj knjizi umrlih: „Čatar kod Sombatelja". Usp. MKV Rkt. župa Đakovo i MKU Rkt. župa Đakovo.

Plateis, Antun, rođen u Četar, udov, iz Satnice 20, u dobi od 47 god. vjenčao se 23. 6. 1878. sa Marijom rođ. Vlašić, udovom Ivana Bilacza (58 god.), rođena u Četar. Umro je 8. 1. 1891. u dobi od 60 god.

Plateis, Ignjat, rođen u Čemba, sin Antuna, iz Satnice 20, u dobi od 19 god., vjenčao se 23. 6. 1878. sa Anom Bilacz (18 god.) rodom iz Četara, kći Ivana B. Vjenčao se isti dan kao i njegov otac Anun P., i to za majku i kćer Bilacz.

Preisinger, Klara rođ. Zetl, rođena u Čemba, udova pok. Josipa Preisingera, umrla 20. 5. 1915. u dobi od 89 godina.

Schäfer, Marija rođ. Bilac, rođena u Četar, supruga Ivana Sch., umrla 4. 3. 1919. u dobi od 74 god. od španjolske groznice.

Starčić, Roza rođ. Benčić, rođena u Gornji Četar, supruga Pave S. iz Satnice 135, umrla 23. 10. 1893. u dobi od 57 godina.

Starčić, Reza, rođena u Četar, kći Pave S., u dobi od 18 godina vjenčala se 27. 4. 1891. sa Csepregi Ivanom iz Satnice 135.

Steier, Agnes, rođena u Četar, kći Stjepana i Roze iz Satnice 3 umrla u dobi od 3 godine.

Steier, Ana, rođena u Četar, kći Ivana i Terezije iz Satnice, umrla 14. 11. 1883. u dobi od 16 godina.

Steier, Janko, rođen u Četar, suprug Reze rođ. Ostrović iz Satnice 49, umro 24. 6. 1884. u dobi od 43 godine.

Takacs, Karla, rođen u Čemba, sin Franje T. i Marije rođ. Plateis, u dobi od 23 god. vjenčao se 10. 2. 1886. sa Anom rođ. Bilacz, udovom Nace Plateisa (26 god.).

Verhas, Ivan, rođen u Četar, sin Mate i Reze rođ. Marlošić, u dobi od 25 god. vjenčao se 10. 11. 1886. sa Anom (21 god.), rodom iz Velika Narda, kći Stjepana Muera iz Satnice 104.

Verhas, Katarina rođ. Plateis, rođena u Četar, supruga Petra V., iz Satnice 42, umrla 11. 6. 1880. u dobi od 61 god.

Verhas, Mato, rođen u Četar, suprug pok. Terezije V. rođ. Marlošić, umro 31. 1. 1897. u dobi od 64 godine.

Verhas, Petar, rođen u Četar, suprug pok. Kate V. rođ. Plateis iz Satnice 42, umro 4. 2. 1885. u dobi od 71 godine.

Verhas, Terezija, rođena u Četar, supruga Mate V., umrla 12. 6. 1886. u dobi od 52 godine.

Verhasz, Marija rođ. Peti, rođena u Vincjet[14], udova pok. Ignjata V. iz Satnice 147, u dobi od 37 god. vjenčala se 2. 2. 1885. sa Šandorom Krekić (30 god.), udov, rodom iz Baje, kovač iz Satnice 87.[15]

Verhasz, Mato, rođen u Velika Narda[16], sin Mate, u dobi od 24 god. vjenčao se 28. 2. 1892. sa Marijom Maroš (17 god.), rodom iz Trnave, kći Đure M. iz Đak. Piska.

Verhaš, Andro, rođen u Četar, iz Satnice 109, u dobi od 25 god. vjenčao se 14. 9. 1890. sa Elizabetom Major (24 god.) rodom iz Ladislavaca, kći Franje M. iz Satnice 45.

Verhaz, Franjo, rođen u Četar, sin pok. Mate V. Reze rođ. Marlošić, u dobi od 27 god. vjenčao se 13. 6. 1897. sa Marijom Pree (17 god.), rodom iz Petrovog Sela[17], kći Stjepana P. i Ane rođ. Pomper iz Malog Nabrđa.

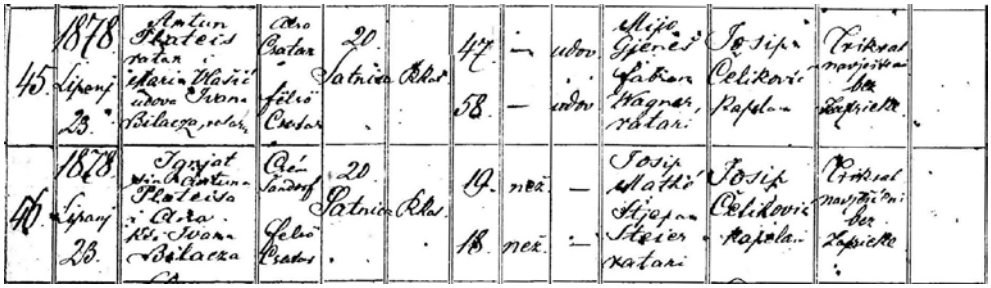

Mnogo je primjera da su doseljenici sklapali brakove sa partnerima iz ranijeg zavičaja. Zanimljiv je primjer sklapanja brakova 23. 6. 1878. u Satnici, kada su se vjenčali udov Antun Plateis sa udovicom Marijom Bilacz i Antunov sin Ignjat Plateis sa Anom Bilacz, kćerkom Marije Bilacz.

14 Kao mjesto rođenja u MKV upisano je: „Incéd". Usp. MKV Rkt. župa Đakovo. „Incéd" je na mađarskom Vincjet, na njemačkom je Dürnbach.

15 Šandorov, odnosno Aleksanderov sin iz prvog braka sa Katarinom rođ. Balika, Josip Krekić, dva puta je odlazio u SAD na rad (1905. i 1910. god.) u Passaic, N.J. U Passaic su mu rođene dvije kćeri, koje su umrle 1909. u Satnici.

16 Kao mjesto rođenja upisano je: „Japla Nagy Narda". Usp. MKV Rkt. župa Đakovo.

17 Kao mjesto rođenja upisano je: „Sent Peterfö Ugarska". Jedan od kumova bio je „Antun Tarnay selski knez". – Usp. MKV Rkt. župa Đakovo.

Doseljenici na područje Rkt. župe Drenje

Doseljenici u Gašince

Janiš, Ana, rođena 27. 11. 1877. u Pilgersdorf[18], kći Ivana J. i Ane rođ. Renner iz Gašinaca 100, vjenčala se 5. 2. 1894. sa Ivanom Mittermannom iz Gašinaca.

Master, Ivan, rođen 2. 7. 1880. u Deutsch Gerisdorf, sin Baltazara M. i Marije Huber iz Gašinaca 34, vjenčao se 24. 5. 1894. sa Elizabetom Helmli iz Gašinaca 83.

Master, Marija, rođena 20. 10. 1872. u Geresdorf (Deutsh Gerisdorf), kći Baltazara M. i Marije Huber iz Gašinaca 34, vjenčala se 3. 10. 1893. sa Alojzom Turner iz Gašinaca 20 rodom iz Langeka (Langeck-Eichwald).

Master, Terezija, rođena 15. 9. 1870. u Geresdorf (Deutsch Gerisdorf), kći Baltazara M. i Marije Huber iz Gašinaca 34, vjenčala se 10. 10. 1894. sa Mijom Čontoš iz Čepina.

Nuže, Marija, rođena 15. 2. 1879. u Deutsch Gerisdorf, kći pok. Mije N. i Marije rođ. Janiš iz Gašinaca 74, vjenčala se 15. 11. 1898. sa Andrijom Pataki iz Preslatinaca, rodom iz Velike Narde.[19]

Nuschi, Josip, rođen 22. 6. 1875. u Deutsch Gerisdorf, sin Mihajla N. i Marije Janiš iz Gašinaca 47, vjenčao se 18. 9. 1898. sa Marijom Ebenhee iz Gašinaca.

Nuschi, Mihajlo, rođen 11. 3. 1882. u Deutsch Gerisdorf, sin Mihajla N. i Marije Janiš iz Gašinaca, vjenčao se 4. 2. 1898. sa Rozalijom Wenzl iz Gašinaca.

Schlegl, Rozalija, rođena 3. 3. 1866. u Bubendorf[20], kći Đure Sch. i Ane rođ. Pur iz Gašinaca 94, vjenčala se 4. 11. 1901. sa Josipom Cupan iz Malog Nabrđa 4, rodom iz Petrovog Sela.

---

18 Pilgersdorf (hrvatski: Pilištrof, mađarski: Pörgölény) nalazi se u Austriji, u pokrajini Burgenland.

19 Drenje Heiraten-vjenčani 1856. - 1944. Ovdje je prezime prepisano kao Nuzr?. Međutim, u MKV Rkt. župe Drenje prezime je upisano Nuže.

20 Bubendorf (mađarski: Lántosfalva) mjesto u Austriji u pokrajini Burgenland, nedaleko od Deutsch Gerisdorf i Pilgersdorf (hrvatski Pilištrof). Mnogi stanovnici su se odselili u Slavoniju i u Ameriku. Usp. https://de.wikipedia.org/wiki/Bubendorf_(Gemeinde_Pilgersdorf) (pregledano 11. 7. 2021.).

Turner, Alojz, rođen 9. 9. 1867. u Langek[21], sin Ivana T. iz Gašinaca 20, vjenčao se 3. 10. 1893. sa Marijom Master iz Gašinaca 34 rodom iz Deutsch Gerisdorf.

Wenzel, Ivan, rođen 21. 3. 1886. u Deutsch Gerisdorf, sin Ivana W. i Marije rođ. Schlegl iz Gašinaca, vjenčao se 31. 1. 1910. sa Rozalijom Schulz iz Gašinaca.

Wenzel, Josip, rođen 18. 11. 1883. u Deutsch Gerisdorg, sin sin Ivana W. i Marije rođ. Schlegl iz Gašinaca 97, vjenčao se 17. 5. 1903. sa Anom Freihaut iz Gašinaca 86 rodom iz Vučevaca. Išao je u SAD na rad 1908./09., pa ponovo 1911. godine.[22]

Wenzel, Mihajlo, rođen 10. 10. 1873. u Deutsch Gerisdorf, sin Ivana W. i Ane Šerman iz Gašinaca 6, vjenčao se 30. 4. 1895. sa Anom Lauber iz Gašinaca 2. Poslije smrti supruge vjenčao se 27. 1. 1897. sa Anom Müller iz Gašinaca 98 rodom iz Hercegfalve.

Doseljenici u Malo Nabrđe

Cupan, Antun, rođen 6. 6. 1865. u Petrovoselo, sin Franje C. i Marije Kurt, vjenčao se 21. 12. 1900. sa Rozalijom Kolnhofer iz Preslatinaca rodom iz Velike Narde.

Cupan, Josip, rođen 13. 3. 1855. u Petrovoselo, vjenčao se 4. 11. 1901. sa Rozalijom Schlegl iz Gašinaca 94, rodom iz Bubendorf u Gradišću.

Belfinger, obitelj doseljena iz Pinkovac.[23]

Borhi, Josip, rođen 10. 8. 1884. u Petrovo Selo, sin Franje B. i Ane rođ. Geošić, vjenčao se 17. 6. 1908. sa Marijom Kohlnhofer rodom iz Velike Narde iz Preslatinaca 1.[24] Poslije smrti supruge, vjenčao se 19. 5. 1919. Marijom Kraus, kćerkom Ivana K. i Marije rođ. Ter iz Gašinaca.

Horvath, Antun, rođen 2. 6. 1878. u Petrovo Selo, sin Franje H. i Ane

21 Langeck-Eichwald je mjesto u Austriji u pokrajini Burgenland.

22 Stigao u useljenički centar na otoku Ellis (New York) 8. 11. 1911. brodom Kroonland iz Antwerp. Prezime je upisano Vencl. Odredište je bilo Akron, O. Usp. https://www.statueofliberty.org.

23 Podaci od Steve Talan, SAD, Michigan. Podatak nismo uspjeli potvrditi u Drenje Heiraten-vjenčani 1856. - 1944.

24 Drenje Heiraten-vjenčani 1856. - 1944. Da je obitelj Borhi doselila iz Petrovog Sela potvrđuje i Steve Talan.

rođ. Kurz iz Malog Nabrđa 22, vjenčao se 22. 9. 1907. sa Rozalijom Talas rodom iz Narda iz Malog Nabrđa.[25]

Horvath, Franjo, rođen 3. 11. 1883. u Petrovo Selo, sin pok. Franje H. i Ane rođ. Kurtz iz Malog Nabrđa 22, vjenčao se 22. 9. 1907. Marijom Talas rodom iz Velika Narda iz Preslatinaca 31.[26]

Jani, obitelj doseljena iz Pinkovac.[27]

Pree, Marija, rođena u Petrovo Selo, kći Stjepana P. i Ane rođ. Pomper, u dobi od 17 god. vjenčala se u Rkt. župi Đakovo 13. 6. 1897. sa Franjom Verhaz (27 god.), rođen u Četar, sin pok. Mate V. i Reze rođ. Marlošić.[28]

Talas, Marija, rođena 2. 7. 1886. u Vel. Narda, kći Pave T. i pok. Ane rođ. Kolnhofer iz Preslatinaca 31, vjenčala se 22. 10. 1907. sa Franjom Horvath rodom iz Petrovog Sela iz Malog Nabrđa 22.

Talas, Rozalija, rođena 10. 8. 1885. u Narda, kći Pave T. i Ane rođ. Kohlnhofer iz Preslatinaca, vjenčala se 22. 9. 1907. sa Antunom Horvath rodom iz Petrovog Sela.[29]

Doseljenici u Preslatince

Blazi, Franjo, rođen 21. 1. 1883. u Velika Narda, sin Matije B. iz Preslatinaca 7.

Blazi, Matija, rođen 2. 9. 1858. u Velika Narda, udovac iz Preslatinaca 44, vjenčao se 10. 9. 1893. sa Marijom Hezl rodom iz Gornjeg Četara.

Helzl, Rozalija, rođena 25. 8. 1875. u Četar, kći Đure H. i Katarine.

Hezl, Marija, rođena 1865. u Gornji Četar, kći Katarine H., vjenčala se 10. 9. 1893. sa Matijom Blazi rodom iz Velike Narde, iz Preslatinaca.

---

25 Prema Drenje Heiraten-vjenčani 1856. - 1944 dva brata, Antun i Franjo Horvath vjenčali su se sa dvije sestre, Rozalijom i Marijom Talas. Međutim, uvidom u MKV Rkt. župe Drenje za 1907. godinu ustanovili smo da je doista upisano vjenčanje Antuna H. i Marije T., ali 22. 10. 1907., dok upis vjenčanja njegovog brata Franje H. nismo pronašli.

26 Isto.

27 Podaci od Steve Talan, SAD, Michigan.

28 MKV Rkt. župa Đakovo.

29 Drenje Heiraten-vjenčani 1856. - 1944. Međutim, nismo pronašli upis vjenčanja u MKV Rkt. župe Drenje.

Jani, Franjo, rođen 18. 5. 1875. u Gornji Četar, sin Mije J., vjenčao se 18. 2. 1901. sa Anom Hanek iz Preslatinaca rodom iz Čepina.

Kohlnhofer, Andrija, rođen 30. 12. 1881. u Velika Narda, sin Stjepana K. i Marije rođ. Horvath, vjenčao se 2. 7. 1905. Katarinom Loči, udovicom pok. Franje Gjeneš iz Preslatinaca 23. Otišao u SAD 1907., vratio se, te ponovo otišao 1911. godine.[30] Po povratku se poslije smrti supruge vjenčao 24. 3. 1919. sa Elizabetom Perić, udovicom pok. Stjepana Hamanna iz Kućanaca rodom iz Filipova.

Kohlnhofer, Josip, rođen 13. 2. 1893. u Velika Narda, sin Stjepana K. i Marije rođ. Horvath, vjenčao se 4. 7. 1911. sa Josipom Ziegler iz Gašinaca.

Kolenhofer, Marija, rođena 18. 11. 1884., kći Stjepana K. i Marije rođ. Horvat, vjenčala se 17. 6. 1908. sa Josipom Borhi rodom iz Petrovog Sela iz Malog Nabrđa.

Kolnhofer, Agata, rođena u Velika Narda, kći Stjepana K. i Marije rođ. Horvath, vjenčala se 23. 5. 1909. sa Adamom Horvat iz Pridvorja 4, rodom iz Velikog Nabrđa.

Kolnhofer, Rozalija, rođena 18. 7. 1880. u Velika Narda, kći Stjepana K. i Marije rođ. Horvath vjenčala se 21. 12. 1900. sa Antunom Cupan iz Malog Nabrđa rodom iz Petrovog Sela.

Pataki, Andrija, rođen 29. 11. 1875. u Velika Narda, sin Mate P. i pok. Tereze rođ. Besendorf iz Preslatinaca 19, vjenčao se 15. 11. 1898. Marijom Nuže, rodom iz Deutsch Gerisdorf iz Gašinaca. Odselio u SAD 1910. godine sa suprugom.[31]

Pataki, Mato, rođen u Velika Narda, udov u dobi od 44 god. vjenčao se u Rkt. župi Đakovo 3. 2. 1892. sa Rozinom Bilacz (22 god.), rodom iz Gornjeg Četara, kći Ivana B.[32]

Pataki, Marija, rođena 8. 5. 1877. u Velika Narda, kći Matije P. i Terezije rođ. Pesendorfer iz Preslatinaca 19, vjenčala se 8. 1. 1896. sa Ivanom Hart rodom iz Kačmara.

---

30 U useljenički centar na otoku Ellis (New York) stigao 2. 11. 1911. brodom Floride iz Havre, a kao odredište navedeno je Akron, O. Usp. https://www.statueofliberty.org.

31 Stigli u useljenički centar na otoku Ellis (New York) 4. 5. 1910. brodom Bremen iz Bremena. Kao odredište navedeno Passaic, N. J. Usp. https://www.statueofliberty.org.

32 MKV Rkt. župa Đakovo.

Talas, Aleksa (Šandor), rođen 28. 12. 1877. u Velika Narda, sin Pave T. i Ane rođ. Kolnhofer iz Preslatinaca 31 vjenčao se 10. 2. 1897. sa Đurkom Marković iz Preslatinaca 15. Putovao u SAD 1912. godine sa bratom Josipom Talas.

Talas, Josip, rođen 19. 3. 1880. u Velika Narda, sin Pave T. i Ane rođ. Kohlnhofer iz Preslatinaca 31 vjenčao se 25. 1. 1905. sa Marijom Kramer iz Preslatinaca 21 rodom iz Krndije. Putovao u SAD 1912. godine sa bratom Aleksom-Šandorom Talas.[33]

Doseljenici u Pridvorje

Bayer (Peier, Payer), Rozalija, rođena u Čemba, kći Pave B. iz Pridvorja, vjenčala se 12. 11. 1883. sa Josipom Sauer iz Pridvorja rodom iz Kačmara.[34] Nakon smrti supruga vjenčala se 17. 1. 1899. sa Matijom Schwarz iz Kešinaca.[35]

Cilj ovog rada nije stvaranje potpunog popisa doseljenika iz Gradišća. Cilj nam je ukazati na postojanje prilično jakog naseljavanja Gradišćanskih Hrvata, a i Nijemaca i Mađara iz Gradišća na područje Đakovštine. Na mnoga otvorena pitanja kako i zašto je do toga došlo nemamo odgovora, te ih ostavljamo eventualno za neka buduća istraživanja. Nabrojali smo preko 80 osoba-migranata u Đakovštinu iz Gradišća. Autoru se čini da je cilj migracije bila Satnica, gdje je zabilježeno naviše migranata, a potom okolna mjesta. Ubrzo nakon ove migracije, početkom 20. stoljeća postala je aktualna migracija iz Monarhije, pa tako i iz Slavonije i Đakovštine, u Sjedinjene Američke Države (SAD). U tome su prednjačili đakovštinski Nijemci. I mnogi doseljenici iz Gradišća su se odlučili na odlazak u SAD (poznate su nam osobe iz obitelji Habetler, Jani, Kohlnhofer, Pataki, Talas, Verhaz, Wenzl). Neki su išli na rad

33 Obojica su stigli u useljenički centar na otoku Ellis (New York) 6. 10. 1912. brodom Ivernia iz Rijeke. Obojica su kao odredište naveli šogora Antona Horvata, Missillou, O. Nismo pronašli članove njihovih obitelji te pretpostavljamo da su išli na rad, te da su se vratili. Usp. https://www.statueofliberty.org.

34 Prilikom vjenčanja njihove kćerke Barbare Sauer sa Petrom Busch iz Đakova 1913. god., navodi se da su njezini roditelji Josip i Rozalija Sauer iz Đakova.

35 Kod upisa ovog vjenčanja navodi se da je Rozalija iz Pridvorja 33, te da je rođena 1864. u Stolnom Biogradu (mađarski Székesfehérvár).

bez obitelji te su se vratili. Naseljenici iz Gradišća su se dobro uklopili u novi zavičaj te su se asimilirali. Sljedeće generacije doseljenika nisu njegovale jezik, narodnu nošnju i običaje starog zavičaja. Nikada u Đakovštini nisu postojala kulturno-umjetnička društva koja bi njegovala kulturu Gradišćanskih Hrvata. Može se zaključiti da je ukupan broj doseljenika iz Gradišća bio razmjerno nevelik, da su bili u etničkom pogledu heterogeni i prilično raspršeni po Đakovštini, pa da je i to jedan od razloga zašto se u novom zavičaju nisu organizirali i (o)čuvali baštinu starog zavičaja. I danas postoje potomci doseljenika iz Gradišća, koji se mogu prepoznati po prezimenima navedenim u ovom radu.

SUMMARY

Željko Lekšić

IMMIGRATION FROM BURGENLAND TO THE ĐAKOVO REGION
IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY

Fleeing the Ottoman conquest/advances in the end of the 15th and during the 16th century Croatians migrated from the area of Croatian lands to the west counties of Hungary and Carniola, Carinthia, Styria, Slovakia and Moravia. They were later given the name Burgenland Croats (Gradišćanski Hrvati) after the Austrian province Burgenland (Gradišće). In the second half of the 19th century large number of people immigrated from Burgenland to the Đakovo Region. Large majority of them were Burgenland Croats, but there were also Germans and Hungarians. This settlement can hardly be characterised as a colonisation. We can only assume what the reasons for the immigration were. Possible reasons were overpopulation and land shortage. Another reason for the immigration could have been cheap property prices in Croatia. Also, there were many vacancies in the field of deforestation. There isn't any data about the fact whether an institution, e.g., a bank, provided support during the immigration. The immigrants in question came from the area with Croatian settlements around Petrovo selo (Szentpéterfa) on the Hungarian side: Hrvatrske Šice (Horvátlövő), Gornji Četar (Felsőcsatár), Narda (Narda), and on the Austrian side: Pinkovac (Güttenbach), Nova Gora (Neuberg), Čemba (Schandorf), Čajta (Schachendorf), Vincjet (Dürnbach). The list of the people entered into birth registers with the place of birth registered in the area of Burgenland is also presented in this article.

Godišnji izvještaji Zbora duhovne mladeži u Đakovu za upravne godine 1905. - 1909.

UDK 272-78(497.5 Đakovo)(047)"1905/1909"
Stručni rad

Tihonija Zovko
Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu

Zbor Duhovne mladeži u Đakovu osnovan je 1841. godine u Bogoslovnom sjemeništu sa zadaćom odgajanja budućih svećenika kako bi oni mogli pastoralno i kulturno djelovati u narodu. Djelovao je u različitim povijesnim razdobljima, prilagođavajući se političkim, kulturnim i vjerskim prilikama vremena sve do 1956. godine. Dragocjen izvor za proučavanje djelovanja Zbora su Zapisnici Zbora duhovne mladeži koji su pohranjeni u Nadbiskupijskom arhivu u Đakovu. U ovom radu analiziraju se Godišnji izvještaji za upravne godine 1905. - 1909. godine. Izvještaji nisu samo prikaz rada Zbora u tom vremenskom razdoblju već su i prikaz povijesnih okolnosti društvenih, političkih i vjerskim promjena. Radnje koje su napisane i predstavljene, pjesme i knjige koje su izabrane pokazuju kako su članovi osluškivali i zajedno s društvom u kojem su živjeli pokušavali i tražili načine kako odgovoriti, kako zajedno rasti, kako napredovati. Članovi koji su u njemu djelovali i radili kao svećenici ostavili su trag u duhovnom i kulturnom napretku hrvatskog naroda. Iako je nestao, ovakav se oblik rada i danas može prepoznati u pojedinim oblicima prisutnim u životu i radu Bogoslovnog sjemeništa.

Ključne riječi: Zbor Duhovne mladeži u Đakovu, Bogoslovno sjemenište, Zapisnici Zbora, godišnji izvještaji

Kratki povijesni prikaz nastanka i djelovanja Zbora

Zbor Duhovne mladeži u Đakovu osnovan je 5. listopada 1841. godine. Prvi predsjednik bio je Dragutin Tunić, a Zbor je imao 16. članova.[1] Od svog osnutka, do godine 1856., kada je Zbor ukinut, nosio je ilirski biljeg, biljeg buđenja narodne svijesti. Vilim Korajac 1860. godine moli biskupa Strossmayera da se Zbor obnovi. Zaslugom Janka Tombora, Ilije Okrugića i Jerolima Andrića rad u Zboru vrlo je plodonosan. Nastojanjem predsjednika Ivana Šabarića, Milka Cepelića i Nikole Tordinca ustrajno se radilo i prevodilo, osnovana je tamburaška sekcija, te se dostojno proslavila 40. obljetnica osnutka Zbora 1881. godine.

U godinama koje su slijedile rad u Zboru bio je isprepleten i usponima i padovima. Promjene u društvu i političkim prilikama vidljive su bile i u radu Zbora. Beletristici, deklamaciji pjesama uvaženih hrvatskih pjesnika mjesto ustupaju socijale teme. Apologetska i sociološka sekcija osnivaju se za vrijeme predsjednika Franje Hermana. U godinama pred početak Prvog svjetskog rata i za vrijeme rata rad Zbora je usporen. Po završetku rata djelovanje Zbora oživljuje se za predsjednika Josipa Gunčevića a očituje se u radovima socijalne problematike i pitanja rada Katoličke akcije.

Rad u Zboru za svrhu ima odgoj i obrazovanje da od „budućih svećenika stvori potpune ljude, ljude dorasle novim potrebama ljudskog društva."[2]

Djelovanje između dva svjetska rata obilježeno je prilagođavanjem novonastalim uvjetima djelovanja. U radu je naglašena pojava mnogih „izama": materijalizma, komunizma, socijalizma, naturalizma i modernizma te njihovog utjecaja na ljudsko djelovanje. Djelovanje Zbora za vrijeme Drugog

---

1 O radu i djelovanju Zbora pogledati u: Matija BELIĆ, Povijest Zbora duhovne mladeži đakovačke 1841. - 1906., rukopis; Rajko KOPČALIĆ, Kratki nacrt povijesti „Sbora duhovne mladeži" u Djakovu, Đakovo, 1906., rukopis; Josip KALMAR, Povijest Zbora duhovne mladeži đakovačke, diplomski rad, Đakovo, 1991.; Djelatnost Zbora duhovne mladeži đakovačke 1841. - 1956. godine, u: *Diacovensia* 2/2006., 663-688. (članak je prvotno objavljen u *Vjesniku Đakovačke i Srijemske biskupije* 3/1996., 310-312; 6, 369-372.; 7-8, 448-452.) ; Matija PAVIĆ - Milko CEPELIĆ, Biskup Josip Juraj Strossmayer (reprint izdanje), Đakovo, Biskupski ordinarijat, 1994., 237-238.; Matija PAVIĆ, Biskupijsko sjemenište u Djakovu:1806.-1906., Tisak bisk. tiskare, Djakovo, 1911., 193-194.; 338-345.; Ivan NIKŠIĆ,,90-godišnjica Zbora duhovne mladeži u Đakovu", u: *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* 14/1931, 118-120.; Usp. Luka MARIJANOVIĆ, Kulturno-prosvjetna i preporodna djelatnost profesora i studenata đakovačke bogoslovije, u: *Diacovensia* 1/1996., 112-113.

2 Bogoljub ŽIC, Tihi jubilej-1841. - 1941., u: *Glasnik biskupija Bosanske i Srijemske* 5 (1942), 38.

svjetskog rata i poraća u nedostatku pisanih dokumenata nije moguće opisati. Jedini pisani trag iz tog razdoblja je „Korespondencija Zbora duhovne mladeži Đakovo". Iz spomenute korespondencije može se iščitati povezanost Zbora sa zborovima mladeži iz Zagreba, Sinja, Splita, Makarske, Sarajeva, Ljubljane te zborova franjevačkih zajednica iz Makarske i Sarajeva.

Društvene promjene nastale nakon Drugog svjetskog rata očitovale su se u osmišljavanju novog planiranja i rada Zbora. U Sjemeništu umjesto Zbora prisutna je organizacija pod nazivom „Kleričko povjerenstvo" koje se osniva 30. X. 1948. i kao takovo djeluje do 21. V. 1956. godine. Oblik rada koji se očitovao u radu Zbora, a kasnije Kleričkog povjerenstva, i danas se može prepoznati u pojedinim oblicima prisutnim u životu i radu Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu.

Izvještaji

Iščitavajući Zapisnike Zbora duhovne mladeži u Đakovu pronašli smo u tiskanom obliku Izvještaje za upravne godine 1905. - 1909. zalijepljene unutar Ljetopisa književnog sbora D. M. D. 1894. - 1911.[3]

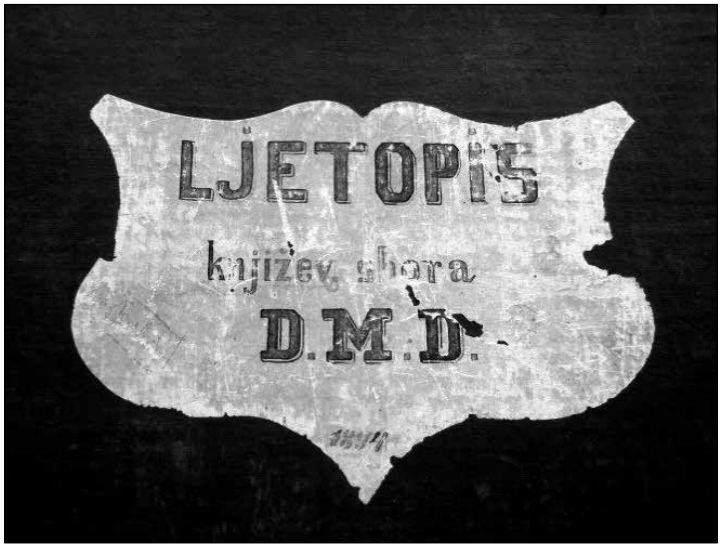

Ljetopis književnog Sbora duhovne mladeži djakovačke, 1894.
(Nadbiskupijski arhiv Đakovo, Fond KBF)

3 D. M. D. – Duhova mladež Djakovo - HR-NAĐ- 15 (Fond Katolički bogoslovni fakultet).

U navedenom razdoblju rad zbora očitovao se u: 10 glavnih sjednica, 3 izvanredne sjednice, 3 svečane akademije te 49 jour-fixa[4] s različitom tematikom.

U upravnoj godini 1905./1906. u radu Zbora primjećuje se određeni pomak u odnosu na godine prije kada je rad bio obilježenom određenim poteškoćama. Predsjednik Franjo Herman potiče rad članova, naglašavajući da treba znati svoje misli preko papira prikazati drugima, da bi svi od toga imali koristi.[5]

Zbor je te godine izdao knjigu „Poslužba u crkvi" koju je napisao član Zbora Nikola Latinović.

Kao svoje izaslanike na sastanak hrvatskog katoličkog đaštva na Trsatu kao i u Ljubljani na treći slovenski katolički sastanak te na dogovor slovenskih i hrvatskih bogoslova o budućem hrvatsko-slovenskom bogoslovskom sastanku, Zbor je poslao Matiju Belića, Dominika Šarčevića i Mateja Perića.

U upravnoj godini 1906. - 1907. osnivaju se unutar Zbora tri odsjeka: „Ljeposlovni, apologetski i socijološki"[6]. Iako je broj onih koji su sudjelovali u radu relativno malen njihov rad nije zanemariv. U dopisu kojega su poslali kao dio izvještaja u časopisu Luč[7] zapisano je:

„Malo nas je i nijesmo mogli onako razviti svoju djelatnost, kako bi se moglo očekivati. Osim prešnih zvaničnih poslova gotovo svaki dan ima i privatnih dužnosti toliko, da je vrlo teško ostvariti sve one namisli koje smo početkom školske godine uzeli kao svoju zadaću. Ustrojili smo tri odsjeka: ljeposlovni, apologetički i socijološki. Kod toga nas je vodilo načelo, da i najljepše ideje padaju u zaborav, iščezavaju, ne nalaze odziva u ljudskoj duši, ako nijesu prikazane u lijepom obliku, ako ih vanjština ne privlači. Zato smo osnovali ljeposlovni odio.- Budući da se u naše doba javljaju i u nas radikalni protivnici na samo kršćanstva, nego i uopće svake pozitivne religije – dužnost je naša, da tražimo način i sredstva, kojima bismo povratili zabludjele ovce

4 Odnosi se na različite radnje koje su se unutar pojedinih sekcija u navedenom razdoblju napisale i referirale.

5 Usp. HR- NAĐ-15- Zapisnik II. glavne sjednice od 21. 6. 1905., 75.

6 Đakovo, 10. prosinca 1906., u: *Luč* 4/1906./07., 127. U dopisu se naglašava njihova uloga i značaj: „Svi ovi, a napose apologetski imaju biti kao „bojovnici" prema zaključcima na trsatskom sastanku. – Naprijed za istinu, pravicu i slobodu: Za Isusa i hrv. narod!" (D. Šarčević).

7 Dominko ŠARČEVIĆ, Koncem svibnja 1907., u: *Luč* 9 i 10/1906./07., 418-419.

vjeri otaca naših ili ih bar učinili neškodljivima hrvatskom narodu našem. Zato nam je zadaća, da upotpunimo naše apologetičko znanje prema savremenim potrebama, da budemo okretni ne samo odgovarati na modrene sumnje i prigovore, nego i pobornike tih sumnja vratiti Kristu. Pa kao što veliki Akvinac ili Suarez nijesu svojih neprolaznih djela pisali uopće nego za ljude svoga vremena – tako se i mi moramo spremiti da djelujemo prema potrebama svoga vremena. Uvjereni smo, da ne bi nikakav crkveni duh bio u tom, da se samo oslanjamo na staro, a pred stvarnošću oči zatvaramo. Zato smo osnovali apologetički odsjek. Zašto smo i socijološki odsjek osnovali suvišno je razlagati. Tomu smo odsjeku ove godine posvetili najviše pažnje."

Cilj njihova djelovanja lijepim riječima opisao je predsjednik Zbora:[8] „Naši su ciljevi jasni, naše su misli plemenite, naša je dobra volja spremna, a Bog će dati svoga blagoslova. Zato se nadamo, da ćemo - pripraviti se za veliki kršćanski i narodni posao - uspjeti i ostvariti naše ideale. Nadamo se, da ćemo i mi nešto pridonijeti, da čvrsto bude i ostane usađen sveti križ na grudima Hrvatske slobode."

Na sastanku hrv. kat. đaštva u Zagrebu bogoslov Matija Belić govorio je na temu „Bogoslov u moderno doba", a Dominko Šarčević o temi „Zajednički rad bogoslova i laika".[9]

Posebno je svečana bila akademija i proslava stote obljetnice Sjemeništa 6. studenoga 1906.

Upravnu godinu 1907./08. članovi Zbora započeli su puni oduševljenja. Shvatili su važnost ovakve institucije te su se „…svi odlučili priviti se uz ' Zbor' kao čedo uz svoju majku. Katolički sastanak i nas sve je oduševio za rad i borbu…" [10]. U radu koji se odvija u tri smjera: socijalnom, religioznom i nacionalnom sudjeluje 17 bogoslova. Ovi smjerovi naglašavaju se iz potrebe da budući svećenici trebaju biti dobro upućeni u problematiku društvenih promjena.

U upravnoj godini 1908./1909. bilo je problema i na materijalnom (skromna materijalna sredstva) i na moralnom području (nezainteresiranost članova). Broj radova i broj članova je skroman. Tajnik Dragutin Teodorović u svom dopisu od 18. prosinca 1908. piše. „Dao Bog, da nam 'Zbor' i nada-

8 Isto, 420.

9 Usp, I. hrv.-slov. sveđački sastanak u Zagrebu 1907., u: *Luč* 7/1907./08., 404.

10 Đakovo, u: *Luč* 1/1908./09., 57.

lje cvjeta te da postigne uvijek onaj cilj, za koji je utemeljen. Na rad, sve za vjeru i za dom!"[11] U svom radu članovi Zbora bavili su se pitanjima koja će im poslije u njihovom radu poslužiti za unapređenje blagostanje hrvatskog naroda. Marijina Kongregacija u zajednici sa Zborom priredila je Akademiju u spomen 50. godišnjice lurdskih ukazanja.

Prilog 1.

Zbor duhovne mladeži u Djakovu[12]

Izvještaj za Upravnu godinu 1905.-6.

Izlazimo i ove godine pred naše začasne članove i prijatelje sa izvještajem Zborovog rada u prošloj godini. Malo nas je bilo - svega dvadesetorica - mnogo nijesmo učinili, ali nadamo se, da će izvještaj naše prijatelje uvjeriti, da Zbor živi i svojoj svrsi zadovoljava.

Zbor je imao 3 glavne sjednice

Jour-fixa je bilo svega 16.

Rad:

VLADISLAV KULUNDŽIĆ:

Na uranku zore; Jutarnja molitva; Badnjak; Junaci smo, al….ah! Pones me; K cilju; U tjeskobi; Ciklus „Fruškogorske ljubice"; Suze vile Hrvatice; Majka; Otkud pjesna?; Budi se, budi….; O sutonu; Daleko, tamo….; Leti, leti …. (Pjesme)

FERDO ĆURILOVIĆ :

ocijenio je prvih osam Kulundžićevih pjesama

MARTIN BAUMŠABL:

ocijenio je ciklus pjesama „Fruškogorske ljubice" i pjesmu „Otkud pjesma"

FRANJO HERMAN:

Ocijenio je sve pjesme i obje kritike.

Djevičansko začeće Kristovo prema prirodoznanstvenim rezultatima i pro-

11 Dragutin TEODOROVIĆ, Đakovo, 18. prosinca 1908., u: *Luč* 5/1908./09., 286-287. ; Usp. Izvještaj Zbora dugovne mladeži u Đakovu za godinu 1908./9., u: *Luč* 2 i 3 /1909./10., 153-155. (U potpisu Tomislav Fogadić, predsjednik i Dragutin Teodorović, tajnik.).

12 Izvještaji su doslovno prepisani tekst i od tuda potiču uočljive pogreške.

blemu oplodjenja i parthenogeneze.

U pet sjemeništa (Refleksije s puta).

Fragmentarne refleksije s puta.

Hrvatski filozofski termini u predavanjima Franje Markovića: „Izabrane česti logike".

„Nije mu dosta". „Odgovor na apel g. Belića"

NIKOLA LATINOVIĆ:

Kruške (Crtica)

VJEKOSLAV PRIŠL:

Tragika života (Crtica)

ROBERTO BEZETZKY:

Židov 19. stoljeća ili zašto smo antisemiti: „Židov plemić" i „Bankovni Židov".

DOMINKO ŠARČEVIĆ:

I ugasnu….(Refleksija na 8. travnja 1903.).

Rijeci od I. Dežmana (Deklamacija)

JANKO FRIDRIH:

Važnost socijalnog pitanja (Prijevod iz djela Fr. A.M. Weiss O. Pr. 'Apologie des Christentums IV. knj. 2.sv. „Soziale Frage und soziale Ordnung")

MATIJA BELIĆ:

Evangjelje i bogatstvo (Socijološka rasprava)

Tko je Don Bosko? (Listić u vijenac rješenja socijalna pitanja)

Nije dosta (Povodom Hermanovih refleksija „U pet sjemeništa". Polemična rasprava o hrvatskom katoličkom pokretu i reformnom katoličtvu).

Katolički pokret (Opravdanost hrv. kat. pokreta i njegov smjer u budućnosti).

Proučavanje socijalnog pitanja vrlo je važna zadaća svećenika (Po Heimbucherovu djelu „Die praktisch-soziale Tätigkeit des Priesters").

Zbor je ove godine izdao knjigu „Poslužba u crkvi" koju je napisao član Zbora Nikola Latinović.

Na sastanak hrvatskog katoličkog đaštva na Trsatu kao i u Ljubljani na treći slovenski katolički sastanak te na dogovor slovenskih i hrvatskih bogoslova o budućem hrvatsko-slovenskom bogoslovskom sastanku - izaslao je Zbor Matiju Belića, Dominika Šarčevića i Mateja Perića.

Pismeno općenje Zbora bilo je - osim s domaćima Zborovima osobito živo sa slovenskom braćom u Ljubljani, Olomucu, Kralowskom Hradecu, Budjeovici, Lavovu te Brnu, gdje su naši dopisi štampani u „Museumu", časopisu češko-moravskih bogoslova.

Zbor je primao 61 časopis:

Bodoucnost, (češki), Cvjetnjak Marijin, Časopis katolickeho duchovenstva, (Slavica), Dušobrižnik, Dom in svet (slovenski), Don Bosko (slovenski), Dan, Duhovni Pastir, Gospodar, Gospodarski list, Gospina krunica, Glas naroda, Glasnik Pres. Srca Isusovog, Glasnik sv. Josipa, Glasnik biskupa bosansko-đak. i srijemske, Glasnik Matice dalmatinske, Glas Matice Hrvatske, Hrvatski Branik, Hrvatski Dnevnik, Hrvatske novine, Hrvatski narod, Hrvatska Pčela, Hrvatska Kruna, Hrvatski pravnik, Hrvatsko Pravo, Hrvatska Straža, Hrvatstvo, Hrvatska Danica, Istina, Katolički list, Katolički Ozbornik (slovenski), Kršćanska škola, Katholiches Vereinsblatt, Katolički vshod (organ rusinske katol. bogoslovne mladeži), Kölner Pastoralblatt, Luč (list hrvatskog katoličkog đaštva), Museum (časopis češko-moravskih bogoslova), Njiva (ruski), Naša sloga, Narodna Obrana, Narodnie Noviny (slovački), Napredni obrtnik, Osvit, Poiltik, Prosvjeta, Prava crvena Hrvatska, Prijatelj Naroda, Pučki list, Reichspost, Ružičnjak, Straž (češki), SS. Eucharistia, Sisački Glas, Svet (ruski), Stimmen aus Maria Laach, Slovenec (slovenski), Tršćanski Lloyd, Vrhbosna, Voditelj v bogoslovnih vdelah (slovenski), Zeitschrift für katholische Theologie i Zora (slovenski).

Ove časopise primao je Zbor većinom badava ili uz sniženu cijenu; slavnim uredništvima budi ovdje izrečena najsrdačnija hvala!

Zborova knjižnica umnožila se knjigama „Matice Hrvatske", „Jugoslavenske akademije", „Društva s. Jerolima" i mnogim poučnim djelima.

U Đakovu, koncem 1906.

MATIJA BELIĆ ROBERTO BEZETZKY
predsjednik tajnik

UPRAVA
Za god. 1905. – 6.

Do 10. siječnja 1906.
Predsjednik: Franjo Herman
Tajnik: Mihajlo Smokrović
Blagajnik: Roberto M. Bezetzky
Knjižničar: Tomislav A. Božić
Trgovac: Stjepan J. Horvat

Od 10. siječnja 1906.
Predsjednik: Matija Belić
Tajnik: Roberto M. Bezetzky
Blagajnik: Tomislav A. Božić
Knjižničar: Stjepan J. Horvat
Trgovac: Fedro Ćurilović

Prilog 2.

ZBOR DUHOVNE MLADEŽI U DJAKOVU

IZVJEŠTAJ za upravnu godinu 1906.-7.

Puni zanosa i volje bili smo spremni unapredjivati smjer društva. To smo pokazali i činom. Malo nas je bilo, a učinili smo, koliko su sile dopuštale. Svi naši lijepi planovi, namjere i težnje nijesu se ipak uza sve to kretale u uskim granicama. Pa ako i nemamo velikog broja radnja, mislimo da će naši prijatelji iz njih steći uvjerenje, da smo se bavili pitanjima, koja su danas od velike važnosti za kulturne prilike našega naroda. Osobito smo isticali važnost socijalnog pitanja i tako se pripravljali, da danas sutra uzmognemo biti učiteljima svoje okoline i odlučnim faktorima u javnom životu. A da se vidi, u koliko je Zbor napredovao, iznosimo i ove godine pred svoje začasne članove i prijatelje izvještaj o našem radu u prošloj godini.

Zbor je imao 2 glavne sjednice.

2 svečane akademije.

Jour-fixa imao je 12.

RAD

A. Beletristika

Dominko Šarčević: S krstopuća, vjenčić pjesama

Roberto Bezetzky: Od Beograda do Sofije i od Sofije do Osijeka (putopis).

Vladislav Kulundžić, pjesme: a) Bijela vilo-! b) Domovino za te; c)Pjesnikov grob; d) Bratu u tuđini; e) Zakletva; f) U proljetnoj noći; g) Ciklus: Trolist na oltaru mile domovine. h) Prijevodi sa slovenskog Jos. Stritara: Mome narodu; i) s njem. M.V. Greifensteina „Oh, ne pitaj srce moje". j) Smrt Ivana Zrinjskoga.

Josip Tomičić: Ženidba princa Uroša de Molvin (humoreska).

Ante Jurčević: Moj svijet, pjesme.

B. Vjerska filozofija

Dominko Šarćević**:** Laberthonnierov moralni dogmatizam. Usmena rasprava.

C. Socijologija

Dominko Šarčević: a) Raffajsenove zadruge i socijalno pitanje u Hrvatskoj, b) Socijalna organizacija prvih kršćana (Napisao Dr. Krek. Pohrvaćeno). c) Socijalna reforma ili socijalna revolucija? d) Klerikalizam i kršćanska politika (preveo iz slovenskoga i popratio); e) Prijegled socijalističkih sistema (usmena rasprava).

Roberto Bezetzky: Burzijanski Židov (prijevod po knjižnici: der Jude od Seydla).

Matija Belić: a) Pitanje o izbornom pravu (usmena rasprava) b) javni život naroda i vjera.

Josip Tomičić: Mali posjed i socijalna demokracija.

Ivan Fridrih: Crkva i država (prijevod iz Cathreinove „Moralphylosophie).

D. Deklamacija

Dominko Šarčević: a) Smrt Petra Svačića od Šenoe; b) Mučenici od Dr. A. Harambašića.

Vladoje Petz: Izdajica od Dr. A. Harambašića.

Vjekoslav Kosina: Na Ozlju gradu od A. Šenoe.

E. Kritika

Vjekoslav Kozina: Plodovi i uspjesi lirskog preporoda.

Ante Jurčević: Kranjčevićeva poezija u glavnim crtama i zamisao pjesme „Misao svijeta".

F. Različito

Dominko Šarčević: a) Kulturno i socijalno značenje Zbora (proslov na svečanoj akademiji za proslavu 100 godišnjice sjemeništa) b) Organizacija Zborova u 3 smjera (pozdravni govor na I. redovitoj sjednici); c) Narodni velikani, spomen slovo na sveč. Jour-fixu u počast Zrinjskog i Frankopana.

G. Historija

Matija Belić: Povjest Zbora duhovne mladeži đakovačke (čitano na sveč. Akademiji za proslave 100. godišnjice sjemeništa).

Pismeno općenje Zbora bilo je vrlo živahno. Osobito se mnogo dopisivalo sa zagreb. Zborom poradi pripreme sastanka hrv. kat. đaštva. O istoj stvari dopisivalo se sa hrv. kat. društvom „Domagoj" u Zagrebu. Isto tako sa braćom Slovencima u Ljubljani, pa i sa ostalom slavenskom braćom u Budjeovicama, Olumucu te Brnu.

Dopise svoje slao je Zbor u list. hrv. kat. đaštva „Luč" i u glasilo moravskih bogoslova „Museum".

Na sastanku hrv. kat. đaštva u Zagrebu bio je naš Zbor brojno zastupan. Bila su dva referata s naše strane: Jedan „Bogoslov u moderno doba" preuzeo je Matija Belić, a drugi: „Zajednički rad bogoslova i laika": Dom. Šarčević.

Zbor je primao 50 časopisa.

Cvjetnjak Marijin, Čas (slovenski), Dan, Dom in svet (slovenski), Don Bosko (slovenski), Dušobrižnik, Duhovni Pastir, Gospodar, Gospodarski list, Gospina krunica, Glas naroda, Glasnik Pres. Srca Isusovog, Glasnik sv. Josipa, Glasnik biskupa bosansko-đak. i srijemske, Glas Matice Hrvatske, Hrvatski Branik, Hrvatski Dnevnik, Hrvatske novine, Hrvatska Smotra, Hrvatska Pčela, Hrvatska Kruna, Hrvatski pravnik, Hrv. Pravo, Hrvatska Straža, Hrvatstvo, Istina, Katolički list, Kršćanska škola, Katolički vshod (organ rusinske kat. bogosl. mladeži), Kölner Pastoralblatt, Luč (list hrv. katol. đaštva), Museum (časopis češko-moravs. bogoslova), Naša Sloga, Narodna Obrana, Narodnie noviny (slovačke), Osvit, Prosvjeta, Prava Crvena Hrvatska, Prijatelj Naroda, Pučki list, Ružičnjak, SS. Eucharistia, Stimmen aus Maria Laach,

Slovenec, Starčevićanac, Tršćanski Lloyd, Vrhbosna, Voditelj v bogoslovnih vedah (slovenski), Zeitschrift für katholische Theologie i Zora (slovenski).

Ove časopise primao je Zbor badava ili uz sniženu cijenu. Slavnim uredništvima budi ovdje izrečena najsrdačnija hvala.

Zborova knjižnica umnožila se knjigama „Matice Hrvatske", „Jugoslavenske akademije", Društva sv. Jerolima" i „Matice Slavenske" i mnogim socijološkim djelima.

U Djakovu, 15. listopada 1907.

Dominko Šarčević, predsjednik

Roberto Bezetzky, tajnik

UPRAVA ZA GODINU 1906.-7.

Do 16. lipnja 1907.

Predsjednik: Dominko Šarčević
Tajnik: Roberto M. Bezetzky
Blagajnik: Tomislav A. Božić
Knjižničar: Vjekoslav Kozina
Trgovac: Ante Jurčević

Od 16. lipnja 1907.

Predsjednik: Dominko Šarčević
Tajnik: Ante Jurčević
Blagajnik: Vladislav Kulundžić
Knjižničar: Josip Sokol
Trgovac: Ivan Rogoz

Prilog 3.

ZBOR DUHOVNE MLADEŽI U DJAKOVU
IZVJEŠTAJ
za upravnu godinu 1907.-8.

Osmijelismo se i ove godine izaći sa izvještajem „Zborovog rada" pred svoje odlične začasne članove i prijatelje. Rad nam je bio malen i skroman, a to je sasma naravno, jer je i nas bilo malo – naime samo sedamnajstorica. Ipak se nadamo, da će se naši prijatelji uvjeriti, da je „Zbor" svojoj svrsi odgovarao – i da smo se bavili pitanjima, koja su od velike važnosti po napredak našeg društva. Napokon ovaj izvještaj uvjerit će naše odlične naše prijatelje, da nas ni lijepa knjiga, a ni pjesma ostavila nije.

Zbor je ima 3 glavne sjednice i 1 izvanrednu sjednicu.

Jour-fixa bilo je 11.

RAD:

A. Beletristika.

Vladislav Ante Kulundžić: a) U prvom snijegu; b) Oj gledo sam te, pravdo sveta; c) Zašto?; d) Alleluja; e) Zlobnom svijetu; f) Vjenčić suza- njemu na grob (ciklus); g) Moja vila (Pjesme).

Ante Jurčević: Moj svijet (Pjesme).

Ignacije Petrinić: Uskrsli cvijeci (Pjesme).

Tomislav Fogadić: Iz Slavonije ravne (Crtica).

B. Vjerska filozofija.

Dominko Šarčević: Analiza moderne nevjere.

C. Socijologija.

Dominko Šarčević: a) Katolička ideja – izlazište u našem radu (govor na prvoj redovitoj sjednici); b) Iz moderne anarkije – spas u kršćanskoj demokraciji (govor zahvale na predsjedničtvu).

Vladislav Ante Kulundžić: Seljak i udrugarstvo (sociološko-gospodarska rasprava) – preradjeno po slovenskom.

Ante Jurčević: Naše banke i kome koriste.

Josip Sokol: Svećeništvo i politika (Prijevod sa slovenskog).

Tomislav Fogadić: a) Apstinentsko pitanje; b) Proti nemoralu (Prijevod sa slovenskog).

Dragutin Teodorović: Tko se ima od soc. demorata pomoći nadati (Prijevod sa njemačkog).

D. Apologetika.

Ignacije Petrinić: Liberalne fraze (Prijevod sa slovenskog).

Mirko Šnajder: Katolička crkva i sloboda (Prijevod s njemačkog).

E. Kritika.

Vladislav Ante Kulundžić: Ocjena Petrinićevih djela.

Ante Jurčević: Epiteti i kompozicija teksta u našoj narodnoj poeziji i poeziji drugih naroda.

F. Različito.

Vladislav Ante Kulundžić: Nešto o narodu i narodnosti (kulturno-politička rasprava).

Ante Mijaković: Razvitak nacionalne ideje u Evropi poslije francuske revolucije.

***

Zbor se je i ove godine dopisivao sa bratskim „Zborovima" u Zagrebu, Senju, Sarajevu, Gorici, Ljubljani, Olomucu i Brnu – te s kat. Društvima „Hrvatskom" i „Domagojem".

Zbor je primao 51 časopis:

Cvjetnjak Marijin, Čas (slovenski), Dan, Dom in svet (slovenski), Salezijanska poročila (slovenski), Dušobrižnik, Duhovni Pastir, Gospodar, Gospodarski list, Gospina krunica, Glas naroda, Glasnik Pres. Srca Isusovog, Glasnik sv. Josipa, Glasnik biskupija bosansko-djak. i srijemske, Glas Matice Hrvatske, Hrvatski Branik, Hrvatski Dnevnik, Hrvatske Novine, Hrvatska Smotra, Hrvatska Pčela, Hrvatska Kruna, Hrvatski pravnik, Hrv. Pravo, Hrvatska Straža, Hrvatstvo, Istina, Jutro, Katolički list, Kršćanska škola, Kölner Pastoralblatt, Luč (list hrv. kat. djačtva), Museum (časopis česko-morav. bogoslova), Naša Sloga, Narodna Obrana, Narodnie noviny (slovačke), Osvit, Prosvjeta, Prava Crvena Hrvatska, Prijatelj Naroda, Pučki list, Pučka Prosvjeta, Ružičnjak, SS. Eucharistia, Stimmen aus Maria Laach, Slovenec, Tršćanski Lloyd, Vrhbosna, Voditelj v bogoslovnih vedah (slovenski), Zeitschrift für katholische Theologie, Za vjeru za dom i Zora (slovenski).

Ove časopise primao je „Zbor" većinom badava ili uz sniženu cijenu. Slavnim uredništvima budi ovdje izrečena najsrdačnija hvala.

Zborova knjižnica umnožila se knjigama „Matice Hrvatske", „Jugoslavenske akademije", „Društva sv. Jeronima", „Matice Slovenske", „Društva sv. Mohorja" i mnogim drugim djelima.

U D j a k o v u , 15. listopada 1908.

Ante Jurčević, predsjednik.

Vjekoslav Kosina, tajnik.

UPRAVA ZA GODINU 1907.-8.

Za školsku god. 1907.-8.	**Za školsku god. 1908.-9.**
Predsjednik: Ante Jurčević	Predsjednik: Vladimir Ante Kulundžić
Tajnik: Vjekoslav Kosina	Tajnik: Dragutin Teodorović
Blagajnik: Vl. A. Kulundžić	Blagajnik: Josip Sokol
Knjižničar: Mirko Šnajder	Knjižničar: Tomislav Fogadić
Trgovac: Drag. Teodorović	Trgovac: Stjepan pl. Harča

Prilog 4.

Zbor duhovne mladeži u Djakovu

I Z V J E Š T A J
Za upravnu godinu 1908.-9.

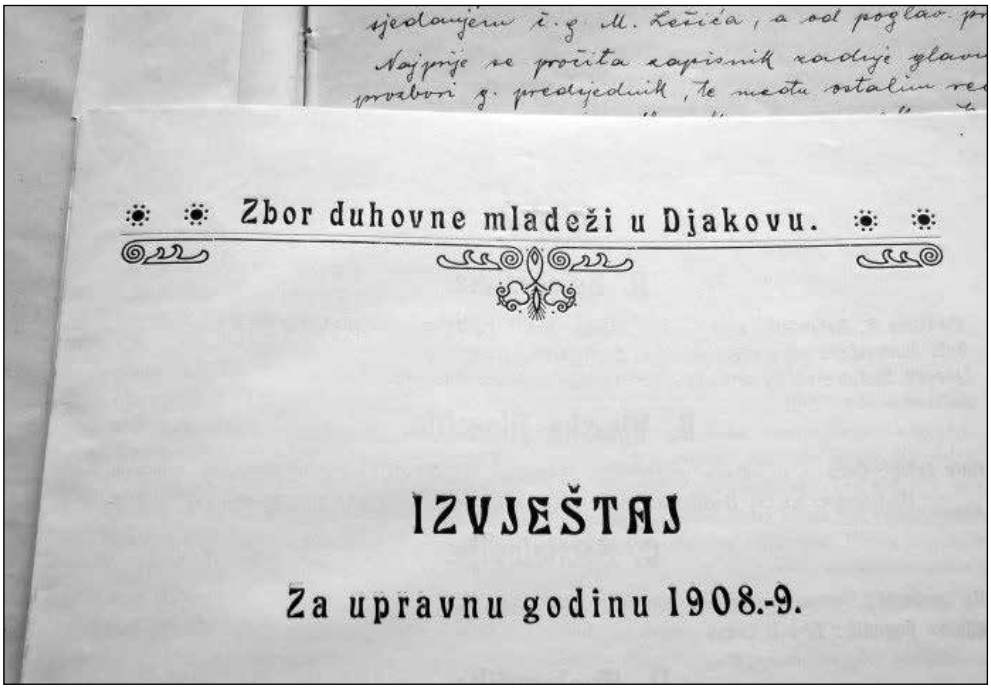
Zbor duhovne mladeži u Djakovu.

IZVJEŠTAJ

Za upravnu godinu 1908.-9.

Izvještaj za upravnu godinu 1908. - 1909.
(Nadbiskupijski arhiv Đakovo, Fond KBF)

Po običaju slobodni smo i ove godine izaći sa izvještajem „Zborovog rada" pred svoje odlične začasne članove i prijatelje. Rad nam je bio malen i skroman, a kriv je tome malen broj članova. Ali smo ipak tvrdo uvjereni, da će naši prijatelji naći u tom izvještaju postignutu svrhu za kojom „Zbor" teži, jer smo se bavili pitanjima, koja nam mogu poslužiti poslije za unapređenje blagostanja našeg naroda.

Zbor je imao 2 glavne sjednice i 2 izvanredne sjednice.

1 svečanu akademiju

Jour-fixa bilo je 10.

RAD.

A. Beletristika.

Vladislav A. Kulundžić: a.) Pjesniku „Bijedne Mare" b.) Jedna godišnjica (Pjesme.)

Ante Jurčević: 1.) Moj svijet (Pjesme) 2.) Ostavljen (Crtica)

Ljudevit Šestak**:** a.) Oj gdje ste….. b) Dan proljetni. (Pjesme).

B. Vjerska filozofija.

Mato Lešić: Duša u pojedinim filozofskim sistemima: a) Od Platona i Aristotela do realizma Herbartova. b.) Od Herbartova realizma do današnjeg modernog nazora materijalističkog.

C. Socijologija.

Ante Jurčević: Važnost socijalnog pitanja u našem narodu.

Tomislav Fogadić: Ima li Crkva pravo na škole?

D. Apologetika.

Mirko Šnajder: Katolička crkva nije neprijateljica puka, nego najrevnija promicateljica blagostanja u puku (Prijevod s njemačkog).

Mato Lešić: Apologetička misija klera u modernom konfliktu između razuma i vjere.

E. Prirodne nauke.

Mato Lešić: Koja je znanost kompetentna, da raspravlja o prvom uzorku ograničenog života uopće, a o biti i postanku čovjeka napose: a.) U koliko su osnovane razne hipoteze o prvom uzroku i postansku organizma? b.) Psihologija prema ostalim znanostima i njezina kompetentnost u pitanju o postanku čovjeka.

F. Kritika.

Ante Jurčević: Ocjena Kulundžićevih pjesama.

Stjepan Vidušić: Sastavlja kritiku Šestakovih pjesama.

G. Različito.

Joza Ivančić Matošev: Djelovanje Valensa i Ursacija u Panoniji.

Na svečanoj akademiji koju smo priredili 8. prosinca u spomen 50 godišnjice lurdskih prikazanja i svećeničkog jubileja sv. Oca Pape Pija X., bio je ovaj raspored:

Ante Jurčević: Proslov.

Pjevački zbor: Ave Maria (Od J. B. Molitora)

Tomislav Fogadić: Ideali Pija X.

Tamburaški zbor: Pozdrav našoj majčici (od M. Marića)

Vjekoslav Kosina: Neoskvrnjenoj (od D. Dujmušića. Deklam.).

Pjevački zbor: Tu es Petrus (od J.B. Molitora).

Mato Lešić: Marija u armenskoj, grčkoj i latinskoj poeziji prvih vjekova.

Tamburaški zbor: Papina hymna (od Rosati-Mücka).

Zbor se je i ove godine dopisivao sa bratskim „Zborovima" u Zagrebu, Senju, Zadru, Sarajevu, Gorici, Ljubljani, Mariboru, Olomucu i Brnu – te s kat. društvima „Hrvatskom „ i „Domagojem".

Zbor je primao 54 časopisa:

Cvjetnjak Marijin, Čas (slovenski), Dan, Dom in svet (slovenski), Salezijanska poročila (slovenski), Dušobrižnik, Duhovni Pastir, Gospodar, Gos-

podarski list, Gospina krunica, Glas naroda, Glasnik Pres. Srca Isusovog, Glasnik sv. Josipa, Glasnik biskupija bosansko-djak. i srijemske, Glas Matice Hrvatske, Hrvatska, Hrvatski Branik, Hrvatski Dnevnik, Hrvatske Novine, Hrvatska Smotra, Hrvatska Pčela, Hrvatska Rieč, Hrvatski pravnik, Hrv. Pravo, Hrv. Sloboda, Hrvatska Straža, Hrvatstvo, Hrvatske pučke novine, Istina, Katolički list, Kršćanska škola, Kölner Pastoralblatt, Luč (list hrv. kat. djaštva), Museum (časopis češko-morav. bogoslova), Meditace (češki), Naša Sloga, Narodna Obrana, Narodne novine, Narodnie noviny (slovačke), Prosvjeta, Prijatelj Naroda, Pučki list, Pučka Prosvjeta, Ružičnjak, Studenska Hlidka (češki),SS. Eucharistia, Stimmen aus Maria Laach, Slovenec, Tršćanski Lloyd, Ustavnost, Vrhbosna, Voditelj v bogoslovnih vedah (slovenski), Zeitschrift für katholische Theologie, Za vjeru za dom i Zora (slovenski).

Ove časopise primao je „Zbor" većinom badava ili uz sniženu cijenu. Slavnim uredništvima budi ovdje izrečena najsrdačnija hvala.

Zborova knjižnica umnožila se knjigama „Matice Hrvatske", „Jugoslavenske akademije", „Društva s. Jeronima", „Matice Slovenske", „Društva sv. Mohorja" i mnogim drugim djelima.

U Djakovu 4. studenoga 1909.

Tomislav Fogadić — Drag. Teodorović
predsjednik. — tajnik.

Uprava za godinu 1908.-9.

Za školsku godinu 1908.-9.

Predsjednik: **Vl. A. Kulundžić (**do 11.(IX. 1908.) zatim: **Tomislav Fogadić.**

Tajnik: **Dragutin Teodorović.**

Blagajnik: **Josip Sokol.**

Knjižničar: **Tom Fogadić** (do 11./IX. 1908.) zatim: **Joza Ivančić Matošev.**

Trgovac: **Stjepan pl. Harča** (do 11./IX. 1908.), zatim: **Stjepan Majstorović**.

Pošto se naumilo reformirati naša pravila, zatim knjižnicu preuredit, to se na zadnjoj glavnoj sjednici od 27. VI. 1909. odlučilo, da se ne izabere potpuni

odbor, nego da se izabere odbor ad hoc, koji ima da ovu reformu provede. Izabrani su pako kao:

Predsjednik : **Mate Lešić.**

Tajnik: **Drag. Teodorović.**

Odbornici: **Vjekoslav Kosina**

Tomislav Fogadić

SUMMARY

Tihonija Zovko

YEARLY REPORTS OF THE ASSEMBLY OF SPIRITUAL YOUTH
IN ĐAKOVO FOR THE MANAGEMENT YEARS 1905-1909

In 1841 Assembly of Spiritual Youth was established in Đakovo at the Theological Seminary, with the task of preparing future priests for their pastoral and culture-related work among their people. It remained active during various historical periods by means of adjusting to political, cultural and religious circumstances of the time, up until the year 1956. Minutes from the Assembly of Spiritual Youth meetings stored in the Archdiocesan Archives in Đakovo are a valuable resource for investigating the work of the Assembly. This article analyses the Yearly Reports for the management years 1905-1909. The Reports are not only a representation of the work of the Assembly during that time period, they also illustrate historical circumstances of social, political and religious changes. The activities that are described and presented, together with elected poems and books, show that the members were concerned and together with the society in which they lived in trying to find answers, to grow together, to prosper. Active members working as priests left a trace in the spiritual and cultural progress of the Croatian people. Although this form of work doesn't exist anymore, it can be recognized also today in certain forms present in the life and work of the Theological Seminary.

Osnivanje, rad i pravila Športskog kluba Viktorija iz Tomašanaca

UDK 796.332(497.5 Tomašanci)"1932/1933"
Stručni rad

Borislav Bijelić
Muzej Đakovštine, Đakovo

U periodu između dva svjetska rata nogomet postaje sve prisutniji i u selima Đakovštine. Jedno od sela u kojem se tada počeo organizirano igrati bili su i Tomašanci. U ovom radu autor daje kratki pregled povijesti sela stavljajući naglasak na doseljavanje Nijemaca koji se u mjesto naseljavaju u nekoliko etapa tijekom druge polovice 19. stoljeća, pa sve do izbijanja Prvog svjetskog rata. Upravo iz redova Nijemaca potekla je 1932. godine inicijativa za osnivanje Športskog kluba Viktorija. Pravila kluba prihvaćena od strane Kraljevske banske uprave Savske banovine lipnja mjeseca 1933. godine centralno su mjesto ovoga rada.

Ključne riječi: Tomašanci, Športski klub Viktorija, Nijemci, Pravila kluba

Tomašanci su selo Đakovštine u kojem, prema zadnjem popisu stanovništva iz 2011. godine, žive 583 stanovnika.[1] Nakon Drugog svjetskog rata broj stanovništva bio je gotovo duplo veći. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku u Tomašancima je, prema prvom popisu stanovništva nakon završetka Drugog svjetskog rata, 1948. godine, mjesto imalo 1026 stanovnika. Pedesetih i šezdesetih godina taj broj bio je u laganom padu, da bi se u periodu između 1981. i 2001. on gotovo prepolovio.[2] Danas, u očekivanju

1 Stanovništvo prema starosti i spolu po naseljima, popis 2011. dzs.hr/hrv/censuses/census 2011.
2 Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske 1857. - 2001., www.dzs.hr

novog popisa stanovništva, sve ukazuje kako broj stanovništva zasigurno nije rastao u odnosu prema spomenutom popisu iz 2011. godine. Mjesto se nalazi u sastavu općine Gorjani.

O Tomašancima, kao i o većini đakovačkih sela u predosmanskom periodu, ne znamo puno. Nastali su najvjerojatnije tijekom 13. Ili 14. stoljeća.[3] Zemljište današnjeg tomašanačkog atara bilo je tijekom 13. stoljeća sastavni dio imanja feudalaca IIoka (Újlaka). U prvoj polovini 15. stoljeća, o čemu svjedoči isprava iz 1433. godine, Tomašanci su bili posjed obitelji Korođ, a potom plemića Gorjanskih.[4]

U periodu osmanske vladavine Đakovštinom feudalne posjede zamijenila su spahijska vlastelinstva. Na demografskom planu nije bilo većih turbulencija. Šokačko stanovništvo, koje su biskupi naselili još tijekom 15. stoljeća kako bi ga zaštitili od Osmanlija koji su tada bili u ekspanziji, ostalo je uglavnom kompaktno, kako za vrijeme jedno i pol stoljetne osmanske vladavine, tako i kasnije.[5]

Nakon što je potkraj 17. stoljeća Slavonija oslobođena od Osmanlija, a samim time i Đakovština sa svim njenim selima, u Tomašancima je ostalo samo 10 starosjedilačkih obitelji.[6] Tijekom 18. stoljeća broj stanovništva se povećavao, ali sporo. Do sredine 18. stoljeća u selu je bilo 23 kuće.[7]

Sve do promjena koje su nastale nakon revolucije 1848. godine Tomašanci su imali razvoj sličan drugim slavonskim selima. U postrevolucionarno vrijeme, koje je obilježilo ukidanje feudalizma i raspadanje seoskih zadruga, čini se da se Tomašančani nisu najbolje snašli, baš kao ni većina seljaka Đakovštine. Posljedica toga nesnalaženja dovela je, ponajviše tijekom zadnjih dekada 19. stoljeća, do ubrzane i relativno jeftine prodaje posjeda - pretežno bačkim Nijemcima - i raseljavanja domicilnog stanovništva diljem Slavonije,

---

3 Legenda kaže da su „selo osnovala dva brata, Toma i Ivan, rodom iz Gorjana. Toma se naselio na krčevinu sjevernije od brata Ivana. Od Tominih potomaka nastadoše Tomašanci, a od Ivanovih Ivanovci. Sličnu legendu nalazimo zapisanu i u župnoj spomenici u Gorjanima. Tamo je zabilježeno da su Tomašance i Ivanovce osnovala dva brata rodom iz Satnice. Njihova majka Sara dala im je svakome svoju zemlju. Toma je osnovao Tomašance, a Ivan Ivanovce." Mirko MARKOVIĆ, Selo Tomašanci kraj Đakova, *Zbornik za narodni život i običaje*, knjiga 47/1977., 10.

4 M. MARKOVIĆ, *Slavonija – Povijest naselja i podrijetlo stanovništva*, Zagreb, 2002., 235.

5 M. MARKOVIĆ, Selo Tomašanci kraj Đakova…, 122.

6 Vidi: Ive MAŽURAN, *Popis zapadne i srednje Slavonije 1698. i 1702. godine, Osijek, 1966., 106.*

7 M. MARKOVIĆ, *Slavonija*…, 235.

pa i dalje. Doseljeni Nijemci do kraja stoljeća brojčano će se izjednačiti sa domicilnim Hrvatima dajući mjestu jednu novu, multietničku i multikulturnu dimenziju.

Doseljavanje Nijemaca u Tomašance počelo je 1860. godine i odvijalo se kroz tri faze. U prvoj fazi, koja je trajala od 1860. do 1890., u Tomašance je doselilo 17 njemačkih obitelji. Između 1890. i 1900. godine, u drugoj fazi, doseljeno je 35 obitelji, da bi u zadnjoj etapi kolonizacije, koja je trajala do izbijanja Prvog svjetskog rata, u Tomašance pristiglo još 16 njemačkih obitelji.[8] Nakon zadnjeg vala useljavanja Tomašanci su „bili u etničkom pogledu više nego prepolovljeno selo. Od 150 naseljenih kuća, koliko je tada bilo u selu, 56 kuća je bilo naseljeno domaćim starosjediocima, 14 kuća bilo je naseljeno novijim doseljenicima naše narodnosti, dok je 80 kuća bilo njemačkih."[9]

Doseljeni Nijemci svojim brojem, kvalitetnijom organizacijom rada, primjenom novih načina obrade zemlje te visokom razinom radne etike uskoro će postati glavni nosioci razvoja Tomašanaca. U ovom radu spomenuta multietničnost mjesta svela se, doduše, uglavnom na život jedne nacionalne skupine kraj druge, u manjoj mjeri na skladan suživot i prožimanje jednih sa drugima. Nijemci su se koristili gotovo isključivo njemački jezikom, inzistirali su na očuvanju svoje baštinske kulture, a mješoviti brakovi bili su uistinu prava rijetkost.[10]

No ipak, unatoč gore iznesenih tvrdnji, osnivanje prvog nogometnog kluba u Tomašancima 1932. godine bio je plod zajedničkog angažmana svih mještana, bez obzira na njihovu nacionalnost. O pokretanju kluba saznajemo ponešto iz Zavičajne knjige Tomašanci – Gorjani.[11] Prema kazivanju autora

---

8 O doseljenju Nijemaca u Tomašance vidi više u: M. MARKOVIĆ „Selo Tomašanci kraj Đakova…", 50-56.

9 Isto, 54.

10 „U novoj sredini Nijemci su ostali privrženi jedni drugima. Dugo su održavali običaje i način života krajeva iz kojih su dolazili. U početku poneki nisu niti pokazivali želju da nauče hrvatski jezik. Doseljenici prispjeli iz raznih njemačkih zemalja, nisu u to vrijeme imali ni svijesti o zajedničkoj pripadnosti, ni izrađene narodne i političke svijesti. Najviše ih je sjedinjavalo jezično i kulturno razlikovanje od naroda s kojima su živjeli u susjedstvu." Vladimir GEIGER, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini,* Zagreb, 2001., 75.

11 Josef WERNI, Konrad REIBER, Josef EDER, *Heimatbuch Tomaschanzi - Gorjani*, Stuttgart, 1974. Riječ je o jednoj od sedam Zavičajnih knjige o selima Đakovštine. Osim spomenute, napisane su i Zavičajne knjige o Satnici Đakovačkoj, Krndiji, Semeljcima – Kešincima, Viškovcima, Selcima Đakovačkim i Drenju – Slatiniku Drenjskom - Mandićevcu – Pridvorju. Te knjige nisu pisali povjesničari. One su nastale kao izraz potrebe pojedinaca da svjedoče o životu i sudbini

knjige inicijativu za pokretanje kluba, koji je trebao biti sportsko i kulturno središte mjesta, dali su tomašanački gimnazijalci i studenti.[12] Inicijalni sastanak održan je u kući Winter, a nedugo zatim, 21. studenoga 1932., osnovan je nogometni klub Viktorija. Na Glavnoj skupštini izabrana je uprava kluba te odlučeno da će klupska boja biti bijelo-crna. Za predsjednika kluba izabran je Adam Scherer, za zamjenika predsjednika Martin Werner, za zapisničara Jakob Slijepčević, a za blagajnike Paula i Franz Wittner. U proširenom odboru bili su: Sebastijan Werni, Adam Remlinger, Josef Kühner, Alois Reissel i Georg Werner. U nadzornom odboru: Josef Werni, Johann Nebenführ i Georg Galauner. Predsjednik nadzornog odbora bio je Johann Nebenführ, izabrani sudci: Peter Bauer, Stefan Ostheimer (Šuco) i Franjo Kurtić (iz Đakova), a aktivni igrači: Sepp i Paul Merkeli, Josef Wittner, Jakob Wittner, Franz Witner, Martin Werner, Georg Werner, Franz Gratz, Sepp Reichhardt, Wendelin Nebenführ, Melchior Heinz, Dragutin Sušenko, Pajo Dvorak, Ivica Slijepčević, Stefan Revelant, Heinrich Ritzel, Stefan Milla (Duhaček), Alois Reissel, Sep Gratz, Mihael Posavac, Hans Ostheimer, Ament, Haumann, Eder, Mayer, Milla…[13]

Aktivnim igračima svakako bi trebalo pribrojiti i one koji su nastupali povremeno, u pravilu za vrijeme praznika, kao pojačanja, a regrutirani su iz redova studenata, školaraca, kalfi i šegrta. Klub je u prvim godinama svoga postojanja bio otvoren za sve socijalne i nacionalne grupacije. Sudeći prema onima koji su dali inicijativu za njegovo pokretanje, broju dužnosnika i igrača, u njemu su glavnu riječ imali tomašanački Nijemci.

Iz već citirane Zavičajne knjige saznajemo ponešto i o sportskim borilištima (igralištima) te aktivnosti kluba. Prvo igralište Viktorije bilo je na utvaju blizu Josipovca. Takvo rješenje odmah se pokazalo kao manjkavo s obzirom da je utvaj (pašnjak) bio 3 km udaljen od središta Tomašanaca. Naredne,

njemačke nacionalne manjine na području Đakovštine, od doseljenja tijekom 19. stoljeća pa sve do progona neposredno poslije Drugog svjetskog rata. Sjećanja autora nisu uvijek bila dovoljno pouzdana, a događajima i društvenim procesima nije pristupano kritički, kako bi se to u historiografiji trebalo činiti. No, unatoč toga, ove knjige važan su doprinos u sagledavanju mjesta i uloge Nijemaca u društvenom, političkom i gospodarskom životu pojedinih đakovačkih sela. Usp. V. GEIGER, Njemačke „zavičajne knjige" kao izvor podataka za povijest sporta u Đakovu i Đakovštini do 1945. godine, *Povijest sporta*, 80/1989., 331-335.

12 Studenti i gimnazijalci bili su u to vrijeme inicijatori osnivanja i drugih nogometnih klubovima u bližem okruženju. Vidi: Borislav BIJELIĆ, *Nogomet u Đakovu 1908. - 1962*., Đakovo, 2009.; Mirko BAUER, *Nogomet u Strizivojni 1927. - 2020*., Strizivojna, 2002.

13 Vidi: J. WERNI i dr., *Heimatbuch Tomaschanzi – Gorjani*, 93-95.

1933. godine, igralište je bilo na livadi obitelji Listić. No, ona je bila premala, pa se tražilo novo, bolje rješenje. Pronašlo ga se na posjedu braće Lovrić. Napravljeno igralište nalazilo se na lijevoj strani ceste prema Ivanovcima.

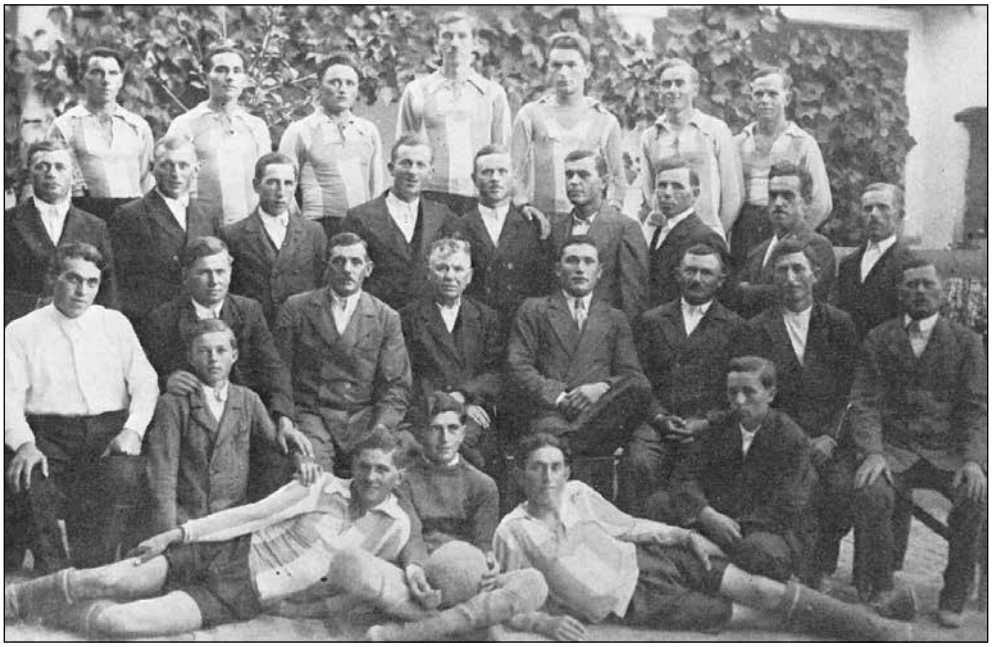

Športski klub Viktoria

Svo vrijeme postojanja Viktorija nije igrala prvenstvene nogometne utakmice. Igrala je isključivo prijateljske utakmice sa seoskim klubovima iz svojega bližega okruženja, a ponekada i sa ligaškim klubovima iz Đakova. Poznato je da je Viktorija 1933. pobijedila renomiranu momčad đakovačke Certisse sa 6:3, da je tijekom 1934. godine odigrala susrete sa Zrinskim iz Koritne i Concordiom iz susjednog Josipovca, Hajdukom iz Širokog Polja[14], a do prekida s radom 1937. godine vjerojatno su im protivnici bili i Zmaj iz Semeljaca, Jedinstvo iz Đakovačke Satnice i drugi.

14 U citiranoj Zavičajnoj knjizi autori spominju kako je na turniru održanom u Tomašancima 1934. godine Viktorija u finalu pobijedila Hajduk iz Vuke i osvojila veliki srebrni pokal. No, čini se da su pogriješili u toliko što je Hajduk ime nogometnog kluba iz Širokog Polja, a ne Vuke. Nogometni klub iz Vuke zvao se „Šubić". Vidi: Dragutin KERŽE, Alan KERŽE, *Kuća osječko-baranjskog nogometa*, Osijek, 2005., 319, 468.

Prekretnica u radu Športskog kluba Viktorije, tako sa on službeno zvao, dogodila se 31. siječnja 1937. godine kao posljedica donesenih odluka na IV. Glavnoj skupštini kluba. Od više donesenih odluka dvije su bile ključne. Prva je bila odluka o dokidanju nogometnog tima sve dok se ne riješi pitanje igrališta na kojem bi se moglo trenirati i odigravati utakmice, i druga, barem isto toliko značajna, da se sportsko društvo, a to znači i nogometni klub, integrira u Schwäbisch – Deutscher Kulturbund (Kulturbund).

Iz nama nepoznatih razloga braća Lovrić uskratili su klubu svoje zemljište prvotno ustupljeno za izgradnju igrališta. Odluka Glavne skupštine Viktorije da ugasi djelovanje nogometnog kluba sve dok se ne riješi problem igrališta bila je logična i vjerojatno opravdana. Problem je bio u tome što se rješenje za igralište nije pronašlo sve do svibnja 1941. godine, a kada se pronašlo, na izlazu mjesta, pored ceste koja je vodila za Gorjane, rad nogometnog kluba bio je obnovljen, ali ne više pod nazivom Viktorija nego Angriff (Napad). Taj klub djelovao je do početka 1942. godine.[15]

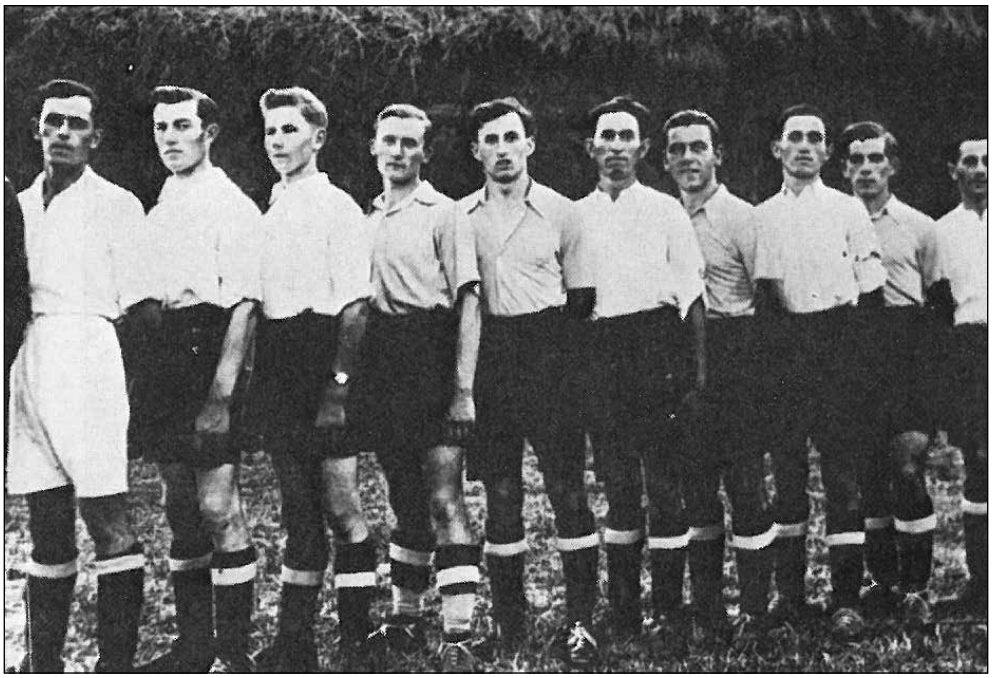

Nogometaši šprtskog društva „Angriff" nakon osnivanja kluba

15 J. WERNI i dr., *Heimatbuch*…, 95.

Krajnje indikativna bila je druga odluka Glavne skupštine da cijelo društvo, dakle i nogometni klub, postane sastavnim djelom Kulturbunda[16]. Svi Hrvati koji su do tada bili članovi Viktorije, u znak protesta prema takvoj odluci, istupili su iz društva. Ponovno pokrenuti nogometni klub bio je jednonacionalni, njemački, drugog imena, pokrenut u nekoj drugoj državi u kojoj Pravila donesena 1933. godine više nisu vrijedila.

*

Kao što je na stranicama ovoga teksta već rečeno poticaj za osnivanje Sportskog (nogometnog) kluba Viktorija dat je u studenom mjesecu 1932. godine. U službeni registar društava klub je, iz nama nepoznatih razloga, uvršten tek sredinom 1933. godine. Nakon održane konstituirajuće skupštine Športskog kluba Viktorija, održane u svibnja 1933. godine, čelnici kluba uputili su službeni zahtjev za registraciju Općinskom poglavarstvu u Gorjanima, a ono zahtjev proslijedilo Sreskom (kotarskom) načelstvu u Đakovu. Glavni uvjet za registraciju kluba bilo je prihvaćanje, tj. odobrenje društvenih Pravila koje su osnivači morali napisati i priložiti uz zahtjev za osnutak kluba. Iz priložene arhivske dokumentacije vidimo da je Zahtjev iz Gorjana poslan u Đakovo 10. svibnja, a da je samo nekoliko dana kasnije, 17. svibnja 1933. godine, uslijedio odgovor Općinskom poglavarstvu u Gorjanima u kojemu sreske (kotarske) vlasti nalažu osnivačima Viktorije da izvrše manje korekcije u sadržaju priloženih Pravila. Nakon što su korekcije učinjene i kompletni materijal 28. svibnja vraćen u Đakovo, „sresko načelstvo" predmet je proslijedilo Kraljevskoj banskoj upravi Savske banovine u Zagrebu. Ista Uprava

16 Švapsko-njemački kulturni savez (Kulturbund) osnovan je u Novom Sadu 1920. godine s ciljem očuvanja nacionalnog i kulturnog identiteta njemačkog naroda koji se poslije završetka Prvog svjetskog rata našao u sastavu novostvorene jugoslavenske države. Djelovanje mu je bilo diskontinuirano, a ovisilo je ponajviše o političkoj usmjerenosti pojedinih jugoslavenskih vlada. U više navrata rad Kulturbundu bio je zabranjivan. Prva mjesna skupina Kulturbunda u Đakovštini bila je osnovana u Gorjanima 1923./24. godine, a tridesetih godina, nakon ukidanja diktature Kralja Aleksandra, skupine su osnivane i u svim onim mjestima Đakovštine u kojima su Nijemci bili znatnije zastupljeni. Godine 1932. osnovan je mjesni savez Kulturbunda u Kešincima i Semeljcima, 1934. u Viškovcima, Đakovačkim Selcima, Đakovačkoj Satnici, ponovno Gorjanima, Drenjskom Slatiniku, Tomašancima, Krndiji, Drenju… U Đakovu je Kulturbund osnovan relativno kasno, tek 1936. godine. Uspostavom Trećeg Reicha sve više je jačao utjecaj nacizma među članovima Kulturbunda te je on u godinama pred izbijanje Drugog svjetskog rata postao dominantno generator nacističke ideologije, a sve manje zaštitnikom nacionalnog i kulturnog identiteta Nijemaca. Vidi: V. GEIGER, *Nijemci u Đakovu*…, 116-139.

prihvatila je društvena pravila Športskog kluba Viktorije i o tome 8. lipnja, u službenom dopisu, izvijestila Ministarstvo unutrašnjih poslova u Beogradu te mu dostavila jedan primjerak odobrenih društvenih pravila.[17]

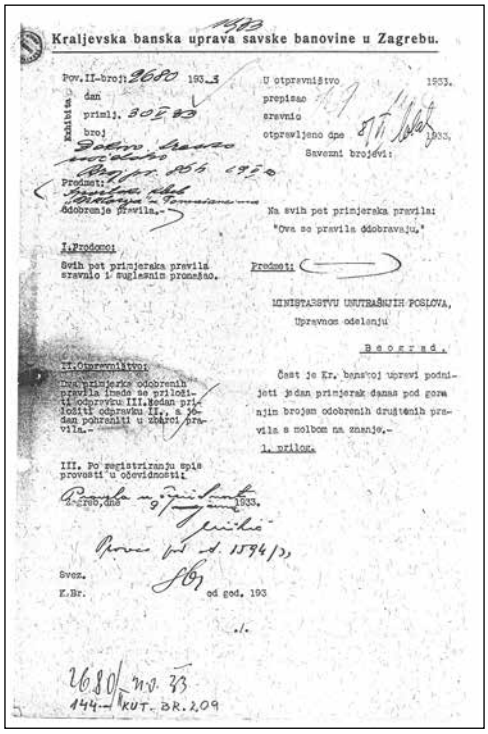
Kraljevska banska uprava savske banovine u Zagrebu.

Pov.II-broj 2680 193..5
dan
primlj. 30 E 33
broj

U otpravništvo 1933.
prepisao
sravnio
otpravljeno dne 1933.
Savezni brojevi:

Predmet:
Odobrenje pravila.-

Na svih pet primjeraka pravila:
"Ova se pravila dobravaju."

I.Prodonoi
Svih pet primjeraka pravila sravnio i sugleasnim pronašao.

Predmet:

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA,
Upravnom odelenju
Beograd.

II.Otpravnitvo
Dva primjerka odobrenih pravila imade se priložiti odpravku III.kedan priložit odpravku II., a jedan pohraniti u zbirci pravila.-

Čast je Kr. banskoj upravi podnijeti jedan primjerak danas pod gornjim brojem odobrenih društenih pravila s molbom na znanje.-
1. prilog.

III. Po registriranju spis provesti u odvidnosti.

Zagreb, dne 1933.

Svez.
K.Br. od god. 193

2680/ nv. 33
144.- KUT. BR. 209

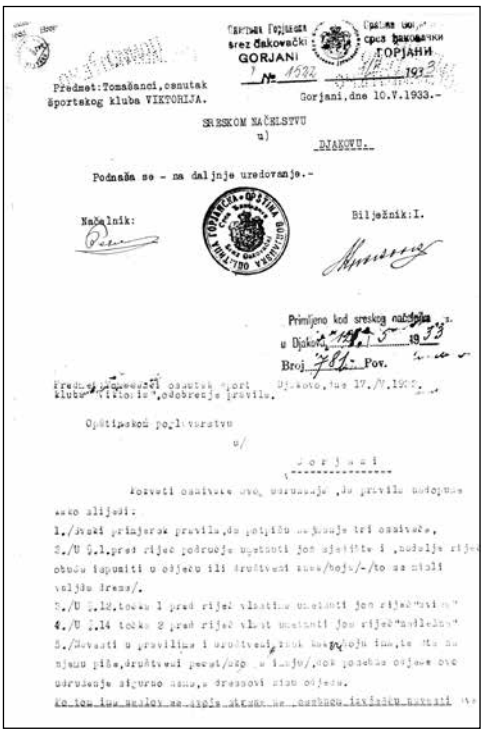
GORJANI
srez đakovački
GORJANI
Predmet: Tomašanci, osnutak športskog kluba VIKTORIJA.
Gorjani, dne 10.V.1933.-

SRESKOM NAČELSTVU
u)
DJAKOVU.

Podnaša se - na daljnje uredovanje.-

Načelnik:
Bilježnik: I.

Primljeno kod sreskog načelnika
u Đakovu
Broj 781 Pov.

Predmet: Osnutak športskog kluba "Viktorija", odobrenje pravila.

Đakovo, dne 17./V.1933.

Opštinskoj poglavarstvu
u/
Gorjani

Potvrdi osnivače ovo udruženje, da pravila odobrene sako slijedi:
1./Svaki primjerak pravila, da potpišu najmanje tri osnivača.
2./U §.1.pred riječ područje upisati jos sjedište i ,nadalje riječ obuću ispuniti u odjeću ili društveni znak/bojo/-/to su znali veljče dress/.
3./U §.12.tocku 1 pred riječ vlastitu umetnuti jos riječ"vi
4./U §.14 tocke 2 pred riječ vlast umetnuti jos riječ"zavičelno"
5./Novcati u pravilima i društveni znak bezpovoja ima,te da njemu piše,društveni pecat/žig u Đakovu/,nek poseba odjeće ove udruženje sigurno ima,a dressovi znak odjeće.
Ko iste ima nalog se isplatu ukuno na gornjeno izvršiti

Dokumentacija koja je prethodila ishođenju registracije kluba

Iz Pravila saznajemo da je naziv kluba Športski klub Viktorija, da djeluje i radi na području Tomašanaca, da mu je svrha „gojiti sve grane športa" te da je klupska boja bijelo – crna.[18]

U točki IV. Pravila kaže se da svi oni koji žele postati članovima kluba moraju se pismeno ili usmeno prijaviti klupskom predsjedniku ili tajniku. „O

17 Hrvatski državni arhiv, Zagreb, - Savska banovina Upravno odjeljenje (SBUO) Pov. II 2680/1933, Tomašanci, Športski klub Viktorija.

18 U Heimatbuchu, kojega smo u ovom radu već nekoliko puta citirali, na stranici 93, stoji da je boja kluba bila plavo – bijela (Die Vereinsfarben waren: blau – weis). No, u Pravilima stoji drugačije, da je klupska boja crno – bijela. S obzirom da su Pravila službeni dokument, kojega autori u vrijeme pisanja knjige zasigurno nisu imali na uvidu, a da su knjigu pisali na osnovu sjećanja, čini se vjerojatnijim da je klupska boja uistinu bila crno – bijela.

primanju članova odlučuje upravni odbor, neprimljenom dužan je upravni odbor izdati pismeno obrazloženo rješenje za pravo žalbe na glavnoj skupštini."

U točkama V. i VI. riječ je o pravima i dužnostima članova. Ističe se kako je pravo članova da posjećuju igralište i klupske prostorije te se bave „svim granama športa, koje se u klubu gojile budu", kao i to da imaju pravo sudjelovati kod svih javnih nastupa kluba (npr. utakmica, zabava). Dužnost izvršujućih i podupirajućih članova svodila se na plaćanje propisane članarine. „Izvršujući članovi dužni su sudjelovati kod svih javnih nastupa u koliko ih odbor za to odredi, te se uopće svim društvenim zahtjevima odnosno pravilima podvrgavati i svrhu društva, koliko je to pojedincu moguće, unapredjivati."

Ako se članovi kluba ne budu ponašali na primjeren način, iz kluba će biti isključeni. U točki VIII. Pravila decidirano se kaže da članstvo prestaje: svojevoljnim istupom, neplaćanjem članarine te isključenjem. Isključenje iz kluba moguće je ako se član nedolično vlada i na taj način nanosi izravnu štetu klubu, ali, isto tako, i ako u društvenom životu postane poročan. „Istupivši članovi imadu povratiti iskaznicu te se ne smiju više služiti s klupskim znakom. Ako bi u vremenu od dva mjeseca uz privolu odbora ponovno stupili (u članstvo –) pripadaju pod platež upisnine."

Radu glavne skupštine posvećena je članak X. Pravila. U njemu se kaže da se glavna skupština održava svake godine tijekom siječnja, a najkasnije kraja veljače tekuće godine. U djelokrug njezina rada spada: izvješće upravnog odbora o radu tijekom prošle godine, kao i izvješće „revizionalnog odbora o ispitanim računima za prošlu godinu", rasprava o prijedlozima upravnog odbora i pojedinih članova, odabir novog upravnog odbora koji se sastoji od: predsjednika, potpredsjednika, tajnika, blagajnika, pet članova odbora, oružara i pročelnika. Glavna skupština, također, odlučuje i o eventualnom prestanku rada kluba. Ako to pravovaljano zatraži Upravni odbor, moguće je i održavanje izvanredne Glavne skupštine.

Klupske poslove vodi Upravni odbor. O djelovanju Upravnog odbora čitamo u člancima XI. i XII. U njima se kaže da se Upravni odbor sastaje barem jednom mjesečno, „da bude zaključak valjan potrebno je da bude prisutno 5 članova upravnog odbora i da za predmet glasuje apsolutna većina. U slučaju da se glasovi raspolove odlučuje glas predsjednika koji inače ne glasuje." Djelokrug rada upravnog odbora bio je velik. Upravni odbor upravlja s klupskim imetkom, upisuje i isključuje članove, odlučuje o karakteru javnih nastupa prihvatljivih za klub, odobrava kućni red, izvršava zaključke

glavne skupštine itd. Odbor čini predsjednik koji zastupa klub pred vlastima i pred trećim osobama, predsjeda sjednicama upravnog vijeća, predsjeda redovitim i izvanrednim glavnim skupštinama…; potpredsjednik koji u odsutnosti predsjednika obavlja sve njegove poslove; tajnik koji saziva sjednice upravnog odbora i rješava dopise koji se odnose na različite segmente rada kluba; blagajnik koji obnaša financijske poslove kluba te „revizionalni odbor" koji je dužan u nekoliko navrata tijekom godine pregledati blagajničke knjige i račune i o stanju financija u klubu izvijestiti upravni odbor.

Članak XIII. posvećen je „obraničkom sudu". Svrha toga suda je da razrješava „razmirice iz društvenih odnošaja između članova samih ili između članova upravnog odbora…". Sud se sastoji od četiri „obranika" „koje biraju obje stranke svaka po dva izmedju članova kluba, a obranici izmedju članova kluba biraju pročelnika tako da se odbor sastoji od 5 lica. Nebi li se mogli u osobi pročelnika složiti tada odlučuje ždrijeb između predložene dvojice." Odluke koje sud donese upravni odbor morao je izvršavati.

Pravila završavaju člankom XI. u kojem se navode uvjeti za prestanak rada kluba. Rad kluba prestaje, stoji u članku, ako to odluči glavna skupština „kojoj su prisutni barem tri četvrtine izvršujućih članova, a ako za prestanak glasuje barem četiri petine prisutnih članova", odnosno ako klub raspusti vlast.

SUMMARY

Borislav Bijelić

ESTABLISHMENT, WORK AND RULES OF THE SPORTS CLUB VIKTORIJA FROM TOMAŠANCI

In the period between the two World Wars, football became more and more present in the villages of the Đakovo Region. Tomašanci was one of the villages in which people started to play football. In this article the author gives a brief overview of the history of the village, with an emphasis on the immigration of Germans. They were migrating to this area during several immigration waves during the second half of the 19th century up until the start of the First World War. In 1932, it was the Germans who took the initiative to establish the Sports Club Viktorija. In the central part of this article the author presents the rules of the Club accepted by the Royal Banate Administration of the Sava Banate in June of 1933.

Odnos komunističkih vlasti prema vjerskoj praksi na području Općine Đakovo na primjeru „Izvještaja o djelovanju i utjecaju klera" iz 1955. godine

UDK 322(497.5 Đakovo)"1945/1955"
Pregledni članak

Slađana Josipović Batorek
Filozofski fakultet, Osijek

U radu se u cijelosti u izvornom obliku donosi dokument „Izvještaj o djelovanju i utjecaju klera", na području tadašnje Općine Đakovo nastao 1955. godine. U Izvještaju se analizira utjecaj Katoličke crkve među lokalnim stanovništvom s posebnim naglaskom na određene aspekte vjerske prakse, ponajviše proslave crkvenih godova. Pri tome se kao posebno negativna pojava ističe sudjelovanje članova Saveza komunista u navedenim vjerskim manifestacijama i obredima. Iako opsegom kratak, dokument zorno prikazuje odnos komunističkih vlasti prema Katoličkoj crkvi i metode praćenja njenog djelovanju na lokalnoj razini s ciljem pronalaženja učinkovitih sredstava za suzbijanje njenog utjecaja među stanovništvom.

Ključne riječi: Katolička crkva, komunistički režim, Đakovo, vjerska praksa, Savez komunista

Završetak Drugog svjetskog rata i dolazak Komunističke partije Jugoslavije (KPJ) na vlast 1945. godine, označili su početak novog, dugogodišnjeg sukoba između vladajućeg režima i vjerskih zajednica na ovim prostorima,

posebice Katoličke crkve. Obračunavši se s ostacima građanskih stranaka iz prijeratnog razdoblja, na putu uspostave jednostranačkog, autoritarnog sustava komunističkom se režimu našla Katolička crkva, kao potencijalno uporište oporbenih struja. Dolaskom na vlast KPJ započinje s ostvarivanjem svog međuratnog programa, koji je predviđao odvajanje crkve od države i škole od crkve, oduzimanje crkvene imovine te marginalizaciju njenog utjecaja u društvu, što je u redovima Katoličke crkve izazvalo veliki strah i nepovjerenje prema novom režimu. Sveopća preobrazba jugoslavenskog društva podrazumijevala je uspostavu ideološkog i političkog autoriteta Komunističke partije i kontrolu cjelokupnog političkog, ekonomskog i društvenog života od strane vladajuće strukture. U tom smislu, postojanje bilo kakve opozicije, kako političke tako i ideološke, za nove je vlasti bilo neprihvatljivo. Crkveno-državni sukob očitovao se u sudskoj i zakonodavnoj represiji prema Crkvi i kleru, oduzimanju crkvene imovine, ograničenju, kasnije i zabrani vjerske nastave u državnim školama, otežanoj izdavačkoj djelatnosti, te brojnim zabranama koje su onemogućavale djelovanje Katoličke crkve u narodu, ali i slobodno izražavanje vjerskih osjećaja katoličkih vjernika. Zaoštravanje odnosa tijekom godina, dostiglo je vrhunac tijekom 1952. godine, najprije izbacivanjem Bogoslovnog fakulteta iz sastava Zagrebačkog sveučilišta, izbacivanjem vjeronauka iz državnih škola te konačno prekidom diplomatskih odnosa između Svete Stolice i Jugoslavije u prosincu iste godine. U razdoblju koje je uslijedilo nije bilo značajnijih sukoba, ali ni konkretnijih poticaja za sređivanjem odnosa između Katoličke crkve i države.

U istraživanju crkveno-državnih odnosa na području komunističke Jugoslavije, kao i proučavanju vjerskih sloboda unutar komunističkog sustava, nezaobilazan aspekt predstavlja i ispitivanje određenih kategorija vjerske prakse, kao što su sudjelovanje u različitim crkvenim obredima i svečanostima: krštenju, krizmi, crkvenom vjenčanju, hodočašćima, procesijama, misi i sl., na temelju kojih možemo dobiti konkretnije podatke o intenzitetu i vitalnosti religijskog života pojedinog društva.[1] Iako je *Ustavom* Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNRJ) iz 1946. godine i kasnijim *Zakonom o pravnom položaju vjerskih zajednica* donesenim 1953. godine, vjernicima u Jugoslaviji zajamčeno slobodno ispovijedanje vjere i sudjelovanje u vjerskim obredima, mnogi primjeri kršenja osnovnih ljudskih i građanskih prava govo-

1 Hubert Knoblauch, *Sociologija religije*, Zagreb 2004., str. 101.

rili su o izuzetno niskom stupnju vjerskih sloboda, što se ponajbolje očitovalo u odnosu komunističkih vlasti prema uobičajenim i gotovo svakodnevnim vidovima vjerske prakse. Kako je zbog njene izrazite vanjske forme religijsku praksu i njene obrede bilo najlakše uočiti i pratiti, komunističke su vlasti utjecaj Katoličke crkve na stanovništvo tumačili upravo na osnovu njihova sudjelovanja u različitim crkvenim obredima i svečanostima. U uvjetima odvojenosti crkve od države i nametanja komunističkog i ateističkog svjetonazora u cjelokupnom društveno-političkom životu, Katolička je crkva u svom djelovanju ponajviše inzistirala na tim vanjskim izrazima religioznih osjećaja, koji su trebali predstavljati odraz unutrašnjeg raspoloženja i prenijeti poruku nepokolebljivosti kršćanskog duha. Sudjelovanje Crkve u gotovo svim važnijim životnim događajima pojedinca, od rođenja do smrti, komunističke su vlasti nastojale suzbiti nametanjem alternativnih rješenja, kako bi se „kultu čovjeka" pružila odgovarajuća pažnja koju zahtijeva u određenim trenutcima, ali ujedno i smanjio utjecaj crkve i svećenstva.[2] Javne i nerijetko izuzetno dobro posjećene vjerske manifestacije komunističkom su režimu bile jasan znak privrženosti Katoličkoj crkvi, pa se u skladu s tumačenjem religije kao „privatne stvari pojedinca" i takve oblike javnog izražavanja vjerskih osjećaja nastojalo zabraniti ili barem svesti unutar zatvorenog kruga crkve. Utjecaj Katoličke crkve među narodom, vlasti su nastojale utvrditi i praćenjem rasta ili pada u odlascima na sv. Misu, osobito u veće blagdane, obavljanju obreda crkvenog vjenčanja i krštenja te ostalih sakramenata, a slučajevi njihova prakticiranja među članstvom Komunističke partije/Saveza komunista bili su jedan od najčešćih povoda za izricanje različitih partijskih opomeni i kazni. Djelovanje i utjecaj katoličkog svećenstva komunističke su vlasti pratile i kroz održavanje crkvenih godova, odnosno 'kirvaja', koji su za vlasti također predstavljali jedan od važnijih pokazatelja religioznosti stanovništva. O njihovim održavanjima i posjećenosti često je bilo govora i u izvješćima lokalnih partijskih i kulturno – prosvjetnih organizacija o političkoj situaciji na terenu i djelovanju Katoličke crkve.

Jedan od takvih je i Izvještaj koji se u nastavku donosi u cijelosti. Riječ je o dokumentu napisanom na šest strojno pisanih stranica veličine A4, a nalazi se u Državnom arhivu u Osijeku u sklopu arhivskog fonda 64 „Skupština ko-

2 Ivan Medved, „Katolička crkva na području Narodnog odbora kotara Slavonski Brod u dokumentima Kotarskog komiteta SKH (KPH) Slavonski Brod 1945. - 1960." *Scrinia Slavonica*, br. 6, Slavonski Brod 2006., 762-763.

tara Osijek 1945. – 1967." u kutiji 1487 „1955. – 1961. Prosvjeta i kultura" u fasciklu „1955.". Autor(i) dokumenta nije poznat, budući nije potpisan te je najvjerojatnije riječ o prijepisu. Dokument je ovdje donesen u izvornom obliku, bez zadiranja u jezik i pravopis, dok se u uglatim zagradama nalaze dopune pojedinih riječi.

* * *

IZVJEŠTAJ

U ovom izvještaju nastojat ću obraditi djelatnost i utjecaj klera na bivšem kotaru Djakovo[3] kroz 1955., kao i druge momente, koji omogućavaju, pa makar oni dolazili i sa strane komunista, da se ta djelatnost proširi i uhvati korjen u masama.

Ta djelatnost, iznešena u ovom izvještaju, suviše ja mala u odnosu kakva ona faktički postoji, obzirom da bi trebalo mnogo više vremena, kako bi se prikupili detaljni podaci, naročito po selima, iz čega bi se tek onda mogla dobiti potpuno jasna situacija. Sredstva i forme te djelatnosti su mnogobrojna i različita, a najbolje ćemo ih sagledati kroz niže izlaganje, počev od kirvaja, pa mnogih drugih.

U selima bivšeg područja kotara Djakovo, a koja sada pripadaju kotaru Osijek, u toku 1955. održani su slijedeći kirvaji:

6. VIII. 1955.	u Selcima prisutno oko	2.000 vjernika i dr.	
6. VIII. 1955.	u Piškurevcima[4]	3.500	
16. VIII. 1955.	Viškovcima		2.500
21. IX. 1955.	Satnici	3.000	
26. VI. 1955.	Djakovu		5.000

3 U sastav kotara Đakovo ulazile su sljedeće općine: Bračevci, Drenje, Đakovo Vanjsko, Gašinci, Gorjani, Levanjska Varoš, Punitovci, Semeljci, Trnava, Velika Kopanica, Vrbica, Vrpolje i Vuka. Ukidanje kotara Đakovo uslijedilo je *Zakonom o području općina i kotara u NR Hrvatskoj* iz 1955. godine, kojim je veći dio njegova područja pripojen kotaru Osijek, dok je područje NO općina Levanjska Varoš i Vrpolje pripojeno kotaru Slavonski Brod. Vesna Božić Drljača, „Razvoj uprave na području Đakova od 1945. do danas". *Zbornik Muzeja Đakovštine*, Đakovo, 2001., 259-260.

4 Piškorevci – u izvorniku krivo napisano ime mjesta.

20. IX. 1955.	Viškovcima		3.000
8. IX. 1955.	Semeljcima		3.000
16. VIII. 1955.	Kešincima		2.500
10. V. 1955.	Šir.[okom] Polju	2.500	
21. I. 1955.	Vučevcima	2.000	
21. I. 1955.	Mandićevcu		1.500
16. V. 1955.	Kućancima	2.000	
12. VII. 1955.	Podgorju	2.000	
15. VIII. 1955.	Bračevcima		500
20. VIII. 1955.	Slatiniku	2.000	
28. VIII. 1955.	Vel.[ikom] Nabrdju		2.000
21. IX. 1955.	Gašincima	2.500	
5. VI. 1955.	Potnjanima		2.000
8. XI. 1955.	Bračevcima		500
6. I. 1955.	Gorjanima	800	
29. IX. 1955.	Drenje	2.000	
25. VII. 1955.	Gorjanima		800
25. VI. 1955.	Jurjevcu	300	
29. IX. 1955.	Josipovcu	500	
25. IX. 1955.	Punitovcima		500
11. IV. 1955.	Tomašancima		300
26. VI. 1955.	Ivanovcima		400
8. XI. 1955.	Piškorevcima		1.500[5]

Ako ovo izrazimo u ciframa vidjet ćemo, da je u toku 1955. samo do sada održano 28 kirvaja, na kojima je prosječno prisustvovalo oko 2.000 vjernika,

5 Navedene brojke prisutnih, kao i datume pojedinih kirvajskih slavlja treba uzeti s rezervom. Naime, autor na više mjesta navodi krive datume crkvenih godova za pojedina sela, a i procjene prisutnih u nekim se navedenim primjerima čine pretjeranima. Primjerice, u Đakovačkoj Satnici kirvaj nije 21. rujna već na Rokovo, 16. kolovoza; u Viškovcima na sv. Mateja 21. rujna, a ne 20. rujna kako je navedeno itd. Osim toga, malo je vjerojatno da je u Vučevcima, koji su u to vrijeme

ili ako saberemo čitavu cifru, onda izlazi da je kroz te kirvaje prošlo oko 50.000 vjernika i drugih lica, koja su bila iz kojih razloga prisustvovala kirvaju.

Pored ovih kirvaja, u toku ove godine održan je veliki broj mladih misa i drugih svetkovina, medju koje spada i krizma održana u Drenju 27. IX. 1955., na kojoj je bilo prisutno oko 800 krizmanika, 800 kumova, te 1.400 ostalih, koji su bili prisutni krizmanju. U ovu cifru ne ulaze kirvaji koji će se održati do konca ove godine u selima: Vučevci, Forkuševci, Koritna, Mrzović, Paljevina, Bučje, Preslatinci, Budrovci i Pisak.

Na svim ovim kirvajima, pored domaćih, učestvuju i strani župnici, klerici iz VBŠ-e[6] Djakovo, kao i kanonici i profesori VBŠ-e, kojima je zadatak da putem propovjedanja upute vjernicima „par očinskih riječi".

Kako sam naprijed već napomenuo, na ovim kirvajima ne sudjeluju samo vjernici, već i drugi, kao članovi SSRN[7] i naši komunisti.

U praksi se pokazalo da naši komunisti, a naročito po selima, učestvuju u pripremanju slave za naprijed navedene kirvaje, pekući prasce, pripremajući razna pića i drugo, a uobičajeno je da su im gosti pretežno vjernici. Oni to slavlje činu više tradicije radi, ali činjenica pokazuje, da to sve više zahvata maha i da poprima sve više religijski karakter. Koliko je tog korjena zahvatilo najbolje ćemo vidjeti iz nekoliko niže navedenih primjera.

U selima Semeljačke općine slavlje od strane komunista je masovno. Kao izuzetak da ne slave kirvaje mogu se navesti slijedeći drugovi: sekretar Općinskog komiteta Brodjanac Mirko, Podkonjak Simo, poštar na pošti Semeljci, drugovi milicionari, kao i neki drugovi komunisti koji su kolonizirani u ova sela, dok svi ostali, počev od predsjednika općine Filaković Adama, pa ostalih koji i te kako učestvuju u kirvajskom slavlju.

imali oko 550 stanovnika, proslavi crkvenog goda bilo prisutno 2000 ljudi, osobito ako se uzme u obzir da je riječ o zimskom dobu. U nekim slučajevima greške su zasigurno rezultat krivo prepisanog teksta, no kod procjena broja prisutnih i krivo navedenih datuma ne treba isključiti ni namjerno pretjerivanje, nepoznavanje i proizvoljno navođenje određenih podataka od strane autora izvještaja. Navedene pogreške ipak ne utječu na važnost ovoga izvještaja jer i sama činjenica da su komunističke vlasti pratile i vodile evidenciju o različitim vidovima vjerske prakse značajna je sama po sebi i dovoljno govori o odnosu vlasti prema Katoličkoj crkvi, kao i njenoj zabrinutosti zbog prevelikog utjecaja Crkve među stanovništvom.

6 Visoka bogoslova škola u Đakovu.

7 Socijalistički savez radnog naroda.

Isti je slučaj i na selima općine Gorjani, Predsjednik općine Perić Vladislav, kad slavi kirvajsku slavu po dva dana ne dolazi u kancelariju, a što je pojava i kod ostalih službenika komunista, a o slavlju naših seljaka komunista da i ne govorimo. Ipak na ovoj općini to nije toliko masovan slučaj, koliko na drugima, obzirom da su u ovim selima komunisti pretežno doseljenici. Slobodno možemo reći, da ne postoji ni jedan domaći komunista na ovoj općini da ne slavi kirvajsku slavu.

Na općini Drenje, ovo je i te kako masovna pojava kod komunista, medju koje u prvom redu dolazi sekretar Općinskog komiteta Kubica Franjo, Špoljarić Ivan, službenik općine, Kajtar Ivan i Vukelić Milan, radnici ekonomije, Fojtik Franjo, službenik šumarije i član općinskog komiteta, te Poljar Adam i Hajduković Nikola. Svi navedeni članovi SKJ[8] su iz Drenja, a da ne govorimo o komunistima seljacima po selima općine Drenje, gdje je situacija u tom pitanju mnogo gora.

Ništa nije bolja situacija ni na općini Djakovo, naročito po selima ove općine, iako se kao izuzeci sa ovog slavlja mogu uzeti komunisti službenici, koji su zaposleni kako u općini, tako i u ostalim ustanovama. No, svakako i medju njima ima dobar dio takovih koji trače kirvaj.

Nećemo pretjerivati ako kažemo, da 80% komunista, pa možda i više, učestvuje u kirvajskom slavlju.

Ako pogledamo prostorije, u kojima žive komunisti, onda vidimo da su zidovi ukrašeni s raznim slikama svetim i religioznim. Dakle, isti je slučaj kao i kod slavlja kirvaja jer svi oni koji učestvuju kod slavlja kirvaja, drže po svojim kućama svete slike.

Najbolji primjer o tome govori slučaj sekretara općinskog komiteta Drenje – Kubica Franje, koji u svojoj sobi ima sliku djevice Marije i sv. Josipa. Josipa je iz rame izvadio i na to mjesto je stavio sliku Maršala Tita, tako da sada u sobi ima zajedno sliku Maršala Tita i djevice Marije. Ako pogledamo njega kao čovjeka i komunistu, onda se ne bi moglo reći da je loš komunist, čak se može reći da on spada u red boljih komunista na ovoj općini, ali on to sve čini pod utjecajem svoje žene i ostale rodbine, a sve pod vidom ne zamjeranja rodbini. Takovih i sličnih slučajeva ima mnogo po selima ovoga područja.

8 Savez komunista Jugoslavije.

Nisu rijetki slučajevi, kad je već riječ o svetim slikama, da vatrogasna društva u svojim prostorijama imaju sliku Maršala Tita, a s desne strane sv. Florijana.

DVD[9] na dan kirvaja u Gorjanima priredilo je zabavu, čak šta više na taj dan su htjeli izvršiti otvorenje novoga Doma. U zidu doma su ostavili usječen prostor za kip sv. Florijana. Sve su ovo činili po direktivi Vicenc Josipa[10], koji i te kako ima utjecaja baš na uglednije ljude u ovom selu. Intervencijom dobrih komunista ovaj slučaj je spriječen.

Komotno možemo reći, da 80% komunista u ovim selima drže svete slike po zidovima svojih prostorija.

Te kirvajske slave na veliko umasovljavaju i naše poljoprivredne zadruge, sa svojim gostionicama, mesnicama i drugim ugostiteljskim radnjama. U vezi s tim iznosim slijedeći primjer:

OPZ-a[11] Kešinci sa svojom gostionom obilazi sva obližnja sela u dane kada se održavaju kirvaji, a sve pod vidom profita. S tom gostionicom rukovodi Blažević Pero iz Kešinaca. Mesnica poljoprivredne zadruge takodjer po kirvajima peče i rasprodaje meso.

OPZ-e Drenje sa svojom gostionicom obavezno učestvuje na svakom kirvaju. S gostionom rukovodi Horvat Antun iz Pridvorja. OPZ-e Gašinci takodjer sa svojom gostionicom učestvuje na svim većim kirvajima, a gostionom rukovodi Lemo Mato iz Gašinaca. Sličnih i ovakovih slučajeva ima i po ostalim selima, gdje OPZ-e sa svojim šatrima izlaze na kirvaj.

Ako analiziramo učešće privatnih gostioničara, mesara, licitara i drugih kockara, možemo doći do zaključka, da to i te kako omasovljuje i brojčano ojačava kirvajske dane, a sve u cilju profita. Pri ovakovim slučajevima naši općinski organi ostali su pasivni i nesamoinicijativni, naime, nisu provjeravali da li takova lica imaju dozvole, a niti su ih oporezivali, što bi u svakom slučaju smanjilo broj takovih učesnika. Prema tome nužno je, da i ovdašnje općine primjenu mjere, istovjetne mjerama bivšeg kotara Osijek, a koje mjere će svakako smanjiti broj posjetilaca kirvaja.

Nisu rijetki slučajevi da medju takovim privatnicima ima i članova SKJ, koji sa svojim gostionama učestvuju na kirvajima. Najbolje o tome govori slučaj Dotlić Luke iz Vučev[a]ca, člana SKJ, koji se na veliko sprema za

9 Dobrovoljno vatrogasno društvo.

10 Vincens Josip, župnik u Gorjanima.

11 Opća poljoprivredna zadruga.

predstojeći kirvaj, koji će se održati 11. XI. 1955. u Vučevcima. Za taj dan on je pripremio glazbu, prasce, pijaču, okrečio kuću i sl. On je prilično ugledan čovjek u selu, te se za njim povlače i drugi iz sela.

Nisu rijetki slučajevi da komunisti krste svoju djecu u crkvi, vjenčaju se u crkvama, ili pak da im obitelj pohadja crkvu. Žalosna, ali istinita, konstatacija jeste, da naši mladi ljudi – naročito po selima – mogu biti članovi SK dok se ne ožene, čim se ožene otpadaju od Partije, obzirom da se vjenčavaju u crkvi. U vezi s tim možemo navesti slijedeće konkretne primjere:

Bošnjak Mirko iz Forkuševaca vjenčao se u crkvi, krstio je dijete u crkvi, a i danas je član SKJ. Matoš Mijo iz Forkuševaca, član Općinskog komiteta SKJ, kao i Gujaš Josip, radnik na zemljišnom fondu, krstili su djecu u crkvi, a i danas su u članstvu. Stažić Nikola, član SKJ i službenik OPZ-e Gorjani, troje djece je krstio u crkvi. Pretpostavlja se, da je Bašim Mirko i žena Dinka krstili dijete u crkvi u Sl. Brodu. Oboje su članovu SKJ. Takodjer se pretpostavlja da je Babuljić Mijo čl. SKJ iz Gorjana krstio svoje dijete u crkvi.

Kako smo već naprijed naveli, česti su slučajevi, da familije naših komunista pohadjaju crkvu, ili da pozdravljaju s pozdravom „faljen isus". Evo primjer: Kosanović Pero iz Semeljaca, član SKJ, žena i dvije kćerke idu u crkvu i pozdravljaju s pozdravom „faljen isus", a jedna kćerka pjeva u crkvenom pjevačkom zboru. Rainger Ivan iz Semeljaca, član SK, žena mu takodjer posjećuje crkvu. Žena i djeca Špoljarić Ivana, člana SKJ iz Drenja, idu u crkvu. Žena zamjenika komandira stanice Narodne milicije Drenje – sada na službi zamjenika komandira stanice NM Ogulin – Perković Anita pozdravlja s pozdravom „faljen isus". Žena i djeca Nikolić Marijana, člana SK iz Djakova, takodjer pohadjaju crkvu. Takovih i sličnih primjera ima mnogo na ovom kotaru.

U praksi se pokazalo, da komunisti, koji su do sad isključeni iz članstva SKJ, isključeni su uglavnom zbog religije – religijske nastrojenosti, obzirom da su pohadjali crkvu, krstili djecu u crkvi i vjenčali se po crkvama. Bilo je i takvih slučajeva, da su svojevoljno napustili organizaciju i vratili se k crkvi. Interesantna je pojava, da su svi ovakovi, koji su samovoljno napustili članstvo ili su isključeni, najbolji vjernici crkve. Medju takove u prvom redu spadaju slijedeći: Sarda Stjepan iz Kešinaca, isključen radi krštenja djeteta u crkvi, Augustinović Ilija, isključen zbog toga što je pod utjecajem žene pohadjao crkvu, Bagarić Pero, sada službenik općine Semeljci, isključen radi ispovjedanja u crkvi, Ervačić Pavo, isključen radi pohadjanja crkve, Koček Ivica,

isključen radi vjenčanja u crkvi, Vračarić Milica, isključena radi posvećivanja kuće, Vještiva Mićo, izbačen radi krštenja djeteta u crkvi, Miler Anica iz Djakova, svojevoljno napustila organizaciju i vratila se k crkvi. Takovih i sličnih primjera ima mnogo više, koji govore koliko se ta vjerska nastrojenost uvriježila kod nekih naših komunista, a naročito kod domaćih gradjana. Konkretan primjer o tome govori slučaj partijske organizacije u Gorjanima, koja broji 52 člana. Od toga su 50 članova naseljenici, a dva člana su domaći i ta dva domaća pristalice su religije.

Naročito se ta vjerska djelatnost osjeća u djelovanju kod školske djece, pa i omladine. Možemo slobodno reći, da više od 60% školske djece pohadaja vjeronauk, a da naši komunisti, prosvjetni radnici pri tome ostaju pasivni, a čak šta više ima dosta slučajeva da baš ti prosvjetni radnici omogućavaju, da se ta vjerska djelatnost u neku ruku proširi na školsku djecu. O tome nabolje govori slijedeći primjer. Učiteljica u Djakovu Valečić Vera, kompletno s djecom iz svoga razreda došla pred crkvena vrata i predala ih župniku Jelenčiću[12], kako bi on s njima mogao održati vjeronauk. Bjelomarić Josipa, učiteljica u Forkuševcima, takodjer ne vodi računa o tome, da joj djeca u dane vjerskih praznika dolaze u školu. Bilo je takovih slučajeva, da joj u te dane ne dodje ni jedno dijete u školu, a da o tome nije nikoga izvjestila. Učitelj Kopljar Šimo, koji je ujedno predsjednik općinskog komiteta omladine u Semeljcima, prije pola sata ili jedan sat završi školsku nastavu, a ostatak vremena dade župniku na raspolaganje, kako bi isti mogao održati vjeronauk s djecom u crkvi. Ovo je izgleda lični dogovor izmedju učitelja Kopljar Šime i popa Kolarević Marka.

Još žalosniji primjer je Osmoljetka u Gorjanima, skoro sva djeca pohadjaju vjeronauk i pozdravljaju s pozdravom „faljen isus". Kako i ne bi, kad na ovoj školi imamo 12 učitelja i nastavnika čistih klerika, koji svakodnevno pohadjaju crkvu i omiljeni su prijatelji župnika Vecenc[13] Josipa, na čelu s direktorom Osmoljetke Berc Josipom, koji kao dobar i odan vjernik u svojoj uzdi čvrsto drži ostali nastavni kadar. Žalostan slučaj da na ovoj osmoljetki nemamo ni jednog komuniste. Ukoliko i bude koji komunista premješten na ovu osmoljetku, direktor Berc ga brzo ekspedituje, pod izgovorom da nema stana, da ne može tu djelovati i sl. Kakova je situacija na ovoj osmoljetki

12 Jelenčić Marijan, župnik u Đakovu.

13 Krivo navedeno – Vincens Josip.

najbolje se vidi i po slijedećim primjerima: Ako upitate bilo koje dijete, kako ga učitelj uči da pozdravlja, odgovorit će vam: „Uči me da pozdravljam s faljen isus". Mladi učitelj s ove osmoljetke Jelača Milan pokušao je da radi s omladinom u selu, svirajući im na zabavama i sl., ali mu je ovo direktor Berc izričito zabranio. Na ovoj osmoljetki nalazi se kao učiteljica i žena sekretara općinskog komiteta Rajković Slavka, koja je nemoćna da bila šta učini, obzirom da je svi na čelu s direktorom preziru i izbjegavaju.

Direktor škole Josip Berc i učenici ispred stare školske zgrade

Često puta i naši komunisti u ovom selu imaju okapanja sa svojom djecom zbog pohadjanja vjeronauka i crkve, što znači da učitelji tjeraju djecu na vjeronauk, a roditelji zabranjuju. Najbolji primjer o tome govori slučaj Jakšić Sobe, člana SKJ, da je svoje dijete istjerala sa časa vjeronauka, zbog čega je došla u konflikt s učiteljem.

Ovo su samo pojedinačni primjeri, a ima ih mnogo više, gdje djeca masovno pohadjaju vjeronauk. Istina, kler se tu služi raznim manevrima, koja su

inače pogodna za djecu, kao na pr. dijeljenje bombona, pričanje raznih priča i slične popovske izmišljotine, kao igranje nogometa i dr.

Omladinske organizacije takodjer su problem. Partijske organizacije svakodnevno diskutuju i pronalaze forme rada s omadinom, no nažalost do sada nema nikakovog uspjeha. Kulturno umjetničko društvo „Ivo Lola Ribar" u svojim redovima nema takorekuć ni jednog omladinca. Ako se pitamo i pogledamo, gdje je ta tolika omladina, onda ćemo vidjeti da pretežni dio te omladine boravi svakodnevno u crkvi, okupljeni u pjevačkim zborovima i sl. To nije primjer samo u Djakovu, takovih i sličnih primjera ima i u drugim selima. Najbolje o tome svjedoči primjer župnika iz Piškorevaca Nikolin Matije, koji okuplja omladinu oko sebe, uči ih pjevati, igrati nogomet i sl. Sve su ovo promjene koje nam govore, da kler ima i te kako jak utjecaj na našu omladinu, a da i ne govorimo o starijima, koji se već prekaljeni u religioznom shvatanju.

Imali smo i takovih slučajeva, da komunisti zajedno sa svećenicima kartaju za novac. Konkretan slučaj sa predsjednikom Poljoprivredne zadruge iz Tomašanaca – Dragojlović Nikolom, članom SKJ, koji je sa još nekoliko seljana iskartao župniku Kolarević Marku iz Semeljaca oko 5.000 dinara. Jasno, o tome pišu i novine. Podnijeta je prijava sucu za prekršaje, s ciljem da se ovakovi kazne, medju kojima i župnika Kolarevića, ali se onda mora kazniti i komunistu Dragojlovića.

Inače je kler na ovom području vrlo aktivan u svom propovjedanju, gdje putem pričanja raznih lažnih pričica uspjevaju prikupit masu oko sebe, a za ovo upotrebljavaju svoje ljude, koji imaju najviše smisla i dara za pripovjedanje.

Po tim našim selima ovoga područja ima priličan broj tih uglednijih ljudi, kao liječnika, veterinara, klerikalno nastrojenih, što daje povoda našim seljacima koji i onako govore, kad oni tako pametni ljudi mogu vjerovati i ići u crkvu, onda možemo i mi.

Smrt fašizmu – Sloboda narodu!

Nepotpisano!

SUMMARY

Slađana Josipović Batorek

RELATIONSHIP OF THE COMMUNIST AUTHORITIES TOWARDS THE RELIGIOUS PRACTICE IN THE AREA OF THE MUNICIPALITY ĐAKOVO BASED ON THE EXAMPLE OF THE „REPORT ON THE WORK AND INFLUENCE OF THE CLERGY" FROM 1955

This article presents the document „Report on the Work and Influence of the Clergy" from 1955 relating to the area of the then municipality Đakovo in its full and original form. The Report analyses the influence of the Catholic Church in the local population, with a special emphasis on certain aspects of religious practice, mostly regarding the celebration of parish feast days. Participation of the members of the League of Communists in the mentioned religious manifestations and rites is emphasised as an especially negative phenomenon. Although it is not particularly lengthy, the document is very illustrative in terms of depicting the relationship of the communist authorities towards the Catholic Church and the methods of monitoring of its actions at the local level with the goal of finding effective means for repressing its influence among the population.

KRITIKE, OCJENE, PRIKAZI

Pero Aračić, Dragan Damjanović

Slikar Ivan Tišov

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, Zagreb-Đakovo, 2021.

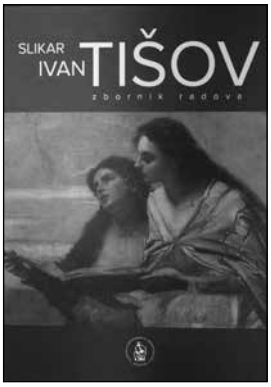

Ivan Tišov rodio se i odrastao u Viškovcima, selu nedaleko od Đakova. Pohađao je gimnaziju u Osijeku i Obrtnu školu u Zagrebu. Školovanje nastavlja na Kunstgewerbeschule (1890. - 1893.) u Beču, a potom na Akademiji u Münchenu (1893. - 1894.) u klasi profesora Karla von Marra. Godine 1895. imenovan je učiteljem u Obrtnoj školi u kojoj predaje crtanje akta, anatomiju i perspektivno crtanje. Kao nastavnik proveo je u spomenutoj školi pune 33 godine, sve do svoga umirovljenja 1928. godine. Preminuo je u Zagrebu, 20. rujna iste godine. Kao štićenik Ise Kršnjavoga, izveo je niz dekorativnih kompozicija u javnim i kulturnim ustanovama i crkvama. Isprva je stvarao u duhu historicizma, a potom pod utjecajem Vlahe Bukovca nastavlja razvijati svoj slikarski opus. Slikao je brojne portrete suvremenika, folklorne motive, mrtvu prirodu, alegorijske, historijske i religijske kompozicije te pejzaže.

Povodom obilježavanja 150. obljetnice rođenja Ivana Tišova (Viškovci, 8. 2. 1870. - Zagreb, 20. 9. 1928.) održan je dana 16. 10. 2020. u prostorijama Središnje nadbiskupijske i fakultetske knjižnice u Đakovu skup posvećen ovom hrvatskom slikaru. Trenutna tadašnja epidemiološka situacija uvjetovala je i tijek skupa, četiri izlaganja održana su u Đakovu, a dva putem web-platforme. Izlaganja su se zbog ograničenog broja slušača mogla pratiti i preko interneta. Skup su zajednički organizirali HAZU - Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Đakovu, Grad Đakovo, Općina Viškovci i Katolički bogoslovni fakultetu Đakovu.

Plod radova ovog Zbornika pokušao je barem u segmentima, rasvijetliti život i rad ovoga slikara. Autori radova su povjesničarke i povjesničari um-

jetnosti iz Zagreba i Osijeka koji se bave istraživanjem hrvatske umjetnosti 19. i početka 20. stoljeća.

„Ivan Tišov i Terezija Neushäusler - umjetnički bračni par u Zagrebu na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće" autorice Irene Kraševac donosi osobni aspekt biografije slikara Tišova, njegovo školovanje i povezanost s zagrebačkom Obrtnom školom, gdje je kao učitelj slikanja i prostoručnog crtanja proveo svoj radni vijek, te rad njegove supruge Terezije, učiteljice tkanja u Ženskoj stručnoj školi u Zagrebu, koja je svojim vještim radom i talentom odgojila generacije djevojaka i proslijedila im smisao za ljepotu ručnog rada. Bračni par Tišov svojim pedagoškim djelovanjem obilježio je razdoblje umjetničkoga školstva na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće.

„Državne narudžbe u opusu Ivana Tišova - radovi za sakralne i javne građevine" autora Dragana Damjanovića govori o radovima koje je Tišov izveo pod pokroviteljstvom Odjela za bogoštovlje i nastavu hrvatske Zemaljske vlade. Najvažniji Tišovi radovi izvedeni su u javnim zgradama u Zagrebu: zlatna dvorana palače Odjela za bogoštovlje i nastavu u Opatičkoj 10, foaje Hrvatskog narodnog kazališta, profesorska čitaonica stare zgrade Nacionale i sveučilišne knjižnice i Zemaljskog arhiva. Tišov je izradio iznimno velik broj sakralnih kompozicija za grkokatoličku crkvu (Križevci, Zagreb), pravoslavnu crkvu (Korenica, Požega, Dragotin, Pačetin, Zagreb, Bjelovar, Veliki Pašiljan), rimokatoličku crkvu (Remetinec, Stražeman, Antunovac, Međurić, Sveta Marija na Dolcu u Zagrebu). Njegova djela mogu se naći u nadbiskupskom dvoru u Đakovu i Zagrebu. Djela Ivana Tišova potvrđuju da je riječ o plodnom i iznimno talentiranom slikaru, koji se uspio nositi s velikom konkurencijom na hrvatskoj slikarskoj sceni.

„Historijsko slikarstvo u opusu Ivana Tišova" autora Ivana Kokeza govori o dvije veće kronološke cjeline Tišova opusa. U prvom razdoblju Austro-Ugarske monarhije slikar se rijetko bavi povijesnom tematikom, dok u drugom pak razdoblju Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije, Tišov slika više djela historijskog (premda više kroničarskog) karaktera. Ovom drugom opsežnijem razdoblju stvaralaštva posvećuje se najviše pažnje, osobito djelima sačuvanim i namijenjenima kulturnim i političkim institucijama na području Hrvatske.

„Ivan Tišov i simbolizam" autorice Petre Vugrinec istraživanjem simbolizma kao jedne od komponenti slikarskoga opusa, nastoji ukazati na mnogostruke imperativne mogućnosti koje nudi plodan i mnogostruk Tišov opus.

Analizom monumentalnih radova za svod palače Odjela za bogoštovlje i nastavu, kao i za Profesorsku čitaonicu Kraljevske sveučilišne knjižnice, te kompozicija koje nastaju u drugoj polovici 20. stoljeća, utvrđen je Tišovljev obol simbolizmu u hrvatskoj umjetnosti.

„Slavonski motivi u djelima Ivana Tišova" autorice Jasminke Najcer Sabljak posebnu pozornost posvećuju dvama njegovim djelima *Pod javorom* i *Slavonska idila* u kojima su zastupljeni tipični slavonski pejzaži, rađeni u impresionističkoj maniri. Autorica spomenute motive promatra u kontekstu ostaloga Tišova opusa, ali i u odnosu prema hrvatskoj umjetnosti njegova doba te upućuje na razloge unošenja spomenutih motiva u njegova djela. Djelo *Pod javorom* čuva se u Tvornici šećera i kandita u Osijeku.

„Pejzaž Ivan Tišova iz Muzeja likovnih umjetnosti u Osijeku u svjetlu recentnih istraživanja" autora Daniela Zeca donosi rezultate recentnih istraživanja spomenute slike koja je pohranjena u spomenutom muzeju, a prvotno ju je obitelj Gaj darovala Osnovnoj školi u Viškovcima. Ulje na platnu dimenzija 190x380 cm, na kojem su prilikom konzervatorsko-restauratorskih radova otkriveni do sada nepoznati dijelovi kompozicije, a koji su bili prekriveni preslikom. Razlog preslika, vrijeme nastanka i autor nisu poznati.

Zbornik je bogato ilustriran reprodukcijama slika. Uz svaki rad navedene su bilješke i bibliografija te osnovni podaci o autorima radova. Vjerujemo da će i ovaj zbornik u budućnosti pridonijeti jednoj sveobuhvatnoj monografskoj obradi opusa slikara Ivana Tišova.

Tihonija Zovko

Milena Papratović

Narodne pripovijetke iz okolice Đakova

Ogranak Matice hrvatske u Đakovu, Đakovo, 2020.

Iako se razmjerno često čuje da današnje generacije nisu zainteresirane za ništa osim *svjetlećih ekrana*, još uvijek se mogu pronaći pojedinci koji znaju iščitati vrijednost narodnih pripovijetki, a tome u prilog ide i ovaj pretisak pripovijetki iz Đakovštine. *Narodne pripovijetke iz okolice Đakova* Milene Papratović izdane su u nakladi Ogranka Matice hrvatske u Đakovu, urednik je Robert Francem, a za ilustracije zaslužna je Dajana Karas.

Narodne pripovijetke iz okolice Đakova s komentarima i poredbenim pregledom izvorni je naslov disertacije Milene Papratović koja je 1940. godine objavljena u *Zborniku za život i običaje hrvatskoga naroda*. Milena Papratović rođena je u Osijeku 1906. godine u đakovačkoj obitelji, a svoju disertaciju obranila je 1939. godine te postala prva doktorica etnologije u Hrvatskoj.

Ove pripovijetke prikupljane su 1935. i 1936. godine u tri sela Đakovštine: Selci Đakovački, Punitovci i Pridvorje. Zabilježila je i podatke o broju stanovnika tih sela te njihovu narodnost (većinsko stanovništvo su bili Hrvati iz raznih krajeva, nešto manje Nijemci i Mađari). Podatci su to koji nam se mogu učini manje relevantnima, ali kada se radi o narodnim pripovijetkama oni mogu biti značajni. Stanovnici su se oduvijek naseljavali i raseljavali, miješali, prilagođavali i prihvaćali različite utjecaje, a sve to se odražavalo i na način života, običaje, vjerovanja te samim time i na aktualne teme koje su se donekle sačuvale u pripovijetkama.

Papratović je uspjela prikupiti 41 pripovijetku od kazivača različitih dobnih skupina, a nastojala ih je zabilježiti točno onako kako su joj pripovijedali, na lokalnom dijalektu i govoru kazivača. Gotovo sve pripovijetke započinju varijacijama oblika „bili jednom" ili „tako bio" što je uobičajeno za ovakve

literarne vrste. Glavni likovi su, očekivano, likovi iz realnog i magičnog svijeta: kraljevi i kraljice, cigani, sluškinje, čobani, roditelji i djeca, psi, aždaje, konji, zmije, ježevi, žabe, gavrani, vile, vještice, vukodlaci, divovi... Česta tematika je ženidba, borba protiv neprijatelja (bilo protiv aždaje, bilo protiv čovjeka), neposluh žena, škrtost, neposluh, lukavost, mudrost (točnije nadmudrivanje), siromaštvo, odlazak u svijet u potrazi za nečim te neizbježan povratak kući. Bez obzira na temu pojedine pripovijetke, na kraju dobro uvijek pobijedi zlo – želje se ostvare, pronađe se ono što se tražilo, pobijedi se neprijatelja ili neprijatelj umre, a dobri junak živi sretno do kraja života.

Želja da se ove pripovijetke objavi u jednom suvremenom okruženju uz dodatak ilustracija, ukazuje na njihovu bezvremenost. *Narodne pripovijetke iz okolice Đakova* doprinose očuvanju baštine, tradicije, vrijednosti, ideala, ali i identiteta. Pri čitanju ovih pripovijetki svakako treba imati na umu mjesto i vrijeme njihova zapisivanja, ali to nipošto ne umanjuje njihovu vrijednost. Pripovijetke su se rađale iz želje i maštanja za boljim životom, lokalnih vjerovanja, životnih situacija... Kroz likove su prikazivale primjere poželjnog i nepoželjnog te ohrabrivale slušače da sve prepreke mogu prebroditi, a ohrabrenje je nešto što je uvijek dobrodošlo.

Ivana Dević

Mirko Ćurić

Nadrealizam Nevenke Lovrić-Baruh (1925. - 2020.) Uvod u monografiju

Đakovački kulturni krug, Đakovo, 2020.

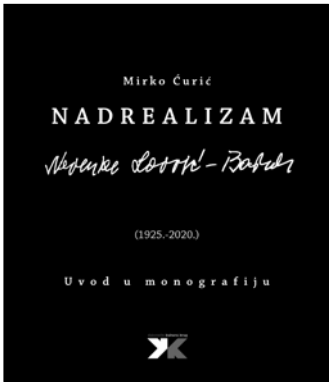

Zadnji desetak godina likovni život u Đakovu, čini se, biva sve interesantniji. Sustavno se povećava broj domicilnih akademski obrazovanih umjetnika, na nekoliko mjesta u Gradu bilježimo kontinuiranu izložbenu aktivnost slikara široke lepeze umjetničkih praksi, a sve veći je i broj otisnutih kataloga i knjiga u kojima se donose osvrti na pojedine izložbe, ili pak monografski predstavljaju pojedini autori, odnosno njihova pojedina djela. Na planu izdanja monografija o „umjetnicima i umjetnosti", i to samo u zadnjih pet godina, daleko najproduktivniji bio je Mirko Ćurić koji je u spomenutom vremenskom intervalu objavio čak sedam knjiga. Nakladnik spomenutih publikacija bio je Đakovački kulturni krug, a samo u knjizi *Poklonstvo kraljeva,* kao sunakladnik, pojavilo se i *Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski.*

Zadnja u nizu spomenutih Ćurićevih publikacija s kojom Vas na ovom mjestu želimo pobliže upoznati knjiga je pod naslovom *Nadrealizam Nevenke Lovrić-Baruh (1925. - 2020.) Uvod u monografiju.* Knjiga je izašla iz tiska potkraj 2020. godine kao rezultat višegodišnjeg autorovog interesa za život i djelo Nevenke Lovrić-Brauh, inače rođene Đakovčanke. Taj interes, ako ne ranije, zasigurno se produbljuje 2005. godine u vrijeme kada je slikarici organizirana izložba u Spomen muzeju biskupa Strossmayera. Naime, u njezinoj organizaciji sudjelovao je i autor knjige koju Vam predstavljamo, a isti je bio i pisac teksta popratnog kataloga.

Kako je riječ o jednoj samozatajnoj osobi koja nije kontinuirano slikarski djelovala, a samim time niti izlagala, sve do postavljanja ove izložbe uistinu je mali broj Đakovčana znao o komu je zapravo riječ. Danas, petnaestak godina kasnije, zahvaljujući upravo knjizi koju predstavljamo na ovim stranicama, đakovačka kulturna publika u prilici je čitati jedno ambicioznije sro-

čeno štivo koje omogućava kvalitetniji uvid u život i rad slikarice Nevenke Lovrić-Baruh.

Autor je knjigu podijelio na desetak izdvojenih cjelina. Posebno bih izdvojio one u kojima su predstavljene slikaričine izložbe u Đakovu 2005. i Zagrebu 2011. godine, njezina vezanost za Đakovo i zgradu Spomen muzeja biskupa Josipa Jurja Strossmayera u kojoj je rođena 1925. godine i u kojoj je provela prve godine svoga života te poglavlja o nadrealizmu i slikarici kao pripadnici upravo takvih tendencija unutar hrvatske likovne scene pedesetih i šezdesetih godina prošlog stoljeća. Pažnju čitatelja svakako će privući i poglavlje posvećeno Nevenki Lovrić-Baruh kao ilustratorici, koja je participirala u grafičkom oblikovanju pojedinih knjiga iz edicije *Pet stoljeća hrvatske književnosti*. Kao jednu od karakteristika ove publikacije, ne mogu, a da ne izdvojim i njezin, barem na momente gotovo intimistički štih, nastao najvjerojatnije uslijed ostvarenih kontakata između autora knjige i gospođe Lovrić, kako u vrijeme đakovačke izložbe tako i neposredno pred njezinu smrt.

Tako koncipirana knjiga, sa relativno velikim brojem različitog slikovnog materijala (fotografije sa komemoracije održane u Đakovu 29. svibnja 2020. i otvaranja autoričine đakovačke izložbe 2005. godine, stare i suvremene fotografije Đakova, fotografije obitelji Lovrić, fotografije pojedinih novinskih članaka te nekih od njezinih radova…) i nadasve primjerenom grafičkom obradom potencijalnim čitateljima, posebice onima kojima slikarstvo nije bitna životna preokupacija, vjerujem da će biti od velike koristi. Osim što nudi osnovne informacije o životu i radu slikarice knjiga je za nas Đakovčane posebno značajna i stoga što je Nevenka Lovrić-Baruh naša sugrađanka (rođenjem) pa će, samim time, ova knjiga neizostavno postati i integralnim dijelom đakovačke zavičajne biblioteke.

Radeći na njoj autor je zasigurno bio svjestan činjenice da raspolaže s relativno malo kvalitetnog materijala koji nije dostatan da se transformira u željeni knjiški sadržaj, pa je stoga u samom naslovu istaknuo kako je riječ o uvodu u monografiju. I uistinu, materijala nema puno, pogotovo ako apstrahiramo instruktivne napomene date u bilješkama uz osnovni tekst, a koje se ne odnose izravno na predmet njegova primarnog interesa vidljivog u naslovu knjige. No, kako sam već u ovom tekstu istaknuo, i ovakva kakva je, ova knjiga zasigurno će pronaći svoje čitatelje. Oni sa nešto većim očekivanjima morat će se još neko vrijeme strpjeti. Ovo je tek uvod u jednu cjelovitu monografiju o životu i radu Đakovčanke Nevenke Lovrić-Baruh.

Borislav Bijelić

Josip Barišić

Svi smo mi Torpedo (1969. - 2019.)

Ogranak Matice hrvatske Đakovo, Đakovo, 2019.

U svojih 27 godina sportskog novinarstva moram istaknuti da se svijest o sportskom novinarstvu i izdavaštvu znatno razvila i da smo u proteklom periodu vidjeli dosta sportskih monografija koje će vjerojatno nekim novim generacijama poslužiti kao vrijedan izvor za izučavanje povijesti đakovačkoga sporta kao i za eventualni nastanak Povijesti đakovačkoga sporta.

U novijoj povijesti grada, onoj od devedesetih godina prošloga stoljeća, prisjetimo se samo sportskih publikacija koje potvrđuju da je Grad Đakovo oduvijek bio grad sporta što će u uvodnim riječima u knjizi potvrditi i đakovački gradonačelnik Marin Mandarić i njegov zamjenik Robert Francem: „Velike obljetnice, poput ove, prilika su za ukazivanje na višestruku važnost sportskih klubova, njihovih članova i igrača, ali prvenstveno iskazivanje iskrenog poštovanja i zahvalnosti svim onim sportskim djelatnicima koji osiguravaju kontinuitet djelovanja kluba u užoj i široj zajednici.”

Tijekom ovih tridesetak godina izdane su sljedeće sportske publikacije: Mirko Ćurić/Miro Šola: Košarkaški klub Đakovo 1974. - 1994.; Miro Šola: Moji razgovori s njima (1998.); Ivan Grizak: Pedeset godina plivanja u Đakovu 1953. - 2003.; Ivan Pavić: Đakovački šah (1920. - 2005.); Borislav Bijelić: Nogomet u Đakovu 1908. - 1962. (izdanje 2009.); Zvonimir Mikić: Tenis u Đakovu 1910. - 2010. (izdanje 2013.); Miro Šola: Đakovačke košarkaške godine (povodom 40. godina postojanja KK Đakovo; izdanje 2015.); Željko Kovač: Povijest nogometa od NK Jedinstvo do HNK Đakovo Croatia (izdanje 2017.).

Već nekoliko godina Zvonimir Mikić priprema povijest đakovačkoga rukometa, a uskoro se očekuje i knjiga Marice Kovač Povijest đakovačkoga kuglanja (povodom 50. obljetnice ženskoga kuglanja u Đakovu). Tim dvjema

knjiga dobili bismo zaokruženu cjelinu publikacija o najvažnijim sportovima u gradu. Naravno, još je puno prostora o sportovima koji nisu ukoričeni (atletika, karate, borilački sportovi, odbojka, stolni tenis, konjički sport, gimnastika…). No, jedno je sigurno, i ove objavljene publikacije svakako će kroz godine trebati osvježavati novim podatcima i rezultatima.

Osnivačka skupština u siječnju 1969.

Ova monografija rezultat je velikoga truda autora – nogometaša, člana uprave - Josipa Barišića Baje, koji je nekoliko godina revno prikupljao materijale, fotografije, novinske članke, sate i sate provodio u osječkom Državnom arhivu i Muzeju Đakovštine, listajući dnevne i tjedne novine, tražeći i najmanje vijesti o kuševačkom nogometnom klubu.

I on se, kao i mnogi autori, uvjerio da je u klubu važnost klupske arhive, koja je manje-više uvijek povjerena tajnicima, često bila minorizirana, odnosno nije prepoznata njihova vrijednost.

Novim budućim autorima sportskih monografija svakako će biti puno lakše jer danas digitalna tehnologija puno bolje arhivira događaje.

Nakon uvodnih riječi gradonačelnika Marina Mandarića, njegova zamjenika Roberta Francema, aktualnoga predsjednika Franje Milkovića, autor se pobrinuo za uvodnu riječ potpredsjednika HNS-a Ante Vučemilovića Šimunovića. Na kraju, čitateljima se obraća i sam autor ističući da, koliko se god trudio iznijeti objektivne činjenice, „monografija uključuje povijesne zapise o svemu dobrome, ali i manje dobrome što smo doživjeli i učinili u ovih pedeset godina. Uz sve emocije koje vežem uz ovaj klub, teško je priuštiti čitateljima objektivan pregled toga perioda.”

Autor monografiju počinje pregledom povijesnoga razvitka prigradskoga naselja Kuševac, čime poziva na čitanje i one koji nisu direktno povezani s nogometom. U tom dijelu mogu se pronaći mnogi zanimljivi podatci, npr. da se Kuševac prvi puta spominje 1890. godine kada je imao samo 14 stanovnika. Prema posljednjem popisu stanovništva iz 2011. Kuševac je imao 1028 stanovnika.

Osnutku kluba prethodile su različite manifestacije, kao npr. nogometni susret oženjenih i neoženjenih iz 1968. godine. Očito da je to bila i preteča osnutka kluba.

Kada govorimo o zanimljivostima vezanim za početke rada kluba, svakako treba istaknuti da je ime kluba, koje se nije mijenjalo od samoga nastanka, predložio Jure Markotić.

Osnivačka skupština održana je u siječnju 1969. Za prvoga predsjednika izabran je Stjepan Čvek, zaposlenik državne uprave koji je odradio cijeli posao oko registracije kluba, prvi tajnik je Ante Civarić, a prvi trener – Ivan Pančić. Upravni odbor: Marko Juroš, Vlado Janković, Stjepan Cvitković i Stjepan Kušević.

Uz njih, spominju se i osnivači kluba: Tomica Rubilović, Stjepan Šešuk, Ivica Milković, Pero Pejašinović, Jure Markotić, Anto Juroš, Zlatko Kasa, Ivan Pančić, Zlatko Lulić, Stjepan Galović, Drago Pucko, Mijo Munjić, Ivan Jurković – Cvajo.

Prvu utakmicu Kuševčani su odigrali 7. rujna 1969. godine protiv Hajduka iz Širokoga Polja. Torpedo je slavio s 4:0. U natjecanje su se Kuševčani uključili u jesen 1969. godine u tadašnjem Drugom razredu. Zanimljivost je da je Torpedo svoje utakmice sve do 1974. godine igrao u Viškovcima i Ivanovcima. Tek tada klub dobiva svoje igralište na kojem se i danas nalazi.

Pet desetljeća kuševačkoga nogometa

Autor je knjigu koncipirao u pet cjelina, odnosno desetljeća.

U prvom desetljeću (1969. - 1979.) autor donosi tablice na kraju sezone i fotografije kluba toga vremena. Kraj desetljeća završava statistikom broja nastupa igrača i strijelaca. Prvo poglavlje zatvara popis predsjednika, tajnika, trenera i blagajnika kluba.

Drugo desetljeće obuhvaća djelovanje kluba od 1979. do 1989. godine. Spominje se prva međunarodna utakmica (1986. Torpedo – Union Haid 1:1), zatim prve zimske pripreme u Poreču (26. 2. - 5. 3. 1988.), kao i osvajanje prvoga trofeja – Kupa Nogometnoga središta Đakovo (14. 8. 1988. Sloga – Torpedo 0:2). U posljednjoj godini ovoga desetljeća (1989.) Torpedo je osvojio prvo mjesto u Općinskoj nogometnoj ligi. Najveći uspjeh klub je ostvario u jesen 1989./90. ulaskom u Međuopćinsku nogometnu ligu Županja – Vinkovci – Đakovo.

Treće razdoblje ostvaruje se u samostalnoj Republici Hrvatskoj. Natjecanje je krenulo u sezoni 1992./93. Torpedo je osvojio prvo mjesto u 4. HNL Sjever i plasirao se u 3. Međužupanijsku nogometnu ligu Istok.

Nažalost, u sezoni 1998./99. Torpedo je ugasio aktivnosti zbog neslaganja uprave kluba i odlaska igrača u druge klubove.

U četvrtom desetljeću (2000. - 2009.) pokrenut je Memorijalni turnir „Juroš – Grbeša", u počast na dvojicu poginulih kuševačkih igrača. Tradicija turnira održana je do današnjih dana.

Peto desetljeće (2009. - 2019.) označeno je u sportskom smislu kao najuspješnije. U sezoni 2010./11. klub je ušao u Prvu županijsku nogometnu ligu, da bi u sezoni 2018./19. ušli u Međužupanijsku nogometnu ligu Osijek – Vinkovci, gdje se i danas natječu.

Godine 2010. NK Torpedo proglašen je drugim sportskim kolektivom Grada Đakova u Izboru najboljih sportaša.

Danas Torpedo nastupa u Međužupanijskoj nogometnoj ligi Osijek – Vinkovci.

Miro Šola

Josip Bratulić, Pero Aračić, Mirko Ćurić

„In caritate, humilitate et vitae simplicitate - U ljubavi, poniznosti i jednostavnosti života”

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni i umjetnički rad, Zagreb-Đakovo, 2020.

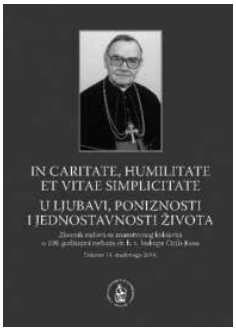

Ćiril Kos je bio čovjek, svećenik i biskup koji je znao okupiti, slušati, razumjeti i povezivati ljude. Rodio se 19. 11. 1919. u Ribić Bregu, u Župi Ivanec u Hrvatskom zagorju. Odrastao je u župi Harkanovci kod Valpova. Filozofsko - teološke studije završio je u Đakovu. Za svećenika je zaređen 9. 7. 1944. godine. Obavljao je razne službe: kapelan u Srijemskoj Mitrovici (1944. - 1946.), upravitelj župe Trnjani (1946. - 1951.), duhovnik Sjemeništa (1951. - 1959.), nakon procesa i optužbe amnestiran je nakon dvije i pol godine te imenovan biskupskim tajnikom. Nakon smrti biskupa Bäuerleina upravljao je biskupijom kao kapitularni vikar. Kao biskup đakovački i srijemski upravljao je biskupijom od 1974. do 1997. godine. Preminuo je 6. srpnja 2003. u osječkoj bolnici u 84. godini života. Pokopan je u Đakovu 8. srpnja 2003. u kripti đakovačke katedrale.

Znanstveni kolokvij održan je u Đakovu, u dvorani biskupa Josipa Jurja Strossmayera na Katoličkom bogoslovnom fakultetu a plod njegova djelovanja je ovaj zbornik radova posvećen životu i djelu biskupa Ćirila Kosa.

Naglasci biskupa Ćirila Kosa u vođenju biskupije (od 17. 3. 1974. do 6. 2. 1997.) autora Pere Aračića i Ante Pavlovića vrlo iscrpno donose njegove naglaske i pristupe tijekom 23 godine u vođenju Biskupije, ističući veliku osjetljivost za potrebe nove infrastrukture (Svećenički dom, Zgrada Teologije u Đakovu, Spomen-muzej biskupa J. J. Strossmayera, Središnja nadbiskupijska i fakultetska knjižnica), izgradnju crkava i pastoralnih centara, organizaciju i proslavu velikih obljetnica i događaja (Stogodišnjica posvete Strossmayerove katedrale, 1100. godišnjica smrti sv. Metoda i Ćirila, 750. godišnjicu spomena

grada Đakova i postanka Biskupije) sve u duhu biskupskoga gesla: služiti u ljubavi, skromnosti i jednostavnosti života.

Prijevodi biskupa Ćirila Kosa s francuskog jezika autora Božidara Petrača pokušavaju osvijetliti njegovu prevodilačku djelatnost u poslijeratno vrijeme, kojom se bavio kao duhovnik Bogoslovnoga sjemeništa u Đakovu. Prevodeći niz francuskih autora opskrbljivao je bogoslove i svećenike novim teološkim dostignućima. Posebno mjesto zauzima njegov prijevod knjige *Pregled duhovnog bogoslovlja* Alphonsea Tanquereya, izvrstan udžbenik asketske i mistične teologije.

Biskup Ćiril Kos i komunističke vlasti 1974. - 1990. autora Miroslava Akmadže prikazuje i razjašnjava odnos biskupa Ćirila prema komunističkim vlastima u kompleksnim odnosima crkveno-državnih odnosa na temelju dostupnih arhivskih izvora i relevantne literature. Iako je zazirao od politike i oštrijih nastupa u javnosti, izvori pokazuju kako je, kad god je procijenio da vlasti ugrožavaju vjerske slobode, vrlo oštro i otvoreno reagirao.

„Nisam se prepoznao!". Proces protiv profesora, svećenika i bogoslova Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu 1959. - 1960. autora Marina Srakića prikazuje i govori o dramatičnom događaju u povijesti Bogoslovnoga sjemeništa u Đakovu, o 3. listopadu 1959. i o danima koji su slijedili nakon njega. Istražni postupak trajao je tri mjeseca, od 5. listopada 1959. do 8. siječnja 1960. godine, a nakon toga Okružno javno tužilaštvo Osijek podignulo je optužnicu protiv uhićenih. Iz opsežnog materijala predočenoga u istražnom postupku biskupa Ćirila tereti se da je natpisom i govorom učinio inkriminarna djela. Odgovarajući na optužbu, biskup je isticao da je svoje djelovanje i rad temeljio na istinama Evanđelja i nauku Kristove Crkve.

Osuda duhovnika Ćirila Kosa u onodobnom tisku autora Mate Artukovića donosi izvješća u novinama montiranoga, političkoga sudskog procesa profesorima i bogoslovima Bogoslovnog sjemeništa u Đakovu 1959./1960. godine. Kao duhovnik u tim izvješćima prikazan je kao neprijatelj i rušitelj države, socijalističkog uređenja, neprijatelj i rušitelj JNA, neprijatelj temelja države, tj. „bratstva i jedinstva". Analizirani su listovi na državnoj razini: „Glas Slavonije", „Večernji list", „Vjesnik" kao i na lokalnoj razini: „Đakovački list", „Brodski list", „Virovitički list" i vinkovačke „Novosti".

Katehetsko vijeće HBK-a i biskup Ćiril Kos. Veliko ime u jačanju hrvatskoga katehetskog pokreta sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća autora Milana Šimunovića opisuje ulogu i rad biskupa Ćirila čovjeka koji

sluša, osluškuje i prihvaća različita mišljenja i svojom neposrednošću postiže harmonizaciju različitih ideja i zamisli o katehetskom djelu Crkve u Hrvata.

Biskup Ćiril Kos, dar Božji zajednici Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu autorice s. M. Estere Radičević na osnovi arhivske građe i sjećanja pojedinih sestara, te dostupne literature prikazuje odnos biskupa Ćirila Kosa prema zajednici Milosrdnih sestara sv. Križa u Đakovu. U radu se u tri djela oslikava odnos biskupa prema zajednici sestara u Bogoslovnom sjemeništu, zajednici sestara u Provincijalnoj kući te djelovanju sestara u drugim mjestima i filijalama. Sa sestrama je dijelio žalosti i radosti, uspjehe i neuspjehe te u svakoj prilici svojim optimizmom, vedrinom i bratskom naklonošću pomagao sestrama prihvaćati životne križeve i nedaće.

Apostolski upravitelj Vrhbosanske nadbiskupije autora Pave Jurišića opisuje službu koju je biskup Ćiril obnašao od 1990. - 1991. (devet mjeseci) do trenutka kada je imenovan novi vrhbosanski nadbiskup. Tijekom službe stekao je velike simpatije kod dijecezanskog klera i redovnika određenim inicijativama koje je poduzimao u pastirskoj služenju spomenute nadbiskupije.

Ekumenski rad biskupa Ćirila Kosa autora Antuna Japundžića nastoji prikazati ekumensko djelovanje iz njegovih govora, propovijedi i pozdrava koje je imao u raznim zgodama, kroz dva razdoblja: od početka biskupske službe do 1991., od početka Domovinskog rata, odnosno od 1991. do njegova umirovljenja 1997. godine. U svom zalaganju i ekumenskoj suradnji i pothvatima, koja su za vrijeme Domovinskog rata nailazila na određene poteškoće, biskup Ćiril ostao je otvoren, ustrajan i uporan prepoznajući znakove vremena i nastojeći djelovati u evanđeoskom i ekumenskom duhu.

Biskup Ćiril Kos i promicanje kulta sv. Ćirila i Metoda autorice s. Finke Tomas progovara o promicanju kulta Svete braće, osobito kroz slavlja jubileja, vezanih za njihove osobe i kroz obilježavanja godišnjica njihova djelovanja među Slavenima. Biskup Ćiril koristio je svaku prigodu putem homilija, prigodnih i jubilejskih, stručnih skupova, pohoda župama, susreta sa svećenima te pisanom riječju kako bi likove Svete braće utkane u stoljetnu povijest Biskupije, ponovno osvijetlio kao uzore vjere, jedinstva i nesebičnog služenja.

Razgovori biskupa Ćirila Kosa za „Đakovački glasnik" autora Mirka Ćurića govori o dva opsežna novinska razgovora koja su objavljena u božićnom broju novina od 23. prosinca 1994. i 22. prosinca 1995. godine. U razgovorima je biskup zanimljivo, iscrpno, zainteresirano i otvoreno odgovarao na

postavljena pitanja. U razgovorima se donosi ne samo uvid u osobna stajališta biskupa nego i uvid u stanje povjerene mu Biskupije. Razgovori su vrijedno svjedočanstvo tadašnjih povijesnih zbivanja i burnih događanja u kojima je biskup Ćiril djelovao i živio svjestan svih izazova poslanja.

Pastoralna skrb biskupa Ćirila Kosa za prognanike Đakovačke i Srijemske biskupije tijekom Domovinskog rata u Republici Mađarskoj od 1991. do 1993. godine autora Stanislava Šote i Eldine Lovaš prema dostupnoj arhivskoj građi od 1991. do 1993. prikazuje pastoralnu brigu za prognane i izbjegle s okupiranih područja Biskupije. Iako nije imao iskustava u pastoralu izbjeglih i prognanih, biskup na različite načine očituje svoju sustavnu brigu: apelima, protestnim pismima, brigom za svećenike, uključivanjem sestara sv. Križa u pastoralno-katehetski rad, karitativnoj brizi za ranjene hrvatske vojnike, korespondenciji s nad(biskupima) u Pečuhu, Vespremu, Budimpešti i Kaloči te pastoralnim pohodima izbjeglim vjernicima. U svim nastojanjima i služenju očituje se njegova hrabrost, pronicavost, ustrajnost i ljubav prema svakom vjerniku.

Biskup Ćiril Kos služio je 23 godine mjesnoj Crkvi đakovačkoj i srijemskoj. Bio je čovjek jednostavnosti i skromnosti, pun humora te dobrote i ljubavi. U ljubavi je izgrađivao, upravljao i služio zajednici vjernika kao odgovoran učitelj i pastir, graditelj jedinstva i zajedništva. Objavljeni radovi u ovom Zborniku pridonijeti će objektivnom i cjelovitom vrednovanju njegova života i djela.

Tihonija Zovko

Josip Bulat i Josip Janković

Rječnik đakovačkog govora 1950-ih i 1960-ih

Ogranak Matice hrvatske u Đakovu, Đakovo, 2020.

Ogranak Matice hrvatske u Đakovu je dostojno i prigodno obilježio 50 godina od osnivanja i 30 godina od obnove svoga djelovanja. Tijekom 2020. godine tako je tiskano nekoliko značajnih knjiga, pokrenut je i Zbornik za kulturu, znanost i društvena pitanja te su održane Kulturne i književne tribine, promocije i svečana Akademija, a pred nama je sada i značajno lingvističko djelo: *Rječnik đakovačkog govora 1950-ih i 1960-ih.* Ne može se svako, pa ni veće mjesto, a kamoli ovako – manje, poput našeg Đakova, podičiti svojim mjesnim rječnikom lokalnog govornog idioma, a koliko je to značajno vidimo i u svjetlu bunjevačkog govora koji se sada politički nekorektno protura u Subotici kao službeni jezik, iako je samo dio hrvatskog standardnog jezika.

Rječnik su sačinili stari Đakovčani rasuti po svijetu: nažalost, tiskanje nije doživio nedavno preminuli đakovački obrtnik, vrsni krojač starog kova, pokojni Josip Bulat i poznati zagrebački psiholog Dr. sc. Josip Janković. Uz zabilježenih preko 3,5 tisuće đakovačkih riječi iz sredine 20. stoljeća, tu je i stotinjak frazema punih germanizama, hungarizama i turcizama, sjetno opisanih, čija je odlika često izostavljanje početnih glasova h i t. Upravo je to i odlika ovog leksikološkog djela: nostalgično je obojeno, puno subjektivne dragosti i ljubavi prema rodnom gradu i mjestu odrastanja i mladosti; jer – sjećanja, duboko i trajno ostaju u nama. A da ovaj govor iz polovice 20. stoljeća nije ostao zabilježen, da li bismo se u skoroj budućnosti više mogli sjetiti autohtonih i autentičnih riječi i govora tog podneblja i vremena? Teško. Zapisaše ih tako dvojica prijatelja i ostaviše nama i sljedećim generacijama u amanet, sjećajući se dječačkih huncutarija iz rodnog grada.

Mješavina urbanog i ruralnog govora karakteristika je koja ga razlikuje od, primjerice purgerskog ili esekerskog govora, a šokački idiom ga znatno

oplemenjuje i čini. Ti stari divani tako ostaju sačuvani kao bogatstvo jezične građe hrvatske dijalektologije, ali i kao vrijedan zapis podneblja, atmosfere i jednog vremena što neumitno prolazi. Jedini nedostatak je nepostojanje akcentuacije koja bi tako i narednim generacijama predočila izvorni izgovor i naglašavanje starošokačkog govora koji je gdjegod podložan utjecaju njemačkih govornika i mađarskog stanovništva, koje je prije značajnije živjelo u gradu, kao i Židovi, te i u okolnim, nerijetko i etnički nacionalno čistim selima. No, to i nepostojanje etimologije ne možemo bitno zamjeriti autorskom dvojcu, jer oni nisu jezičari, ljudi od struke, već zaljubljenici u svoj grad. Sada je taj govor značajno promijenjen doseljenim hrvatskim stanovništvom iz Bosne i Hercegovine, nešto manje Like, Zagorja i Zagore, a i povijesno – vremenski odmak i kontekst drastično ga je udaljio od tadašnjih izvornih govornika. Danas prevladavaju anglizmi i mnoštvo internacionalizama, a iščezavaju orijentalizmi. Sadašnji sredovječni Đakovčani još za kratko jedini su živi relikt toga nestajućeg govora. Odlike govora su i gubljenje glasa „i" na kraju infinitivnog oblika te nejasno određenje glasova „č" i „ć".

Zanimljivo istraživanje proveo je Dr. Janković. Naime, ustanovio je da prevladava negativna karakterizacija i konotacija u izričaju, i to pretežno u glagolima. Valjda smo takvi ljudi, što je njega kao psihologa posebno zaintrigiralo. Dakle, neke inače vrijednosno neutralne riječi, često se koriste u negativno vrijednosno orijentiranom smislu. Što će reći da su naši stari bili prilično kritični i oštri, britki, pa je tako značenje izvornih riječi litanija, odšarafit, peglat i kufer zaprimilo negativno značenje.

Bogatstvo regionalizama i *„arheološkog materijala"* iskopanog iz sjećanja autora, zavičajnost i sentimentalnost, kao i *„cijeli pasaži filološko – sociološko – psihološke orijentacije"* značajno čine ovaj Rječnik i oplemenjuju ga te prizivaju i etnološko - lingvistička daljnja istraživanja. Ali, svakako su značajan doprinos našoj leksikologiji, dijalektologiji i jezikoslovnoj kroatistici i dubini te širini našeg jezika.

Hrvoje Miletić

Jelena Boras i Ivana Dević

Istraživanje baštine u Muzeju Đakovštine

Vodič za djecu

Muzej Đakovštine, Đakovo, 2020.

U doba pandemije i virtualnih posjeta muzejima i galerijama, a i za samostalno aktivno snalaženje; dakle, u pravo (ne)vrijeme; izašla je i prava i itekako potrebita publikacija Muzeja Đakovštine: *Istraživanje baštine u Muzeju Đakovštine - Vodič za djecu*, iz 2020. godine. Riječ je o vodiču namijenjenom ponajprije snalaženju djece nižeg školskog uzrasta kroz stalni postav đakovačkog Muzeja, predočenom na izuzetno pristupačan, dojmljiv i didaktički podesan način, zanimljivo i stručno osmišljenom te estetski privlačno i šarmantno predstavljenom.

Mlade i agilne đakovačke kustosice, predvođene iskusnim i vrijednim ravnateljem, ovim uratkom dokazuju svoju perspektivnost, ali i već zrele rezultate djelovanja. Naime, Jelena Boras, magistrica arheologije, u matičnoj je kući 2018. godine već izdala *Vodič kroz stalni postav arheologije*, potom je i autorica uvodnog dijela knjige *Tomašanci-Palača, naselja iz mlađega kamenog, bakrenog i brončanog doba* iz 2020. godine, kao i već drugog dijela digitalnog, interaktivnog multimedijskog *Povijesnog atlasa Đakovštine* te nekoliko znanstvenih i stručnih radova i kataloga, kao i magistrica etnologije i antropologije Ivana Dević, ovdje zadužena za pedagošku dimenziju publikacije. Maskotu knjige, malog Šokca Mišu, simpatičnog voditelja kroz bogat postav Muzeja, osmislila je slikarica Dajana Karas, autorica za djecu odlično pogođenih ilustracija i crteža.

Vodič je zasluženo potpomognut sredstvima Ministarstva kulture i medija RH te Grada Đakova kao rezultat dvogodišnjeg predanog rada. Jer, to je i vodič i svojevrsna radna bilježnica, koja se edukativno postavljenim zadacima

ispunjava prilikom obilaska Muzeja i kasnije, a ujedno je i istraživački materijal koji djecu potiče na otkrivanje skrivenih kutaka i sadržaja postava bogate baštine, koja je spretno predočena i ovako znalački didaktički razotkrivena.

Mladi posjetitelji tako su upoznati s pojmovima Đakovštine, lokalitetima i arheološkim postavom, kronološkim vodstvom kroz povijesna doba i mijene, vremenske lente stručno ih usmjeravaju, a slike govore više od tisuću riječi. Prazni prostori ostavljeni su za naknadno ispunjavanje i bojanje, pedagoški se ponavlja naučeno i utvrđuje svaki kulturno - povijesni postav, razotkriva srednjovjekovno Đakovo, biskupi, obrtnički cehovi, znameniti ljudi i događaji. Etnografska zbirka iščekuje šaroliko popunjavanje maštovitih posjetitelja unutar predviđenih praznina, primjerice oslikavanjem ljelja i time potiče na kreativnost, ali i pamćenje viđenog i naučenog.

Na kraju, bravo! - za predivno osmišljen i predočen projekt, uloženo vrijeme i trud, primjer dobrog rada i znanja, vizualno i didaktički dojmljivu publikaciju koja plijeni pažnju, intrigira mlade posjetitelje đakovačkog Muzeja i potiče ih na kreativno i aktivno usvajanje viđenog i promišljanje baštine. Znalačkim autoricama svakako za poticaj daljnjim, vjerujemo uspješnim radovima i djelovanju, a Muzeju na čast i primjereno očuvanje te istraživanje bogate baštine, predstavljeno na dojmljiv i pedagoški vrijedan način.

Hrvoje Miletić

Zbornik Ogranka Matice hrvatske u Đakovu

Ogranak Matice hrvatske u Đakovu, Đakovo, 2020.

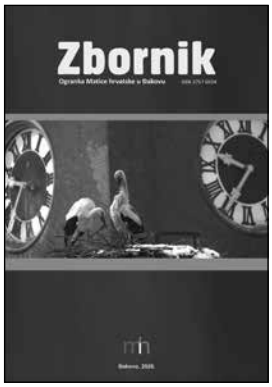

Ogranak Matice hrvatske Đakovo obilježio je potkraj prošle godine značajan jubilej. Naime, prije 50 godina, u prosincu 1970. godine, u Đakovu je osnovan Matičin ogranak sa ciljem promicanja nacionalnog i kulturnog identiteta hrvatskog naroda. Zapažen doprinos u afirmaciji spomenutih vrijednosti dalo je sveukupno članstvo, ali ponajviše osnivači mjesnog Ogranka među kojima svakako treba istaknuti odvjetnika Milana Jurića, prvog predsjednika đakovačkog Ogranka i člana Središnjeg odbora Matice hrvatske. Impozantni rezultati, postignuti u samo godinu dana djelovanja prekinuti su zabranom rada Matice hrvatske nakon 21. sjednice CK SKJ održane u prosincu 1971. godine. Rad đakovačkog Ogranka obnovljen je tijekom demokratskih promjena 1990. godine. Od tada Matica hrvatska, kao i njen đakovački Ogranak, radi kontinuirano pokušavajući pronaći odgovore na izazove s kojima se suočava suvremeno hrvatsko društvo, ponajprije one vezane za kulturnu problematiku shvaćenu u širem smislu te riječi.

Obilježiti ovako značajan jubilej, dakako, moglo se na različite načine. Čelni ljudi današnjeg đakovačkog Ogranka odlučili su se za, po svemu sudeći, najbolji i duhu Matice najprimjereniji način – pokretanjem Zbornika Ogranka Matice hrvatske. Taj, želimo vjerovati, tek prvi u nizu brojeva Zbornika inicirao je Hrvoje Miletić, njegov glavni urednik, a velike zasluge zasigurno pripadaju i cijelom uredništvu kojega su osim spomenutog Miletića činili još i Ivan Kunštić, Robert Francem te predsjednik đakovačkog Ogranka Vlado Filić.

Nakon uvodnih riječi glavnog urednika Zbornika i predsjednika Ogranka uslijedili su radovi podijeljeni u četiri logične cjeline.

Povijesni pregled rada naziv je prve cjeline. U tom poglavlju o genezi djelovanja Matice hrvatske na nacionalnom nivou pisao je akademik Stjepan Damjanović, dok su o lokalnim aspektima djelovanja đakovačkog Ogranka

svoje radove priložili Branko Šutalo (*Matica hrvatska u Đakovu i Đakovštini za vrijeme Hrvatskog proljeća*), Miro Šola (*Počeci Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara*) i Mirko Ćurić (*Dvadeset tri godine Đakovačkih susreta hrvatskih književnih kritičara*). U isto poglavlje uvršten je i in memoriam dugogodišnjem predsjedniku đakovačkog ogranka Marinku Zirdumu iz pera Vlade Filića, bibliografske crtice o Milanu Juriću, prvom predsjedniku Ogranka MH u Đakovu te prijepisi kataloga Nacionalne i sveučilišne knjižnice vezanih za djelovanje đakovačkog Ogranka.

Druga skupina radova naslovljena je *Znanstveni diskurs*. U tom dijelu mogu se čitati radovi Dragana Damjanovića (Đakovačka katedrala, jedinstveno djelo hrvatske i srednjoeuropske umjetnosti 19. *stoljeća*), Jelene Boras (*Autocesta A5 – najbrži put u povijest Đakovštine*), Branka Ostajmera (*Stjepan Kolb, grobar židovskog groblja u Đakovu)*, Vladimira Geigera (*Nijemci (Švabe) Đakovštine nakon Drugog svjetskog rata u djelima hrvatskog književnika Josipa Palade)*, Željka Lekšića (*Luka Botić i Đakovčani*), Hrvoja Miletića (*Suvremena đakovačka književnost*) i Marijana Šabića (*Hrvatski pogled u Bosnu*).

Obimom i brojem autora najveći prostor zauzimaju radovi u poglavlju *Književnost*, a njihovi autori su: Tihomir Dunđerović, Blaženka Brlošić, Zvonko Maković, Ivan Kunštić, Jadranka Vuković, Franjo Nagulov, Davor Ivankovac, Josipa Gogić, Ante Nazor, Silvija Butković, Ivan Balen, Igor Rogina, Stanko Andrić, Stjepan Damjanović, Franjo Džakula, Darija Matajić Agičić, Vlasta Markasović, Krunoslav Rac, Maja Urban, Adam Rajzl, Zrinka Posavec, Robert Francem, Bernarda Ćurić, Borislav Bijelić i Hrvoje Miletić.

U zadnjem poglavlju, *Umjetnost*, date su kraće biografske crtice suvremenih đakovačkih umjetnika (Hrvoje Duvnjak, Ivan Germovšek, Marija Adrić Soldo, Josip Brandis, Petra Balekić, Kristina Marić, Dajana Karas, Mirna Petrović, Ana Beljan) te, isto tako, kraći osvrti na djelovanje ostalih umjetnika vezanih za Đakovo i Đakovštinu (Katarine Kuric, Gorana Žigolića, Zorana i Maje Šćekić, Marija Šuline, Ivana Tišova). U istom bloku svojim radom predstavljen je i književni i likovni kritičar Ivica Župan te đakovački band No hurry Brigade.

Kao što sam već u ovom osvrtu istaknuo, inicijativa da se tiskanjem Zbornika obilježe značajni datumi za djelovanje Matice hrvatske, kako na nacionalnoj, tako i na lokalnoj razini, zaslužuje sve pohvale. To tim više što je Zbornik grafički, strukturom, ali i na svaki drugi način, dobro uređen te što

su radovi u njemu objavljeni na razini primjerenoj za takvu vrstu publikacija. Činjenica što se je sa pripremama za tiskanje Zbornika krenulo relativno kasno imala je za posljedicu relativno mali broj objavljenih izvornih radova. No, ako ćemo kroz koju godinu moći predstaviti i drugi broj *Zbornika za kulturu, znanost i društvena pitanja*, a njegov izlazak je najavljen, on tada zasigurno neće biti vezan za određene datume pa će i pripreme moći biti odrađene na vrijeme i još za nijansu temeljitije.

Borislav Bijelić

Marica Kovač

Žensko kuglanje u Đakovo 1971. - 2021.

Đakovački kulturni krug, Đakovo, 2021.

Svjetlo dana u srpnju ove godine ugledala je još jedna knjiga koja se dotiče đakovačke sportske tematike. Iako kuglanje nije previše „medijski" eksponiran sport, Đakovo se može pohvaliti bogatom kuglačkom prošlošću koja seže do 1971. godine kada su se okupile djevojke i krenule s aktivnim igranjem. Upravo tu godinu uzela je za početak svoje monografije u ženskom kuglanju u Đakovu autorica Marica Kovač, koja je bila i sama sudionica tih početaka. Ovu monografiju izdao je Đakovački književni krug, čiji je osnivač Mirko Ćurić ujedno i autor pogovora. Ovo je u izdanjima ovoga đakovačkoga nakladnika prva knjiga sportske tematike.

Autorica se odlučila za subjektivan prikaz ženskoga đakovačkoga kuglanja što potvrđuje u pogovoru Mirko Ćurić: „(…) *Napisala je osebujnu monografiju o đakovačkom ženskom kuglanju, o sportskoj povijesti viđenoj iz vlastite perspektive, uz obilato korištenje različitih izvora i fotografija, ponajviše, također, iz vlastite arhive*."

Autorica u mnogim dijelovima iznosi subjektivne stavove koji su uočljivi i u izboru hrvatskih kuglačica kojima je posvetila posebnu pozornost i poprilično zastupljenost (Biserka Perman, Ilinka Milas, Štefica Krištof, Ladislava Horak Jerović), što odudara od same teme monografije. Osim toga, ovaj se izbor završava osamdesetim godinama 20. stoljeća, tako da bi se taj popis mogao proširiti i imenima novije hrvatske kuglačke povijesti.

Ono što bi svakako sportski kroničari voljeli vidjeti jest sustavan pregled natjecanja (stupanj, rezultati, statistika, plasman…), međutim, autorica se nije odlučila za takav pristup, tako da će kroničarima ovoga sporta nedo-

stajati spomenuti detalji koji bi dali valjanu valorizaciju pojedinaca u natjecateljskom smislu.

Dosta prostora autorica je posvetila i pojedinačnim prvenstvima gdje je najčešće donosila tablice završnih natjecanja, manje-više koristeći novinske članke koji su najčešće skenirani, često nepregledno složeni i različite kvalitete.

Važan segment monografije je i prostor posvećen otvorenim prvenstvima, grada u kuglanju gdje se donose detalji sa završnih proslava na kojima su dodjeljivane nagrade najboljim ekipama i pojedincima.

O knjizi koja je nastala „od srca" potvrđuje i autor pogovora: (…) *„Marica Kovač i njen suprug Željko i ovom knjigom pokazuju koliko vole svoj grad, sve ono što je u njemu dobro i zanimljivo. Oni sudjeluju u gotovo svim gradskim događanjima, daju svoj pečat na mnoge načine pa tako i ovom lijepom knjigom, koja nije znanstvena već osobna, „od srca".*

O samim početcima kuglanja u Đakovu Marica Kovač portretira i samu sebe: (…) „U većini slučajeva doživjela sam da su na kuglanu došle pojedine osobe samo u prolazu, a kada su zakotrljale prve kugle – gotovo odmah su se oduševile rušenjem čunjeva – te ostale na kuglani i kuglanju duži niz godina. Osoba sam koja poštuje i cijeni sve sportaše i sportove. Puno godina sam s mojim dečkom, a kasnije i suprugom, koji je pomogao u nastanku ove knjige, redovito odlazila kao navijačica rukometne, nogometne, košarkaške i odbojkaške utakmice, ali uvijek s kuglanjem u srcu.

Zato, oni koji me poznaju, mogu potvrditi da sam uvijek znala reći: „Ne brini za rezultat, opusti se i uživaj, kuglaj za svoju dušu!"

Na kraju, unatoč svemu, ovo je knjiga koja se čita u jednome dahu, posebice oni koji su i sami sudionici ove monografije. A autorici veliko hvala za veliki trud i štivo koje je iznijela o ženskom đakovačkom kuglanju.

Miro Šola

AKTIVNOSTI
MUZEJA ĐAKOVŠTINE

Izvješće o radu Muzeja Đakovštine za 2019. godinu

1. SKUPLJANJE GRAĐE

1.1 Kupnja

Tijekom godine kupljeno je 8 starih razglednica Đakova te nekoliko knjiga iz zavičajne i opće povijesti. Također, kupljena je jedna šamija i jedan ćilim te 20 šaranih tikvica.

1.3 Darovanje

Željka Petruša poklonila je Muzeju narodnu nošnju koju je krajem dvadesetih godina prošlog stoljeća napravila Bara Karalić i poklonila svojoj nećakinji Luciji, jednoj od suosnivačica Muzeja Đakovštine. Ista je darovala i jedan ponjavac, otarak i jednu pisanicu. Posavsku narodnu nošnju darovala nam je Lucija Duvnjak, a stoljnjak od leakrila Katica Mitrić. Nakon održane izložbe i radionice Mia Janković Shentser poklonila je jednu svoju sliku. Zvonko Mikić poklonio je jednu staru portretnu fotografiju i emajliranu posudu za pripremanje hrane.

2. ZAŠTITA

2.1 Preventivna zaštita

Provođene su mjere klasične preventivne zaštite predmeta u svakoj od muzejskih zbirki.

2.2 Restauracija

Restaurirani su predmeti koji su 2018. godine posuđeni AMZ-u za izložbu „Povratak u prošlost – bakreno doba u sjevernoj Hrvatskoj". Provođene su mjere klasične preventivne zaštite predmeta u svakoj od muzejskih zbirki.

3. DOKUMENTACIJA

3.1 Fototeka

Terenski rad svih djelatnika popraćen je fotografijama. Bilježene su i sve značajnije promjene u gradu (npr. obnova kolnika u Preradovićevoj ulici i drugo). Nastavljeno je praćenje i svih za javnost prezentnih aktivnosti Muzeja.

3.6 Hemeroteka

Popunjava se gotovo isključivo iz priloga koji izlaze u Glasu Slavonije i odnedavno pokrenutom lokalnom Đakovačkom listu.

3.9 Ostalo

Sve za javnost prezentne aktivnosti Muzeja Đakovštine zabilježene su na DVD-u.

4. KNJIŽNICA

4.1 Nabava

Broj svezaka povećava se najčešće razmjenom i darovanjem drugih muzeja, galerija i znanstvenih instituta. Kupujemo knjige koje su potrebne djelatnicima za realizaciju zacrtanih programa, odnosno knjige za koje držimo da predstavljaju kapitalna izdanja na društveno-humanističkom planu. Trudimo se prikupiti i sve značajnije naslove vezane za Đakovo i Đakovštinu.

4.2 Stručna obrada knjižnog fonda

Muzej još uvijek nema knjižničara pa, shodno tome, nema ni stručne obrade knjižnog fonda. No, natječaj za knjižničara je raspisan. Početkom naredne godine počinjemo i sa stručnom obradom sveukupnog knjižnog fonda.

4.4 Služba i usluge za korisnike

Naš knjižni fond dostupan je svima, a koriste ga najviše studenti, učenici i kolege različitih struka.

5. STALNI POSTAV

5.2 Izmjene stalnog postava

Od sredine 2017. godine imamo cjeloviti stalni postav. Ipak, već prošle godine uočili smo potrebu izmjena u dijelovima postava (etnologija, ponajprije) izloženog još 2005. godine. No, Ministarstvo kulture nije imalo sluha za preinake koje smo ponudili. Pokušat ćemo ponovno.

6. STRUČNI RAD

6.2 Identifikacija/determinacija

Identifikacija i procjena vrijednosti učestala je, a najčešća ona vezana za stari novac, knjige, narodne nošnje i potencijalno umjetničke predmete.

6.3. Revizija građe

Vezano za reviziju građe stupili smo u kontakt sa matičnim muzejima (Arheološki muzej, Zagreb; Etnografski muzej, Zagreb) od kojih smo dobili upute kako pristupiti upisu i reviziji građe.

6.5 Posudbe i davanje na uvid

Građu smo posuđivali kolegama iz drugih muzeja za popunjavanje njihovih izložbi (npr. Muzeju antičkog stakla u Zadru („Staklene svjetiljke kroz vrijeme"), Arheološkom muzeju iz Osijeka), a knjišku građu ponajprije srednjoškolcima i studentima za maturalne i diplomske radnje, odnosno istraživačima različitih struka u obradi njihovih znanstvenih tema.

6.7 Publicistička djelatnost stručnih djelatnika

Borislav Bijelić: Izložba kao poticaj za prikupljanje muzejske građe, Đakovački list, siječanj 2019., 27.

Borislav Bijelić: Mato Katalenić – Škola u Budrovcima, od pučke do poduzetničke škole, ZMĐ 14, 292-295.

Borislav Bijelić: Margareta Turkalj Podmanicki – Barokna sakralna arhitektura Đakovačko-osječke nadbiskupije, ZMĐ, 304-306.

Borislav Bijelić: Izvješće o radu Muzeja Đakovštine za 2017. godinu, ZMĐ 14, 313-300.

Borislav Bijelić: Izvješće o radu Muzeja Đakovštine za 2018. godinu, ZMĐ 14, 300-345.

Borislav Bijelić: Mi smo i vaš muzej, Glasnik slavonskih muzeja 7, 96-98.

Borislav Bijelić / Jelena Boras, Muzej Đakovštine dobio novu zgradu i dovršio stalni postav, Glasnik slavonskih muzeja 7, 90-96.

6.8 Stručno usavršavanje

Jelena Boras završila tečaj za voditelja EU fondova.

6.9 Stručna pomoć i konzultacije

Stručna pomoć i konzultacije permanentni su poslovi stručnog muzejskog osoblja, a manifestiraju se u suradnji s pojedinim kulturno umjetničkim društvima, u pomoći pri osmišljavanju i pisanju učeničkih i studentskih radova, preporukama vezanim za uporabu muzejske i druge građe te literature relevantne za obradu pojedinih tema.

6.10 Urednički poslovi, recenzije knjiga i članaka

Ivana Dević, Jelena Boras i Borislav Bijelić članovi su Uredništva ZMĐ. Potonji je recenzirao članke Valerije Živković, Mirka Ćurića, Branka Ostajmera i Željka Lekšića. Radovi su objavljeni u ZMĐ 14.

6.11 Djelovanje u strukovnim društvima

Pojedini djelatnici Muzeja članovi su Muzejske udruge istočne Hrvatske, ali i nekih drugih udruga (Hrvatsko arheološko društvo, Društvo ljubitelja starina).

6.12 Informatički poslovi muzeja

Jelena Boras održava muzejsku web stranicu te zajedno s Ivanom Dević kreira digitalnu bazu predmeta inventiranih u arheološkoj, odnosno etnografskoj zbirci, kao pripremu za reviziju.

7. ZNANSTVENI RAD

7.2 Publicirani radovi

Jelena Boras: Pregled dosadašnjih arheoloških istraživanja u Đakovu – prilog proučavanju urbane matrice srednjovjekovnog i novovjekovnog Đakova, ZMĐ 14, 7-40.

Borislav Bijelić: Đakovo i Đakovština na stranicama Glasa Slavonije 1945. - 1952. godine, ZMĐ 14, 185-225.

9. IZLOŽBENA DJELATNOST

Naziv izložbe**: Eugen Varzić - Ludus**

Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine

Vrijeme trajanja: siječanj - veljača 2019.

Autor stručne koncepcije: Eugen Varzić

Autor likovnog postava: Borislav Bijelić

Opseg: 22 slika

Vrsta izložbe: umjetnička, tuzemna, informativna, samostalna

Naziv izložbe**: Umijeće šaranja tikvica**

Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine

Vrijeme trajanja: 5. travnja – 20. svibnja 2019.

Autor stručne koncepcije: Janja Juzbašić
Autor likovnog postava: Janja Juzbašić
Opseg: 50 tikvica
Vrsta izložbe: etnografska, tuzemna, edukativna, skupna

Naziv izložbe: **Mario Čaušić - Poglavlja**
Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: 6. lipnja - 25. srpnja 2019.
Autor stručne koncepcije: Hrvoje Duvnjak, Mario Čaušić
Autor postava: Hrvoje Duvnjak, Mario Čaušić
Opseg: 20 radova
Vrsta izložbe: umjetnička, tuzemna, informativna, samostalna

Naziv izložbe: **Da vas podsjetimo**
Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: 2. kolovoza - 20. rujna 2019.
Autor stručne koncepcije: Borislav Bijelić
Autor likovnog postava: Borislav Bijelić
Opseg: 145 plakata
Vrsta izložbe: povijesna, tuzemna, retrospektivna, samostalna

Naziv izložbe: **Mia Janković Shenster - Talog**
Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: 30. kolovoza - 29. listopada 2019.
Autor stručne koncepcije: Anja Bijelić, Mia Janković Shenster
Autor postava: Anja Bijelić, Mia Janković Shenster
Opseg: 25 radova
Vrsta: umjetnička, međunarodna, edukativna, samostalna

Naziv izložbe: **Osijek na udaru brutalne agresije**
Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: 8. studenoga - 1. prosinca 2019.
Autor stručne koncepcije: Zlatko Dernaj
Autor postava: Borislav Bijelić
Opseg: 27 fotografija
Vrsta: povijesna, tuzemna, edukativna, samostalna

Naziv izložbe: **Počeci sestrinstva u Hrvatskoj i Đakovštini**
Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: 4. prosinca 2019. - 25. siječnja 2020.
Autor stručne koncepcije: Tomislav Kovačević
Autor postava: Tomislav Kovačević
Opseg: 59 predmeta
Vrsta: povijesna, tuzemna, edukativna, samostalna

10. IZDAVAČKA DJELATNOST

10.1 Tiskovine

Eugen Varzić - Ludus
Umijeće šaranja tikvica u Slavoniji
Da vas podsjetimo
Mia Janković Shentser - Talog
Osijek na udaru brutalne agresije
Počeci sestrinstva u Hrvatskoj i Đakovštini
Zbornik Muzeja Đakovštine 14

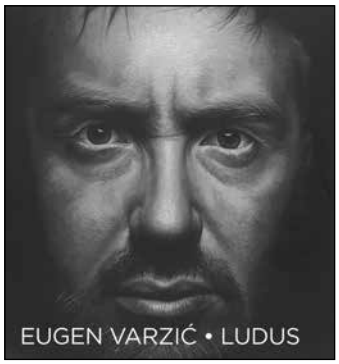

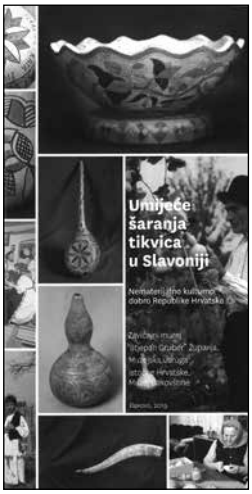

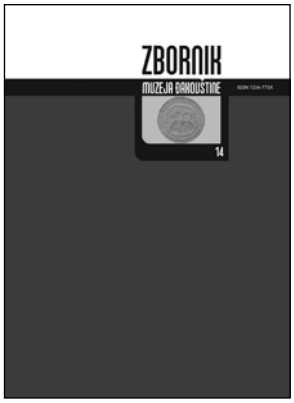

11. EDUKATIVNA DJELATNOST

11.1 Vodstva

Redovita vodstva za škole i organizirane grupe građana.

11.2 Predavanja

Jelena Boras sudjelovala je i ove godine u provedbi projekta Arheološkog muzeja u Zagrebu „Arheološki susreti". U sklopu istog održala je predavanje u Gimnaziji A. G. Matoša u Đakovu.

11.3 Radionice i igraonice

U sklopu Noći muzeja održana je radionica pod nazivom „Recikliraj maštovito", a za Male vezove radionica „Moj mali muzej".

12. ODNOSI S JAVNOŠĆU

12.1 Objave u tiskanim i elektroničkim medijima

Sve za javnost prezentne aktivnosti muzeja najavljene su i komentarom popraćene na stranicama „Glasa Slavonije", na Novom radiju, na facebooku i muzejskoj web stranici.

12.2 Sudjelovanje u televizijskim i radijskim emisijama

U više navrata kustosi muzeja sudjelovali su u emisijama lokalnog i regionalnog radija te u HTV-ovim televizijskim i radijskim emisijama.

12.4 Promocije i prezentacije

Potkraj godine Dinko Župan i Borislav Bijelić predstavili su knjigu dr. Branka Ostajmera *Narodna stranka u Slavoniji i Srijemu 1883. - 1903.*

Do kraja kalendarske godine promoviran je i Zbornik Muzeja Đakovštine 14. U promociji Zbornika sudjelovali su Jelena Boras, Ivana Dević i Borislav Bijelić. Borislav Bijelić sudjelovao je i u promociji knjige Mate Katalenića „Škola u Budrovcima…". Promocija je održana u Đakovu i Budrovcima.

12.5 Koncerti i priredbe

Za Noć muzeja cjelovečernji koncert u Muzeju održala je grupa Mark Kordenberg trio.

12.7 Ostalo

Etnologinja muzeja, Ivana Dević, sudjelovala je u pripremi i realizaciji Đakovačkih vezova.

13. MARKETINŠKA DJELATNOST

Marketinška djelatnost je uobičajena. Za sve naše manifestacije šaljemo pozivnice i tiskamo plakate. Aktivnosti nam se najavljuju i komentiraju na lokalnim radio stanicama, dnevnim tiskovinama i na internetu. Muzej posjeduje web stranicu koja se redovito ažurira.

14. UKUPAN BROJ POSJETITELJA

Tijekom 2019. godine muzej je posjetilo 3300 posjetitelja

15. FINANCIRANJE

15.1 Izvori financiranja

Lokalna samouprava: 84%
Ministarstvo kulture: 14%
Vlastiti prihodi: 2%

Izvješće o radu Muzeja Đakovštine za 2020. godinu

1. SKUPLJANJE GRAĐE

1.1 Kupnja

Tijekom godine kupljena su za etnografsku zbirku dva ponjavca te dvije muške i 6 ženskih lutaka. Također, za potrebe zavičajne zbirke, kupili smo i nekoliko knjiga u izdanju Đakovačkog kulturnog kruga.

1.2 Terensko istraživanje

Jelena Boras sudjelovala je, kao zamjenica, na istraživanju lokaliteta „Viškovci – Gradina" koji su vršeni pod vodstvom J. Balen (Arheološki muzej Zagreb). Ista je, kao pridruženi član stručne ekipe, sudjelovala i na istraživanju lokaliteta „Gorjani – Topole". Potonje istraživanje vodila je Rajna Šošić Klindžić (Filozofski fakultet Zagreb).

1.3 Darovanje

Danijel Ćorić iz Đakova darovao je prikupljeni površinski arheološki materijal iz okolice Borovika. Ajka Jakovljević u svoje ime, i u ime svih ostalih nasljednika secesijske kuće u Jelačićevoj ulici u Đakovu, poklonila je 5 svezaka revije „Svijet" iz dvadesetih godina prošlog stoljeća, nekoliko knjiga i dvije uramljene fotografije bračnog para Terzić. Matica hrvatska iz Đakova darovala nam je Zbornik Ogranka Matice hrvatske tiskan povodom 50. obljetnice osnivanja MH u Đakovu i 30 godina obnove njezina rada. Svoje knjige Muzeju poklonili su i Branko Ostajmer, Margareta Matijević i Mirko Ćurić.

2. ZAŠTITA

2.1 Preventivna zaštita

Provođene su mjere klasične preventivne zaštite predmeta u svakoj od muzejskih zbirki.

3. DOKUMENTACIJA

3.1 Inventarna knjiga

U M++ program upisano je oko 600 predmeta iz etnografske zbirke.

3.3 Fototeka

Terenski rad svih djelatnika popraćen je fotografijama. Bilježene su i sve značajnije promjene u gradu. Nastavljeno je praćenje i svih za javnost prezentnih aktivnosti Muzeja.

3.6 Hemeroteka

Popunjava se gotovo isključivo iz priloga koji izlaze u *Glasu Slavonije* i odnedavno pokrenutom lokalnom *Đakovačkom listu*.

3.9 Ostalo

Sve za javnost prezentne aktivnosti Muzeja Đakovštine zabilježene su na DVD-u.

4. KNJIŽNICA

4.1 Nabava

Broj svezaka povećava se najčešće razmjenom i darovanjem drugih muzeja, galerija i znanstvenih instituta. Kupujemo knjige koje su potrebne djelatnicima za realizaciju zacrtanih programa, odnosno knjige za koje držimo da predstavljaju kapitalna izdanja na društveno-humanističkom planu. Trudimo se prikupiti i sve značajnije naslove vezane za Đakovo i Đakovštinu.

4.2 Stručna obrada knjižnog fonda

Sve do ove godine Muzej Đakovštine imao je ne mali knjižni fond, a od prije koju godinu dobili smo i prostor namijenjen za knjižnicu. No, nismo imali knjižničara. Ove godine u Muzeju zaposlena je knjižničarka koja je odmah započela sa obradom knjižnog fonda.

4.4 Služba i usluge za korisnike

Naš knjižni fond dostupan je svima, a koriste ga najviše studenti, učenici i kolege različitih struka.

6. STRUČNI RAD

6.2 Identifikacija/determinacija

Identifikacija i procjena vrijednosti učestala je, a najčešća ona vezana za stari novac, knjige, narodne nošnje i potencijalno umjetničke predmete.

6.5 Posudbe i davanje na uvid

Materijal s lokaliteta Đakovo - Biskupija, prikupljen arheološkim istraživanjima 1992. godine, ustupljen je Arheološkom muzeju u Osijeku zbog cjelovite stručne ekspertize i eventualne restauracije. Materijal sa lokaliteta Novi Perkovci – Krčavina ustupljen je na ekspertizu Institutu za arheologiju u Zagrebu.

Muzej antičkog stakla iz Zadra vratio je posuđenu građu koja potječe sa lokaliteta Štrbinci, a koja im je ustupljena 2018. godine za potrebe izložbe „Staklene svjetiljke kroz vrijeme".

6.7 Publicistička djelatnost stručnih djelatnika

Jelena Boras: Autocesta A5 – najbrži put u prošlost Đakovštine, Zbornik Ogranka Matice hrvatske u Đakovu, Đakovo, 2020., 79-89.

Jelena Boras: Prirodno-geografska obilježja lokaliteta, u: Tomašanci-Palača: naselje iz mlađeg kamenog, bakrenog i brončanog doba, ur., J. Balen, Zagreb, 2020.

Borislav Bijelić: Pledoaje za kritičku valorizaciju Revije Đakovačkih vezova – po drugi puta, Zbornik Ogranka MH Đakovo, Đakovo, 2020., 207-212.

Borislav Bijelić: Obilježavanje 150 godina od rođenja Ivana Tišova, Zbornik Ogranka MH Đakovo, Đakovo, 2020., 253-256.

Borislav Bijelić: Ivan Tišov 1870. - 2020., Đakovo - Viškovci, 2020. (katalog izložbe).

Bijelić Borislav: Ivan Tišov 1870. - 2020., Đakovo, 2020. (deplijan za izložbe u Muzeju Đakovštine i Spomen muzeju Josipa Jurja Strossmayera).

Ivana Dević: Izbor iz etno građe Mate Kneževića, Đakovo, 2020. (deplijan izložbe).

Ivana Dević: O zanimljivom doprinosu etnološkoj literaturi – osvrt na Zapisnice, Revija Đakovačkih vezova, Đakovo, 2020., 81-82.

Jelena Boras – Ivana Dević: Istraživanje baštine u Muzeju Đakovštine, vodič za djecu.

6.8 Stručno usavršavanje

Ivana Dević položila je 15. rujna 2020. godine ispit za kustosa.

6.9 Stručna pomoć i konzultacije

Stručna pomoć i konzultacije permanentni su poslovi stručnog muzejskog osoblja, a manifestiraju se u suradnji s pojedinim kulturno umjetničkim društvima, u pomoći pri osmišljavanju i pisanju učeničkih i studentskih radova, preporukama vezanim za uporabu muzejske i druge građe te literature relevantne za obradu pojedinih tema.

Između ostalog, omogućeno je stručno savjetovanje i uvid u materijal iz fundusa Muzeja Đakovštine Marinu Lutringu koji je 2020. diplomirao s temom „Arheološka topografija Općine Semeljci u istočnoj Hrvatskoj" na Odjelu za arheologiju Sveučilišta u Zadru.

6.10 Urednički poslovi, recenzije knjiga i članaka

Ivana Dević, Jelena Boras i Borislav Bijelić članovi su Uredništva ZMĐ.

6.11 Djelovanje u strukovnim društvima

Pojedini djelatnici Muzeja članovi su Muzejske udruge istočne Hrvatske, ali i nekih drugih udruga (Hrvatsko arheološko društvo, Društvo ljubitelja starina).

6.12 Informatički poslovi muzeja

Od kada je zaposlena u Muzeju Đakovštine knjižničarka Andrea Heđi zadužena je za održavanje muzejske web stranice, ali i drugih informatičkih poslova (OREG, facebook, HRČAK…)

9. IZLOŽBENA DJELATNOST

Naziv izložbe**:** Željko **Subić - Zlatno lice ravnice**
Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: 31. siječnja - 1. travnja 2020.
Autor stručne koncepcije: Željko Subić, Borislav Bijelić
Autor likovnog postava: Borislav Bijelić
Opseg: 28 slika
Vrsta izložbe: umjetnička, tuzemna, informativna, samostalna

Naziv izložbe**: Rani Tišov**
Mjesto održavanja i prostor: Općinski dom Viškovci
Vrijeme trajanja: 8. veljača - 20. Veljače 2020.
Autor stručne koncepcije: Borislav Bijelić

Autor likovnog postava: Borislav Bijelić
Opseg: 22 slike
Vrsta izložbe: umjetnička, tuzemna, edukativna, samostalna

Naziv izložbe: **Izbor iz etno građe vlč. Mate Kneževića**
Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: 24. srpnja - 10. kolovoza 2020.
Autor stručne koncepcije: Mato Knežević, Ivana Dević
Autor postava: Mato Knežević, Ivana Dević
Opseg: 96 eksponata
Vrsta izložbe: etnografska, tuzemna, edukativna, samostalna

Naziv izložbe: **Zašto je pčela važnija od čovjeka?**
Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine

Vrijeme trajanja: 14. kolovoza - 1. listopada 2020.
Autor stručne koncepcije: Iva Mihoci
Autor likovnog postava: Petar Crnčan
Opseg: 80 eksponata
Vrsta izložbe: prirodoslovna, tuzemna, edukativna, samostalna

Naziv izložbe: **Ivan Tišov 1870. - 2020.**
Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: 10. listopada - 15. studenoga 2020.
Autor stručne koncepcije: Borislav Bijelić
Autor postava: Borislav Bijelić
Opseg: 24 slike
Vrsta: umjetnička, tuzemna, retrospektivna, samostalna

Naziv izložbe: **Izložba rijetko izlaganih slika iz Likovne zbirke MĐ**
Mjesto održavanja i prostor: Muzej Đakovštine
Vrijeme trajanja: 11. prosinca 2020. - 15. ožujka 2021.
Autor stručne koncepcije: Borislav Bijelić
Autor postava: Borislav Bijelić
Opseg: 28 slika
Vrsta: umjetnička, tuzemna, informativna, samostalna

10. IZDAVAČKA DJELATNOST

10.1 Tiskovine

Zlatno lice ravnice (katalog)
Rani Tišov (katalog)
Izbor iz etno građe Mate Kneževića (deplijan)
Zašto je pčela važnija od čovjeka? (deplijan)
Ivan Tišov 1870. - 2020. (deplijan)
Istraživanje baštine u Muzeju Đakovštine – Vodič za djecu
Izložba rijetko izlaganih slika iz Likovne zbirke MĐ (katalog)

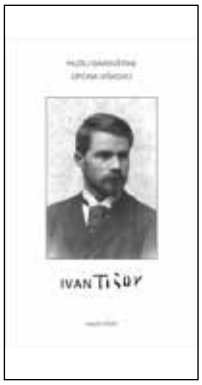

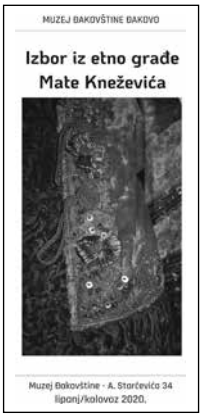

11. EDUKATIVNA DJELATNOST

11.1 Vodstva

Redovita vodstva za škole i organizirane grupe građana.

11.3 Radionice i igraonice

Povodom Međunarodnog dana muzeja izrađena je aplikacija „Virtualni muzej Đakovštine" koja je objedinila digitalna izdanja, kartu arheoloških lokaliteta,

audio vodič kroz stalne postave, interaktivnu vremensku lentu „Kronologija đakovačke povijesti od prvog spomena do početka 20. stoljeća" te puzzle s motivom tradicionalnog pršnjaka i povelje iz 1252. godine.

Na platformi Sporcle napravljene su i dvije online pitalice „Koliko dobro poznaješ Đakovštinu?" – teža i lakša varijanta. Kartirana je i objavljena zaštićena arheološka zona Grada Đakova.

Sve navedene stavke dostupne su na web stranici Muzeja, pod sekcijom „Multimedija".

U Noći Muzeja održana je radionica za djecu pod nazivom *Nakit s daškom povijesti* koju su osmislili i vodili Dubravka Scharmitzer, Sanja Lasić, Tamara jakšić, Mario Jager i Ivana Zakanji.

12. ODNOSI S JAVNOŠĆU

12.1 Objave u tiskanim i elektroničkim medijima

Sve za javnost prezentne aktivnosti muzeja najavljene su i komentarom popraćene na stranicama „Glasa Slavonije", na Novom radiju, na facebooku i muzejskoj web stranici.

12.2 Sudjelovanje u televizijskim i radijskim emisijama

U više navrata kustosi muzeja sudjelovali su u emisijama lokalnog i regionalnog radija te u HTV-ovim televizijskim i radijskim emisijama.

12.4 Promocije i prezentacije

U lipnju tekuće godine promovirana je knjiga Margarete Matijević „Između partizana i pristojnosti", a krajem godine i „Vodič za djecu" (kroz Muzej Đakovštine) kojega su potpisale kustosice Jelena Boras i Ivana Dević.

12.5 Koncerti i priredbe

Za Noć muzeja cjelovečernji koncert u Muzeju održao je tamburaški komorni orkestar (Golden strings orchestar).

13. MARKETINŠKA DJELATNOST

Marketinška djelatnost je uobičajena. Za sve naše manifestacije šaljemo pozivnice i tiskamo plakate. Aktivnosti nam se najavljuju i komentiraju na lokalnim radio stanicama, dnevnim tiskovinama i na internetu. Muzej posjeduje web stranicu koja se redovito ažurira.

14. UKUPAN BROJ POSJETITELJA

Tijekom 2020. godine Muzej je posjetilo oko 1500 posjetitelja.

15. FINANCIRANJE

15.1 Izvori financiranja

Lokalna samouprava: 84%
Ministarstvo kulture: 15%
Vlastiti prihodi: 1%

15.2 Investicije

Izgradnja muzejskog lifta. Troškove izgradnje snosio je Grad Đakovo (349.000 kn) i Ministarstvo kulture (250.000 kn.)

Upute suradnicima

Molimo suradnike da svoje radove šalju na adresu Muzeja Đakovštine na elektroničkom mediju. Nije obvezno, ali uz elektronički medij radove je poželjno slati i u ispisu. Prilozi ne bi trebali biti veći od 25 strojopisnih kartica. Uz tekst je moguće priložiti i fotografije, i to samo one koje ga dodatno pojašnjavaju ili s njim stoje u izravnoj korelaciji. Ako se slikovni prilozi šalju u elektroničkom obliku treba ih slati odvojeno, a ne uklopljene u tekst. Odnosno, one mogu biti u tekstu, ali ih svakako treba dostaviti i posebno, kao grafičke dokumente. Priloge treba pisati na književnom hrvatskom jeziku, gramatički i pravopisno korektno. Uredništvo časopisa posao lektoriranja preuzima na sebe.

Rukopis treba sadržavati apstrakt od najviše pola strojopisne kartice, sažetak od cca. jedne kartice koji će biti preveden na engleski jezik i kao takav objavljen, nekoliko ključnih riječi, podatke o svojoj akademskoj tituli te naziv i adresu ustanove u kojoj je autor zaposlen.

Autori priloga mole se da pri izradi fusnota slijede ove primjere:

Bilješke se pišu ispod teksta, na dnu stranice. Npr.:

Vladimir GEIGER, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, Zagreb, 2001., 14.

Prezime autora citirane knjige ili članka treba pisati velikim slovima. Ako se ista knjiga uzastopno citira dovoljno je pisati samo V. GEIGER, *Isto*, 12. (broj stranice), odnosno V. GEIGER, *Nijemci u Đakovu i Đakovštini*, 12 ako nije riječ o uzastopnom citiranju. Naslov knjige treba pisati u italiku. Navoditi nakladnika nije potrebno, potrebno je navesti samo mjesto izdanja i godinu.

Stanko ANDRIĆ, „Velikaška obitelj Gorjanski: skica političke povijesti", *Zbornik Muzeja Đakovštine*, 12/2015., 7-40.

Kod citiranja pojedinih radova objavljenih u časopisima prezime autora pišemo velikim slovima. Pojavljivanje istog rada po drugi puta navodi se kao i u prethodnom slučaju. Naziv rada pišemo obično i u navodnicima, a naziv časopisa italikom.

Ivan KENFELJ, „Sokoli i Orlovi (drugi nastavak)", *Đakovačke pučke novine*, 19. 06. 1921., 1.

Pozivanje na radove iz novina gotovo je identično gornjem primjeru. Naziv novina piše se italikom, a naziv rada obično i u navodnicima.

Narodnosni i vjerski sastav stanovništva Hrvatske 1880.

- *1991. po naseljima*, 2, priredili: Jakov Gelo, Ivan Crkvenčić, Mladen Klemenčić, Zagreb, 1998.

Ako navodimo knjigu ili zbornik koji je netko priredio prvo, italikom, pišemo naziv publikacije, a potom ime ili imena priređivača.

Nadbiskupski arhiv Đakovo, fond Biskupske kancelarije, spis 1242. - 1945.

Kod navođenja arhivske i muzejske građe treba prvo navesti ime ustanove, zatim naziv fonda ili muzejske zbirke te naziv spisa, odnosno predmeta s njegovim inventarnim brojem.

Kod citiranja u tekstu citirani dijelovi moraju se nalaziti među navedenim znakovima, i to bez kurziva. Kurzivom treba pisati samo izrazi na stranim jezicima i stilski istaknute riječi.

Uz ponuđene radove nije potreban popis literature. Osim u nekim specifičnim slučajevima u pravilu ga ne objavljujemo.

Autori priloga u ovom broju Zbornika

BIJELIĆ, mr. sc. Borislav, Muzej Đakovštine, Đakovo

BORAS, mag.archaeol. Jelena, Muzej Đakovštine, Đakovo

DEVIĆ, mag. ethnol. Ivana, Muzej Đakovštine, Đakovo

DOLANČIĆ, dr. sc. Vlatko, Nadbiskupijski arhiv u Đakovu

GEIGER, dr. sc. Vladimir, Hrvatski institut za povijest, Zagreb

JOSIPOVIĆ BATOREK, dr. sc. Slađana, Filozofski fakultet, Osijek

LEKŠIĆ, Željko, dipl. iur., Đakovo

LUTRING, mag. archaeol. Marin, Semeljci

MATIJEVIĆ, dr. sc. Margareta, Hrvatski institut za povijest, Zagreb

MILETIĆ, Hrvoje, prof., Gimnazija A. G. Matoša, Đakovo

OSTAJMER, dr. sc. Branko, Hrvatski institut za povijest, Zagreb

RADIČEVIĆ, Estera, prof., Samostan Milosrdnih sestara sv. Križa, Đakovo

ŠOLA, Miro, prof., Gimnazija A. G. Matoša, Đakovo

ZOVKO, Tihonija, dipl.teolog, Katolički bogoslovni fakultet, Đakovo